

**KÜTÜB-İ SİTTE'DEKİ İMANI VE CENNETE
GİRMEYİ NEFYEDEN HADİSLERİN TAHLİLİ**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ**

Hilal DERELİ

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH**

**KÜTÜB-İ SİTTE'DEKİ İMANI VE CENNETE GİRMEYİ
NEFYEDEN HADİSLERİN TAHLİLİ**

Hilal DERELİ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	10
DOĞRULUK BEYANI	11
ÖNSÖZ	12
ÖZ.....	14
ABSTRACT.....	15
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	17
ARCHIVE RECORD INFORMATION	18
KISALTMALAR	19
ARAŞTIRMANIN KONUSU	20
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	21
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	21
ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ/PROBLEM	23
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	23
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	24
BİRİNCİ BÖLÜM	27
1. KAVRAMLAR VE İSLAM ALİMLERİNİN GÖRÜŞLERİ	27
1.1. Kavramlar.....	27
1.1.1. İman ve İslam	27
1.1.2. Günah ve Fısk.....	29
1.1.3. Küfür ve Nifak	31
1.1.4. Muhtelifü'l-Hadis ve Müşkilü'l-Hadis.....	33
1.1.5. Te'vil ve Tefsir	35
1.2. İslam Alimlerinin Görüşleri	38

1.2.1. Hâricîlerin ve Mu'tezilenin Görüşleri.....	39
1.2.2. Ehli Hadis ve Hanbeli Alimlerinin Görüşleri.....	42
1.2.3. Mâturîdî ve Eş'ari Alimlerin Görüşleri.....	44
1.2.4. Alimlerin Tercih Ettiği Görüş	46
İKİNCİ BÖLÜM.....	48
2. CENNETE GİRMEKTEN NEFYEDEN HADİSLER	48
2.1. Müslümanın Cehenneme Gireceğini Bildiren Hadisler.....	48
2.1.1. Rasulullah'a (s.a.v.) Yalan İsnad Eden Kimse.....	48
2.1.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	49
2.1.1.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	52
2.1.2. Bidat İşleme Meselesi.....	56
2.1.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	57
2.1.2.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	58
2.1.3. Kişinin Kendini Öldürmesi	60
2.1.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	61
2.1.3.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	63
2.1.3.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	66
2.1.3.4. Hadisin Değerlendirmesi.....	67
2.1.4. İki Müslümanın Birbirlerini Öldürmesi.....	68
2.1.4.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	68
2.1.4.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	70
2.1.5. Haksız Yere Müslümanı Öldürmek	71
2.1.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	72
2.1.5.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	72
2.1.5.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	73
2.1.5.4. Hadislerin Değerlendirmesi	73
2.1.6. Açlıktan Ölene Kadar Kediye Hapsetmek	74
2.1.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	75
2.1.6.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	76
2.1.7. İyiliği Emredip Kendi Yapmayan Kişi	77
2.1.7.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	78
2.1.7.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	78

2.1.8. Dilin Sebep Olduğu Belalar	79
2.1.8.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	79
2.1.8.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	81
2.1.8.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	81
2.1.8.4. Hadisin Tahrici ve Derecesi	82
2.1.8.5. Hadislerin Değerlendirmesi	83
2.1.9. Yalan Söylemek ve Yalan Yere Yemin Etmek	84
2.1.9.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	84
2.1.9.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	86
2.1.9.3. Hadisin Değerlendirmesi	86
2.1.10. Yalan Yere Şahitlik Yapmak	88
2.1.10.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	88
2.1.10.2. Hadisin Değerlendirmesi	88
2.1.11. Bir Müslüman'a İftira Atmak	89
2.1.11.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	89
2.1.11.2. Hadisin Değerlendirmesi	89
2.1.12. Haksız Yere Hakkının Alınması	91
2.1.12.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	91
2.1.12.2. Hadisin Değerlendirmesi	93
2.1.12.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	96
2.1.12.4. Hadisin Değerlendirmesi	96
2.1.13. Ganimet Malından Çalmak (Gulûl)	98
2.1.13.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	98
2.1.13.2. Hadislerin Değerlendirmesi	100
2.1.14. Kişinin Nesebini İnkâr Etmesi	101
2.1.14.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	101
2.1.14.2. Hadisin Değerlendirmesi	102
2.1.15. Kadınların Eşlerine Nankör Olması	104
2.1.15.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	105
2.1.15.2. Hadisin Değerlendirmesi	107
2.1.16. Birine Tazim İçin Ayağa Kalkmak	108
2.1.16.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	109

2.1.16.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	109
2.1.17. Erkek ve Kadınların Altın Takmaları	111
2.1.17.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	111
2.1.17.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	113
2.1.17.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	115
2.1.18. Zekât Vermeyenlerin Durumu	116
2.1.18.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	116
2.1.18.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	118
2.1.18.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	119
2.1.18.4. Hadislerin Değerlendirmesi	119
2.1.19. Resim Çizenin Azap Görmesi	121
2.1.19.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	121
2.1.19.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	123
2.1.19.3. Hadislerin Değerlendirmesi	123
2.1.20. Zalim Olmak ve Tesettüre Riayet Etmemek	124
2.1.20.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	125
2.1.20.2. Hadislerin Değerlendirmesi	125
2.1.21. Dilenmek	126
2.1.21.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	126
2.1.21.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	127
2.1.21.3. Hadislerin Değerlendirmesi	128
2.1.22. Riyâkarlık Yapmak	128
2.1.22.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	129
2.1.22.2. Hadislerin Değerlendirmesi	129
2.1.23. Kur'an Öğretme Karşılığında Ücret Almak	130
2.1.23.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	130
2.1.23.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	130
2.1.24. Cimrilik Yapmak	131
2.1.24.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	131
2.1.24.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	132
2.1.24.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	133
2.1.24.4. Hadislerin Değerlendirmesi	133

2.1.25. Kibirli Olmak	134
2.1.25.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	135
2.1.25.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	135
2.1.25.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	136
2.1.25.4. Hadislerin Değerlendirmesi	137
2.1.26. Hüküm Verirken Adaletli Olmamak	137
2.1.26.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	138
2.1.26.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	138
2.1.26.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	139
2.1.26.4. Hadislerin Değerlendirmesi	140
2.1.27. Vasiyet Bırakırken Haksızlık Yapmak	141
2.1.27.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	141
2.1.27.2. Hadislerin Değerlendirmesi	141
2.2. Cennetten Nefyeden Hadisler	142
2.2.1. Cennete Müslüman'dan Başkasının Girememesi	142
2.2.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	143
2.2.1.2. Hadisin Değerlendirmesi	143
2.2.1.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi	144
2.2.1.4. Hadislerin Değerlendirmesi	145
2.2.1.5. Hadisin Tahrici ve Derecesi	146
2.2.1.6. Hadislerin Değerlendirmesi	146
2.2.2. Münafıkların Durumu	147
2.2.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	148
2.2.2.2. Hadisin Değerlendirmesi	148
2.2.3. İntihar Etmek	150
2.2.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	150
2.2.3.2. Hadisin Değerlendirmesi	151
2.2.4. Öz Baba Yerine Başkasına Baba Denilmesi	151
2.2.4.1. Hadisin Tahrici ve Değerlendirmesi	151
2.2.4.2. Hadisin Değerlendirmesi	153
2.2.5. Zina Etmek	155
2.2.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	155

2.2.5.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	156
2.2.6. Akrabalar ile İlgilenmemek	156
2.2.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	156
2.2.6.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	157
2.2.7. Laf Taşıyan ve Ara Bozan Kişi.....	158
2.2.7.1. Hadisin Tahrici ve Değerlendirmesi	158
2.2.7.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	159
2.2.8. Komşusuna Eziyet Eden Kişi.....	161
2.2.8.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	161
2.2.8.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	162
2.2.9. Kibirli ve Kaba Davranan Kişi.....	163
2.2.9.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	163
2.2.9.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	165
2.2.9.3. Hadislerin Değerlendirmesi	166
2.2.10. İçki İçmek	166
2.2.10.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	167
2.2.10.2. Hadislerin Değerlendirmesi.....	169
2.2.11. Haksız Yere Vergi Alan Kişi.....	170
2.2.11.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	170
2.2.11.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	171
2.2.12. Cimrilik Yapmak ve Kölelere Kötü Davranmak.....	172
2.2.12.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	172
2.2.12.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	174
2.2.13. Antlaşma Yapılan Zimmîyi �ld�rmek	175
2.2.13.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	175
2.2.13.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	177
2.2.14. Yöneticilerin Hak ile Yönetmemesi.....	178
2.2.14.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	178
2.2.14.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	181
2.2.15. Sakallarını Siyaha Boyayanlar	182
2.2.15.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	183
2.2.15.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	184

2.2.16. Kadının Sebepsiz Yere Boşanmak İstemesi.....	186
2.2.16.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	186
2.2.16.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	187
2.2.17. Borçlu Olarak Vefat Etmek	188
2.2.17.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	188
2.2.17.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	189
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	190
3. İMANDAN NEFYEDEN HADİSLER	190
3.1. Rasulullah'ın (s.a.v.) Yemin Ederek Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler	190
3.1.1. Rasulullah'ı (s.a.v.) Her Şeyden Çok Sevmek	190
3.1.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	190
3.1.1.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	191
3.1.2. Kendin İçin İstedğini Başkaları İçin de İstemek	193
3.1.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	193
3.1.2.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	194
3.1.3. Komşusuna Eziyet Eden Kişi.....	195
3.1.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	195
3.1.3.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	195
3.2. Rasulullah'ın (s.a.v.) Yemin Etmeden Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler	196
3.2.1. Rasulullah'ı (s.a.v) Herkesten Çok Sevmek	196
3.2.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	196
3.2.1.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	197
3.2.2. Kendin İçin İstedğini Kardeşin İçin de İstemek	198
3.2.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	198
3.2.2.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	199
3.2.3. Müminlerin Birbirlerini Sevmesi	199
3.2.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	200
3.2.3.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	201
3.2.4. Günahlar İşlemeye Devam Etmek.....	202
3.2.4.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	202
3.2.4.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	204

3.2.5. İnsanları Çekiştirmek, Ahlaksız Olmak	205
3.2.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	206
3.2.5.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	206
3.2.6. Kaderin Allah'tan Olduğuna İnanmak	207
3.2.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	207
3.2.6.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	210
3.2.7. Rasulullah'ın (s.a.v.) Hükmüne Razi Olmamak	211
3.2.7.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	212
3.2.7.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	213
3.3. İslam'dan Nefyeden Hadisler	214
3.3.1. Aldatan Bizden Değildir	214
3.3.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	215
3.3.1.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	216
3.3.2. Müslüman'a Silah Çeken Kimse	217
3.3.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	217
3.3.2.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	218
3.3.3. Ok Atmayı Öğrenip Unutan Kişi	219
3.3.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	220
3.3.3.2. Hadislerin Değerlendirmesi.....	220
3.3.4. Ölüler İçin Feryat Etmek	221
3.3.4.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	221
3.3.4.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	223
3.3.4.3. Hadislerin Değerlendirmesi.....	225
3.3.5. Kur'an ile Teganni Etmek	225
3.3.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	226
3.3.5.2. Hadisin Şerhi ve Değerlendirmesi.....	227
3.3.6. Vitir Namazını Kılmamak.....	228
3.3.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	228
3.3.6.2. Hadislerin Değerlendirmesi.....	229
3.3.7. Kadının Kocasına Karşı Kışkırtmak	230
3.3.7.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	230
3.3.7.2. Hadisin Değerlendirmesi.....	231

3.3.8. Irkçılığa Çağırın Kimsenin Meselesi	232
3.3.8.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	232
3.3.8.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi	233
3.3.8.3. Hadislerin Değerlendirmesi	234
3.3.9. Haksızlık Yapan İdareciye Destek Olmak	235
3.3.9.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	235
3.3.9.2. Hadisin Değerlendirmesi	237
3.3.10. Küçüklere Merhametli Büyüklere Saygılı Olmak	237
3.3.10.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	238
3.3.10.2. Hadisin Değerlendirmesi	239
3.3.11. Yahudi ve Hıristiyanlara Benzeme Meselesi	240
3.3.11.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	240
3.3.11.2. Hadisin Değerlendirmesi	241
3.3.12. Evliliğe Teşvik Edilmesi	242
3.3.12.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi	242
3.3.12.2. Hadisin Değerlendirmesi	242
SONUÇ	244
ARAŞTIRMADA YER ALAN HADİSLERİN İSTATİSTİKSEL TABLOSU ..	247
ARAŞTIRMADA YER ALAN İFADELERİN TABLOSU	257
KAYNAKÇA	259
ELEKTRONİK KAYNAKÇA	267
ÖZGEÇMİŞ	268

TEZ ONAY SAYFASI

Hilal DERELİ tarafından hazırlanan “KÜTÜB-İ SİTTE’DEKİ İMANI VE CENNETE GİRMEYİ NEFYEDEN HADİSLERİN TAHLİLİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH

Tez Danışmanı, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 24/08/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Mehmet ONUR (HKMÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Hilal DERELİ

İmza :

ÖNSÖZ

Allah (a.c.) yeryüzündeki her şeyi bir hikmet ile yarattığını hiçbir şeyi boş ve batıl yaratmadığını bizlere bildirmektedir. Yarattığı her varlığı da yerine getirmesi gerektiği göreve uygun olarak yaratmıştır. İnsanoğlunun yaratılış gayesi ise Allah'ın (a.c.) varlığını ve birliğini kabul etmek, O'na (a.c.) kulluk etmek ve O'nun (a.c.) kanunlarının yeryüzünde tatbikçisi olmaktır. Bizim de yegâne görevimiz kulluk görevimizi yerine getirerek, Allah'ın (a.c.) rızasını kazanıp cennete gidebilmektir. Bu görevi en doğru şekilde ifa edebilmemiz için imanımızı nasıl koruyacağımızı, hangi amellerin bizleri İslam ve iman dairesinde çıkararak; cennetten uzaklaştırıp cehenneme girmemize sebep olacağını Kur'an-ı Kerim'den ve Rasulullah (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinden öğrenmemiz gerekmektedir.

Çalışmamızda Rasulullah (s.a.v.)'in bazı amellerden dolayı kişinin iman edenlerden olmayacağını, İslam dairesinden çıkacağını, cennete giremeyeceğini, ebedi cehenneme girerek azap edilmesine sebep olacağını bildirdiği rivayetler bir araya getirilerek incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde; konumuzla ilgili olan bazı kavramlar lügat ve ıstılah manaları verilerek açıklanmış ve kavramları birbirinden ayıran farklar izah edilmeye çalışılmıştır. İslam alimlerinin konumuz olan hadisleri yorumlama biçimleri ve ihtilafları ele alınmıştır. İkinci bölümünde; cennetten nefyeden hadisler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise; imandan nefyeden hadisler incelenmiştir.

Çalışmamızda hadislerin Arapça metinleri sahabi ravilerle beraber nakledilerek tercümelerine yer verilmiştir. Rivayetlerin sıhhat durumları zikredilerek, ravi şemaları çizilmiş, rivayetler arasındaki anlam farkları zikredilmiştir. Zikrettiğimiz hadisleri nasıl anlamamız gerektiğiyle ilgili şerhlerde bulunan açıklamalara, mezhep alimlerinin görüşlerine ve fıkhi yorumlara yer verilmiştir.

Çalışmamızda basit bir tahrir çalışması yapılmıştır. Kütüb-i Sitte dışında belirlediğimiz kaynaklardaki rivayetlerde anlam farkı veya şahid varsa bu yerlere de işaret edilmiş ve anlam farklılıkları belirtilmiştir.

Çalışmamızın sonuç kısmında ise tespit ettiğimiz hadisler ile genel olarak ne kastedildiği ve nasıl yorumlandığıyla ilgili değerlendirmeye yer verilmiştir. Çalışmamızda incelediğimiz hadislerin istatistik tablosu ve rivayetlerde kullanılan ifadelerin tablosu yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Lisans eğitimi sürecinden itibaren bana bu eğitim fırsatını ve tüm imkanları sunan Karabük Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi yönetimine ve personellerine teşekkürü borç bilirim. Çalışmamızın konusunun belirlenmesinden son aşamasına kadar ilmi birikimi ve nasihatleriyle yol gösteren, yardımını ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH'a teşekkürlerimi arz ederim. Savunma sınavında yer alan kıymetli jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT ve Doç. Dr. Mehmet ONUR hocalarıma değerli katkı ve tavsiyelerinden dolayı teşekkürlerimi arz ederim. Her zaman yanımda olduklarını dua ve destekleriyle hissettiren kıymetli aileme ve özellikle bu süreçte bana destek olan sevgili ablama teşekkürü borç bilirim.

ÖZ

Allah (a.c.) bizlere emir ve yasaklarını hem Kuran'ı Kerim ile hem de Rasulullah'ın (s.a.v) hadisleri aracılığıyla bildirmiştir. Bu emir ve yasaklar çerçevesinde yapılan ameller, insanın cennete ya da cehenneme girmesine vesile olur. Rasulullah (s.a.v.) imanımızı koruyup, bizi cehenneme girmekten kurtarmak için inzar edici sıfatıyla bizleri uyararak bazı amellerden sakındırmıştır. Rasulullah'ın (s.a.v.) bu uyarılarından bazıları da çalışmamızın konusu olan imanı ve cennette girmeyi nefyeden amelleri bildiren hadislerdir. Çalışmamızda hangi ameller sebebiyle kişinin iman edenlerden olmayacağına, İslam dairesinden çıkacağına, cennete giremeyeceğine, cehenneme girerek azap edilmesine sebep olacağına dair rivayetler tespit edilerek, İslam alimlerinin bu hadislerdeki ifadeleri nasıl yorumladığı izah edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde iman ve İslam, günah ve fisk, küfür ve nifak, muhtelifü'l-hadis ve müşkilü'l-hadis, te'vil ve tefsir kavramlarının lügat ve ıstılah manaları verilmiş ve kavramların aralarındaki farklar izah edilmiştir. İslam Alimlerinin görüşlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde Cennetten Nefyeden Hadisler, Üçüncü bölümde İmandan Nefyeden Hadisler derlenmiştir.

Çalışmamızda incelediğimiz hadislerin tahriçleri yapılmış, derecelerine, metinlerdeki farklılıklarına, ravi şemalarına, âlimlerin yorum ve açıklamalarına da yer verilmiştir. Hadislerde teâruz gibi gözüken durumlar açıklanmaya çalışılmış ve hadisle ilgili ortaya koyulan hükümlere detaya girilmeden yer verilmiştir.

Çalışmamızın sonuç kısmında ise hadislerden çıkarılan sonuçlar ve bu hadisleri nasıl anlamamız gerektiği konusunda genel hatlarıyla bilgi verilmiştir. Çalışmamızda incelemiş olduğumuz hadislerin sıhhat durumları ortaya konulmuş ve çalışmada yer alan hadisleri gösteren istatistik tablosu ile rivayetlerde kullanılan kalıp ifadelerin tablosu yapılarak çalışma özetlenmeye çalışılmış ve tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütüb-i Sitte; Hadis; İman; İslam; Cennet; Cehennem; Haram; Kibir; Hadis Tahlili.

ABSTRACT

Various AYAT and Hadiths have been mentioned in the Qur'an and Sunnah about the actions that may bring a person into Paradise or take him out of paradise and bring him into hell, as well as the actions and conditions that may make him a Muslim, or a believer in God Almighty, or bring him out of the circle of faith to the circle of disbelief, immorality, or disobedience. Muslim scholars had different opinions methodology in understanding or deducting sharii jurisprudential provisions dealing with that Hadiths. The researcher collected those Hadiths related to the mentioned subject that narrated in al-Kutubi'l Sittah, and other Hadith resources. The researcher analyzed the ISNAD and MATIN of these Hadiths, and explained the different opinions of the various muslims scholars (AHLU'SSUNNAH, AHLU'l-HADITH, AL-MATURIDIYYAH, AL-ASHARIYAH etc.) regarding understanding and applying these Hadiths.

This study consisted of three chapters and conclusion, the first chapter defined the terms lexicon, terminology and concepts of Iman and Islam, sin, blasphemous, Mukhtelifu'l Hadith Müşkilu'l Hadith, definition and the differences of Te'vil and Tafsir. In the second chapter the researcher studied Hadiths that contains forbids someone from entering paradise. While in the third chapter the researcher studied Hadiths that erase or remove faith and transfer faith from disbelief. In the conclusion, the researcher presented the important results and recommendations that he reached, and the statistical tables related to the sources and status of Hadiths.

The researcher followed the complete induction method in studying the Hadiths related to the subject of the study in al-Kutubi'l Sittah, and incomplete induction method to study some Hadiths related in other sources of Hadith, in addition to the method of analysis and criticism in explaining hadiths and benefiting from the sayings of scholars and their schools of thought in understanding and applying these hadiths, and knowing the sources of hadiths and their degree in terms of health and weakness.

Keywords: Kutub al-Sittah, Hadith, Faith, Islam, Paradise, Hell, Haram, Arrogance, Hadith Analysis.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Kütüb-i Sitte'deki İmanı ve Cennete Girmeyi Nefyeden Hadislerin Tahlili
Tezin Yazarı	Hilal DERELİ
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	24/08/2023
Tezin Alanı	Hadis
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	268
Anahtar Kelimeler	Kütüb-i Sitte; Hadis; İman; İslam; Cennet; Cehennem; Haram; Kibir; Hadis Tahlili.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Ahadith of Faith Negation and non Entering Paradise in Al-Kutub' Al-Sittah; Analysis Study
Author of the Thesis	Hilal DERELİ
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Kemel FETTUH
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	24/08/2023
Field of the Thesis	Hadith
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	268
Keywords	Kutub al-Sittah, Hadith, Faith, Islam, Paradise, Hell, Haram, Arrogance, Hadith Analysis.

KISALTMALAR

- a.c.** : Azze ve Celle
a.mlf. : Aynı Müellif
b. : Bin, İbn (oğlu)
bnt. : Binti (kızı)
çev. : Çeviren (ler)
h. : Hicri
No. : Numara
ö. : Ölüm Tarihi
r.a. : Radıyallâhu anh/ anhâ / anhüm
r.h. : Rahimehullâh
s.a.v. : Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
thk. : Tahkik Eden
ts. : Tarihsiz
tsh. : Tahsis Eden
vb. : Ve Benzerleri
vd. : Ve Diğerleri
(ص.) : Sallallâhü Aleyhi ve Sellem

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Çalışmamızın konusu Rasulullah'ın (s.a.v.) hadislerinde müminlere yönelik terhîb içeren ifadelerin; müminin işlediği amellerden dolayı ebedi cehenneme girecek olması, cehennemin vacip kılınması, cennetin haram kılınması, cennetin kokusunu alamayacak olması, iman edenlerden olmayacak olması, bizden değildir, ümmetinden değildir ifadelerine muhatap olması ile ilgili rivayetlerin Kütüb-i Sitte kapsamında tespit edilerek, bu hadislerin nasıl anlaşılması gerektiğine dair tahlil ve değerlendirmesinin yapılmasıdır.

Çalışmamızda Haricî, Mu'tezile, Ehli hadis ve Hanbeli Alimler, Eş'arî ve Mâturîdî Alimlerin iman-amel ilişkisi anlayışları göz önünde bulundurularak, müminlere yönelik bu ifadelerin geçtiği hadisleri nasıl yorumladıkları ve ilim ehli tarafından tercih edilen görüş incelenmektedir.

Çalışmamızda Rasulullah'a yalan isnad eden, bidat işleyen, Müslümanın haksız yere malını alan, ganimetten çalan (gulûl), nesebini inkâr eden müminlerin cehenneme gireceği ile ilgili rivayetler yer almaktadır. Münafıkların, kendini öldüren, akraba ilişkilerini kesen, ara bozmak için laf taşıyan, kibirli davranan, içki içen, eşini sebepsiz yere boşayanların cennete giremeyeceğiyle ilgili rivayetlere ulaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) bu amelleri işleyen müminleri şiddetli bir tehditle uyarmaktadır.

Çalışmamızda Rasulullah'ın (s.a.v.) müminlere bazı amellerinden dolayı iman etmiş olmaz dediği rivayetler incelenmektedir. Yine amellerinden dolayı müminlere bizden değildir ifadesini kullandığı rivayetler yer almaktadır.

Çalışmamızda rivâyetlerin sıhhat durumu belirtildikten sonra hadislerde varsa teâruzlar ve genel hatlarıyla fikhî hükümler hakkında görüşler bildirilmektedir. Bunun ardından gerekli görülen ve şârihlerin, mezheplerin görüşlerini açıkladığı yerlerde mezheplerin aslı kaynaklarına müracaat edilerek izah edilmeye çalışılmaktadır.

Bu konuda tespit edilen hadislerin ve hadislerde geçen ifadelerin istatistik tablosuna yer verilmektedir. Burada zikrettiğimiz konular çalışmamızın içeriğini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnsanın ahiretteki akıbeti dünyadaki amellerine bağlıdır. Bu yüzden yaptığımız amellerin hükmü önemlidir. Rasulullah (s.a.v), yapılan bazı günahlardan dolayı kişinin iman edenlerden olmayacağını ve iman dairesinden çıkacağını, cennete giremeyeceğini, ebedi cehenneme girerek azap çekeceğini ve artık ümmetinden olmayacağını bizlere hadisleri ile bildirmektedir. Çalışmamızın en önemli amacı, zikrettiğimiz konulardaki hadisleri, bu hadislerde geçen günahları ve kullanılan ifadeleri tespit ederek Müslümanın şirk günahı dışında hangi günahları işlerse bu ifadelerle karşı karşıya kalacağını ve bu tehdit ifadelerinden anlaşılması gerekenin ne olduğu, mezhep ve hadis alimlerinin teâruz gibi görünen bu hadisleri nasıl değerlendirdiğini açıklamaktır. Çalışmamızda Müslümanların imanını ve ahiretteki durumunu konu edinen bu hadislerin doğru anlaşılması, sıhhat ve güvenilirliğinin tespiti, tahlilleri ve varsa fıkhi hükümler izah edilmeye çalışılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de konumuzla ilgili ayetler olmakla birlikte Rasulullah'ın (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde daha detaylı zikredildiğini görmekteyiz. Her Müslüman kulluk görevini en doğru şekilde yerine getirebilmesi, Allah'ın (a.c.) rızasını kazanıp cennete gidebilmesi ve cehennemden korunması için bu hadisleri bilmesi gerekmektedir. "Kütüb-i Sitte'deki İmanı ve Cennete Girmeyi Nefyeden Hadislerin Tahlili" başlığını verdiğimiz çalışmamın önemi budur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmaya öncelikle Rasulullah'ın (s.a.v.) imandan ve cennete girmekten nefyeden amelleri bildiren hadislerin ve bu hadisleri ifade ederken kullandığı ifadelerin tespit edilmesiyle başlanılmıştır. Kütüb-i Sitte'den derlenen rivayetler, zikredilen ifadelerin içeriğine göre başlıklara ayrılmıştır.

Toplanan rivayetlerin konuyla alâkalı kısmı Arapça metin ve sahabi ravilerle beraber nakledilerek tercümelerine yer verilmiştir. Rivayetlerin tahriri, tahlili ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Rivayetlerin ravileri şema yapılarak gösterilmiştir. Rivayetin tahririndeki lafız ve mana farklılıkları belirtilmiş, Kütüb-i Sitte dışında belirlediğimiz kaynaklarda lafız, mana ve şahid farkı varsa geçtiği yerlere işaret edilmiş

ve ravi şemasına eklenmiştir. Sahîhayn'da geçen rivayetler sahih kabul edilmiş ve müttefekun aleyh olan rivayetler belirtilmiştir. Sahîhayn dışındaki rivayetlerin sıhhat durumları zikredilerek, zayıf olan rivayetlere sebep olan ravilerin durumları açıklanmıştır. Ravileri cerh ve ta'dil açısından değerlendirirken, İbn Ebû Hâtim'in (ö. 327/938) *Cerh ve Ta'dil* adlı eseri, Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbü'l Kemal* adlı eseri ve İbn Hacer'in (v. 852/1449) *Tehzîbü't Tehzîb ve Takrîbü't Tehzîb* adlı eserlerinden faydalanılmıştır.

Hadisleri tespit etme konusunda, Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahîh*'leri, Tirmizî'nin (ö. 279/892) *el-Câmi'ül Kebir*'i, İbn Mâce (ö. 273/887), Ebû Dâvûd (ö. 275/889) ve Nesâî'nin (ö. 303/915) *es-Sünen*'lerinden oluşan Kütüb-i Sitte'den faydalanılmıştır. Lafız ve mana farklarını göstermek ve Kütüb-i Sitte'de tek gelen rivayetleri desteklemek için Kütüb-i Sitte dışında belirlenen İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*, Dârîmî'nin (ö. 255/869) *es-Sünen*, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî'nin (ö. 307/919) *el-Müsned*, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *Sahîhu İbn Hibbân*, Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin (ö. 405/1014) *el-Müstedrek*, Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27), *el-Musannef*, Taberânî'nin (ö. 360/971), *Mu'cemü'l-evsat ve Müsnedü's-Şâmiyyîn*, Rûyânî (ö. 307/919-20) ve Kudâî'nin (ö. 454/1062) *el-Müsned* adlı eserlerden faydalanılmıştır.

Hadisler hakkında bilgi verilmesi ve teâruz gibi gözüken durumların ortaya konulması hususunda ise temel kaynak olarak Aynî'nin (ö. 855/1451) *Umdetü'l-Kârî* isimli eseri, İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî* adlı eseri, Nevevî'nin (ö. 676/1277) *el-Minhâc* adlı eseri, el-Kastallânî'nin (ö. 923/1517) *İrşâdü's-Sârî* adlı eseri, Hattâbi'nin (ö. 388/998), *Meâlimü's Sünen* adlı eseri, Ahmed Davudoğlu'nun (ö. 1983) *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi* adlı eseri ve İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) *Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis* adlı eseri başta olmak üzere diğer şerhlerden de faydalanılmıştır.

Mezhep âlimlerinin konuyu ele alış şekilleri ise, Şehristânî'nin (ö. 548/1153), *el-Milel ve'n-Nihal*, Eş'arî'nin (ö. 324/935-36), *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*, *el-İbâne 'an Usûli'd-Diyâne ve el-Lüma'* isimli eserleri ve Sâbûnî'nin (ö. 580/1184), *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn* isimli eseri başta olmak üzere bu alanda yazılmış kaynaklardan faydalanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, konumuz ile ilgili olan kavramların lügat ve ıstılah manalarının açıklaması yapılmıştır. Mezhep ve Hadis alimlerinin amel-iman ilişkisi tanımlarına binaen bu hadisleri yorumlama biçimleri ve ihtilafları incelenmiştir. İkinci bölümde, Müslümanın cehenneme gireceği bildirilen ve cennetten nefyeden amelleri içeren hadisler incelenmiştir. Üçüncü bölümde Müslümanın iman etmiş olmayacağının bildirildiği ameller ve Rasulullah'ın bizden değildir ifadesi ile ilgili hadisler incelenmiştir. Sonuç bölümünde mezhep alimlerinin görüşleri ve ele aldığımız hadisler ışığında ulaşılan bilgilere değinilmiştir ve çalışmada yer alan hadislerin ve ifadelerin istatistik tablosuna yer verilmiştir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ/PROBLEM

Rasulullah (s.a.v.) bazı amellerden ve günahlardan dolayı Müslüman bir bireyin iman edenlerden olmayacağını, ona cennetin haram kılınacağını ve ebedi cehenneme girerek en şiddetli azabı göreceği zikretmektedir. Zikredilen bu hadisleri aktarıldığı gibi zahirî anlamları ile mi anlamamız gerekiyor? Bu bağlamda Müslümanlar, şirk dışındaki günahlar sebebiyle imanlarını kaybederler mi? Müslüman günahından dolayı ebedi cehennem de kalır mı? Bir Müslümana cennetin haram kılınması, cennetin kokusunu alamaması, cehennemde vacip kılınması, ebedi cehennemde azap çekme tehditlerini nasıl anlamamız gerekir? Mezhep ve Hadis alimlerinin bu hadisleri ele alış yöntemleri, yorumları ve ihtilafları nelerdir? Çalışmamızda bu sorulara cevap bulunulması amaçlanmaktadır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Çalışmamızda kişinin işlediği takdirde imandan ve cennete girmekten nefyedildiği, cehenneme gireceğinin bildirildiği, Rasulullah'ın bu kimselere bizden değildir buyurduğu rivayetler incelenmiştir. Rasulullah'ın bu hadisleri zikrederken belirtmiş olduğu ifadeler dikkate alınarak, bu ifadelerin yer aldığı hadisler tespit edilmiştir. Bu ifadelerden bazıları “cehennemdeki/ateşteki yerine hazırlansın, cehenneme girer, cehennemdedir, sonsuz kadar cehennem ateşinde kalır, cehennem ehliendir, cehenneme atılır/düşer, cehenneme götürür, cehennemde yüzüstü kalacağı

yere hazırlansın, Allah ona cehennemi vacip kıldı, cehennemde gördüm, cennete girmeyecek, ona cenneti haram kıldı, cennetin kokusunu alamaz, cennetin kokusu haram kılınır, vallahi iman etmiş olmaz, benden değildir, bizden değildir, Müslümanlardan değildir, benim ümmetimden değildir” ifadeleridir.

Çalışmamızda yer verdiğimiz rivayetler Kütüb-i Sitte ile sınırlandırılmıştır. Çalışmamıza aldığımız hadislerin lafız, mana ve şâhid farklılığı olan rivayetleri varsa Kütüb-i Sitte dışında belirlediğimiz kaynaklarda geçen yerlerine de işaret edilmektedir. Bu bağlamda basit bir tahric çalışması yapılmıştır. Çalışmamızda Sahîhayn’daki hadisler sahih kabul edilip onun dışındaki rivayetlerin sıhhat durumları zikredilerek, çalışmamızın hacmini arttırmamak için sadece hadisin zayıf olmasına sebep olan ravilerin durumları açıklanmıştır. Rivayette geçen ravilerin şeması oluşturularak, vefat tarihlerine yer verilmektedir. Vefat tarihleri bulunamayan ve bilinmeyen ravilerin vefat tarihleri soru işareti ile gösterilmektedir.

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Tezimizin konusu olan “Kütüb-i Sitte’deki İmanı ve Cennete Girmeyi Nefyeden Hadislerin Tahlili” ile ilgili yazılmış bazı tez ve makaleler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

1) Ayşe Esra AĞIRAKÇA tarafından, “Hadislerde Yemin Lafızları” isimli yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri alanında 1998 yılında hazırlanmıştır. Danışman Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN’dır. 143 sayfadan oluşan çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmada Kütüb-i Tis’a kapsamında yemin lafzı içeren hadisler tespit edilip incelenmiş, bu yeminlerin kullanılış amaçları değerlendirilmiştir. Çalışmamızda yer alan yemin lafzı içeren hadislere değinen bu çalışmada rivayetlerin dereceleri ve raviler hakkında bilgilere yer verilmemiştir.

2) Recep ÇAY tarafından, *Hadisler Işığında Cennete Girmeyecek Kimseler*” isimli yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri alanında 2006 yılında hazırlanmıştır. Danışman Prof. Dr. Ramazan AYVALLI’dır. Çalışma 141 sayfadan oluşan bu tez çalışması giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmada cennetten mahrum eden ifadeler yer verilmiştir. Bu ifadelerin yer aldığı hadisler incelenmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmada hadisler hem Arapça hem de

Türkçe olarak zikredilmiştir. Ancak hadislerin durumları ve raviler hakkında bilgilere yer verilmemiştir.

3) Feyzullah BARDAK tarafından, “*Hadisler Işığında Kişiyi Cehenneme Götüren Eylemler*” isimli yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri alanında 2009 yılında hazırlanmıştır. Danışman Prof. Dr. Raşit KÜÇÜK’tür. 113 sayfadan oluşan bu tez çalışması, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümde kavramsal çerçevede cehenneme verilen isimler ve cehennemin mahiyeti incelenmiştir. İkinci bölümünde ise Kütüb-i Sitte kapsamında bazı amellerden dolayı kişiyi cehenneme götüren hadisler incelenmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Konu ile ilgili zikredilen rivayetlerin sıhhat durumu ve ravileri hakkında bilgi verilmemiştir.

4) Rabia Güner tarafından, “*Cennetle Müjdelenen Ya Da Cehennemle İnzar Edilen Tek Amellerle İlgili Hadisler*” isimli yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Temel İslam Bilimleri alanında 2019 yılında hazırlanmıştır. Danışman Doç. Dr. Abdulvahap ÖZSOY’dur. 97 sayfadan oluşan bu tez çalışması, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmada Kütüb-i Sitte kapsamında tek amelle cennetle müjdelenen ve tek amelle cehenneme götüren hadisler ve bu konuda Kuran’da geçen ayetler incelenmiştir. Hadislerde cennetle müjdelenen on amel, cehennemle inzâr edilen altı amel tespit edilmiş ve açıklamalarına yer verilmiştir. Çalışmada yapılan tahrir Kütüb-i Sitte ile sınırlı tutulmuş, rivayetlerin ve ravilerin durumu hakkında bilgi verilmemiştir.

5) İsa ONAY’ın, “*Zâhiren Küfrü Çağrıştıran Rivâyetlerin Toplumsal Değerler İncelemedeki Rolüne Dair Bir Yaklaşım*” isimli makalesi Amasya İlahiyat Dergisinde 2022 yılında yayımlanmıştır.

6) Muhammet Aydın’ın “*Mâtürîdî’de Büyük Günah Konusu ve İnsan Tasavvuru*” isimli makalesi Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisinde 2022 yılında yayımlanmıştır.

7) Mustafa Taş’ın “*Bizden Değildir/مئاً لئیس*” Formatındaki Hadisler ile Bunların Anlamına Dair Bazı Mülâhazalar” adlı makalesi Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisinde 2022 yılında yayımlanmıştır.

“Kütüb-i Sitte’deki İmanı ve Cennete Girmeyi Nefyeden Hadislerin Tahlili” isimli çalışmamızda Rasulullah’ın (s.a.v.) şiddetli tehditlerle zikrettiği günahlar incelenmektedir. İncelediğimiz hadisler hakkında Mezhep ve Hadis alimlerinin iman-amel ilişkisi çerçevesinde bu hadisleri nasıl yorumladıkları konusunda yöntem ve

ihtilaflarına yer yerilmektedir. İncelediğimiz her rivayetin basit tahriri yapılmakta, sıhhat durumları hakkında bilgi verilmekte, sahih olmayan rivayetlerin sebepleri açıklanmakta, buna sebep olan raviler hakkında bilgi verilmekte ve ravi şemaları gösterilmektedir. Rivayetlerin Kütüb-i Sitte dışında geçtiği yerlerdeki farklılıklar izah edilmektedir. Her rivayetin açıklamasına öncelikle şerhlerden faydalanarak yer verilmektedir. Rivayetlerde tearuz, ihtilaf gibi görünen meseleler açıklanmaktadır. Rivayetlerle ilgili veya bağlantılı ayetler varsa bunlara yer verilmektedir. Çalışmamızda yer verdiğimiz rivayetler belli bir konu sıralamasına ve kalıp ifadelerine göre incelenmektedir. Çalışmamızda yer alan rivayetleri özetleyen istatistik tablosu ve ifadelerin bütün bir şekilde görülmesini kolaylaştırmak için hazırlanan istatistik tablosu yer almaktadır. Burada saymış olduğumuz çalışmalar konu ile ilgili hadislerle yer vermekle birlikte hadisler hakkında ve İslam alimlerinin bu hadisleri yorumlama şekilleri hakkında kapsamlı bilgilere yer vermemektedir. Teâruz gibi görünen durumların üzerinde durulmamıştır. Ravilerin durumları, rivayetlerin sıhhat durumları ve bir araştırma haricinde ravi şemalarına değinen çalışma bulunmamaktadır. Araştırmamızda saydığımız bu çalışmaların değinilmeyen noktaları izah edilmeye çalışılmaktadır. Bununla beraber rivayetlerin Kütüb-i Sitte dışında geçtiği yerleri, rivayetler arasındaki metin farklılıkları ve varsa şahidleri izah edilmektedir. Sahih olmayan rivayetlerin zayıflık sebepleri açıklanmakta ve hadisin zayıf olmasına sebep olan raviler hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmamızda bu zikredilmeyen noktaların kapsamlı incelenmesine yer verilmeye çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMLAR VE İSLAM ALİMLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Çalışmamızın birinci bölümünde konumuzla ilgili olan bazı kavramların lügat ve istilâh manaları verilerek açıklanmış ve kavramları birbirinden ayıran farklar izah edilmeye çalışılmıştır. İslam alimlerinin konumuz olan hadisleri yorumlama biçimleri ve ihtilafları ele alınmıştır.

1.1. Kavramlar

Bu bölümde iman ve İslam, günah ve fık, küfür ve nifak, muhtelifü'l-hadis ve müşkilü'l-hadis, te'vil ve tefsir, kavramlarının manaları verilmiş ve kavramların aralarındaki farklar izah edilmiştir.

1.1.1. İman ve İslam

İman kelimesi sözlükte emn “güven duymak” kökünden türeyerek “tasdik etmek, inanmak” anlamına gelmektedir. İlim ehli ve dilbilimciler iman kelimesinin “tasdik etmek” anlamına geldiği konusunda ittifak etmişlerdir. İman, şeriatı ve Peygamber efendimizin getirdiklerini tasdik etmektir, kim bunları şüphe duymadan kalbi ile tasdik ederse o kişiye mü'min denir. Tam bir teslimiyetle inancının gereklerini yerine getiren kimseye ise müslim, Müslüman denir. İmanın zıddı küfürdür.¹ Kütüb-i Sitte içerisinde Ebû Dâvûd ve İbn Mâce hariç diğer kaynaklar iman konusu için müstakil bir bölüm açarak iman konusuna geniş yer vermiştir.

İmam Maturîdî, iman kalp ile tasdik, dil ile ikrardır ama imanda zorunlu olan kalp ile tasdik etmektir diyerek, imanın aslının kalp ile tasdik etmek olduğunu zikretmektedir. İmam Eş'arî'nin görüşü de imanın kalp ile tasdik etmek olduğu yönündedir.² Ehli hadise göre iman, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel

¹ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l Arab* (Kahire: Dâru Sâdir, 1414), “emn”, 13/21-23.

² Ebû Muhammed Nûreddîn Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr es-Sâbûnî, *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, thk. Fethullah Huleyf (İskenderiye: Mektebetü'l-Felsefiyye, 1969), 152; Yusuf Güleşçe, *Maturîdilik'te Büyük Günah* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 43.

etmektir, bir diğere anlamı ise imanın şartlarını kabul etmektir.³ Ehli sünnetin kabul ettiği görüşe göre, tasdik etmek anlamındaki iman kelimesi şeriatda da aynı anlamı ifade ederek, iman kalp ile tasdikten ibarettir görüşü benimsenmiştir.⁴

Mu'tezile iman hakkında, farz ve nafile bütün ibadetlerdir, büyük günahlardan sakınmaktır, Allah'ın emrettiği her şeydir ifadelerini kullanmaktadır. Mu'tezileden bazıları Allah'a iman ve Allah için iman olmak üzere imanı ikiye ayırmaktadırlar. Bunlardan Allah'a imanı terk etmenin küfür, Allah için imanın terk edilmesi ise (namaz, zekât vb. emirler ve yasaklar) fık olduğunu zikretmektedirler.⁵

İslam kelimesi سلم kökünden türeyerek "teslim olmak, boyun eğmek, itaat etmek (inkiyâd etmek)" anlamlarına gelmektedir. İbn Manzûr, imanın kalp ile tasdik ile olacağını, İslam'ın ise dil ile olacağını zikretmektedir. Bu bağlamda sığınmak için Müslüman gözücüp aslında gayri müslim olan birinin zahirdeki hükmü Müslüman olacağını zikrederek bu kişi mümin olmasa da ikrarına bakılarak ona Müslüman denileceğini belirtmektedir.⁶

Ebû Hanefi'ye göre İslam, Allah'ın emirlerine teslim olmak ve itaat etmektir. Tanım olarak iman ve İslam arasında fark olsa da islamsız iman, imansız İslam düşünölemeyeceğini zikretmektedir.⁷

Ehli hadise göre İslam ise hadiste geçtiği üzere Allah'tan başka ilah olmadığına ve Rasulullah'ın Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etmektir. Ehli hadis, İslam ile iman ilişkisi konusunda kendi içinde hem fikir olamayarak bir kısmı bunların farklı anlamlarda olduğunu bir kısmı ise aynı anlamı ifade ettiklerini zikretmektedir.⁸ Ehli hadis amelleri imanın parçası olarak görmekle birlikte, amellerin İslam'ın parçası olup

³ Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâil b. Ebî Bişr İshâk b. Sâlim el-Eş'arî el-Basrî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*, tsh. Helmut Ritter (Wiesbaden (Almanya): Franz Steiz, 1400/1980), 1/293; Sâbûnî, *el-Bidâye fi Usûli'd-Dîn*, 152.

⁴ Sâbûnî, *el-Bidâye fi Usûli'd-Dîn*, 141.

⁵ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/266-269.

⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, "slm", 12/293-294.

⁷ Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, *el-Fıhhu'l-Ekber* (Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetu'l-Furkân, 1419/1999), 57.

⁸ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/293.

olmaması konusunda ihtilaf etmektedir. İslam ile imanı birbirinden farklı tanımlayanlar amelleri İslam'ın değil imanın bir parçası olarak görmekte, aynı anlamda kullananlar ise amelleri hem iman hem de İslam'ın parçası olarak görmektedir.⁹

Ahmed b. Hanbel'de iman ile İslam'ı birbirinden ayırarak, iman amel, İslam ise sözdür demektir. Ahmed b. Hanbel buna delil olarak çalışmamızda da ele aldığımız “Zina eden mümin olarak zina etmez...”¹⁰ hadisini ve “Bedeviler ‘iman ettik’ dediler. De ki: hayır siz iman etmediniz ancak İslam (Müslüman) olduk deyin. İman henüz kalplerinize girmedi. Eğer Allah’a ve Rasulüne itaat ederseniz amelleriniz boşa gitmez”¹¹ ayetini getirmektedir.¹² Ehli hadisten Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiyye'nin de içinde olduğu bu alimler iman ile İslam'ı birbirinden ayırarak çalışmamızda ele aldığımız hadisleri değerlendirirken kişinin tevbe etmediği taktirde iman dairesinden çıkarak müminlik vasfını kaybedeceğini, sadece Müslüman olarak isimlendirileceğini zikretmedir.

1.1.2. Günah ve Fısk

Günah kelimesi sözlükte “suç” anlamına gelen Farsça kökenli bir kelimedir. Terim anlamı olarak ise ilahi emirlere uymamak ve yasakları çiğnemek anlamına gelmektedir. Günah, işlendiğinde cezayı hak eden, kalp ve vicdanı huzursuz eden davranışlara denir.¹³ Günah kavramı yerine Arapça'da cünâh kelimesi karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime ise sözlükte cnh “meyletmek, mahzur, hata” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı olarak ise kişiyi haktan saptıran, dini değerlere aykırı

⁹ Zübeyir Bulut, *Hanbeli Akaid Sistemi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003), 198.

¹⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi el-Buhârî, *el-Câmi 'u 's-Sahîh*, thk. Muhammed Zühayr b. Nasır (Dımaşk: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), “Zulümler ve Öfke”, 31 (No. 2475).

¹¹ Hucurât 49/14.

“قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا فَلَمْ نُوْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا”

¹² Bulut, *Hanbeli Akaid Sistemi*, 200-203.

¹³ Ömer Faruk Harman, “Günah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/278.

davranış, günah anlamındadır.¹⁴ Günah kavramının yerine ism, cünah, zenb, fisk, cürm, seyyie, zulüm, tuğyan, nifak, hata kavramları da kullanılmıştır. Diğer semavi dinlerde de günah kavramı vardır. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde günaha sebep olacak davranışlar detaylıca zikredilmektedir.

Günah işlemeye sevk eden etkenler, insanın arzusu, nefsi ve dış etkenler olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra ahireti düşünmeme, ölümsüz bir hayat düşüncesi de günah işlemeye etken faktörlerdendir.¹⁵

İslam dininde günahlar, nitelikleri ve tövbesiz affedilip affedilmeme durumlarına göre gruplandırılabilir. Nitelik açısından günahlar, küçük (sagîre) ve büyük (kebîre) olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Bu ayırım Kur'an-ı Kerim'de de yer almaktadır.

Büyük günah, bir diğer adıyla kebîredir. Kebîre sözlükte kbr “maddi, manevi büyüklük” anlamına gelen kökten türemektedir.¹⁶ Büyük günah anlamında kullanılan kebîre (kebâir) terim olarak, “dinen kesin şekilde yasaklanan ve hakkında dünya ve ahirette cezası bulunan eylemler” şeklinde tanımlanabilir.

Kuran'ı Kerim'de “büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde küçük günahların affedileceği”¹⁷ zikredilmektedir. Bununla beraber hadis-i şeriflerde de zikredilen büyük günahlar helak edici davranışlar (mubîkât) olarak da belirtilmektedir.

Müslümanlar arasında ortaya çıkan ilk ihtilâflardan birisi büyük günah işleyen kişinin durumu olmuştur. Cemel ve Sıffin gibi Müslümanların arasında geçen savaşlardan sonra ölen ve öldürülenlerin durumu Müslümanlar arasında tartışılmaya başlanılmıştır. Bu konuda ilk farklı fikir belirten grubun ise haricîler olduğu zikredilmektedir. Bu konu İslam alimlerinin görüşlerinin zikredildiği bölümde detaylıca açıklanmıştır.

Büyük günahın neler olduğuna dair ihtilaflar bulunsa da İbn Hacer el-Heytemi (ö. 974/1567) sahabenin tariflerini şu şekilde zikretmektedir:

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “cnh”, 2/428;

¹⁵ Adil Bebek, “Günah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/283.

¹⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “kbr”, 5/125.

¹⁷ en-Nisâ 4/31.

- Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde işlediği taktirde şiddetli tehditler bulunan günahlardır.
- Had cezası gerektiren tüm günahlardır.
- Haram olduğu kesin olan fiillerdir.
- Kendisinde bulunan illetten dolayı direkt yasak ve haram olan günahlardır.¹⁸

Bu bağlamda büyük günah, Allah'ın ve Rasulü'nün kesin şekilde haram kıldığı, kişiye işlediği taktirde kıyamet günü cehennemde azap göreceği bildirilen, Allah'ın lanetini ve gazabını üzerine çekeceği, hakkında vaîd bulunan, kişinin fâsık olarak isimlendirilmesine sebep olan fiillerdir. Bunların dışında kalan kötü davranışlara da küçük günah (sağire) denilmektedir. İsrarla işlenen küçük günahın zamanla büyük günaha dönüşeceği görüşü genellikle kabul görmüştür. Çalışmamızda hakkında vaîd bulunan, Müslüman bireyin cennete giremeyeceğini, cehenneme girerek şiddetli azap göreceğini bildiren günahları içeren hadisleri ele alarak, İslam alimlerinin bu ifadeleri nasıl değerlendirdiği detaylıca incelenmektedir.

Fısk kelimesi ise sözlükte fsk “taze hurma kabuğunu yarıp dışarı çıkmak veya belirli bir sınırı aşmak” anlamına gelmektedir. İslam öncesi dönemlerde daha çok bitkiler ve hayvanlarla ilgili bir terim olarak kullanılan fısk terimi, İslam döneminde daha spesifik bir anlam kazanıp “hak yoldan ayrılmak ve Allah'ın emirlerine itaatsizlik” anlamında kullanılmaktadır. Müşrikler, yahudiler, hristiyanlar ve münafıklar hem de dinin emirlerine aykırı davranan bazı Müslümanlar, fısk kelimesiyle tanımlanmaya başlanmıştır.¹⁹ Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde bu kelime karşımıza çıkmaktadır.

1.1.3. Küfür ve Nifak

Küfür kelimesi sözlükte, kfr kökünden türeyerek “gizlemek, örtmek, nankörlük etmek” manalarına gelmektedir.²⁰ Terim anlamı ise “Allah'ı, peygamberi ve Allah'ın Rasulullah'a gönderdiği esasları inkâr etmek, tevâtür yoluyla insanlığa gelen hükümleri

¹⁸ İbn Hacer el-Heytemî, *ez-Zevâcîr an İktirâfi'l-Kebâir*, (b.y.: Daru'l-Fikr, 1407/1987), 1/12-14.

¹⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “fsk”, 10/308.

²⁰ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “kfr”, 5/144.

inkâr etmek” manasına gelmektedir.²¹ İtikâdi anlamdan küfrün tanımı budur ve imanın zıttı anlamındadır. Amelî yönden küfrün anlamı ise, Allah’ın lütfettiği nimetleri inkâr etmek ve şükretmemektir, iyiliğe karşı nankörlük etmek, verilen nimetleri kötüye kullanmak anlamına gelmektedir.²² Çalışmamızda da yer alan bazı hadislerde kişinin kocasına karşı iyilikte küfrettiği veya bilerek babasından başkasına nesep iddia eden kimsenin nimete küfrettiği zikredilmektedir.

Küfür kelimesinin çeşitli anlamlar taşıması, her bir anlamın farklı hükümlere işaret ettiğini belirtmek amacıyla yapılmaktadır. İtikadi küfür, kişinin imansız olması ve dünya hayatında Müslüman olarak kabul edilmemesi, ahirette ise ebedi olarak cehennemde kalması anlamına gelir. Amelî küfür ise Allah’ın verdiği nimetlere nankörlük etmek anlamına gelir. Bu tür küfür, büyük günah olsa dahi kişinin imandan çıkmasına neden olmaz. İtikâdi küfrün dışında kalan küfürler kişiyi kafir yapmaz fakat hâricî kelamcıları iman tanımlarken amel etmeyi de dahil ettikleri için, kişinin emredilen amelî yerine getirmemesi veya büyük günah işlemesi sebebiyle küfrün gerçekleştiğini ve kişinin kâfir olduğunu, cehennemde ebedi kalacağını ifade etmektedirler.²³

Bazı İslam alimleri, küfrü çeşit olarak sınıflandırmışlardır:

- a- Küfr-i inkâr, kişinin kalbinde Allah’ı, peygamberleri ve onların getirdiği temel inançları tasdik etmemesi ve bunları diliyle ikrar etmemesi durumunu ifade eder.
- b- Küfr-i cühûd, kişinin kalbiyle hakikati bilmesine rağmen, diliyle ikrar etmeyerek iman etmeyi reddetmesidir. Şeytan ve Ümeyye b. Ebî Salt buna örnek verilmektedir.
- c- Küfr-i inâdî, kişinin kalben Allah’ı bilip, diliyle de bu inancı ikrar ettiği halde haset, şan, şöhret, makam veya kavmiyetçilik gibi faktörlerden dolayı inat ederek İslam’ı kabul etmemesidir. Ebû Talib’in küfrü buna örnek olarak verilebilir.

²¹ Mustafa Sinanoğlu, “Küfür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/533.

²² İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “kfr”, 5/144.

²³ Eş’arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/124.

d- Küfr-i nifâk, kişinin zaruri olarak inanması gereken esasları diliyle ikrar ettiği halde kalben tasdik etmemesi durumunu ifade etmektedir.²⁴

Nifak kelimesi ise sözlükte nfk “oyuk tünel, çöl faresi, olduğundan başka görünmek” anlamına gelmektedir. Nifak mastarından türeyen münafık kelimesinin terim anlamı ise “inanmadığı halde kendini inanmış gibi gösteren iki yüzlü kimse” anlamına gelmektedir. Bu iki yüzlü kişinin çöl faresine benzetilmesinin sebebi, çöl faresi tehlikeli bir durumda açtığı tünelden girip kazdığı farklı bir tünelden çıkarak ikili oynadığı için münafıklara da bu isim verildiği zikredilmektedir. Münafık da aynı şekilde İslam’a girip sonra da sanki hiç İslam’a girmemiş gibi farklı davranışlarda bulunarak İslam’dan çıkan iki yüzlü kimse olarak tanımlanmaktadır.²⁵ Çalışmamızda yer alan hadislerin içinde, münafık kimsenin cennete giremeyeceği zikredilmektedir. Kişi münafıklık yaparak dünya da Müslüman gibi muamele görse de ahirette kişinin kalbine bakılarak hüküm verileceği vakit kişinin kalbinde bulunan küfrün, kafirlik veya münafıklık olması fark etmeyecektir.

1.1.4. Muhtelifü’l-Hadis ve Müşkilü’l-Hadis

Muhtelifü’l-hadis, “sıhhat derecesi açısından eşit kuvvette olup zahiren bir çelişki veya zıt hükümleri içiyor gibi görünen fakat gerçekte zıtlık içermeyen hadislere ve bunları inceleyen ilim dalına” denir.²⁶ İhtelifü’l-hadis kökünden gelen bu terimde yer alan çelişki, zıtlık, ihtilaf ifadesi literatürde “teâruz, muâraza, tezâd vb.” terimleriyle ifade edilmektedir.²⁷ Hadislerin arasındaki bu durumu sadece hadis ve fıkıh ilimlerine hâkim, ince ve derin manaları bilen alimler anlayıp çözebilmektedirler.²⁸

²⁴ İbn Manzûr, *Lisânu’l Arab*, 5/144.

²⁵ İbn Manzûr, *Lisânu’l Arab*, “nfk”, 10/357-359.

²⁶ Ebu Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineveri, *Te’vîlu Muhtelifi’l-Hadis*, çev. M. Hayri Kırbasoğlu (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1989), 25.

²⁷ Abdullâh Aydın, “Muhtelifü’l-Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/74.

²⁸ Ebû Amr Osman b. Abdurrahmân b. Osman b. Mûsâ b. Ebi’n-Nasr el-Kürdî eş-Şehrezûri İbnu’s-Salâh, *Ulûmu’l-Hadis*, thk. Nureddin İtr (Suriye: Daru’l-Fikr, 1406-1986), 284.

Hadislerin kendi arasında veya diğer şer'î delillerle bir tezâdlık içermediği fikri, kabul gören bir esastır. Bu konuda İbn Huzeyme (ö. 311/924) “Rasulullah’tan sahih senedle rivayet edilen birbirine zıt iki hadisin varlığını bilmiyorum. Kim böyle hadislerin varlığını biliyorsa getirsin, ben onları uzlaştırayım” diyerek, hadis alimlerinin genel tutumunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda hadisler arasındaki ilk bakışta teâruz gibi görünen meselelerin aslında teâruz olmadığı, durumun sebebine veya kökenine inildiğinde her zaman bir şekilde çözüme kavuşturulabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda hadislerin doğru anlaşılmasını engelleyen unsurları tespit ederek çelişkileri gidermede kullanılan yöntemlerle sorunun aşılabilmesi zikredilmektedir.²⁹

İlk bakışta çelişkili gibi görülen bu hadislerin arasında sorunun giderilmesi için hadislerin konusuna göre şu yöntemlerden birine başvurulmaktadır: cem’ ve te’lif (te’vil, telfik), nesih, tercih ve tevakkuf.

Cem ve te’lif bir tevil etme yöntemi olarak zıt gibi görünen iki hadisin birini genel diğerini özel hükme bağlama, birini gerçek diğerini mecazi manaya yorma vb. yöntemlerle uzlaştırıp aralarında bir zıtlığın olmadığını ortaya koyarak iki hadisi de kullanmayı amaçlamaktadır.³⁰ Eğer hadisler arasında cem ve te’lif yapılamazsa iki seçenek vardır. Bunlardan birincisi, hadislerden birinin nâsîh diğerinin mensuh olduğu bilirse nâsîh ile amel edilerek mensûh olan hadis terk edilir. Diğer bir seçenek ise nâsîh olan ile mensûh olanın hangisi olduğu bilinmediği takdirde iki hadisten biri tercih edilerek onunla amel edilir.³¹ Zikredilen bu üç yol (cem ve te’lif, nesih ve tercih) ile çözüm bulunamadığı takdirde ise bu yöntemlerden birinin uygulanabilmesi için yeni bir delil bulana kadar bir karara varılmadan bekleme süreci olan tevakkuf yöntemine başvurulur.³² Hadisler arasındaki teâruzu gidermek amacıyla kullanılan bu dört

²⁹ Aydınli, “Muhtelifü'l-Hadis”, 31/75.

³⁰ İbn Kuteybe, *Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis*, 26; İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadis*, 284; Aydınli, “Muhtelifü'l-Hadis”, 75-76.

³¹ İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadis*, 286.

³² Aydınli, “Muhtelifü'l-Hadis”, 76.

yöntemin hangi sırayla uygulanacağına dair alimler ihtilaf etmektedirler. Hadis alimleri yukarıda zikrettiğimiz şekilde bir sıralama uygulamaktadırlar.³³

Müşkil kelimesi sözlükte “karışık, belirsiz, çözümü zor, ihtilafli” anlamlarına gelmektedir.³⁴ Bu terim hadislerde de benzer mana da kullanılmaktadır. İbn Fûrek (ö. 406/1015) müşkil kelimesini “açıklamaya muhtaç, anlamı kapalı kelime” olarak kullanmaktadır.³⁵

Müşkilü'l-hadis terimi ise “Rasulullah'tan (s.a.v.) makbul isnad ile geldiği halde içerisinde insanların çoğunun bilmediği, anlamadığı kelimeler bulunan veya hadis ve diğer şer'i delillere muâriz gibi görünen hadisler” olarak tanımlanmaktadır.³⁶ Yani muhtelifü'l-hadis, sadece hadisler arasındaki tezâd gibi görünen durumları incelerken müşkilü'l-hadis, tezâd gibi görünen meselelerle beraber hadisin anlaşılmasını güç kılan her durumu incelemektedir. Hadislerin arasında tezâd gibi görünen durumlar esasında muhtelifü'l-hadis konusu olsa da her tezâdlık ayrıca bir anlam güçlüğü de ortaya çıkardığı için müşkilü'l-hadis kapsamına da girmektedir. Özetle, her muhtelifü'l-hadis örneği aynı zamanda müşkilü'l-hadis ilgilendirmektedir fakat bu durumun aksi söz konusu değildir. Bu bağlamda müşkilü'l-hadis, muhtelifü'l-hadisten daha kapsamlı kabul edilmekle birlikte aralarında umum-husus ilişkisi mevcuttur.³⁷ Bu tür hadisler ehli sünnete uygun te'vil edilerek bu hadislerin doğru anlaşılması sağlanmış ve Müslümanların inanç konusunda hataya düşmeleri engellenmiştir.

1.1.5. Te'vil ve Tefsir

Te'vil kelimesi sözlükte evl “asla dönmek, dönüp gelmek” kökünden türeyerek “döndürmek, sözü detaylı bir şekilde inceleyerek amaçlanan anlamı yorumlamak; bir

³³ Osman Demir, “Tevakkuf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/579.

³⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l Arab*, “şkl”, 11/358.

³⁵ Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek el-İsfahânî en-Nisâbü'rî, *Müşkilü'l-Hadis ve Beyânüh*, thk. Musa Muhammed Ali (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1985), 231, 283.

³⁶ Fatih Çimen, *İbn-i Fûrek ve Müşkilü'l-Hadis ve Beyânüh Adlı Eseri* (Yalova: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 6.

³⁷ Aydınlı, “Muhtelifü'l-Hadis”, 75.

şeyi hedeflenen son noktaya ulaştırmak” anlamına gelmektedir.³⁸ Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108), “ilim veya fiil olarak ayırmaksızın bir şeyin ondan kastedilen gayesine, amacına dönmesi” olarak tanımlamaktadır.³⁹ Cevherî (ö. 393/1002) “tefsir etmek, bir şeyin varacağı sonuç” manasında olduğunu zikretmektedir.⁴⁰

Terim anlamı olarak te’vil kelimesi, “naslardaki bir sözün, uygun bir delile dayanarak zahir manasından alınıp, olabilecek muhtemel manalardan birine hamledilmesini” ifade etmektedir.⁴¹

Tefsir kelimesi ise sözlükte fsr “açıklama, beyan” kökünden türeyerek “bir şeyi ortaya koymak, beyan etmek, kapalılığı gidermek” anlamına gelmektedir.⁴²

Terim anlam olarak ise “dil bilimleri, Kuran ilimleri, rivayet ilimleri ve yöntem ilimlerinden faydalanarak Kuran-ı Kerim’deki ayetleri açıklamayı, yorumlamayı ve hüküm çıkarmayı hedefleyen ilim dalı” olarak ifade edilmektedir.⁴³

Kur’an-ı Kerim’de te’vil kelimesi 15 ayette, 17 kere geçmektedir.⁴⁴ İbnu’l Cevzî (ö. 597/1201), bu ayetlerde geçen te’vil kelimelerinin; “Rasulullah’ın ve ümmetinin hâkimiyet süresinin sonu”⁴⁵, “Allah’ın vaad ettiği şeyin sonucu, akıbeti”⁴⁶, “rüya

³⁸ İbn Manzûr, *Lisânu’l Arab*, “evl”, 11/32-33.

³⁹ Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Mufredât fî Garîbi’l-Kur’ân*, thk. Safvân ed-Dâvudî (Dimaşk: Dâru’l-Kalem, 1412), 99.

⁴⁰ Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, es-Sihâh Tâcü’l-luga, thk. Ahmed Abdu’l-Gafûr Attâr (Beyrut: Daru’l-İlmi Li’l-Melayîn, 1407/1987), “evl”, 4/1627.

⁴¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Te’vil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/27.

⁴² İbn Manzûr, *Lisânu’l Arab*, “fsr”, 5/55.

⁴³ Abdulhamit Birışık, “Tefsir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/281.

⁴⁴ Âl-i İmrân 3/7 (iki defa); en-Nisâ 4/59; el-A’râf 7/53 (iki defa); Yûnus 10/39; Yûsuf 12/6, 21, 36, 37, 44, 45, 100, 101; el-İsrâ 17/35; el-Kehf 18/78, 82.

⁴⁵ Âl-i İmrân, 3/7. “وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ.”

⁴⁶ A’râf, 7/53. “هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ.”

tabiri”⁴⁷, “rüyanın gerçekleşmesi”⁴⁸, “yemeğin rengi, niteliğini bildirmek”⁴⁹, “bir ihtilafta Allah’a ve Rasulüne başvurmanın, sonuç açısından daha iyi olması”⁵⁰ gibi beş farklı anlamda kullandığını zikretmektedir.⁵¹ Bunlardan farklı anlamlara geldiğini söyleyen alimler de mevcuttur.

Hadislerde de te’vil kelimesi benzer manalarda geçmektedir. Rasulullah (s.a.v.), Abdullâh b. Abbâs (r.a.) için ettiği duada “Allah’ım Abbâs’ı dinde fakih kıl ve ona te’vili öğret”⁵² buyurmaktadır. Başka bir rivayette Rasulullah (s.a.v.), Alî’yi (r.a.) kastederek: “Benim Kur’ân’ın tenzili için savaştığım gibi sizden bir kimse de Kur’ân’ın tevili için savaşacaktır”⁵³ buyurmaktadır. Buradaki “tev’il” kelimesi ile “tefsirin” kastedildiği zikredilmektedir.⁵⁴ Yine bir azap tehdidinin ardından Rasulullah (s.a.v) “Azap mutlaka olacaktır fakat onun te’vili henüz gelmedi”⁵⁵ buyurarak “azabın meydana gelmesini” ifade etmektedir.

Yukarıda verilen örneklerden Kur’an-ı Kerim ve sünnetteki te’vil kelimesinin “tefsir”, “meydana gelecek şey” anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Sahabiler de te’vil kelimesini bu şekilde yorumlamaktadır. Bunun yanı sıra Abdullâh b. Mübârek, Mâlik b. Enes, İbn Kuteybe vb. alimlerin de te’vil kelimesini tefsir anlamında yorumlamaktadırlar.⁵⁶

⁴⁷ Yûsuf 12/6. “رُبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ”

⁴⁸ Yûsuf, 12/100. “هَذَا تَأْوِيلُ رُغَيْبٍ”

⁴⁹ Yûsuf, 12/37. “تَبَيَّنَّاكُمْ بِتَأْوِيلِهِ”

⁵⁰ En-Nisa 4/59. “ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا”

⁵¹ Ebû'l-Ferec İbnu'l-Cevzî Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, *Nuzhetu'l-A'yuni'n-Nevâzir fi 'İlmi'l-Vucûhi ve'n-Nezâir*, thk. Muhammed A. Kâzım er-Râzî (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1404/1984), 218-219.

⁵² Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, el-*Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût vd. (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 4/225 (No. 2397). “اللهم فقهه في الدين، وعلمه التأويل”

⁵³ Ahmed b. Hanbel, el-*Müsned*, 17/390-391 (No. 11289). “إن منكم من يقاتل على تأويله، كما قاتلت على تنزيله”

⁵⁴ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Mârifet, 1379), 1/170.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, el-*Müsned*, 3/68 (No. 1466). “أما إنها كانت ولم يأت تأويلها بعد”

⁵⁶ Murat Oral, “Selefin ve Halefin Tevil Yaklaşımları ve Bunun Tefsire Yansımaları”, *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2022), 29-30.

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde bahsi geçen te'vil ve tefsir kelimeleri arasından hicri üçüncü asrın sonuna kadar bir anlam farklılığı bulunmadığı belirtilmektedir. Bu kelimeler arasındaki ilk ayrımı ise İmam Maturîdî'nin yaptığı zikredilmektedir.⁵⁷

İmam Maturîdî, tefsirin “ayetlerin anlam ve maksadı konusunda kesin bir ifade kullanma” manasında geldiğini zikretmektedir. Te'vilin ise “bir sözün varabileceği ihtimal dahilindeki manalara yorulması” manasına geldiğini zikretmektedir. Buna göre tefsirin kesin manayı içerdiği için tek ihtimalli, te'vilin ise muhtemel manaları içerip kesin olmadığı için çok ihtimalli olduğunu söylemektedir.

İmam Maturîdî tefsirin sahabilere ait, te'vilin ise alimlere ait bir iş olduğunu zikretmektedir. Çünkü sahabeler, Kuran'ın nuzül sürecine şahit oldukları için ayetlerin hangi olay, durum hakkında indiğine vakıftırlar. Bu sürece şahit olmalarından dolayı, olayların iç yüzünü bildikleri için, ayetlerde kastedilen hakiki muradı en iyi onların bileceğini ve bu sebeple onların ayet tefsirlerinin yerinin çok önem arz ettiğini belirtmektedir. İmam Maturîdî, tefsirin kesin mana içerdiği için Allah'ı şahit tutmak olduğunu ve bunun büyük bir sorumluluk olduğunu belirtmektedir. Te'vilde ise böyle bir sakındırma yoktur. Çünkü tefsirde “Allah bu ayeti ile şunu kastetti, bunu murad etti” denilerek Allah adına bir açıklama yapılırken, te'vilde bu durum söz konusu olmayıp, sadece “bu ayette, şu manaya yönelik ihtimaller olabileceği gibi başka bir manaya gelen ihtimallerin de olabileceği anlaşılmaktadır, doğrusunu ancak Allah bilir” denilmektedir.⁵⁸ İmam Maturîdî te'vil ile tefsiri anlam olarak birbirinden ayırsa bile amaçlarının benzer olduğunu da ifade etmektedir.⁵⁹

1.2. İslam Alimlerinin Görüşleri

Bu bölümde mezhep ve hadis alimlerinin büyük günah hakkındaki görüşleri, hangi amelleri büyük günah olarak değerlendirdikleri, Rasulullah'ın (s.a.v.) bu günahları

⁵⁷ Mustafa Öztürk, “Tefsir-Te'vil Karşıtlığının Tarihsel ve Epistemolojik Kökeni”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 14/1 (2001), 86.

⁵⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrût: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1426/2005), 1/349.

⁵⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 1/181.

işleyen kimseler için, ebedi cehenneme girer, cennet kendisine haram kılınır, iman etmiş olmaz, bizden değildir gibi şiddetli ifadelerin nasıl anlaşılması gerektiği, büyük günah işleyen kişiye mümin, fâsık, kafir isimlerinden hangisini verdikleri, büyük günahın kişiyi hem imandan hem İslam'dan mı çıkaracağı ve bu kişinin ahiretteki durumu hakkındaki ortaya koydukları görüşler ele alınmaktadır.

1.2.1. Hâricîlerin ve Mu'tezilenin Görüşleri

Hâricî, “çıkılmak, itaati bırakıp isyan etmek” anlamındaki hurûc kökünden türeyerek “ayrılan, isyan eden” anlamına gelmektedir. Bu topluluk için Hâricîye ve havâric ifadeleri kullanılmaktadır.⁶⁰

Şehristânî, haricîlerin ortaya çıkışını şöyle anlatmaktadır: Sıffin savaşında Ali (r.a.) savaşı kazanmak üzereyken Muâviye taraftarları savaşı durdurabilmek için tahkime gidilmesi fikrini ortaya atmışlardı. Ali (r.a.) bunu istemese de haricîlerin zorlaması ile bu duruma mecbur bırakıldı. Hariciler önce hakem tayin edilmesini fikrine kendileri destek verirken, iş onların razı olduğu yönde gelişmeyince ayaklandılar ve Hüküm Allah'a aittir, siz Allah'ın kitabını bırakıp başka hakem mi tayin ediyorsunuz, diyerek Ali'yi (r.a.) tekfir edip Kûfe yakınındaki Nehrevan'a giderek ilk Hâricî zümreyi oluşturdular.⁶¹

Hariciler Sıffin savaşında resmen ortaya çıksa da büyük günah (mürtekib-i kebîre) işleyenlerin durumu konusunda Müslümanların yaşadığı ihtilaflar, Osmân (r.a..) son dönemlerinde ve Cemel savaşında Müslümanların birbirlerini öldürmesiyle birlikte ortaya çıktığı bilinmektedir. Büyük günah konusunda ilk farklı fikir belirten grubun haricîler olduğu zikredilmektedir. Hariciler, Müslümanlar arasında olan bu olaylardan sonra yaptığı bazı işlerden dolayı Osman'ı (r.a.), Cemel vakasında olan Âişe (r.a.), Zübeyr b. Avvâm ve Talha b. Ubeydullah'ı (r.a.), Sıffin'de yer alan Ali'yi (r.a.), Muâviye'yi, hakem olan Amr b. el-Âs ile Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'yi ve onlarla birlikte

⁶⁰ Ethem Ruhi Fırlalı, “Hâricîler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/169.

⁶¹ Muhammed b. Abdülkerîm eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, (Kahire: Müessesetü'l-Halebi, t.s.), 1/114-115.

hakemlerin hükmüne razı olan tüm Müslümanları tekfir ederek büyük günah işleyenin kafir olacağına ve cehennemde ebedi kalacağına icma etmektedirler.⁶²

Hariciler büyük günah meselesini vaîd konusuyla da ele almaktadır. Vaîd konusunda Harici ve Mutezile aynı görüştedir. Bu mezhepler büyük günah işleyenlerin, tövbe etmeden bu günahlar üzere öldüğü taktirde ebediyen cehennemde kalacakları görüşündedirler. Fakat Hariciler, büyük günah sahiplerine kafirler gibi azap edileceğini söylerken; Mu'tezile ise onlara kafirler gibi değil, onlardan daha az azap edileceğini söylemektedir.⁶³ Ayrıca Hâricîler Kur'an'da kâfirler için olan vaîd ayetlerinin kapsamına müminlerin de gireceği iddia etmiş ve bu şekilde yorumlamışlardır.

Haricîlerin arasında sadece Necdiyye fırkası, büyük günah işleyip bunlarda ısrar etmeyen kimsenin kafir olmayacağını, Allah bu günahlardan dolayı azap etse bile sadece kişinin günahı kadar azap edip sonra cennete alacağını ileri sürerek haricilerin ortak görüşünden ayrılmışlardır.⁶⁴ Haricîlerin bu görüşlerini reddederek ilk tepki gösteren ise mürcie olduğu bilinmektedir.

Ameli imanın kendisinden gören haricîler, kişinin bir ameli işlediği takdirde cehenneme gireceğini, iman edenlerden olmayacağı, Rasulullah'ın (s.a.v.) bizden değildir buyurduğu hadisleri de kendi görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.

Mu'tezile, sözlükte “ayrılmak, uzaklaşmak” anlamlarına gelen azl kökünden türeyerek, “ayrılan, uzaklaşan, bir köşeye çekilen” anlamına gelmektedir.⁶⁵ Bu ismin Vâsıl b. Atâ (ö. 131/748) ile Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) arasında, bizim de konumuzun önemli bir parçasını teşkil eden mürtekb-i kebîre (büyük günah) konusundaki görüş ayrılığından ortaya çıktığı belirtilmektedir. Şehristânî (ö. 548/1153), bu olayı şöyle anlatmaktadır: Adamın biri Hasan-ı Basrî'ye gelerek, “Ey İmam! Hariciler büyük günahı dinden çıkararak bir küfür olarak görüp, büyük günah işleyenleri tekfir ediyorlar. Mürcieler ise ameli imandan bir parça görmeyerek, büyük günahın imana hiçbir zararı olmadığını ileri sürerek onların hükümlerini ahirete erteliyorlar. Sizin büyük günah

⁶² Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 1/121; Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/84.

⁶³ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/124.

⁶⁴ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/91; Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 1/124.

⁶⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “azl”, 11/ 440.

hakkında düşünceniz nedir?” diye sorunca, Hasan-ı Basrî’den önce Vasil cevap vererek, “Büyük günah işleyen ne mümin ne de kâfirdir, küfür ile iman arasında bir yerdedir (el menzile beyne’l-menzileteyn)” diyerek iman ve küfürden başka üçüncü bir yer tayin ederek Hasan’ın görüşünden ve meclisinden ayrıldığı için mu’tezile (ayrılan) adını aldığı zikredilmektedir.⁶⁶ Mu’tezile mezhebinin böylece hariciler ile mürcienin büyük günah konusunda ortaya koyduğu fikirlere karşı olarak Vâsıl b. Atâ ve Amr b. Ubeyd tarafından farklı bir görüş ileri sürülmesiyle Basra’da ortaya çıktığı bilinmektedir.⁶⁷

Mu’tezile büyük günah konusunu inanç esasları olan usul-i hamse içinde el menzile beyne’l-menzileteyn ve va’d vaîd esasları kapsamında değerlendirmektedir. Mezhebin genel kabulüne göre hakkında vaîd (cehennem tehdidi) bulunan her günah, büyük günahdır. Kişi büyük günah işlediğinde fâsık olarak isimlendirilir. Fâsık kimse ise işlediği günahtan dolayı ne mümin ne de şirk koşmadığı için kâfirdir, onun durumuna bu ikisi arasında el menzile beyne’l-menzileteyn, denilmektedir.⁶⁸ Bu fâsık kimse eğer tevbe etmeden ölürse ebediyen cehennemde kalacağını ama çekeceği azabın, kâfirlerin azabından daha az olacağını bildirilmektedir.⁶⁹

Mu’tezile mezhebinin bu konuda kendi içinde bazı görüş ayrılıkları olmuştur. Bişriyye fırkasına göre, büyük günah işleyen bir kimsenin tevbesinin kabul olunması için o günahı bir daha işlememesi gerektiği, eğer işlerse ilk tevbe ettiği günahın cezasını da hak etmiş olacağı zikretmektedir.⁷⁰ Nazzamiyye fırkasına mensup olan Muhammed b. Şebîb (ö. 3./9. yüzyıl), bu konuda Nazzam’a karşı çıkararak, büyük günah işleyen kimsenin imandan çıkacağını söylemektedir.⁷¹

Ameli imanın kendisinden gören Mu’tezile mezhebi, imanı, hakkında vaîd bulunan her türlü büyük günahtan kaçınmak olarak da tanımlamaktadır.⁷² Vaîd

⁶⁶ Şehristânî, *el-Milel ve’n-Nihal*, 1/28-29;47-48.

⁶⁷ İlyas Çelebi, “Mu’tezile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/391-392.

⁶⁸ Eş’arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyîn*, 1/270.

⁶⁹ Şehristânî, *el-Milel ve’n-Nihal*, 1/45.

⁷⁰ Şehristânî, *el-Milel ve’n-Nihal*, 1/65.

⁷¹ Şehristânî, *el-Milel ve’n-Nihal*, 1/59.

⁷² Eş’arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyîn*, 1/168.

konusunda ise Kur'an'ı Kerim'de "Facirler muhakkak cehennemdedir"⁷³ ayetini delil olarak bu günah ister helal sayarak yapılsın ister haram sayarak yapılsın bu tehdidi herkesin kapsadığı konusunda icma etmektedirler. Bu büyük günahtan tevbe etmeden ölen kimseler için, ahirette Allah'ın bir kulu günahtan ötürü affedip diğerini affetmemesini kabul etmemektedirler. Böylece Mu'tezile ve Hâricîlerin ahirette cehennemlikler için şefaati kabul etmedikleri de anlaşılmaktadır.⁷⁴

Mu'tezile mezhebi konumuzu içeren, kişinin bir ameli işlediği takdirde cehenneme gireceğini, iman edenlerden olmayacağı, Rasulullah'ın (s.a.v.) bizden değildir buyurduğu hadisleri de kendi görüşlerine delil getirmişlerdir.

1.2.2. Ehli Hadis ve Hanbeli Alimlerinin Görüşleri

Ehli hadis, bir diğer adıyla ashâbu'l-hadîs, Ahmed b. Hanbel'in de tanımıyla, hadisle amel etmeye çalışanlar anlamına gelmektedir.⁷⁵ Ehli hadis, büyük günahları konumuz kapsamında ele aldığımız hadislerden tespit etmektedirler. Bu günahlardan bazılarına şunlardır: akraba ilişkilerini kopartmak, laf taşımak, kişinin nesebini inkâr etmesi, komşuya kötü davranılması, ganimet malı çalmak, yalan yere yemin etmek, alkolik olmak, intihar etmek vb. Ehli hadisten iman ve İslam'ı aynı anlamda kabul edenler bu amelleri işleyenlerin mümin ve Müslüman olmalarıyla beraber sadece iman ve İslam'ın kemalini kaybedecekleri görüşündedirler. İman ve İslam'ı ayıran kimseler ise büyük günahlar işlendiği takdirde kişinin iman dairesinden çıkacağını ama İslam dairesinden çıkmayacağını yani müminlikten, Müslümanlık kategorisine düşeceğini görüşünü ileri sürmektedirler. Bu görüşlerde olan hadis alimleri günahı sebebiyle kişinin dinden çıkmayacağı konusunda hem fikirlerdir fakat hadislerde geçen imandan nefyedilme, bir Müslümanın ebedi cehennemde kalması, ona cennetin haram kılınmasının küfre girmeden nasıl olacağı konusunda ihtilaf etmektedirler. Buhârî gibi bazı hadis alimleri bunları Allah'a şirk, küfür olarak değil de nimete, iyiliğe küfür (küfran-ı nimet), bazıları korkutma tehdit etme uyarma, bazıları da bu günahı helal

⁷³ İnfitâr 82/14. "وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ"

⁷⁴ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/276.

⁷⁵ Abdullâh Aydın, "Ehl-i Hadîs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/507.

sayarak yapanlar için olduğu şeklinde yorumlamaktadır. Hadis alimleri, Allah'a şirk koşulmadığı sürece hiçbir büyük günahın kişiyi dinden çıkarmayacağı görüşünü benimsemekle beraber bu bunları işleyenlerin cehennem tehdidi ile karşı karşıya olduğunu da kabul etmektedir. Bu kişilerin durumunu ise Allah'ın takdirine bırakmaktadırlar. Allah dilerse bu kimseleri affedip cennetine alır, dilerse günahları kadar azap ettikten sonra cennete alır demekteler. Yani söz konusu hadisleri yorumlarken Allah'a şirk koşulmadığı, günahın helal sayılarak yapılmadığı sürece kişiye kafir, müşrik, münafık denilemeyeceği ancak fâsık ve iman eksik denilebileceği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır.⁷⁶

Böylece ehli hadis, ehl-i kible olup hırsızlık yapan, içki içen, zina eden vb. büyük günah işleyen hiç kimseyi, bu günahlar sebebiyle tekfir edilmeyeceği görüşündedir. İmanları sebebiyle büyük günah işleseler bile mümin olduklarına hükmetmişlerdir.⁷⁷

Ahmed b. Hanbel (r.h.), ameli imandan bir cüz olarak kabul etmekle beraber günah işleyenleri tekfir etmeyip, iyi amel işlemeyi kâmil mümin olabilmenin şartı olarak görmektedir. Bu bağlamda iman artıp eksilmesini de iyi amel ve kötü amale bağlamaktadır. Tevhid ehli olup büyük günah işleyen kimsenin dinden çıkmayacağı ve tekfir edilmeyeceği görüşündedir.⁷⁸

İbn Teymiyye (r.h.), iman ile ameli bir bütün olarak görmektedir. Büyük günah konusunda ise Haricîlerin ve Mu'tezilenin görüşünü reddederek, iman ile İslam'ı ayırarak büyük günah işleyenin mümin değil Müslüman olacağını, eğer tevbe etmez de Allah'ın va'dine maruz kalacağını ifade etmektedir.⁷⁹ İbn Teymiyye (r.h.), konumuzu teşkil eden tehdit içeren bu hadisleri değerlendirirken, muarız görünen bu hadisler için kişide aynı anda hem iman hem de küfürden bir parça bulunabilir yorumunu yapmaktadır. Birçok günaha cehennem uyarısı, bizden değildir denilmesi, cennetin yasaklanmasıyla birlikte, kişinin kalbinde zerre miktar iman bulunursa cennete gireceği

⁷⁶ Bulut, *Hanbeli Akaid Sistemi*, 208-212.

⁷⁷ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 1/227.

⁷⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Ahmed b. Hanbel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/85-86.

⁷⁹ Kerim Polat, *İman-Amel Münasebeti Açısından İbn Teymiyye'nin Tekfir Anlayışı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 74-75.

vaadini bu kapsamda değerlendirmektedir. İbn Teymiyye bu kapsamdaki günahları dinden çıkartmayan küfür (küfrun lâ yenkul ani'l-mille) olarak isimlendirmektedir.⁸⁰

Bu bağlamda konumuzun içinde de ele aldığımız “Zâni kişi zina ederken mümin olarak zina etmez. İçki içen, içerken mümin olarak içki içmez...”⁸¹ hadisi hakkında mu'tezile ve haricîler bu kimselerin ebediyen cehennemde kalacağı yorumunu yaparken, İbn Teymiyye bu günahları işleyen kişi Allah'ın tehdidine muhatap olduğu için mutlak imana sahip olmadığı, onun Müslüman olarak isimlendirileceğini söylemektedir. İbn Teymiyye halef ve selefin ortak görüşünün de bu olduğunu bildirmektedir.⁸²

1.2.3. Mâturîdî ve Eş'ari Alimlerin Görüşleri

İmam Mâturîdî, imanın kalp ile tasdikten ibaret olduğunu söyleyerek, iman ile ameli ayırmış ve iman dairesinden amelle değil, kalpteki iman tasdikinin kalkması ile çıkılacağını belirtmiştir. Bu bağlamda Mâturîdî zikrettiğimiz hadislerde geçen büyük bir günahları işleyen kimseler için, günahı hafife almadıkça veya helal saymadıkça dinden çıkmayacağını söylemektedir. Hadislerdeki ebedi cehennem, cennete hiç girememe vb. tehditlerin bu günahları helal sayarak yapanlar için olduğunu zikretmektedir. Bu büyük günahları helal saymadan yapan kimsenin ise kalpteki tasdikini etkilemedikçe imanının zedelenmeyeceğini ifade etmektedir. Mâturîdî, şirk ve küfür günahını dışında büyük günah işleyen kimselerin günahkâr olarak isimlendirileceğini söylemektedir. Yani büyük günah işleyen bu günah yüzünden günahkârdır fakat imanı sebebiyle de hala mümindir. Ameli imanın bir parçası olarak görmeyen Mâturîdî, büyük günah işleyenin imandan çıkmayacağını, eğer tevbe etmeden ölmüş olsa bile onu ya Allah'ın şefaatiyle ederek affedebileceğini ya da cehennemde ebediyen değil, sadece işlediği günahın azabı kadar azap görüp, cennete gireceğini bildirmektedir.⁸³ Kişinin Allah inancı varken günahı sebebiyle ebedi cehennemde kalmasının, Allah'ın “Kim zerre kadar iyilik

⁸⁰ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmet b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdissalâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım (Suudi Arabistan-Medine: Mecmeu'l-Meliki Fahd litebâati'l-Mushafi's-Şerîf, 1425/ 2003), 4/327.

⁸¹ Buhârî, “Zulümler ve Öfke”, 31 (No. 2475).

⁸² İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/254.

⁸³ Sâbûnî, *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, 140-144.

yaparsa karşılığını görür”⁸⁴ ayetine aykırı olduğunu zikretmektedir. Ayrıca iman eden kimsenin işlediği büyük günahın, kafir kimsenin günahından daha hafif olduğunu söyleyen Mâtürîdî, ebedi cehennemın şirk ve inkâr için hazırlanmış bir ceza olduğunu, eğer bir müminin inancı olduğu halde büyük günah işlediğinden dolayı kafir ve müşriklerle aynı cezayı görürse bu kişiye günahından daha çok ceza verilmiş olacağını, bunun da yine Allah’ın adaletine aykırı olduğunu zikretmektedir.⁸⁵

Mâtürîdî, bu konuya farklı bir açıdan da bakmaktadır. İnsanı hata yapan, günah işleyen bir varlık olarak niteleyerek şirk dışında büyük günah işleyen kişinin o haldeyken bile yaşadığı azap korkusu, Allah’ın rahmetini umması duygularıyla psikolojik olarak bir itaat içinde olduğunu ve bu hissettiği duyguların bile işlediği kötülöklere galip gelecek kuvvette olduğunu zikretmektedir. Mâtürîdî büyük günahlardan tevbe ederek, onların yerine salih ameller işleyerek, dünyada veya ahirette cezasını çekerek ya da Allah’ın ahirette şefaatiyle affedebileceğini zikretmektedir. İmam Mâtürîdî böylece Allah’ın şefaatinin kabul etmeyen Mu’tezile ve Haricîlere karşı çıkarak şefaatin hak olduğunu belirtmektedir. İmam Mâtürîdî, Mu’tezile ve Haricîlerin bu konudaki görüşlerini ise Allah’ın Gafur, Rahîm sıfatlarına aykırı görerek, bunu Allah’ın rahmetini daraltma, nassa ve akla ters düşerek insafsızca davranma olarak yorumlamaktadır.⁸⁶

Eş’arî’ye göre de imanın yalnızca kalp ile tasdikten ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Ameli imandan bir parça olarak görmediğini için, kible ehli olan bir kimseye helal görerek yapmadığı sürece içki içmesinden, zina, hırsızlık yapmasından vb. dolayı kafir olarak hükmedilmez. Eş’arî büyük günah işleyen kimseyi fâsık olarak adlandırır. Burada zikredilen fâsık, Mu’tezile literatüründeki fasıktan farklı olarak günahkâr anlamındadır. Fasık kişi imanından dolayı mümindir, büyük günah ve fıskından dolayı ise fasıktır. Bu bağlamda kişi imanı sebebiyle mümin; büyük günah sebebiyle fâsık, inkârı sebebiyle de kâfir olarak isimlendirilir. Eş’arî, iman eden

⁸⁴ ez-Zilzâl 99/8. “فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ”

⁸⁵ Mustafa Canpolat, *İslam Mezhepler Tarihinde Büyük Günah Meselesi* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 60-61.

⁸⁶ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Kitâbü 't-Tevhîd*, thk. Fethullah Huleyf (İskenderiye: Dâru'l-Câmiati'l-Mısriyye, 1979), 1/335; Güleşçe, *Mâtürîdîlik'te Büyük Günah*, 58-59; Bekir Topaloğlu, "Mâtürîdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/155.

kimsenin işlediği büyük günah, helal görerek yapmadığı sürece onun mümin olma durumunu zedelemeyeceği görüşündedir. Büyük günah işleyen bir kimse tevbe etmeden ölürse durumunun Allah'a kaldığını, dilerse affedip hemen cennete alacağını, dilerse de cehennemde günahının azabını çektikten sonra cennete alacağını belirtmektedir. Diğer mezheplerde olduğu gibi bu görüş Eş'arî'nin amel-iman ilişkisi yorumundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Eş'arî amel-iman konusunda farklı bir görüş ortaya koyara, ameli imanın sonucu olarak değil, imanı salih amelin kabulünün şartı olarak değerlendirmektedir.⁸⁷

1.2.4. Alimlerin Tercih Ettiği Görüş

Alimlerin büyük günah konusunu ve konumuz olan hadisleri ele alış şekilleri iman-amel ilişkisi tanımlarıyla yakından ilişkilidir. Zikrettiğimiz hadisleri değerlendirirken; Mu'tezile bu kimselerin ne mümin ne de kafir, bu ikisinin arasında bir yerde olduğunu ve bu yüzden fâsık olarak isimlendirilerek, hadiste zikredilen tehdit ile karşı karşıya olacaklarını yani ebediyen cehennemde olacakları sonucunu çıkartmaktadır. Hariciler ise hadislerde geçen günahları işleyen kimseleri kafir olarak isimlendirerek, ebedi cehennemde kalacakları sonucunu çıkartmaktadır. Bu iki mezhep kişi tevbe etmeden ölürse, ebedi azap konusunda hem fikir olurken, sadece azabın kafirler gibi şiddetli olup olmaması konusunda ihtilaf etmektedirler. Ehli hadis ve Hanbeli alimler büyük günahların dinden çıkartmadığı konusunda ittifak ederek, imanı ve İslam'ı ayırarak İslam'a daha geniş bir anlam veren alimler bu günahları işleyen kimsenin imandan çıkarak, sadece Müslüman olarak isimlendirilecekleri sonucunu çıkartmaktadırlar. Hadislerde geçen ifadeler için ise kastedilenin Allah'a karşı küfür değil nimete iyiliğe küfür olduğu veya bahsedilen konunun önemine vurgu yapmak için, uyarı, ikaz amaçlı söylenen lafızlar olarak yorumlayarak eğer kişi günahından tevbe etmeden ölürse zikredilen tehditle karşı karşıya kalarak ya günahın cezasını çekip sonra cennete gireceklerine ya da Allah'ın affederek şefaet etmesiyle hemen cennete gireceklerini söylemektedirler. Maturidi ve Eş'arî alimleri ise imanı amelden ayırdıkları

⁸⁷ Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâil b. Ebî Bişr İshâk b. Sâlim el-Eş'arî el-Basrî, *el-İbâne 'an Usûli'd-Diyâne*, thk. Dr. Fevkiye Hüseyin Mahmud (Kahire: Dâru'l-Ensar, 1397), 1/26; a.mlf., *el-Lüma' fi'r-Red 'alâ Ehli'z-Zeyg ve'l-Bida*, thk. Hammûde Zekî Gurâbe (Mısır: Matbaatü Mısır Şirketü Müsahametü'l Mısıriyyeti, 1955), 123-124; Canpolat, *İslam Mezhepler Tarihinde Büyük Günah Meselesi*, 60.

için bu günahların helal sayılmadığı sürece imana bir zarar vermeyeceğini ve bu kimselerin günahlarından dolayı fâsık yani günahkâr mümin olarak isimlendirileceği sonucunu çıkartmaktadırlar. Tevbe etmeden ölen kimse için ise ehli hadisin görüşü gibi ya hadislerde bahsedilen tehdidi günahı kadar yaşayıp sonra cennete girecek ya da Allah'ın şefaatine mazhar olup hemen cennete gireceğini söylemektedirler.

Zikrettiğimiz mezhep alimlerinin görüşlerine baktığımızda Mu'tezile ve Hariciler hariç alimler farklı isimler verseler de büyük günah işlemenin kişiyi dinden çıkartmadığı konusunda ve konumuz olan hadisleri bir uyarı, ikaz, tehdit veya helal sayarak yapılması şartıyla söylendiği konusunda ittifak etmektedirler.

Begavî, Ehli sünnet âlimlerinin bir müminin kebâir cinsinden bir günahı helal saymama şartıyla işlerse imanının kaybolmayacağına dair ittifak ettiklerini söylemektedir. Eğer mümin kimsenin büyük günahlardan birini işler de tevbe etmeden ölürse yine de cehennemde ebedi kalmayacağını hatta onun işinin Allah'a kaldığını, dilerse onu affedebileceğini dilerse de günahı ölçüsünde onu cezalandırabileceğini zikretmektedir.⁸⁸ Sâbunî de Ehli sünnete göre şirk dışında büyük günah işleyen kimsenin imandan çıkmayacağını, kafir olmayacağını zikretmektedir. Böyle kimse tevbe etmeden ölürse ya cezası kadar azap görür sonra cennete girer ya da Allah'ın şefaatiyle hemen cennete girer demektir. Bir müminin cehennemde ebedi kalacağını düşünülmemeyeceğini zikretmektedir.⁸⁹ Ehli sünnetin ve ilim ehlinin tercih edilen görüşünün de genel olarak bu olduğu kabul edilmektedir.

⁸⁸ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Muhammed Züheyr eş-Şâvîş ve Şuayb el-Arnâvût (Dimeşk-Beyrut: el-Mektebetu'l-İslâmî, 1403/1983), 1/103.

⁸⁹ Sâbunî, *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, 140-141.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CENNETE GİRMEKTEN NEFYEDEN HADİSLER

Çalışmamızın bu bölümünde kişinin cehenneme gireceğini bildiren hadisler ve kişiyi cennete girmekten nefyedenden hadisler incelenmektedir.

2.1. Müslümanın Cehenneme Gireceğini Bildiren Hadisler

Kişinin cehenneme girmelerine sebep olacak amelleri bildiren hadisler “ateştedir/cehennemdedir, cehennem ona vacip olur, cehennemdeki yerine hazır olsun, cehenneme atılır/düşer, cehennem de azap edilir, cehennemde gördüm” gibi ifadelerle geçmektedir.

2.1.1. Rasulullah’a (s.a.v.) Yalan İsnad Eden Kimse

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ النَّبِيَّ (ص.)، قَالَ: "مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ

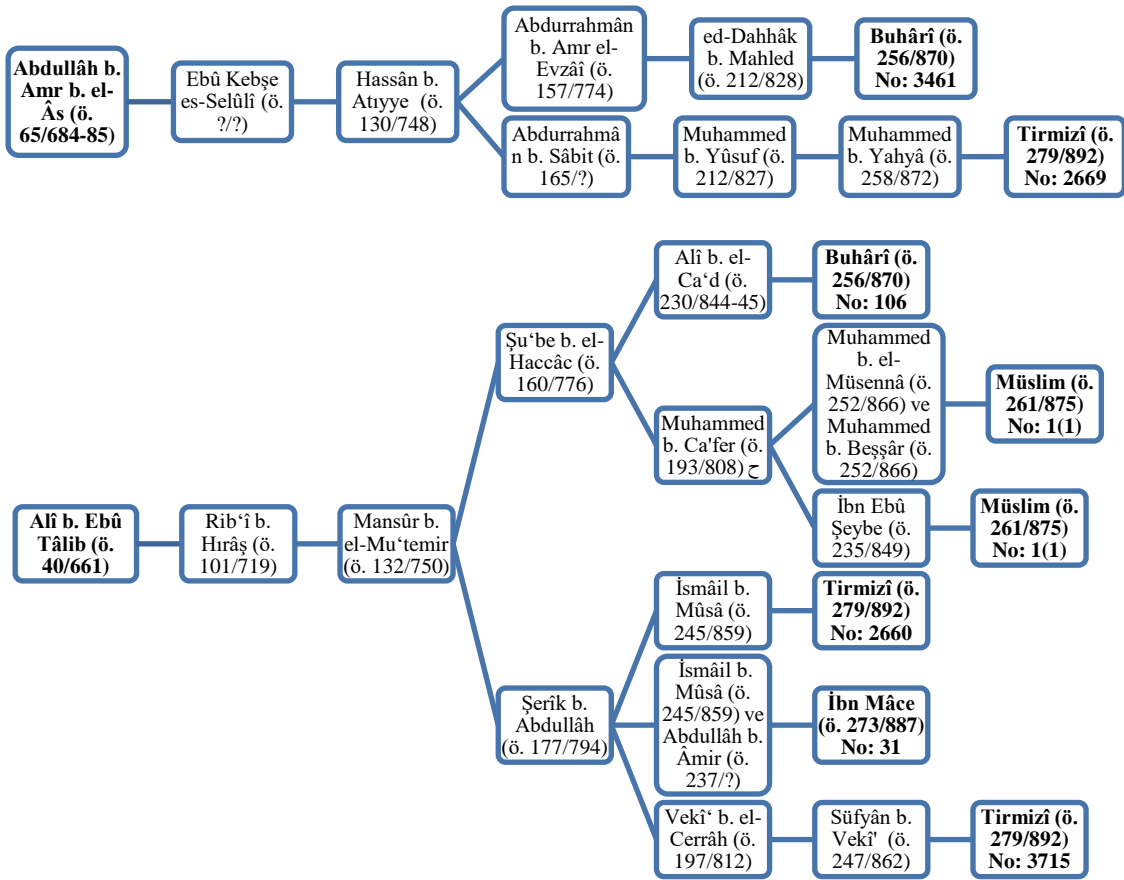
النَّارِ.⁹⁰

...Abdullâh b. Amr’dan (r.a.) rivâyet olduğuna göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim kasıtlı olarak benim adıma yalan söyleirse, o kişi cehennemdeki yerine hazırlansın.”

⁹⁰ Buhârî, “Enbiyâ”, 49 (No. 3461); “İlim”, 38 (No. 106-107-108-109-110); “Cenâiz”, 33 (No. 1291); “Edeb”, 109 (No. 6197); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki (Beyrut: Dâru İhyai't Tûrâsi'l-Arabî, t.s.), “Mukaddime”, 1(1)-2(2)-3(3)-4(4); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen-i Ebû Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.), “İlim”, 4 (No. 3651); Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmi'ül-Kebir*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'ruf (Beyrut: Dârü'l Garbi'l İslami, 1998), “İlim”, 8 (No. 2659-2660-2661), 13 (No. 2669); “Menâkib”, 20 (No. 3715); “Kur'an'ın Tefsiri”, 1 (No. 2950-2951); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen-i İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.s.), “Mukaddime”, 4 (No. 30-31-32-33-34-35-36-37).

2.1.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis, Buhârî⁹¹ ve Müslim'in⁹² Sahihlerinde, Ebû Dâvûd⁹³, Tirmizî⁹⁴ ve İbn Mâce'nin⁹⁵ Sünenlerinde geçmektedir. Hadis, “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr, Alî b. Ebû Tâlib, Enes b. Mâlik, Ebû Hüreyre, Zübeyr b. Avvâm, Abdullâh b. Mes'ûd, Seleme b. Ekva', Muğîre b. Şu'be, Câbir b. Abdullâh, Ebû Katâde, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir.

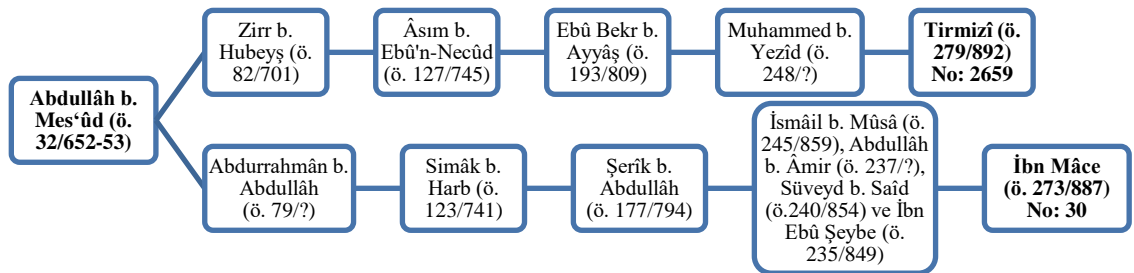
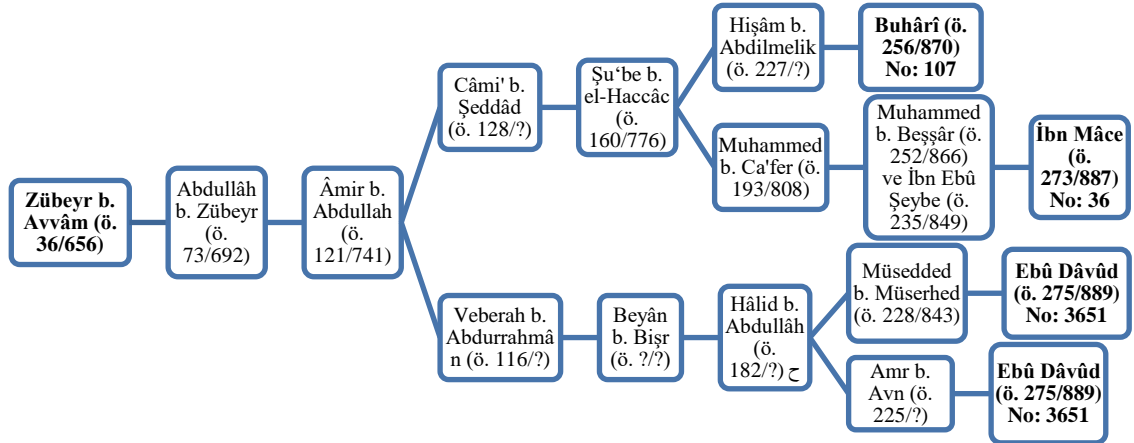
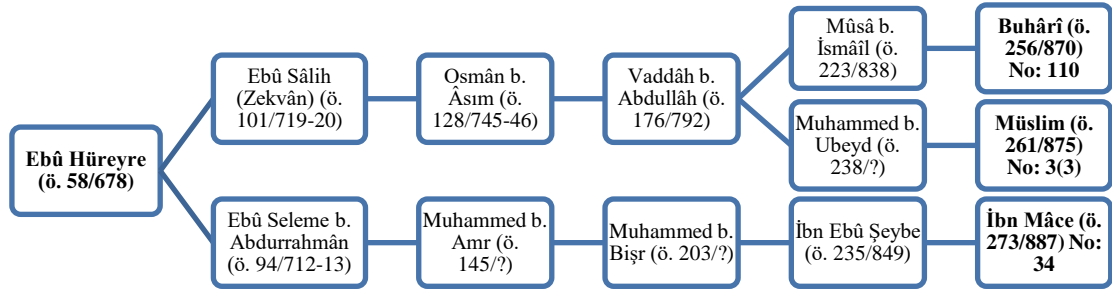
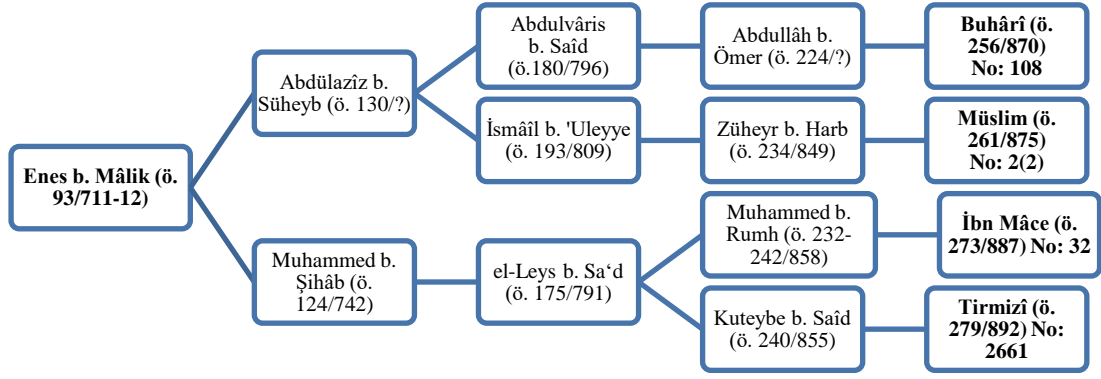
⁹¹ Buhârî, “Enbiyâ”, 49 (No. 3461); “İlim”, 38 (No: 106-107-108-109-110); “Cenâiz”, 33 (No. 1291); “Edeb”, 109 (No. 6197).

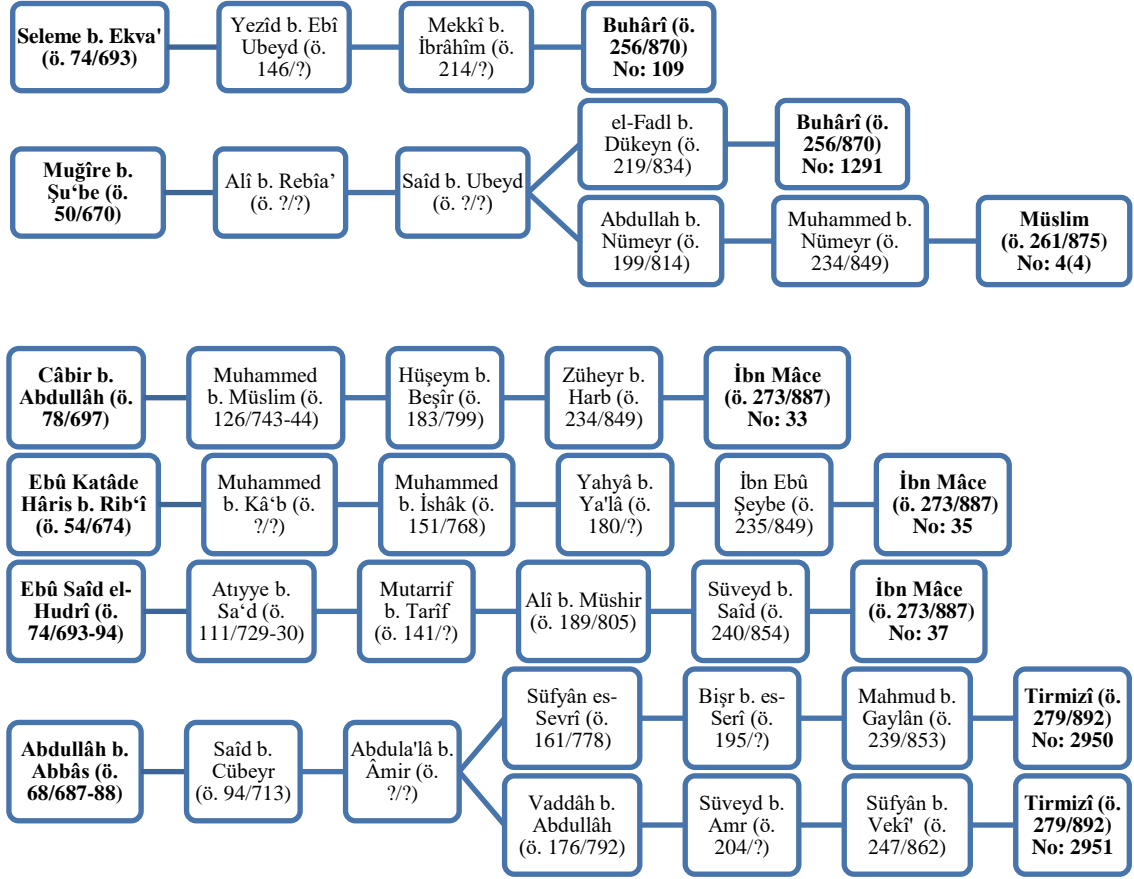
⁹² Müslim, “Mukaddime”, 1(1)-2(2)-3(3)-4(4).

⁹³ Ebû Dâvûd, “İlim”, 4 (No. 3651).

⁹⁴ Tirmizî, “İlim”, 8 (No. 2659-2660-2661), 13 (No. 2669); “Menâkib”, 20 (No. 3715); “Kur’an’ın Tefsiri”, 1 (No. 2950-2951).

⁹⁵ İbn Mâce, “Mukaddime”, 4 (No. 30-31-32-33-34-35-36-37).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde Nesâî hariç tüm kaynaklarda yer almaktadır. Buhârî ve Müslim'de geçen Muğîre b. Şube rivayetinin baş kısmında “Bir kimsenin benim adıma yalan söylemesi, başka bir kimse adına yalan söylemesi gibi değildir” ilavesiyle yer almaktadır.⁹⁶ Ebu Dâvûd'da ve İbn Mâce'de geçen rivayette, Zübeyr b. Avvam'a neden diğer sahabiler gibi Rasulullah'tan (s.a.v.) hadis rivayet etmediği sorulunca bu hadisi zikrederek, yanlış rivayet etme korkusuyla hadis rivayet etmekten kaçındığını bildirmiştir.⁹⁷ Tirmizî'de geçen İbn Abbas rivayetlerine bakıldığında “Kim Kuran hakkında bilgisizce, kendi görüş ve hevasına uyararak konuşursa cehennemdeki

⁹⁶ Buhârî “Cenâiz”, 33 (No. 1291); Müslim, “Mukaddime”, 4(4).

⁹⁷ Ebû Dâvûd, “İlim”, 4 (No. 3651); İbn Mâce, “Mukaddime”, 4 (No. 36).

yerine hazırlansın” ilavesiyle geçmektedir.⁹⁸ İbn Mâce’de yer alan Ebu Katade rivayetinin başı ise “Benden çok hadis rivayet etmekten kaçının” lafzıyla geçmektedir.⁹⁹

2.1.1.2. Hadisin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen hadis mütevatir bir hadistir. Bezzâr, sahabeden kırk kişinin bu hadisi rivayet ettiği hatta bazıları bunun seksene ulaştığını bildirmiştir.¹⁰⁰

Rasulullah (s.a.v.) adına yalan uydurmak, söylemediği bir sözü Ona (s.a.v.) isnad etmek en büyük iftira ve günahlardan biridir. Bunun büyük günah olduğuna bazı deliller delalet etmektedir. Bunlardan birincisi, yalan mutlak olarak bütün türleriyle kınanmıştır. Yalancıları kınama konusunda gerek ayet gerekse hadis olsun birçok nas gelmiştir. Allah (a.c.), Mü’min Suresinde “Allah, yalancı kimseyi doğru yola iletmez”¹⁰¹ ve Hac Suresinde “Yalan sözden kaçın”¹⁰² buyurmuştur. Yine Ebu Hüreyre’nin naklettiği sahih bir hadiste “Münafıklığın alameti üçtür: konuştuğunda yalan konuşur...”¹⁰³ buyrulmuştur. İmam Nevevî, ehli sünnetin görüşüne göre yalanın, mevcut bir gerçeğin hilafı olduğunu bildirmiştir. Bunu ister kasıtlı yapsın ister bilmeden yapsın bu eylemin yalan adını alacağını ancak bunu bilmeden yaptıysa günah kazanmayacağını söylemektedir. Çünkü unutan ve yanılan bir kimseye günah yoktur. Kasıtlı yaptığı takdirde ise günah işlemiş olacağını bildirmiştir.¹⁰⁴ İbn Hacer de yalanın, mevcut bir şey hakkında ister kasıtlı olsun ister bilmeden olsun, olduğundan farklı şekilde haberler vermek olduğunu ancak bunu bilmeden yapan kişi icma ile günahkâr kabul edilmediğini söylemektedir.¹⁰⁵ Mutezile’ye göre ise bilerek yapılmasının şart olduğu, yanılarak

⁹⁸ Tirmizî, “Kur’an’ın Tefsiri”, 1 (No. 2950-2951).

⁹⁹ İbn Mâce, “Mukaddime”, 4 (No. 35).

¹⁰⁰ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc* (Beirut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arâbi, 1392), 1/68.

¹⁰¹ Mü’min 40/28. "إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ"

¹⁰² Hac 22/30. "وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ"

¹⁰³ Buhârî “İman”, 23 (No. 33).

¹⁰⁴ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *“el-Ezkâr”*, thk. Abdülkadir el-Arnâvut (Beirut-Lübnan: Daru’l-fikr liltibâ’a’ti ve’n-Neşri ve’t-Tevzi’, 1414/1994), 1/378.

¹⁰⁵ Askalânî, *Fethu’l-Bârî Şerhu Sahîhi’l Buhârî*, 1/201.

söylenen gerçeğe aykırı bir sözü yalan kabul etmedikleri bildirilmektedir.¹⁰⁶ Nevevî, kasıtlı bir şekilde hadis uydurmanın ise Müslümanların icması ile haram olduğunu bildirmektedir.¹⁰⁷

Rasulullah Adına Yalan Söylemek Allah Adına Yalan Söylemek Gibidir

Bir diğer delil ise Buhârî ve Müslim’de geçen “Bir kimsenin benim adıma yalan söylemesi, başka bir kimse adına yalan söylemesi gibi değildir” rivayetidir.¹⁰⁸ Rasulullah (s.a.v.) adına söylenen yalan, Allah (a.c.) adına söylenmiş yalan gibidir. Çünkü Necm Suresinde Rasulullah’ın (s.a.v.) bildirdiklerinin ancak vahiy olduğu buyrulmaktadır.¹⁰⁹ Rasulullah (s.a.v.), bizlere Allah’tan (a.c.) haber getirir. Allah adına yalan söyleyen kimselerin azabının çok şiddetli olacağı da ayetlerle sabittir. Nitekim Enam Suresinde “Allah’a yalan iftirada bulunandan daha zalim kim olabilir?”¹¹⁰ buyrulmuştur, Zümer Suresinde ise “Kıyamet günü Allah adına yalan uyduranların yüzlerinin simsiyah olacağı”¹¹¹ buyrulmuştur. Bu yüzden bir başkası adına yalan söylemek günah olsa da bunun bir telafisi olabileceğinden Rasulullah adına söylemek bundan kat kat fazla günah sayılmıştır. Münâvî Buhârî’nin şerhini yaptığı Feydu’l-Kadir adlı eserinde, Rasulullah (s.a.v.) adına yalan uydurmanın dinin temel kaidelerini yerle bir etmesi, ahkamı iptal etmesi ve şeriatı bozması sebebiyle en büyük yalan çeşitlerinden biri olduğunu söylemektedir. Bu eylemin kebar cinsinden günah olduğunu açıkça ifade etmektedir. Hatta bazıları bu ameli küfür ameli olarak saydığını bildirmiştir. Zehebi de Rasulullah’a (s.a.v.) yalan isnat etmenin günahların en büyüğü olduğunu ve bunu kasıtlı yapmanın haramı helal, helali haram kılmak olduğunu ve bunun küfürden ibaret olduğunu söylemektedir.¹¹² İbn Hacer, alimlerin, Rasulullah’a (s.a.v.) yalan isnat etmenin çok çirkin bir amel ve büyük günah kapsamında bir günah olduğu hususunda

¹⁰⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 1/69.

¹⁰⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 1/56.

¹⁰⁸ Buhârî “Cenâiz”, 33 (No. 1291); Müslim, “Mukaddime”, 4(4).

¹⁰⁹ Necm 53/4. “إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ”

¹¹⁰ En’âm 6/21. “وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا”

¹¹¹ Zümer 39/60. “وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ”

¹¹² Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil’ârifin b. Nûriddîn Alî el-Münâvî, *Feydü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi 'i's-Sagîr* (Mısır: el-Mektebetu't-Ticâriyye el-Kubrâ, 1356), 2/476.

görüş birliği içerisinde olduklarını söylemiştir. Hatta Ebu Muhammed el-Cüveyni böyle bir suçu işleyenin kafir olacağını söyleyerek mübalağaya kaçmıştır.¹¹³

Rasulullah Adına Yalan Söyleyen Kimsenin Tevbesi

Nevevî, Rasulullah adına yalan hadis uyduran kimsenin fasık hükmünde olduğunu ve onun tüm rivayetlerinin merdud olduğunu söylemektedir. İmam Ahmed b. Hanbel, Humeydi, Şafi alimlerinden Sayrafi'nin ve bazı alimlerin de görüşüne göre samimi bir şekilde tevbe etse bile rivayetlerinin merdud olarak kalacağını söylemektedir. Sayrafi bu konuda, yalanını yakaladıkları hiçbir ravinin tevbe etseler dahi rivayetini bir daha kabul etmediklerini, bir defa zayıf kabul ettikleri raviyi sonradan kavi sayamayacaklarını bildirmektedir. Nevevî ise o kimsenin tevbeyi düzgünce şartlarıyla (günahtan vazgeçmek, pişman olmak vb.) yaptığı takdirde sonraki yapacağı rivayetlerin kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir. Aynî ise yalan yere şahitlik yapan bir kimsenin tevbe etse dahi bir daha şahitliğinin kabul olunmamasını veya bir kimsenin tevbe etse dahi fasıklığından dolayı töhmet altında olacağı için bir daha şahitliğinin kabul olunmamasını buna örnek vererek, rivayetlerin de bir nevi şahitlik olduğunu söylemiş ve kişi tevbe etse de rivayetlerinin kabul edilmeyeceğini söylemektedir.¹¹⁴

Sahabenin Hadis Rivayet Etmekten Çekinmesi

Ebu Dâvûd'da ve İbn Mâce'de geçen rivayette Abdullâh b. Zübeyr, babası Zübeyr b. Avvam'a neden diğer sahabiler gibi senin Rasulullah'tan (s.a.v.) hadis rivayet ettiğini duymuyoruz diye sorunca, Zübeyr (r.a.) kendisinin Rasulullah'ın yanından neredeyse hiç ayrılmadığını fakat bu hadisi duyduğu için hadis rivayet etmekten çekindiğini söylemektedir.¹¹⁵

İbn Hacer, Zübeyr b. Avvam'ın kasten hadis uydurmayacak biri olmasına rağmen bu hadise dayanarak çok hadis rivayet etmekten çekindiğini, çünkü hadisleri rivayet ederken farkına varmadan birtakım hatalar yapacağını düşündüğünü söylemektedir. O belki bilmeden hata yaparak günah işlemeyeceğini düşünse de çok hadis rivayet ederek günaha düşebileceğini zannında olduğunu belirtmektedir. Eğer sika

¹¹³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 6/499.

¹¹⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 1/69-70.

¹¹⁵ Ebû Dâvûd, "İlim", 4 (No. 3651); İbn Mâce, "Mukaddime", 4 (No. 36).

bir ravi çokça hadis rivayet eder ve hata yapar da sika olan kimseden bu hatalı rivayetler o bunu fark etmeden nakledilmeye başlanırsa ve kendisine olan güvenden dolayı da o hadis devamlı şekilde amel edilmeye başlanırsa Şâri'nin demediği bir şey ile amel edilmesine sebep olacaktır. Kim hatalar meydana gelebilme ihtimalinden korktuğu halde çok rivayette bulunur ve hadis rivayet ederken kasıtlı olmayarak hatalar yaparsa, o kişinin günahı hata yapmasından dolayı değil, çok hadis rivayetini kasıtlı yapmasından dolayıdır. Çünkü çok hadis rivayet eden kimsenin hataya düşme ihtimali vardır. Bu sebepten ötürü Zübeyr b. Avvam gibi birçok sahabenin çok hadis rivayet etmekten kaçındıklarını ve geri durduklarını bildirmektedir.¹¹⁶

Rasulullah Adına Yalan Söyleme Sebepleri

Rasulullah'a yalan isnad ederek kasıtlı hadis uyduranlar farklı gruplara ayrılmıştır, bunlardan bazıları; Müslümanların kalplerine şüphe düşürmek için hadis uyduran zındıklar, kişi veya mezhep taassubu yapmak için hadis uyduran mutaassıplar, tergib ve teşvik yapmak adına hadis uyduranlar, devlet adamlarına yaranmak için hadis uyduranlar olduğu bildirilmiştir. Kerrâmiyye tergib ve teşvik için hadis uydurmayı caiz kabul etse de Nevevî, böyle bir şeyin asla kabul edilemeyeceğini söylemektedir.¹¹⁷

Rasulullah Adına Yalan Söyleyen Kimsenin Cehenneme Girmesi

Zikrettiğimiz hadiste, “Kim Rasulullah (s.a.v.) adına kasıtlı yalan söylese” kendisi için ateşten bir oturak yani ev edinsin, cehenneme girsin, cehennemdeki yerine hazır olsun denilmektedir. Bu tabirler farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazıları lafız emir sigası olsa bile haber verme anlamında veya uyarı mahiyetinde olabileceğini söylemektedir. Bazıları alay etme(istihza) manasına da gelebileceğini, bazıları da bu fiili işleyen kişiye beddua anlamında “Allah o ateşi sana mesken kılsın” olduğunu söylemektedir. Bir ihtimal de hakiki manada olabileceği söylenmektedir. Nihayetinde bu çok şiddetli bir tehdit ifadesidir ve bu amelin cezası budur. Allah'ın (a.c.) bu kimseleri dilerse affedeceği, dilerse bu cezayı vereceği bildirilmektedir. Fakat böyle kimselerin ebedi cehennemde kalacakları söylenemez, çünkü ehli sünnet alimleri büyük

¹¹⁶ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/201.

¹¹⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 1/70.

günahlardan dolayı Müslüman bir kimsenin cehennem girse de orada ebedi kalmayacağına ittifak etmişlerdir.¹¹⁸

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Rasulullah’a yalan isnadda bulunmak haramdır. Kişi bu şekilde yalan söylemeyi helal kabul ederse dinden çıkar.
- Rasulullah’ın söylemediği bir hadisi uyduran kimsenin tüm rivayetleri merdud sayılır.
- Kişinin mevzu olduğunu bildiği ya da kuvvetle ihtimal verdiği uydurma bir hadisi rivayet etmesi de haramdır.

2.1.2. Bidat İşleme Meselesi

...عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: رَسُوْلُ اللَّهِ (ص.) يَقُوْلُ: "...وَسَرُّ الْأُمُوْر مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ

مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ."¹¹⁹

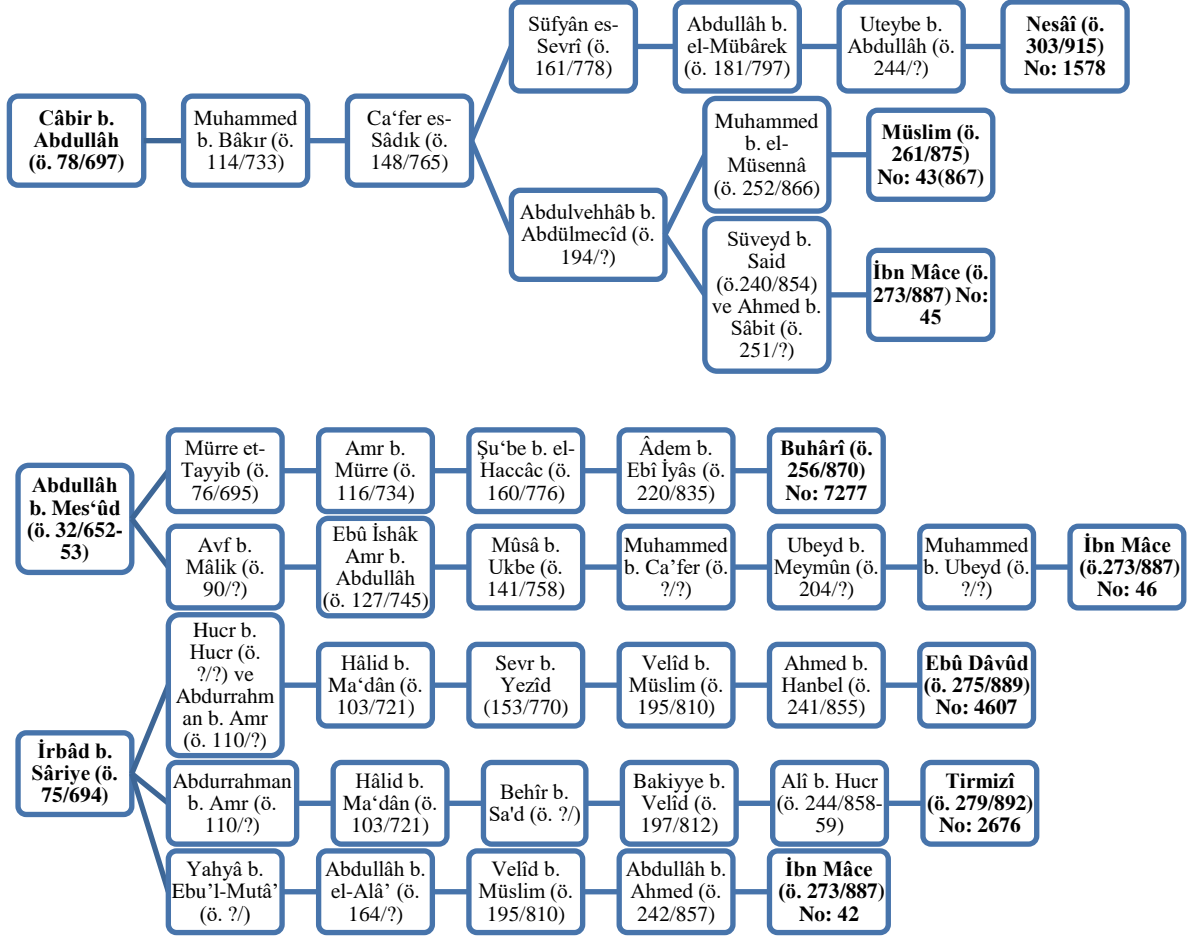
...Câbir b. Abdullâh’ın rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “...Yapılan işlerin en kötüsü sonradan uydurulandır. Her sonradan uydurulan şey bidattir. Her bidat ise sapıklıktır. Her sapıklık da ateştedir.”

¹¹⁸ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 2/476; Nevevî, *el-Minhâc*, 1/68-69.

¹¹⁹ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen-i Nesâî*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Halep: Mektebetü'l-Matbû'ati'l-İslâmiyye, 1406/1986), “Bayram Namazları”, 21 (No. 1578); Buhârî, “İtisâm”, 2 (No. 7277); Müslim, “Cuma”, 43(867); Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 6 (No. 4607); Tirmizî, “İlim”, 16 (No. 2676); İbn Mâce, “Mukaddime”, 6 (No. 42); 7 (No. 45-46).

2.1.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹²⁰ ve Müslim'in¹²¹ Sahihlerinde, Nesâî¹²², Ebû Dâvûd¹²³, Tirmizî¹²⁴ ve İbn Mâce'nin¹²⁵ Sünenlerinde geçmektedir. Hadis, “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Câbir b. Abdullâh, Abdullâh b. Mes'ûd ve İrbâd b. Sâriye tarafından rivayet edilmiştir.

¹²⁰ Buhârî, “İtisâm”, 2 (No. 7277).

¹²¹ Müslim, “Cuma”, 43(867).

¹²² Nesâî, “Bayram Namazları”, 21 (No. 1578).

¹²³ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 6 (No. 4607).

¹²⁴ Tirmizî, “İlim”, 16 (No. 2676).

¹²⁵ İbn Mâce, “Mukaddime”, 6 (No. 42); 7 (No. 45-46).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz bu hadis Kütüb-i Sitte içerisindeki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Bidatın yol açtığı sapıklığın ateşte olduğu sadece Nesâî’de yer alan rivayette bulunduğu için, Buhârî ve Müslim yerine Nesâî’de geçen rivayetin metni verilmiştir.

Buhârî, Müslim ve Nesâî’de yer alan rivayetlerde Rasulullah (s.a.v.)’in nasıl hutbe yaptığı benzer manada tarif edilmektedir.¹²⁶ Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce’de yer alan rivayette ise İrbâd b. Sâriye Rasulullah’ın bir sabah namazı sonrası kendilerine yaptığı çok tesirli bir vaazdan bahsetmektedir. Bu vaazı veda vaazına benzeten sahabiler çok etkilenerek Rasulullah’tan nasihat istemeleri üzerine, Rasulullah (s.a.v.), Allah’a karşı her zaman sorumluluk bilincinde olunması gerektiğini, sünnete sıkıca sarılınmasını ve sonradan ortaya çıkan işlerden sakınılmasını, çünkü bu işlerin bidat olduğunu ve bidatin de sapıklık olduğunu nasihat etmektedir.¹²⁷

2.1.2.2. Hadisin Değerlendirmesi

Şâtıbî, bidat kavramının aslı hakkında daha önceden örneği olmayan bir şey ortaya koymak olduğunu veya daha önce ona denk güzel bir benzeri olmayan ancak beğenilmiş kabul görmüş bir şey olduğunu ve bunun için “بدیع” kavramının kullanıldığını söylemektedir. Kuran-ı Kerim’de bu kavram “Gökleri ve yeri ilk defa yaratan”¹²⁸ yani onları daha önce bir örneği olmaksızın yaratan ve “Ben Peygamberler olarak ilk defa ortaya çıkan biri değilim”¹²⁹ yani Allah tarafından insanlara ilk defa peygamberlik ile gelen biri değilim, ifadeleriyle geçmektedir. Bu manalardan ötürü bidat (daha önce ortaya konulmamış bir yenilik) olarak isimlendirilmiştir. Bu bidati ortaya çıkarmaya ise ibtida denilmektedir. Onun ortaya konulmuş biçimi ve onunla amel edilmesi de bidat olarak isimlendirilir. Yani şeriatta delil olmayan bir şeyle amel edilmesi bidattir,

¹²⁶ Nesâî, “Bayram Namazları”, 21 (No. 1578); Buhârî, “İtisâm”, 2 (No. 7277); Müslim, “Cuma”, 43(867).

¹²⁷ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 6 (No. 4607); Tirmizî, “İlim”, 16 (No. 2676); İbn Mâce, “Mukaddime”, 6 (No. 42); 7 (No. 45-46).

¹²⁸ el-Bakara 2/117; el-En’âm 6/101. “بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ”

¹²⁹ el-Ahkâf 46/9. “قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ”

manasına geldiği söylenmektedir. Buraya kadar zikredilen tanım bidatin lügatteki manasıdır.¹³⁰

Şâtıbi, dinde terki gereken şeyler olarak üçlü taksime tutulanlardan biri olan (diğerleri masiyet, mekruh) bidatin şer'i anlamına dair; şeriata zıt ve ona rakip olmasından dolayı terkinin talep edildiği şey olduğunu söylemektedir. Mesela insanın kafasına göre dinde hudud belirlemesinin, keyfi dini belirlemeler yapılmasının, belirli dini bir şekle uyma veya bir takım dini uygulamaların devamlı şekilde belirli zamanlarda yapılmasının vb. ibtida (dinde yenilik ortaya koymak) ve bidat olduğunu ifade etmektedir. Bunu yapan kişiye de bidatçı denildiğini söylemektedir. Böylece bidatin, şeriate rakip olan, dinin içinde yeni olarak ortaya konulan yollardan ibaret olduğu ve bununla fazladan abartılı şekilde Allah'a ibadete yönelme kastedildiği anlaşılmaktadır. Yine bidatin kapsamına giren şeylerden biri de sünnetin zıddına yapılan her şeydir. Örneğin birtakım sahabiler kendilerine gece uyumayı, gündüz yemeyi, kadınlardan uzak durmayı yasakladıklarında Rasulullah (s.a.v.), böyle yapanların kendi sünnetine uymadıklarını söylemektedir. Böylece kim helal olan bir şeyi yapmaktan herhangi bir mazareti olmaksızın kendini alıkoyuyorsa onun sünnetten çıkmış olduğu ve bu tarz şeyleri de din olarak yapıyorsa onun bidatçı olduğu belirtilmektedir.

Şâtıbi, bir görüşe göre gelenek ve toplumsal manada yapılan yeni şeylerin bidat kapsamında olmadığını, bidat kapsamında olanın sadece ibadetlere has olarak yeni ortaya konan şeyler olduğunu ancak bir görüşe göre de bütün sıradan eylemlerdeki yenilikler de bidate dahil olduğunu ifade etmektedir. Ancak netice olarak bidat "din" ile kayıtlanmıştır. Çünkü burada dinde yeni bir şey ortaya koymak vardır ve o bidatin sahibi dine ekleme yapmaktadır. Bu yüzden dünya işlerinden birinde yeni bir yol ortaya konulmasını, örneğin yeni bir ürün çıkarmak gibi vb. bunları bidat olarak değerlendirilmediği anlaşılmaktadır.¹³¹ Bu bağlamda bidatçı şeriata inatla karşı çıkan ve şeriate zarar veren olarak görülmektedir. Çünkü Şâri, kul için gerekli olan yolları hususi olarak, özel vecihlerle belirlemiştir. Yaratılanlar için gerekli olan emirlerin, yasakların, vaadlerin, tehditlerin sınırını çizmiş, hayrın bu sınırlar içinde kalmak olduğunu, şerrin

¹³⁰ Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtıbi, *el-İ'tisâm*, thk. Meşhur b. Hasan Âli Selman (Kahire: Mektebetu't-Tevhid, ts.), 1/41.

¹³¹ Şâtıbi, *el-İ'tisâm*, 1/42-43.

ise bu sınırları başka şeyler yaparak aşmak olduğunu haber vermiştir. Allah Rasulünü alemlere rahmet olarak göndermiştir ancak bidatçı kimse bütün bunların hepsini inkâr etmektedir. Çünkü o, dinde Allah'ın çizdiği sınırlar dışında başka yolların da olduğunu sanmaktadır. Eğer bidatçinin bu maksatla yani Allah'ın şeriatını düzeltme yapmak için kasıtlı yaptığı bir şey ise hem Allah'ı hem de şeriatını inkâr ettiği kabul edilmiştir. Eğer kasıtlı yapılmıyorsa da apaçık bir dalalet olduğu ifade edilmiştir.¹³² Bidat konusuna başka rivayetlerde de yer verilmektedir. Rasulullah (s.a.v.) bir hadisinde, unutulmuş bir sünnetini yeniden hatırlanmasına sebep olan kimseye o sünnetle amel edenler kadar sevap yazılacağını, Allah ve Rasûlünün razı olmadığı bidat sapıklığını ortaya çıkarana da o bidatle amel edenlerin günahlarının yazılacağını haber vererek bizleri bidat işlemekten sakındırmıştır.¹³³

Her Bidat Ateştedir

Nâsirüddin el-Elbâni, ateştedir lafzı hakkında buradaki kastın bidatı işleyen olduğunu çünkü bidatin kendisinin bir cisim olmadığını ve ateşte yanmak ile mükellef kılınamayacağını söylemektedir. Bu hadisi, Buhârî'de geçen "İzâr denilen elbisenin iki topuktan aşağı sarkanı ateştedir"¹³⁴ hadisine benzeterek, burada da izarın kendisinin değil izar sahibinin ateşte olacağını söylemektedir. Aynı şekilde dinde ortaya konulan bir bidat da bir kimseden ortaya çıkmış olacağını ve onun bidatı işlediği takdirde bidat, sahibini onu ortaya çıkarması sebebiyle ateşe sürükleyeceğini ifade etmektedir.¹³⁵

2.1.3. Kişinin Kendini Öldürmesi

1-... قَالَ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ (ص). قَالَ: "مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَهُوَ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَنْحَسَاهُ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ

¹³² Şâtübî, *el-İ'tisâm*, 1/62.

¹³³ Tirmizî, "İlim", 16 (No. 2677).

¹³⁴ Buhârî, "Elbiseler", 4 (No. 5787).

¹³⁵ Ehlul-Hadîs ve'l-Eser, "Silsiletu'l-Hudâ ve'n-Nûr" (Erişim 20 Haziran 2023).

خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ، فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا
مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا.¹³⁶

1-...Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim kendini bir dağdan aşağı atıp da kendi kendisini öldürürse, bu intihar eden kimse cehennem ateşi içinde ebedî olarak kendisini yüksekten aşağıya bırakır olacaktır. Her kim zehir yudumlar da kendisini öldürürse, o kimse de zehiri elinde, cehennem ateşi içinde ebedî olarak zehiri içer olacaktır. Her kim de kendisini bir demir parçasıyla öldürürse, o da demiri elinde kendi karnına vurur ve yarar hâlde ebedî surette cehennem ateşinde olacaktır.”

2.1.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹³⁷ ve Müslim'in¹³⁸ Sahihlerinde, Nesâî,¹³⁹ Ebû Dâvûd,¹⁴⁰ Tirmizî¹⁴¹ ve İbn Mâce'nin¹⁴² Sünenlerinde geçmektedir. Hadis, “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hüreyre ve Sabî b. Dahhâk tarafından rivayet edilmiştir.

¹³⁶ Buhârî, “Tıb”, 56 (No. 5778); “Cenazeler”, 83 (No. 1363-1365); “Edeb”, 73 (No. 6105); “Eymân ve'n-Nüzûr”, 7 (No. 6652); Müslim, “İman”, 175(109)-177(110); Nesâî, “Cenazeler”, 68 (No. 1965); “Eymân ve'n-Nüzûr”, 6 (No. 3770); Ebû Dâvûd, “Tıb”, 11 (No. 3872); Tirmizî, “Tıb”, 7 (No. 2043-2044); İbn Mâce, “Tıb”, 11 (No. 3460).

¹³⁷ Buhârî, “Tıb”, 56 (No. 5778); “Cenazeler”, 83 (No. 1363-1365); “Edeb”, 73 (No. 6105); “Eymân ve'n-Nüzûr”, 7 (No. 6652).

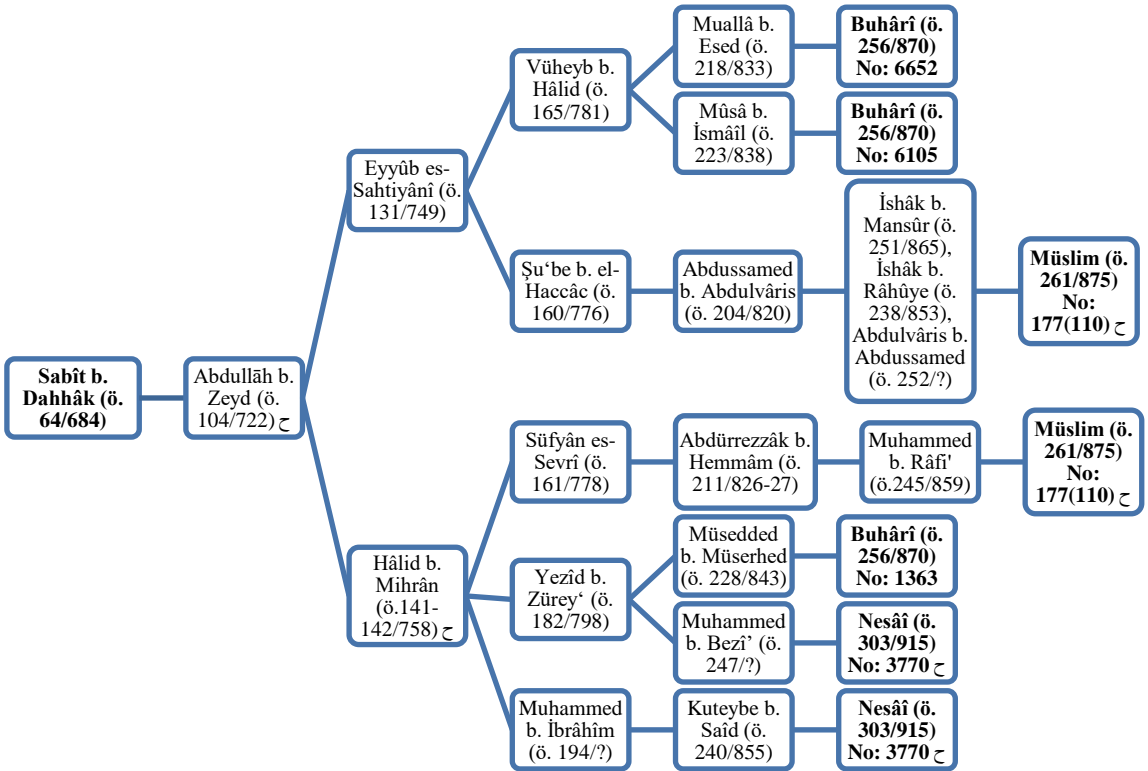
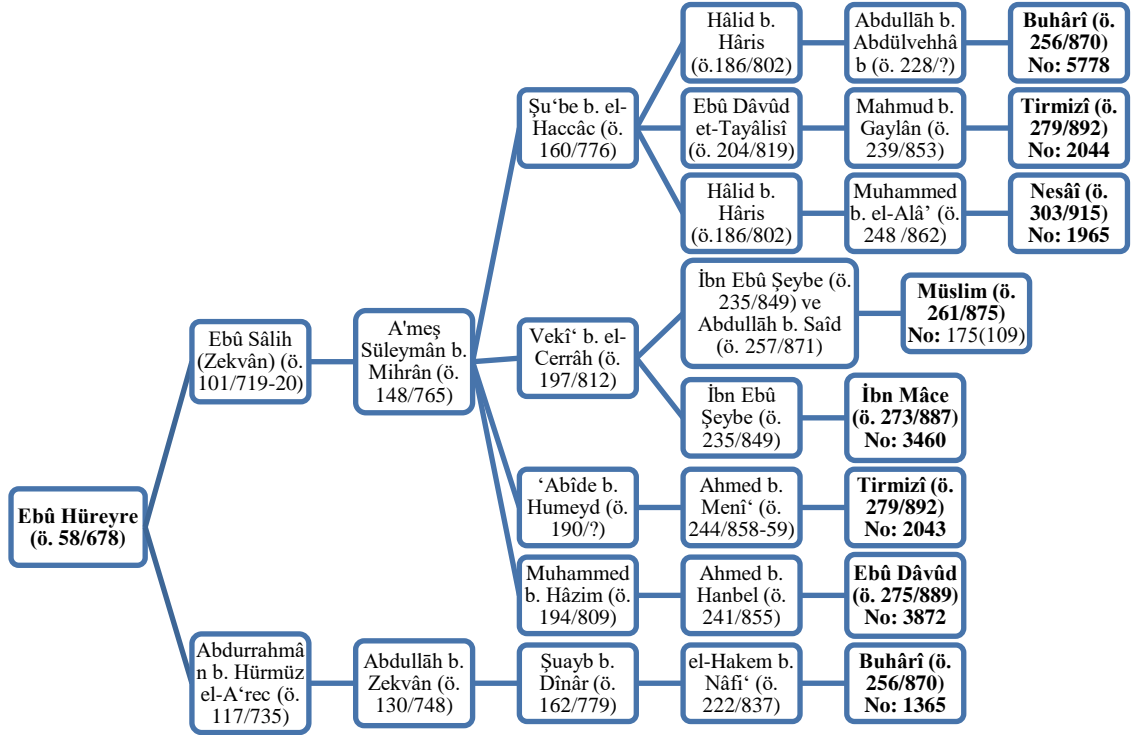
¹³⁸ Müslim, “İman”, 175(109)-177(110).

¹³⁹ Nesâî, “Cenazeler”, 68 (No. 1965); “Eymân ve'n-Nüzûr”, 6 (No. 3770).

¹⁴⁰ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 11 (No. 3872).

¹⁴¹ Tirmizî, “Tıb”, 7 (No. 2043-2044).

¹⁴² İbn Mâce, “Tıb”, 11 (No. 3460).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz bu hadis Kütüb-i Sitte içerisindeki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Buhârî'de geçen bir rivayette “kendini boğarak ve bıçaklayarak öldürenin cehennemde

o hal üzere olacağı” zikredilmektedir.¹⁴³ Buhârî, Müslim ve Nesâî’de geçen Sabit b. Dahhâk’ın ettiği rivayette ise “Kendisini herhangi bir şeyle öldüren kimsenin cehennem ateşinde intihar ettiği o nesne ile cezalandırılacağı” zikredilmektedir.¹⁴⁴ Kişinin kendini öldürmesinin tahrimliği konusunda bir rivayet de Cündeb b. Abdullâh’dan nakledilmektedir, bu hadis Cennetten Nefyeden Hadisler Başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.1.3.2. Hadisin Değerlendirmesi

İslam dininde korunması esas olan (zarûriyyât-ı diniye) beş şeyden bir tanesi nefis yani candır. Zikrettiğimiz bu hadiste Rasulullah (s.a.v.)’in kişinin kendi canına kıymasını kesin bir şekilde yasakladığını ifade etmektedir.

İbnu’t-Tîn, bu hadisin aslında bir kafir hakkında olduğunu ama bunu nakleden kişinin bütün insanlara hamlederek naklettiğini söylemektedir. Bazıları, bu uzak bir görüş derken, Aynî bu görüşü uzak bulmamaktadır.¹⁴⁵

Nevevî, en büyük günahlardan olan haksız yere insan öldürme ile intiharın aynı hükümde olduğunu ve cezanın amel türünden olacağı zikretmektedir. Dolayısıyla kendini demirle (bıçak, kılıç vb.) öldürenin aynen intihar ettiği şekilde azap göreceğini, zehirle intihar edenin cehennemde de zehir içerek cezalandırılacağını bildirmektedir.¹⁴⁶

Kâdî İyâz, İmam Mâlik’in “katil öldürdüğü şey ile kısas edilir” hükmü için bu hadisi delil aldığını, bu konuda Allah (a.c.)’nin ahirette vereceği cezaya ve Rasulullah (s.a.v.)’in Yahudi ile Urayniyyîn kabilesine verdiği hükme uymakta olduğunu ifade etmektedir. Rivayete göre Yahudilerden biri, bir cariye başını iki taş arasında ezerek öldürmesi üzerine Rasulullah’ın (s.a.v.) Yahudi’inde aynı şekilde öldürülmesine

¹⁴³ Buhârî, “Cenazeler”, 83 (No. 1365).

¹⁴⁴ Buhârî, “Edeb”, 73 (No. 6105); “Eymân ve’n-Nüzûr”, 7 (No. 6652); Müslim, “İman”, 177(110); Nesâî, “Cenazeler”, “Eymân ve’n-Nüzûr”, 6 (No. 3770).

¹⁴⁵ Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü’l-Kârî Şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arâbî, ts.), 21/292.

¹⁴⁶ Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, çev. Ahmed Davudoğlu (İstanbul: Şifa Yayınevi, 2020), 1/417; Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, 21/291-292.

hüküm vermiştir.¹⁴⁷ Yine Urayniyyîn kabilesinin bir çobanın bazı uzuvlarını keserek onu kötü şekilde öldürmesi üzerine Rasulullah (s.a.v.) onların da aynı şekilde öldürülerek kısas edilmelerini emretmiştir. Bununla beraber İmam Malik'in bu konudaki akli delilinin ise bir suç misliyle cezalandırmanın o suçtan caydırılmasında daha etkili olduğunu, nitekim had cezalarının da zaten suçtan caydırılması için var olduğunu bildirmektedir.¹⁴⁸ Müslim şârihlerinden olan Übbî ise bu meseleye bu hadis ile delil gösterilemeyeceğini çünkü bunun Allah'ın fiiline kıyas olduğunu ve Allah'ın fiillerini değil sadece Allah'ın hükümlerini kıyas edilebileceğini söyleyerek bu istidlâle itiraz etmektedir. Şafilere göre kısas, suçlunun fiilinin misliyle yapılır. Hanefilere göre ise kılıçla yani silahla yapılır.

Düşman kendini öldürecek düşüncesiyle intihar edenlerin durumu da tartışılmaktadır. Düşman, Müslümanların gemisini yaktığında gemide olanlara kendilerini denize atmaları ölümden kaçtıkları için caiz görülmektedir. Bazıları ise bunu kurtuluş ümidi olanlara caiz görmektedir. İmam-ı Azam'a göre gemidekiler, sabrederek yanmak ve denize atlayıp boğulmak arasında tercih yapabilirler.

İmam Ebu Yusuf hariç cumhuru ulemaya göre intihar eden kimsenin cenaze namazı kılınacağı konusunda ittifak olunmuştur.¹⁴⁹

Kendini Öldüren Kimsenin Cehennemde Ebedi Kalması

İntihar edenlerin cehennemde ebedi kalması, kişinin intiharı helal gördüğü takdirde olacağı, aksi takdirde cehennemde ebedi kalmanın, uzun müddet orada yankıdan kinaye olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁰ Kâdî İyâz da cehennemde ebedi kalmak hakkında aynı görüşleri bildirmekle beraber bu konuda Übbî'nin de dediği gibi cehennemde ebedi kalmanın, intihar eden kimsenin cezası başka birini öldürenin cezasından daha şiddetli olacağına işaret etmek için de söylenilmiş olabileceği görüşündedir. Çünkü kişi insan olmanın verdiği fitri özellik olarak canını sevme gibi bir

¹⁴⁷ Buhârî, "Husumât", 1 (No. 2413).

¹⁴⁸ Ebü'l-Fazl Kâdî İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *İkmâlü'l-Mu'lim bi-Fevâ'idü Müslim*, thk. Yahyâ İsmail (Mısır: Daru'l-Vefa, 1419/1998) 1/387-388; Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 1/417-418.

¹⁴⁹ Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 1/417-418.

¹⁵⁰ Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 1/417.

manisi olmasına rağmen bu fiili yapmıştır. İhtiyarın zinası, hükümdarın yalan söylemesi de buna örnek verilmektedir.¹⁵¹

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- İntihar eden kimse dinden çıkmış olmaz.
- Ebu Yusuf'un görüşü hariç cenaze namazı kılınır. Ömer b. Abdulaziz ve Evzâî'ye göre ise mekruhtur.
- Ceza amelin cinsindedir.¹⁵²

2-... عَنْ سَهْلِ ، قَالَ: نَظَرَ النَّبِيُّ (ص.) إِلَى رَجُلٍ يُفَاتِلُ الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَ مِنْ أَعْظَمِ الْمُسْلِمِينَ عَنَاءً عَنْهُمْ، فَقَالَ: "مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا" فَتَبِعَهُ رَجُلٌ، فَلَمْ يَزَلْ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى جُرِحَ، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَقَالَ بِدُبَابَةِ سَيْفِهِ فَوَضَعَهُ بَيْنَ تَدْيِينِهِ، فَتَحَامَلَ عَلَيْهِ حَتَّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتْفَيْهِ..."¹⁵³

2-...Sehl ibn Sa'd (r.a.) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v), (Hayber’de) müşriklerle savaşan bir adama baktı. O adam savaşta en başarılı kimseydi. Rasulullah ona bakarak: Kim cehennem ehlinde birini görmek isterse bu adama baksın, bu kişi cehennem ehlidir, buyurdu. Bunun üzerine sahabilerden biri adamı takip etmeye başladı. Adam sonunda yaralandı ve yarasının acısından ötürü ölümün çabuk gelmesini isteyerek kılıcının keskin ucunu iki göğsünün arasına koydu. Sonra kılıcın üzerine yüklendi ve böylece kendini öldürdü. Bu olay Rasulullah’a (s.a.v) ulaştırılınca: Kişi, insanlara göre cennet ehline yaraşan işler yapar; ama o cehennem ehlidir. Yine kişi, insanlara göre cehennem ehlinin yapacağı kötü işler yapar; ama cennet ehlidir” buyurdu.

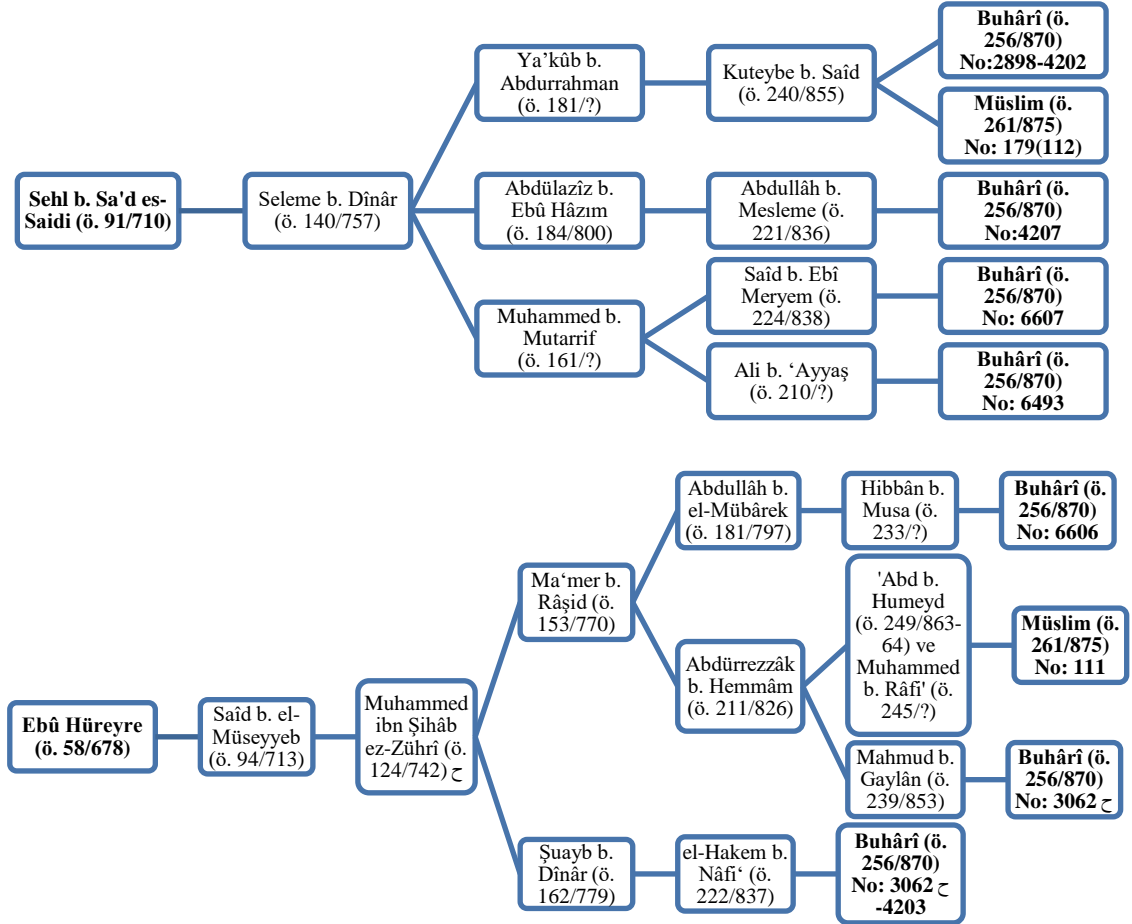
¹⁵¹ Ebü'l-Fazl Kâdî İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *İkmâlü'l-Mu'lim bi-Fevâ'idü Müslim*, thk. Yahyâ İsmail (Mısır: Daru'l-Vefa, 1419/1998) 1/387-388; Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 1/417-418.

¹⁵² Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 1/423-424.

¹⁵³ Buhârî, “Rikâk”, 34 (No. 6493); “Megazi”, 40 (No. 4202-4203, 4207); “Cihad ve's-Siyer” 76, 181 (No. 2898, 3062); “Kader”, 5 (No. 6606-6607); Müslim, “İman”, 178(111)- 179(112).

2.1.3.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹⁵⁴ ve Müslim'in¹⁵⁵ Sahihlerinde geçen “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hüreyre ve Sehl b. Sa'd tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Sahihayn'da yer alan bu rivayetler benzer manalar ifade etmektedir ancak Ebû Hüreyre'den gelen rivayetin sonunda Rasulullah (s.a.v.): “Kalk Bilal! Cennete müminden başkası giremez; Allah'ın isterse bu dîni fâcir kişi ile de güçlendireceğini ilan et!” ifadesi geçmektedir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Buhârî, “Rikâk”, 34 (No. 6493); “Megazi”, 40 (No. 4202-4203, 4207); “Cihad ve's-Siyer” 76, 181 (No. 2898, 3062); “Kader”, 5 (No. 6606-6607).

¹⁵⁵ Müslim, “İman”, 178(111)- 179(112).

¹⁵⁶ Buhârî, “Megazi”, 40 (No. 4203); “Kader”, 5 (No. 6606); “Cihad ve's-Siyer”, 181 (No. 3062); Müslim, “İman”, 178(111).

2.1.3.4. Hadisin Değerlendirmesi

Ebû Hüreyre rivayetinde olayın Huneyn Savaşında geçtiğini söylese de olayın Hayber’de geçtiği anlaşılmaktadır. Kastallâni, intihar eden kişinin ensardan Beni Zafer kabilesindeki “Ebu’l-Gaydâk Kuzmân ez-Zâferî” olduğunu bildirmektedir. Onun peşine düşüp onu takip eden kişinin ise Eksem b. Ebi’l-Cevn (r.a.) olduğunu söylemektedir.¹⁵⁷ Aynî, Kuzman’ın münafıklardan olup, Uhud savaşına katılmadığı için kadınların kendisini ayıplaması üzerine Hayber savaşına katıldığını, savaş esnasında “Ey Evsoğulları! Soyunuz şerefine savaşın” diye nara attığını ve “Vallahi ben hiçbir din adına savaşmadım, ben sadece korunmak için savaştım” deyip sonra da rivayette geçtiği şekilde kendini öldürdüğünü nakletmektedir. Bundan dolayı da Ebu Hüreyre’den (r.a.) gelen rivayette Rasulullah’ın (s.a.v.), “Allah isterse bu dini fâcir bir adamla da güçlendirir” buyurduğunu diye zikretmektedir.¹⁵⁸ Bazıları Sehl b. Sa’d ve Ebu Hüreyre rivayetlerinin farklı olaylar olduğunu söylese de bazı alimler de aynı olay olarak ele almışlardır.

Kendini Öldürenin Cehennem Ehlinden Olması

Kirmânî, bir kişi “Kul bir günahı sebebiyle tekfir edilemez, bu yüzden intihar eden bu adam cennetlidir, çünkü mümindir” yorumu yaparsa buna cevap olarak, bir ihtimal Resûlullah (s.a.v.) vahiy suretiyle onun mümin olmadığını yahut kendini öldürmeyi helâl görerek dinden döneceğini bildirmiştir ya da onun cehennemlik olmasından kasıt, önce cehenneme girip sonra çıkan asilerden sayılmasıdır, cevabını vereceğini söylemektedir. Aynî ise, Kirmânî’nin bu yorumunu doğru bulmayarak, eğer Kirmânî bu kişinin münafıklardan olduğunu ya da “Ben hiçbir din adına cenk etmedim” dediğini bilmiş olsaydı bu yorumlarla uğraşmazdı, demektedir.¹⁵⁹

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Rasulullah (s.a.v)’in (Allah’ın izniyle) geleceğe dair verdiği haberler doğrudur ve bu O’nun (s.a.v.) Peygamberliğinin mucizelerindedir.

¹⁵⁷ Ebû’l Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallâni, *İrşâdü’s-Sârî*, (Mısır: Matbaatü’l Kübra’l Emiriyye, 1323),5/92.

¹⁵⁸ Aynî, *Umdetü’l-Kâri*, 14/181; 14/307.

¹⁵⁹ Aynî, *Umdetü’l-Kâri*, 14/181.

- Ameller sondaki niyete göre değerlendirilir.
- Allah dinini fâcir bir adamla da güçlendirir.¹⁶⁰

2.1.4. İki Müslümanın Birbirlerini Öldürmesi

"...عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ

وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ..."¹⁶¹

...Ebû Bekre (r.a.) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v.), İki Müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya geldiklerinde, ölen de öldüren de cehennemdedir, buyurdu. Öldüren cehennemde peki ya ölen neden öyle? diye sordum. Çünkü ölen de kardeşini öldürmek istedi, buyurdu.”

2.1.4.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹⁶² ve Müslim’in¹⁶³ Sahihlerinde, Nesâî¹⁶⁴, Ebû Dâvûd¹⁶⁵, Tirmizî¹⁶⁶ ve İbn Mâce’nin¹⁶⁷ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Bekre, Vâil b. Hucr, Abdullâh b. Kays, Enes b. Mâlik ve Ebû Hureyre tarafından rivayet edilmiştir.

¹⁶⁰ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 14/181; Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-Mu'lim*, 1/395.

¹⁶¹ Buhârî, “İman”, 21 (No. 31); “Fiten” 10 (No. 7083); Müslim, “Kasâme ve Muhâribîn” 33(1680); “Fiten”, 14(2888); Nesâî, “Kan Dökmenin Haramlığı”, 28 (No. 4118); “Kasâme” 6 (No. 4729); Ebû Dâvûd, “Fiten ve Melâhim” 5 (No. 4268); Tirmizî 13 (No. 1407); İbn Mâce, “Fiten”, 11 (No. 3963-3964); “Diyetler” 34 (No. 2690).

¹⁶² Buhârî, “İman”, 21 (No. 31); “Fiten” 10 (No. 7083).

¹⁶³ Müslim, “Kasâme ve Muhâribîn” 33(1680); “Fiten”, 14(2888).

¹⁶⁴ Nesâî, “Kan Dökmenin Haramlığı”, 28 (No. 4118); “Kasâme” 6 (No. 4729).

¹⁶⁵ Ebû Dâvûd, “Fiten ve Melâhim” 5 (No. 4268).

¹⁶⁶ Tirmizî 13 (No. 1407).

¹⁶⁷ İbn Mâce, “Fiten”, 11 (No. 3963-3964); “Diyetler” 34 (No. 2690).

Vâil b. Hucr'un naklettiği rivayette Rasulullah'a (s.a.v.) birini öldürmüş bir adam getirirler. Rasulullah (s.a.v.), katile gerçekten öldürüp öldürmediğini sorar ve teyit ettikten sonra katili, maktûlün velisine teslim ederek ona kısas hakkı tanır. Veli kısas uygulamayı kabul ederek adamı götürür. Rasulullah (s.a.v.), adam gittikten sonra "katil de maktûl de cehennemdedir" diye buyurmaktadır. Rasulullah'ın bu lafını duyan bir kişi, veliye giderek duyduğunu aktarması üzerine adam katili serbest bırakır."¹⁶⁹

Ebû Hureyre'nin naklettiği rivayette ise yine Rasulullah (s.a.v.) zamanında bir adamın öldürülmesi üzerine Rasulullah (s.a.v.), kısas için katili maktûlün velisine teslim etmektedir. O sırada katil, "Ey Rasulallah, ben onu isteyerek öldürmedim", demesi üzerine Rasulullah (s.a.v.) veliye, "eğer katil doğru söylüyorsa ve sen onu öldürürsen cehenneme girersin" buyurdu ve adam katili serbest bıraktı."¹⁷⁰

2.1.4.2. Hadisin Değerlendirmesi

Yukarıda metnini verdiğimiz Ebû Bekre rivayet hakkında bazı alimler Ahnef b. Kays'ın kılıcını kuşanarak katılmak istediği savaşın, Aişe (r.a.) ile Ali (r.a.) arasında olan Cemel savaşını olduğunu belirtmektedirler.

Ölenin de öldürenin de cehennemde olmasından kasıt, yaptıklarının cehennemlik bir iş olduğuna işaret görülmektedir. Bununla mutlak surette cehenneme gireceğinin anlaşılmasında gerektiği zikredilmektedir. Bu kimseler günahlarından dolayı cehenneme girseler bile Rasulullah (s.a.v.), "Müslüman" tabirini kullandığı için cehennemde ebedi kalacaklarının düşünülmemeyeceği, Allah (a.c.) dilerse bu kimseleri affedip, cehennemde azap görmeden cennetine koyabileceği zikredilmektedir.¹⁷¹

Nevevî, Müslümanların cehenneme gireceği bildirilen bu savaşların, savaşta şer'an caiz kılan bir tevil bulunmayan; asabiyet, öfke, dünya menfaati gibi sebeplerle vukû bulan savaşlar olduğunu zikretmektedir. Yine Nevevî de bu kimselerin cehennemi hak etmekle beraber Allah'ın (a.c.), onları dilerse günahı kadar azap gördükten sonra, dilerse de hiç azap görmeden cennetine alacağını bildirmektedir. Nevevî, sahabeler

¹⁶⁹ Müslim, "Kasâme ve Muhâribîn" 33(1680); Nesâî, "Kasâme" 6 (No. 4729).

¹⁷⁰ Tirmizî 13 (No. 1407); İbn Mâce, "Diyetler" 34 (No. 2690).

¹⁷¹ Azîmâbâdî, *Avnû'l-Ma'bûd*, 11/235.

arasında gerçekleşen savaşların, asabiyet, öfke dünya kazancı gibi sebeplerden olmadığı, kendi içtihatları ve iki tarafın da kendini haklı görmesi nedeniyle, dini ıslah etmek gibi tevillerle savaştıkları için, cehennemlik bir iş olarak görülen savaş türünden olmadığını zikretmektedir ve hata eden müçtehidin günahkâr sayılmayacağını söylemektedir.¹⁷²

Kastallânî, metnin sonunda geçen “o da karşısındakini öldürmek istedi” cümlesi ile bir kimse bir şeyi niyet edip yapamasa bile, o niyetinden dolayı hesaba çekileceğini savunanlara bir delil olduğunu belirtmektedir.¹⁷³ Ancak kişinin sadece niyetinden dolayı sorumlu olmayacağını savunanlar ise, burada niyeti harekete geçiren bir fiil olduğunu yani iki tarafında halihazırda birbirlerini öldürmek için savaşta olduklarını, bunun sadece bir niyet ile kalmadığını ifade etmektedirler.¹⁷⁴

Vâil b. Hucr rivayetindeki “katil de maktül de cehennemdedir” ifadesi için ise Nevevî, hadiste zikredilen veli için olmadığını, çünkü onun Rasulullah’tan (s.a.v) izin alarak kısas uygulamak istediğini zikretmektedir. Bu lafzın asabiyet, kavmiyetçilik gibi haram bir amaçla birbirini öldürenler için olduğunu zikretmektedir. Fakat böyle bir sebeple olsa daha Rasulullah (s.a.v.) katilin affedilmesine işaret etmektedir. Zikredilen hadiste ise öldürülen kişinin velisi, Rasulullah’ın (s.a.v.) bu sözünün kapsamına girerim diye endişelenerek, kısas uygulayacağı katili serbest bıraktığı anlaşılmaktadır.¹⁷⁵

2.1.5. Haksız Yere Müslümanı Öldürmek

1-...عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ سَمُرَةَ، قَالَ: كُنْتُ أَخَذًا بِيَدِ ابْنِ عُمَرَ فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ، إِذْ أَتَى عَلَى رَأْسِ مَنْصُوبٍ، فَقَالَ: شَقِي قَاتِلُ هَذَا، فَلَمَّا مَضَى، قَالَ: وَمَا أَرَى هَذَا إِلَّا قَدْ شَقِي، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: "مَنْ مَشَى إِلَى رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي لِيَقْتُلَهُ، فَلْيُقْل: هَكَذَا، فَالْقَاتِلُ فِي النَّارِ، وَالْمَقْتُولُ فِي الْجَنَّةِ."¹⁷⁶

1-...Abdurrahman b. Semûre (r.a.) şöyle demiştir: “Medine sokaklarında

¹⁷² Nevevî, *el-Minhâc*, 18/11-12.

¹⁷³ Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, 10/182.

¹⁷⁴ Azîmâbâdî, *Avnü'l-Ma'bûd*, 11/235.

¹⁷⁵ Nevevî, *el-Minhâc*, 11/173-174.

¹⁷⁶ Ebû Dâvûd, “Fiten ve Melâhim” 2 (No. 4260).

Abdullâh b. Ömer ile beraber yürürken asılmış bir insan başının yanına geldik. İbn Ömer, bunu öldüren şakîdir (eşkıya, kötü kimse), dedi. Biraz ilerleyince, bu öldürülenin de şakî olduğunu düşünüyorum, dedi ve Rasulullah'ı (s.a.v.), ümmetinden birini öldürmek için giden kimseye öldürülmek istenen kişi şöyle yapsın (boynunu uzatsın). Öldüren cehennemlik, öldürülen ise cennetlidir, buyururken işittim, dedi.”

2.1.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer almaktadır. Elbânî bu hadisi “zayıf” olarak değerlendirmektedir. Senette yer alan Abdurrahmân b. Semüre hakkında “makbûl” değerlendirmesi yapılmaktadır.¹⁷⁷

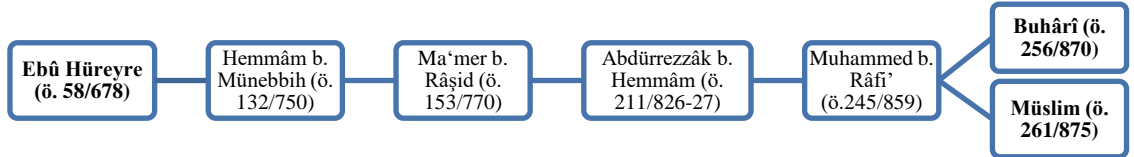

2-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ (ص.)، قَالَ: "لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ بِالسَّلَاحِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي، لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ، فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ."¹⁷⁸

2-...Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sakin silâhınızla din kardeşinize hedef almayın! Çünkü hedef alan kimse bilmez ama belki şeytan elinden kaydırır (din kardeşini vurmasını sağlar), bu yüzden de cehennemden bir çukura yuvarlanır.”

2.1.5.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde yer alan “müttefekun aleyh” hadistir.

¹⁷⁷ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme (Suriye: Dâru'r-Reşîd, 1406/1986), 1/342.

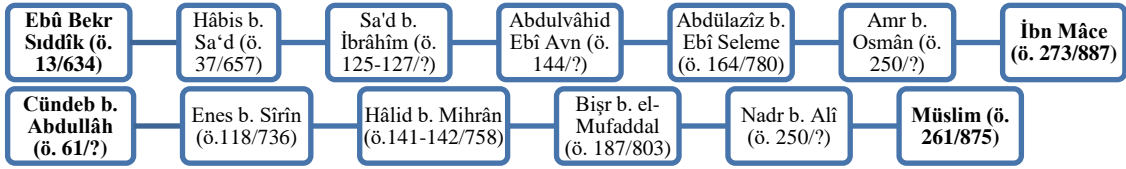
¹⁷⁸ Buhârî, “Fiten” 7 (No. 7072); Müslim, “İyilik, Sıla ve Âdâb”, 126(2617).

3-...عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "مَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ، فَلَا تُخْفَرُوا اللَّهَ فِي عَهْدِهِ، فَمَنْ قَتَلَهُ طَلَبَهُ اللَّهُ حَتَّى يُكَبَّهُ فِي النَّارِ، عَلَى وَجْهِهِ."

3-...Ebû Bekr'den (r.a.) rivayet olduğuna göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sabah namazını kılan kişi Allah'ı güvencesindedir. Allah'ın bu güvencesini ihlal etmeyiniz. Böyle olan bir kişiyi öldürürse, Allah öldüren kişiyi hesaba çekip yüzüstü cehenneme atar."¹⁷⁹

2.1.5.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde ve Müslim'in Sahih'inde yer alan "sahîh" bir hadistir.

2.1.5.4. Hadislerin Değerlendirmesi

Birinci rivayette zikredilen asılı bulunan başın Abdullâh b. Zübeyr'e ait olduğu zikredilmektedir. Fakat bazı alimler bunun gerçek olmadığını çünkü İbn Ömer'in ifadesiyle onun şakî olmadığını aksine Müslümanlar için çabalayan, kendi nefsi ile onları savunan bir kimse olduğunu zikretmektedirler. Abdullâh b. Ömer, katilin kesin şekilde cehennemde olduğunu ve kötü bir insan olduğunu söylerken, maktül hakkında zan ile konuşmaktadır. Hadiste zikredilen boynunu uzatsın ifadesi, kişinin kendini öldürmek isteyen karşısında savunmasız dursun anlamında zikredilmemiştir. Burada kastedilen, bir Müslümanın başka bir Müslümanı öldürmektense kendisinin ölmesinin daha evla olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Rasulullah katilin cehennemde, maktülün ise cennette olduğunu zikretmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁹ İbn Mâce, "Fiten" 6 (No. 3945); Müslim, "Mescitler", 261(657).

¹⁸⁰ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 14/369-370.

Ebû Hureyre rivayetinde, bir kişinin şaka veya oyun için dahi olsa Müslüman kardeşine silah doğrultarak onu korkutması haram kılınmıştır. Nitekim o silah yanlışlıkla kardeşini vurmasına sebep olabileceği zikredilerek, şiddetle bundan men edilmiştir.¹⁸¹

Ebû Bekr'in rivayet ettiği hadiste sabah namazının önemine ve faziletine vurgu yapılmaktadır. Bu namazı kılan kimsenin her türlü hakkının Allah tarafından korunduğu zikredilmektedir. Böyle bir kimse şer'i bir sebep olmadıkça öldürülürse Allah'ın verdiği güvence çiğnenmiş, emanete ihanet edilmiş olur. Bu kimseyi öldüren katili ise Allah'ın hesaba çekeceği ve onu cehenneme atacağı bildirilmektedir. Yani o kişi cehenneme girmeyi hak edecek bir davranış yapmıştır. Eğer bu kimse Allah'ın güvencesinde olan bir Müslümanı öldürmeyi helal sayarak bunu yaparsa kafır olacağı ve ebedi cehennemde kalacağı zikredilmektedir. Helal saymadan yaptığı taktirde ise cezalandırılıp, affedilmesi Allah'ın takdirine kalmıştır.¹⁸²

2.1.6. Açlıktan Ölene Kadar Kediye Hapsetmek

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) ، قَالَ: "عُدِّبَتِ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ، فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ، لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَلَا سَقَتْهَا، إِذْ حَبَسَتْهَا، وَلَا هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَائِشِ الْأَرْضِ."¹⁸³

...Abdullâh b. Ömer'in (r.a.) rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Bir kadın kediyi açlıktan ölene kadar hapsettiği için azaba uğramış ve cehennem girmiştir. Ona ne yemek ne su vermiş ne de yerdeki haşeratı yemesi için salıvermiştir.

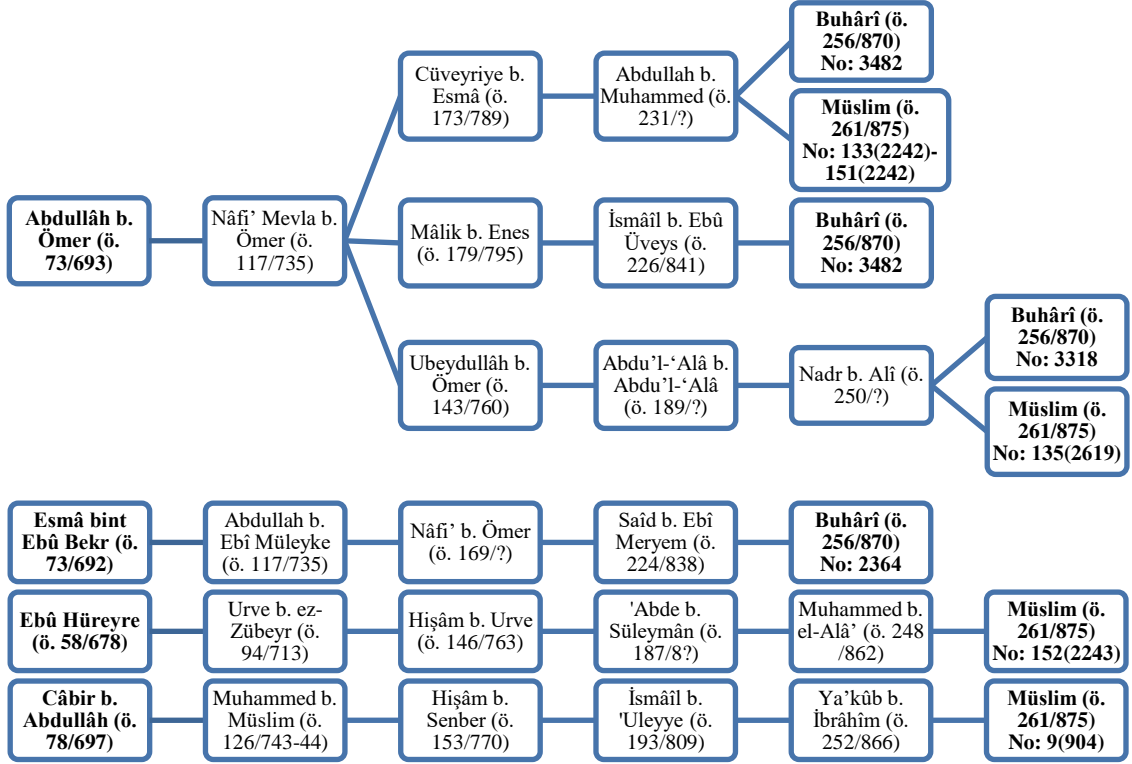
¹⁸¹ Nevevî, *el-Minhâc*, 16/170.

¹⁸² İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 10/149-150.

¹⁸³ Buhârî, "Enbiyâ", 51 (No. 3482); "Müsâkât", 10 (2364-2365); "Bedu'l-Halk", 16 (No. 3318); Müslim, "Kusûf", 9(904); "Selâm", 151(2242)-152(2243); "İyilik, Sıla ve Âdâb", 133(2242),135 (2619).

2.1.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹⁸⁴ ve Müslim'in¹⁸⁵ Sahihlerinde geçmektedir. Hadis, “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Ömer, Esmâ bint. Ebû Bekir, Ebû Hüreyre ve Câbir b. Abdullâh tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Sahihayn'da yer alan rivayetler aynı anlamı ifade etmektedir. Esmâ'nın (r.a.) tarikiyle gelen rivayette Rasulullah (s.a.v), küsuf namazı kılmasının ardından kendisine cehennem ve cehennem ehlinin gösterildiğini, onların arasında yüzünü kedi tırmalayan bir kadın gördüğünü ve cehennem meleklerine kadının günahını sorduğunda ise “bir kediyi ölünceye kadar hapsedmesidir” cevabını aldığını buyurmuştur.¹⁸⁶ Müslim'de geçen rivayette ise Câbir, bir gün güneş tutulmasının ardından Rasulullah'ın (s.a.v) sahabilere uzunca bir namaz kıldırıldığını, ardından Rasulullah'ın, “bana cennet ve

¹⁸⁴ Buhârî, “Enbiyâ”, 51 (No. 3482); “Müsâkât”, 10 (2364-2365); “Bedu'l-Halk”, 16 (No. 3318).

¹⁸⁵ Müslim, “Kusûf”, 9(904); “Selâm”, 151(2242)-152(2243); “İyilik, Sıla ve Âdâb”, 133(2242), 135(2619).

¹⁸⁶ Buhârî, “Müsâkât”, 10 (2364).

cehennem arz olundu, cehennemlikler arasında İsrail oğullarından bir kadının bir hayvanı aç bırakarak bağlamasından dolayı azap gördüğünü” buyurmuştur.¹⁸⁷

2.1.6.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz hadisteki kadının Himyer kabilesinden biri olduğu söylendiği gibi İsrail oğullarından olduğu da söylenmektedir. Rivayette bu kadının kediyi hapsedip aç bırakarak ölümüne sebep olduğu için azaba duçar olduğu anlatılmaktadır. Kadın kafir mi yoksa Müslüman mı olduğu konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Bu iki seçenek de muhtemel görülmüştür. Eğer kadın kâfir ise bu hadisin kâfirlerin de küfürleri dışında ki diğer emir ve yasaklara muhatap olacaklarına dair bir delil olduğu söylenmektedir. Ve bu emirleri (mesela hayvana eziyet etmeme) emrini yerine getirmediklerinde ayrıca cezalandırılacakları anlaşılmaktadır. Ama eğer bu kadın mümin ise açıkça ortadadır ki cehennemde azap görmesinin sebebi kediyi ölene kadar aç bir şekilde hapsedmesidir.¹⁸⁸

İmam Nevevî, hadisin bize aktardığı gibi kadına kedi yüzünden azap edildiğini, bunun çok büyük bir günah olduğunu belirtmektedir. Çünkü kadının kediyi ölene kadar bağlayıp bunda ısrarlı davranarak vazgeçmemiş ve kedi ölene kadar böyle yapmaya devam etmiştir. Fıkıh kitaplarında da geçtiği üzere küçük günahlarda ısrarda bulunmanın onu büyük günah yaptığı bilinmektedir. Nevevi bu hadiste kadının küfrünü gerektiren bir durum olmadığını zikretmektedir.¹⁸⁹

Münâvî, kadının Müslüman olma ihtimalinin daha güçlü olduğunu, eğer kâfir olsaydı Rasulullah’ın (s.a.v.) bu kadının kediyi hapsedmesi yüzünden ateşte azap gördüğünü zikretmesinin abes olacağını söylemektedir. Çünkü Allah’ı inkardan daha büyük bir günah olmadığını belirtmektedir.

Kadının sadece bir kedi yüzünden bu denli azap edilmesini büyük görmeye gelecek olursak esasında bunun şaşılacak derecede büyük bir şey olmadığını

¹⁸⁷ Müslim, “Küsûf”, 9(904).

¹⁸⁸ Ebü’l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. İbrâhîm el-Kurtubî, *el-Müfhim Limâ Eşkele min Telhîsi Kitabı Müslim*, thk. Muhyiddin Dîb Müstü, Ahmed Muhammed es-Seyyid, Yusuf Ali Beydevî, Mahmud İbrahim Bezzâl (Beyrut-Dîmeşk: Daru İbn Kesir, 1417/1996), 5/544.

¹⁸⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 6/207-208.

söylemektedir. Çünkü bazen Allah (a.c.), kuluna bazı günahları küçük günah vehmine kapılarak işlediği için gazap eder. Çünkü o Allah katında büyüktür. Nitekim Nur Suresinde¹⁹⁰, küçük basit sanılan bir günahın, Allah katında çok büyük bir günah olabileceği zikredilmektedir.¹⁹¹

Kadının cehenneme girmesi konusunda Nevevî de hadisin zahirine göre bu kadının Müslüman olduğunu ve kedi sebebiyle cehenneme girdiğini söylemektedir. Kâdî İyâz, bir ihtimal kadının aslında kâfir olduğunu, onun ekstradan kedi sebebiyle cehennemdeki azabının arttığını ve bu kadın mümin olmadığı için büyük günahlardan kaçınmadığından küçük günahlarının da af olmadığını söylemiştir. Ancak Nevevî, doğru olan başta da söylenilen gibi bu kadının Müslüman olduğu ve hadisin zahiri üzere cehenneme kedi yüzünden girmiş olduğunu belirtmektedir. Çünkü işlediği bu günah küçük bir günah olmadığını ısrarlı şekilde yapması sebebiyle kebar bir günah olduğunu ifade etmektedir. Bununla beraber hadiste bu kadının ebedi azaba gireceği söylenmemektedir.¹⁹²

2.1.7. İyiliği Emredip Kendi Yapmayan Kişi

... قَالَ أُسَامَةَ: "يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ، فَتَنَدَلِقُ أَفْتَابُهُ فِي النَّارِ... قَالَ: كُنْتُ أَمْرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ، وَأَنْهَأَكُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ."¹⁹³

...Usâme b. Zeyd (r.a.) şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: Kıyamet gününde bir kişi getirilir, cehennemine içine atılır ve cehennemde onun bağırsakları karnından dışarı çıkar. Sonra o kişi (bağırsakları etrafında) eşeğinin değirmen taşını döndürdüğü gibi döner. Bunun üzerine cehennem halkı o kişinin başına toplanırlar ve sen neden bu haldesin? Sen bize (dünyâda) iyilikle emreder ve bizleri kötülükten nehyetmez miydin? derler. O da: Evet, ben size iyilikle emrederdim, fakat

¹⁹⁰ Nûr 24/15. “وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ”

¹⁹¹ Münâvî, *Feyzül-Kadîr*, 5/523.

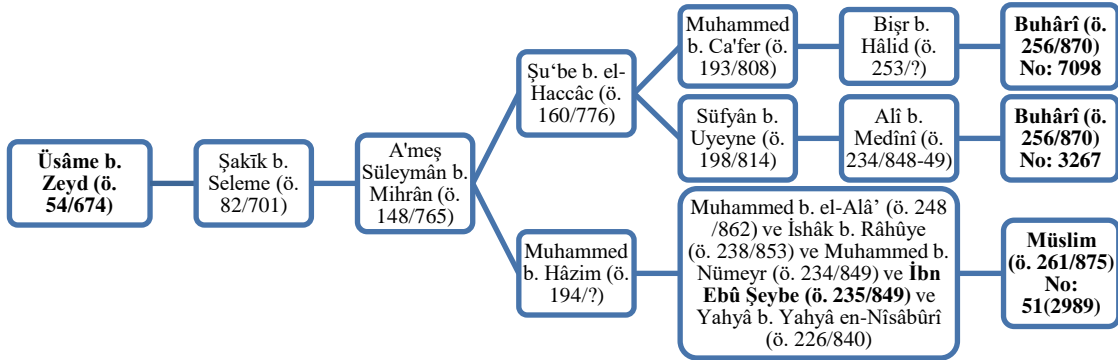
¹⁹² Nevevî, *el-Minhâc*, 14/240.

¹⁹³ Buhârî, “Bedü'l-Halk”, 10 (No. 3267); “Fiten”, 17 (No. 7098); Müslim, “Zühd ve Rakâik”, 51(2989).

onu kendim yapmazdım. Yine ben sizleri kötülükten nehyederdim de onu kendim iş-
lerdim! diye cevâp verir.”

2.1.7.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹⁹⁴ ve Müslim’in¹⁹⁵ Sahihlerinde geçen “müttefekün aleyh” bir hadistir.

2.1.7.2. Hadisin Değerlendirmesi

Burada bahsedilen rivayette Osman b. Affan’ın (r.a.) halifeliği döneminde vuku bulan ve şiddetlenen fitnelere dolayı Osman’ın (r.a.) dostu olan Üsâme b. Zeyd’e gidilerek fitnelere çözüm bulmak amacıyla halifeye nasihat etmesi istenilmektedir. Ashâbın bu isteklerine karşı Üsâme b. Zeyd, zaten nasihat ettiğini fakat yeni bir fitne kapısı açmamak için alenen değil gizlice nasihat etmekte olduğunu bildirerek, kötülükten men ederken başka bir fitneyi körüklememek gerektiğine işaret etmek için bu hadisi nakletmektedir. Yine bu olay üzerine Üsâme b. Zeyd’in, Rasulullah’tan duyduğum bir sözden sonra bir kişi hakkında emir olduğundan dolayı “Bu adam insanların en hayırlısıdır” demem, dediği ve ashâbın ne işittiğini sorması üzerine ise yukarıda zikredilen bu hadisi rivayet ettiği söylenmektedir.

Bu hadis, devlet yöneticilerine karşı toplum içinde alenen itirazda bulunulmasının topluluğun dağılmasına ve fitnenin daha çok büyümesine sebep

¹⁹⁴ Buhârî, “Bedu’l-Halk”, 10 (No. 3267); “Fiten”, 17 (No. 7098).

¹⁹⁵ Müslim, “Zühd ve Rakâik”, 51(2989).

olacağına, yapılacak nasihatlerin nezaketle ve gizlice yapılmasına delil olduğu anlaşılmaktadır. Ancak gizlice nasihat mümkün olmazsa ya da yapılan nasihat sonuç bulmazsa hak ve adaletin yerini bulması için nasihatın alenen yapılması da caiz görülmektedir. Bu hadisi şerif cehennemın şiddetine de işaret etmektedir.¹⁹⁶

2.1.8. Dilin Sebep Olduğu Belalar

1-...-1 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: "إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَنْبَغُ فِيهَا، يَزُلُّ بِهَا فِي النَّارِ أْبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ الْمَشْرِقِ."¹⁹⁷

1-...Ebû Hureyre'den (r.a.) haber verildiğine göre, Rasulullah'ı (s.a.v) şöyle buyururken işitmiştir: "Kul bazen manasını düşünmeden bir söz söyler ve o söz sebebiyle cehenneme, güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasından daha uzak bir derinliğe düşer."

2.1.8.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî¹⁹⁸ ve Müslim'in¹⁹⁹ Sahîh'lerinde, Tirmizî²⁰⁰ ve İbn Mâce'nin²⁰¹ Sünen'lerinde yer almaktadır. Hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hüreyre ve Bilâl b. Hâris tarafından rivayet edilmiştir.

¹⁹⁶ Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 10/443-444; Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 15/166.

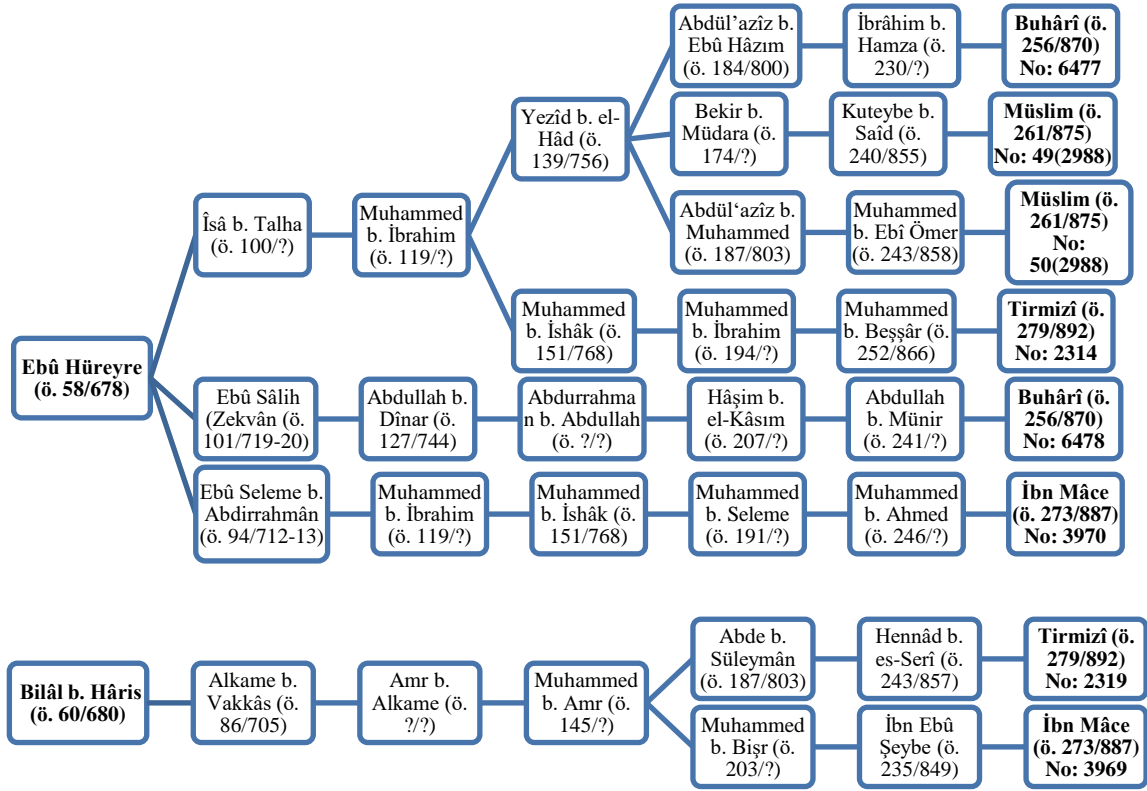
¹⁹⁷ Buhârî, "Rikâk", 23 (No. 6477-6478); Müslim, "Zühd ve Rakâik", 49(2988), 50(2988); Tirmizî, "Zühd", 10, 12 (No. 2314, 2319); İbn Mâce, "Fiten", 12 (No. 3969-3970).

¹⁹⁸ Buhârî, "Rikâk", 23 (No. 6477-6478).

¹⁹⁹ Müslim, "Zühd ve Rakâik", 49(2988), 50(2988).

²⁰⁰ Tirmizî, "Zühd", 10, 12 (No. 2314, 2319).

²⁰¹ İbn Mâce, "Fiten", 12 (No. 3969-3970).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Rivâyetler zikredilen kaynaklarda benzer anlamlarda geçmektedir. Bazı rivayetlerde rastgele bir sözün söylenmesi değil, Allah'ı öfkeli edilecek bir sözün önemsemeden söylemesinden bahsedilmektedir.²⁰² Bu sözler sebebiyle Allah'ın huzuruna çıkacağı güne kadar Allah'ın gazabını kazandığı bahsedilmektedir.²⁰³ Bazılarında ise cehennemde yetmiş yıl dibe doğru düşeceği buyrulmaktadır.²⁰⁴

2-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: "سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص)...عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ، فَقَالَ:

الْفَمُّ وَالْفَرْجُ."²⁰⁵

2-...Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Rasulullah'a (s.a.v.) insanların cennete girmesini sağlayan amel hangisi diye soruldu. Rasulullah (s.a.v.), takva ve güzel ahlakı,

²⁰² Buhârî, "Rikâk", 23 (No. 6478); Tirmizî, "Zühd", 12 (No. 2319); İbn Mâce, "Fiten", 12 (No. 3969).

²⁰³ Tirmizî, "Zühd", 12 (No. 2319); İbn Mâce, "Fiten", 12 (No. 3969).

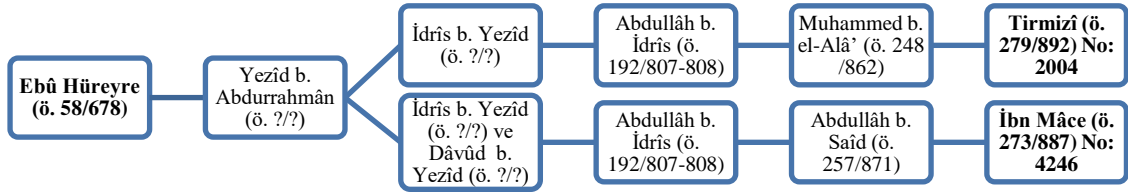
²⁰⁴ Tirmizî, "Zühd", 10 (No. 2314); İbn Mâce, "Fiten", 12 (No. 3970).

²⁰⁵ Tirmizî, "Edeb", 62 (No. 2004); İbn Mâce, "Zühd", 29 (No. 4246).

buyurdu. İnsanların cehenneme girmesine neden olan şey nedir diye sorulduğunda ise, ağızdaki dil ve cinsel organdır, buyurdu.”

2.1.8.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde yer almaktadır. Elbânî bu hadisin “hasen” olduğunu belirtmektedir.²⁰⁶

3-...عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: "كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (ص.) فِي سَفَرٍ، فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي عَنِ النَّارِ،... فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ قَالَ: كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا، فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، وَإِنَّا لَمُؤَاخِدُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ فَقَالَ: تَكَلَّمْتَ أُمَّكَ يَا مُعَاذُ، وَهَلْ يَكُفُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ."²⁰⁷

3-...Muâz b. Cebel (r.a.) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v.) ile beraber yolculuk yaparken Rasulullah (s.a.v.)’a yaklaştım ve benim cennete girmemi sağlayacak, cehennemden uzaklaştıracak bir amel söyle, dedim. Rasulullah (s.a.v.) dilini tuttu ve bu diline sahip çık, buyurdu. Ben de bizler konuştuklarımızdan dolayı sorguya çekilecek miyiz? dedim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), annen hasretine yansın Muâz! İnsanları yüzüstü ve burunlarını yerde süründürerek cehenneme düşüren dillerinin kazandığından başkası değildir, buyurdu”

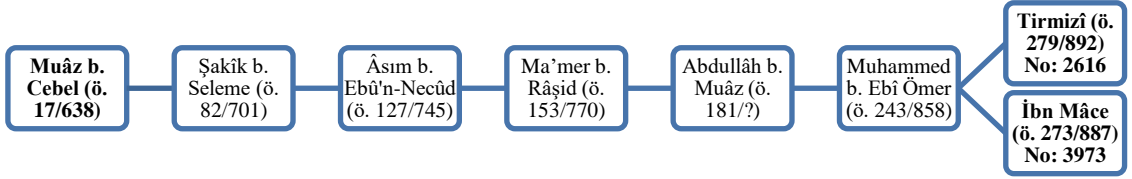
2.1.8.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde yer almaktadır. Elbânî bu hadisi “sahîh” olarak değerlendirmektedir.²⁰⁸

²⁰⁶ Elbânî, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i İbn Mâce*, 9/246.

²⁰⁷ Tirmizî, “İman”, 8 (No. 2616); İbn Mâce, “Fiten”, 12 (No. 3973).

²⁰⁸ Elbânî, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i İbn Mâce*, 8/473.

4-...قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: "كَانَ رَجُلَانِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ مُتَوَاحِشَيْنِ، فَكَانَ أَحَدُهُمَا يُذْنِبُ، وَالْآخَرُ مُجْتَهِدٌ فِي الْعِبَادَةِ، فَكَانَ لَا يَزَالُ الْمُجْتَهِدُ يَرَى الْآخَرَ عَلَى الذَّنْبِ فَيَقُولُ: أَقْصِرْ، فَوَجَدَهُ يَوْمًا عَلَى ذَنْبٍ فَقَالَ لَهُ: أَقْصِرْ، فَقَالَ: خَلْنِي وَرَبِّي أُبْعَثَ عَلَيَّ رَقِيبًا؟ فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ، أَوْ لَا يُدْخِلُكَ اللَّهُ الْجَنَّةَ، فَجَبَّضَ أَرْوَاحَهُمَا، فَاجْتَمَعَا عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَ لِهَذَا الْمُجْتَهِدِ: أَكُنْتَ بِي عَالِمًا، أَوْ كُنْتَ عَلَيَّ مَا فِي يَدِي قَادِرًا؟ وَقَالَ لِلْمُذْنِبِ: اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِي، وَقَالَ لِلْآخَرَ: اذْهَبُوا بِهِ إِلَى النَّارِ " قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَكَلَّمْتُ بِكَلِمَةٍ أَوْ بَقِيتُ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَهُ."²⁰⁹

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet olduğuna göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İsrail oğullarının içinde biri iyiliğe diğeri kötülüğe yönelmiş iki kişi vardı. İbadetle meşgul olan diğeri günah işlerken görür ve ona vazgeç, derdi. Bir gün yine onu günah işlerken görüp, vazgeç, dedi. O da önümden çekil, Rabbim seni üzerime bir gözetleyici olarak mı gönderdi? diye cevap verdi. Bunun üzerine adam, Allah'a yemin olsun ki Allah seni affetmez veya seni cennete koymaz, dedi. Bir müddet sonra ikisi de öldü ve Rabbin huzurunda bir araya geldiler. Allah (a.c.) ibadete düşkün olana, sen kullarıma nasıl muamele edeceğimden emin miydin veya benim elimde olan tasarrufa sahip miydin de benim adıma böyle kesin bir hüküm verebildin, dedi. Günahkâr olana ise, git rahmetimle cennete gir, buyurdu. Diğeri için ise, bunu cehenneme götürün, hükmünü verir. Ebû Hureyre (r.a) dedi ki: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki adam böyle bir hüküm vermekle öyle bir söz söylemiş oldu ki, bu söz onun dünyasını da âhiretini de helak etti."

2.1.8.4. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un Sünenlerinde yer alan "hasen" bir hadistir.

²⁰⁹ Ebû Dâvûd, "Edeb", 51 (No. 4901).

2.1.8.5. Hadislerin Değerlendirmesi

Yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerde bir kimsenin sonunun nereye varacağını düşünmeden söylediği ya da Allah'ı öfkeli edilecek bir sözü önemsemeden söylediği için cehenneme gireceği bahsedilmektedir. Nevevî; yönetici ve kumandan gibi büyüklerin huzurunda onları haksızlık ve zulme sevk eden konuşmalar yapmayı, zina iftirasını ve Müslümanlara zarar verecek konuşmayı buna örnek olarak vermektedir. Bu hadis-i şerifler dili korumanın ehemmiyetine işaret ederek, insanın bir söz söyleyeceği zaman önce düşünmesi gerektiğini, eğer bu söz bir fayda sağlayacaksa söylemesi aksi takdirde susulmasını teşvik etmektedir. Söylenecik sözün ne manalara geleceği, nasıl tesir edeceği, zararı ve faydası enine boyuna düşünülmelidir.²¹⁰ Kur'an-ı Kerim'de ağızdan çıkan her sözü gözetleyen (yazan) bir melek olduğu, buyrulmaktadır.²¹¹ Allah Rasülü başka hadislerinde dilini tutabilene cenneti garanti etmiş²¹² ve bir kimsenin kendini ilgilendirmeyen boş lafları terk etmesinin iyi Müslüman olmasından kaynaklandığını buyurmuştur.²¹³

Zikredilen son hadiste Allah adına hüküm vermenin tehlikesinden bahsetmektedir. Nitekim bir insanların akıbeti hakkında hüküm vermek yalnızca Allah'a aittir, Allah (a.c.) şirk dışındaki günahlarda kulunu dilerse bağışlar, dilerse cezalandırır. Allah adına hüküm vermek, Allah'a ortak koşmakla eş değer görüldüğü için şirk olarak değerlendirilmiştir. Rasulullah (s.a.v.) dışında kimse Allah adına hüküm veremeyeceği gibi kişiyi cennete veya cehenneme gönderme durumu da yoktur. Hadiste zikredilen kişi Allah adına böyle bir şey söylediği için, cehennem azabını hak ettiği zikredilmektedir.²¹⁴

²¹⁰ Müslim, *Sahîh-i Müslim*, 10/441-442.

²¹¹ Kâf 50/18. "مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ"

²¹² Buhârî, "Rikâk", 23 (No. 6474).

²¹³ Tirmizî, "Zühhd", 11 (No. 2317).

²¹⁴ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 16/114-116.

2.1.9. Yalan Söylemek ve Yalan Yere Yemin Etmek

1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "...إِنَّ الْكُذْبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي

إِلَى النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا."²¹⁵

1-...Abdullâh b. Mes'ûd'un (r.a.) rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "...Yalan insanı fücûra (kötülüğe) sürükler. Fücür ise cehenneme götürür. İnsan yalan söyleye söyleye Allah katında kezzâb (çok yalan söyleyen) sıfatıyla yazılır."

2.1.9.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî²¹⁶ ve Müslim'in²¹⁷ Sahihlerinde, Ebû Dâvûd²¹⁸, Tirmizî²¹⁹ ve İbn Mâce'nin²²⁰ Sünenlerinde yer almaktadır. Hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Mes'ûd ve Ebû Bekir tarafından rivayet edilmiştir.

²¹⁵ Buhârî, "Edeb", 69 (No. 6094); Müslim, "İyilik, Sıla ve Âdâb", 103(2607)-104(2607)-105(2607); Ebû Dâvûd, "Edeb", 80 (No. 4989); Tirmizî, "İyilik ve Sıla", 46 (No. 1971); İbn Mâce, "Dualar", 5 (No. 3849).

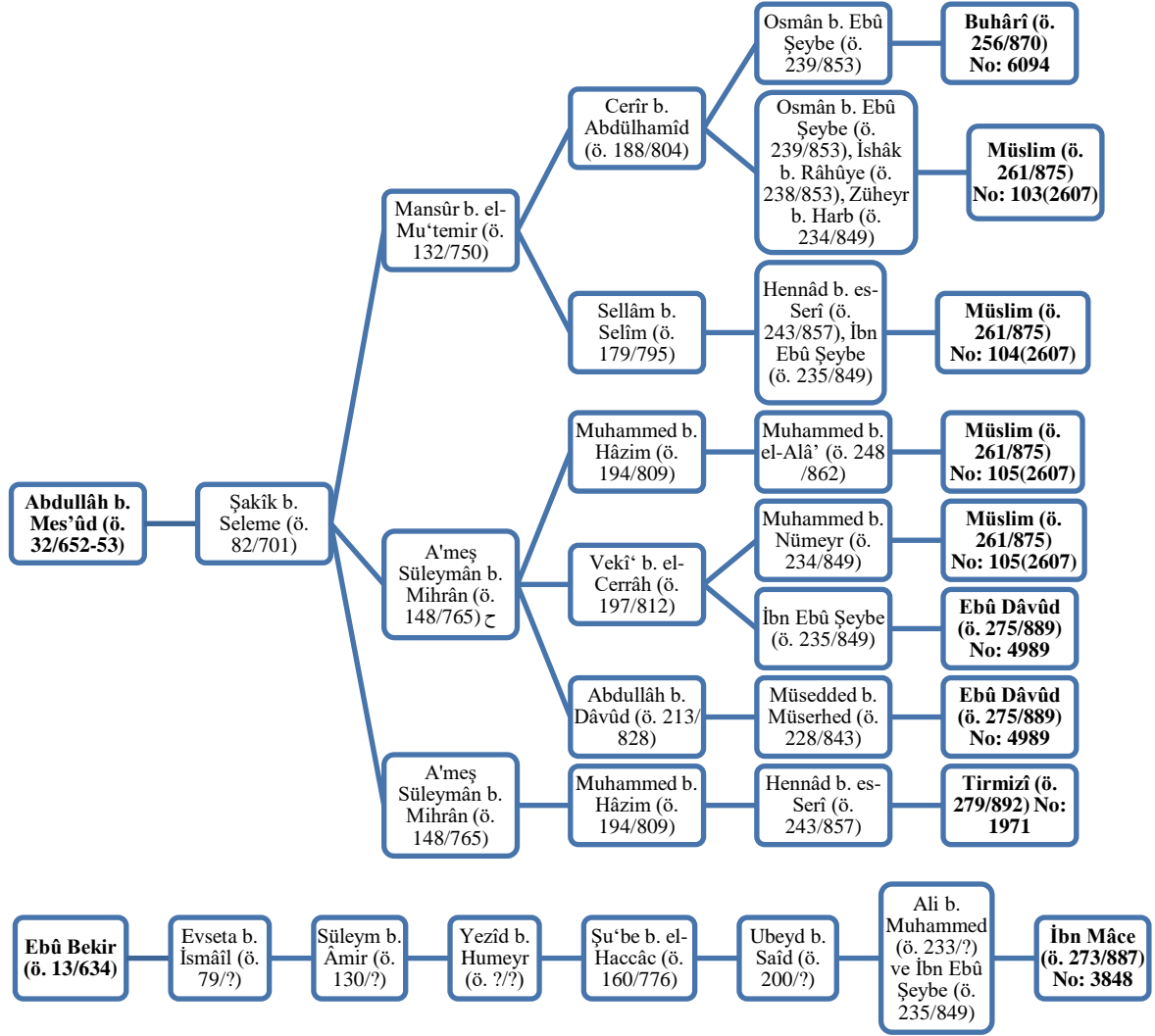
²¹⁶ Buhârî, "Edeb", 69 (No. 6094).

²¹⁷ Müslim, "İyilik, Sıla ve Âdâb", 103(2607)-104(2607)-105(2607).

²¹⁸ Ebû Dâvûd, "Edeb", 80 (No. 4989).

²¹⁹ Tirmizî, "İyilik ve Sıla", 46 (No. 1971).

²²⁰ İbn Mâce, "Dualar", 5 (No. 3849).

2-...عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: "قَالَ النَّبِيُّ (ص.): مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ مَصْبُورَةٍ كَاذِبًا

فَلْيَنْبَأْ بِوَجْهِهِ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ." 221

2-...İmran b. Husayn'ın (r.a.) rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yalan yere, yemin-i masbûra üzere yemin eden kimse cehennemde yüzüstü kalacağı yere hazırlansın.”

²²¹ Ebû Dâvûd, “Eymân ve'n-Nüzûr”, 1 (No. 3242).

2.1.9.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde yalnızca Ebû Dâvûd'da yer almaktadır. Nâsiruddîn el-Elbâni, Ebû Dâvûd'dan gelen rivayet için “sahih” demektedir.²²² Hâkim, Şeyhâyn'ın şartlarına göre isnadın “sahih” olduğunu belirtmektedir.²²³ Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadis, “sahih” olarak değerlendirilmiştir.

2.1.9.3. Hadisin Değerlendirmesi

Rasulullah (s.a.v.), bu hadislerinde bizleri yalan söylemekten, yalan yere yemin etmekten sakındırması ve iyiliğin, doğru sözlü olmanın bizi cennete götüreceğini bildirmiştir.

Nevevî, ilk rivayette geçen fucûr kelimesinin, doğruluktan ayrılmak, her türlü şer ve günaha dalma anlamına geldiğini söylemektedir. Yalan söyleyen kimsenin, yalana alışacağını ve sonrasında bunu adet haline getirip her fırsatta yalan söyleyeceğini ve en sonunda da ona artık Allah katında yalancı olarak hüküm verileceğini belirtmektedir.²²⁴

İkinci zikrettiğimiz hadis hakkında ise en kapsamlı yorumu yapan Abdulmuhsin el ‘İbâd şerhinde şu şekilde açıklamıştır: Rivayette geçen yemin-i masbur ifadesinden kasıt kişinin kesin ve sabırlı (ısrarlı, kararlı) bir şekilde yemin etmesi olduğu söylenmektedir. Bu yemin ile hâkim mahkemede hükmünü bu yemin üzere uygulamaya mecbur kalır. Örneğin bir hâkim kişiden bir şey üzere yemin etmesini ister ve o da buna yemin eder, böyle bir yemin, yemin-i masbur olarak örnek verilmektedir. Çünkü artık mahkemedeki verilecek karar aşaması bu yemine bağlıdır. Yine kişinin vallahi, Allah üzerine yemin ederim ki, evet vallahi de öyle vs. demesi gibi de buna örnektir. İşte bu yeminin kendisine dayanılarak hükmün uygulandığı yemin olduğu ifade edilmiştir.

²²² Nâsiruddîn el-Elbâni, *Sahihu et-Tergîb ve't-Terhîb*, (Riyad: Mektebetü'l Maârif, ts.), 2/174.

²²³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/199), 4/327 (No. 7802).

²²⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 16/160.

Hâkim kişinin yemin etmesini ister o da yemin eder, böylece o kişi hâkimin kararı ile yalan yere ettiği yemin sayesinde herhangi bir şeyi elde eder ve hak etmediği bir şeye ulaşır. İşte bu kimse için bu yaptığından dolayı yüzünü cehennemdeki yerine hazırlasın, ifadesi kullanılmıştır

Burada kastedilen şeyin yalan yere yemin etmede aşırıya gitmek olduğu anlaşılmaktadır ve yalan yere yemin eden kimseler için şiddetli bir kınama ve tehdit vardır ki buna dair ifade “yüzünü cehennemdeki yerine hazırlasın” ifadesidir. Bu ifade bu işi yapmanın ne kadar tehlikeli olduğuna delalet etmekte ve şiddetli bir tehdit içermektedir. Ayrıca Kur’an-ı Kerim’de de birbirini aldatmak için yalan söylemenin haramlığı ve bunun büyük bir cezası olduğu bildirilmiştir.²²⁵

Yalan Yere Israrla Yemin Eden Kimsenin Yüzünü Cehenneme Hazırlaması

Abdulmuhsin el ‘İbâd, rivayette geçen “yüzünü cehenneme hazırlasın” ifadesi “yüz üstü cehenneme kapaklansın”, kendisi için hazırlanmış olan bu mekân (ateş) için hazır olsun anlamına geldiği söylemektedir. Bu hadiste geçen yüzün ateşte olmasına değinilmesi o kişiyi zelil bir duruma sokmak ve hor görmek için olduğu da söylenmektedir. Yani bedenindeki en şerefli uzvu olan yüzü üzere cehenneme kapaklansın anlamındadır. İşte bunda bir zelillik ve rezillik olduğunda hiç şüphe yoktur. Yine bu hadiste yüzün kastedilmesi cezanın fazla olacağına delil görülmektedir. Ayet-i kerime de “Yüzüstü kapanarak yürüyen mi daha düzgün gider yoksa dosdoğru yol üzerinde dik ve düzgün yürüyen mi?”²²⁶ buyrulduğu gibi, yani bir şeyin yüz üstü kapanarak yapılması zillet ve aşağılanmanın en üst seviyesi de görülmektedir, bundan Allah'a sığınırız.²²⁷

²²⁵ Nahl 16/94. “وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ. وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ”

²²⁶ Mülk 67/22. “أَقْمَنُ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ”

²²⁷ Abdulmuhsin el-‘İbâd, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvud*, (Doha: Daru'l-İmâm Buhârî, ts.), 3/373.

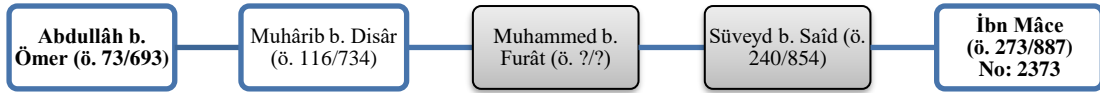
2.1.10.Yalan Yere Şahitlik Yapmak

... عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): لَنْ تَزُولَ قَدَمُ شَاهِدِ الزُّورِ حَتَّى يُوجِبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ." 228

...Abdullâh b. Ömer (r.a.) dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.): Yalancı şahidlik yapan kişinin ayakları, yerden ayrılmadan Allah ona cehennem ateşini vacip kılar, buyurdu."

2.1.10.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde yer almaktadır. Elbânî, seneddeki Muhammed b. Furât "kezzâb" olarak tenkit edildiği için bu hadisi "mevzû" olarak değerlendirmektedir.²²⁹

Senedi incelediğimizde:

- Muhammed b. Furât hakkında Ali b. Medeni "menâkir ve zayıf", Ebû Bekir b. Ebî Şeybe "kezzâb", Buhârî "münkerü'l-hadîs" ifadelerini kullanmıştır.²³⁰
- Süveyd b. Saîd hakkında Ahmed b. Hanbel "sadûk, la be'se bihi", Ya'kûb b. Şeybe "sadûk", Nesâî "leyse bi sika" ifadelerini kullanmaktadır.²³¹

2.1.10.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikredilen hadiste yalancı şahitlik yapan kimsenin şahitlik yaptığı yerden ayrılmadan veya kıyamet günü hesaba çekildiği yerden ayrılmadan cehennemine ona vacip kılınacağı buyrulmaktadır.²³² Kur'an-ı Kerim'de Allah (a.c.), Rahman'ın

²²⁸ İbn Mâce, "Ahkâm", 32 (No. 2373).

²²⁹ Nâsiruddin el-Elbânî, *Zaîfu et-Tergîb ve't-Terhîb*, (Riyad: Mektebetü'l Maârif, ts.), 2/50.

²³⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 26/270-271.

²³¹ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 12/251.

²³² Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015), 6/472.

kullarının vasıflarını anlatırken onların “yalan yere şahitlik yapmayacağını” buyurmaktadır.²³³ Kişi yalan yere şahitlik yaptığı zaman başkasının hakkına girerek onun zarar görmesine sebep olur. Bu durum da şiddetli bir şekilde yasaklanmaktadır.

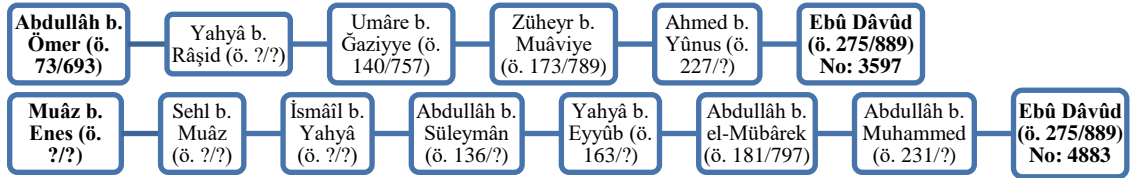
2.1.11. Bir Müslüman’a İftira Atmak

“...عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: مَنْ قَالَ فِي مُؤْمِنٍ مَا لَيْسَ فِيهِ
أَسْكَنَهُ اللَّهُ رَدْعَةَ الْخَبَالِ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ.”²³⁴

...Abdullâh b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: “Rasulullah’ı (s.a.v) şöyle buyururken işittim: Bir mümin hakkında onda olmayan şeyleri söyleyen kişi, söylediği bu sözden(iftiradan) dönünceye kadar, Allah onu cehennem ehlinin vücudundan akan irin ile balçık karışımı olan bir bataklıktan kurtulamaz.”

2.1.11.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd’un Sünen’inde yer alan “sahih” bir hadistir.²³⁵ Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Ömer ve Muâz b. Enes tarafından rivayet edilmiştir.

2.1.11.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz hadis Kütüb-i Sitte içerisinde sadece Ebû Dâvûd’da geçmektedir. Muâz b. Enes’in naklettiği rivayette, “Müslümanın saygınlığını yitirmek, rezil etmek

²³³ el-Furkân 25/72. “وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ”

²³⁴ Ebû Dâvûd, “Akdiyye”, 14 (No. 3597); “Edeb”, 41 (No. 4883).

²³⁵ Elbâni, *Sahihu et-Tergîb ve't-Terhîb*, 2/270.

için iftira atan kişinin bu günahından temizlenene kadar cehennem köprüsü üzerinde bekletildiği” buyrulmaktadır.²³⁶

Hattâbî, metinde geçen “رَدَّغَةً-radğe” kelimesinin “çamur, balçık” anlamına geldiğini, “الْحَبَال-habâl” kelimesinin ise “cehennem ehlinin vücudundan akan irin, iltihap” anlamına geldiğini söylemektedir. Bu iki kelime birbirine izafe edildiğinde ise tefsirlerde “cehennemliklerin içeceği” olarak mana verildiğini belirtmektedir.²³⁷

Müslüman bir bireyi sahip olmadığı niteliklerle karalamak, saygınlığını yitirmek amacıyla ona iftira atmak büyük bir vebal olarak görülmektedir. Zikrettiğimiz hadiste de bu kimselerin cehennemdeki durumu için, cehennemliklerin vücutlarından akan irin, iltihap ve çamurun karışmasıyla oluşan bir bataklık tasvir edilerek onlar için elim bir azabın hazırlandığı bildirilmektedir. Bunu yapan kişinin üstlendiği vebalden kurtulabilmesi için, hakkında kötü konuşarak iftira attığı kişiyle helalleşmesi ve bu davranışını terk etmesi gerekmektedir.

Azîmâbâdî, metinde geçen “söylediği bu sözden (iftiradan) dönünceye kadar kurtulamaz” ifadesini bazı alimlerin, “cehennemde onlar için hazırlanan bu irinli bataklıkta kalıp cezasını çekmedikçe kurtulamaz” şeklinde yorumladıklarını bildirmektedir. Kâdî ise bu söz ile kastedileninin, “kişi tövbe ederek, aleyhinde konuştuğu kişiyle helalleşip barışmadıkça işlediği günahın vebalinden kurtulamayacağı” olduğunu söylemektedir. Böyle bir günah işleyen kimsenin ya helalleşerek ya da cehennemde kendisi için hazırlanan bataklıkta cezasını çekerek günahından temizleneceği anlaşılmaktadır.²³⁸

²³⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 41 (No. 4883).

²³⁷ Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el- Hattâbî, *Me’âlimü’s-Sünen* (Halep: Matbaatü’l-İlmiyye, 1351/1932), 4/168.

²³⁸ Ebû’t-Tayyib Muhammed Şemsü’l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî el-Azîmâbâdî, *Avnü’l-Ma’bûd Şerhi Süneni Ebî Dâvûd* (Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1415), 10/5.

2.1.12. Haksız Yere Hakkının Alınması

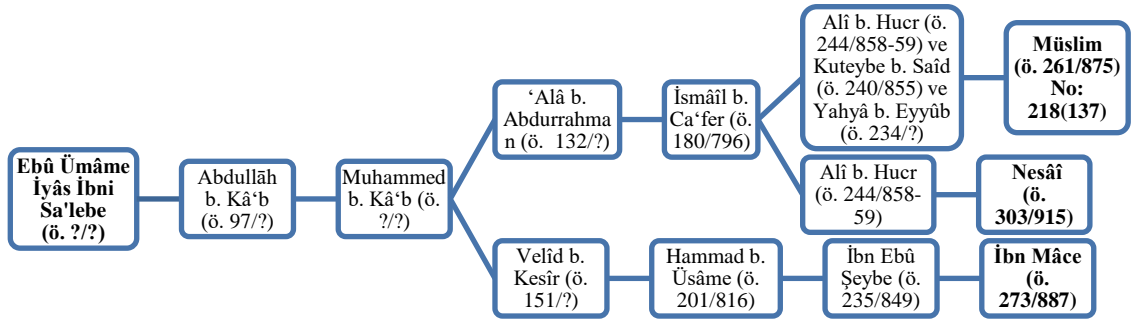
1-... قَالَ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "مَنْ أَقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ، فَقَدْ

أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ..."²³⁹

1-...Ebû Ümâme'den (r.a) rivayet edildiğine göre; kendisi Rasûlullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işitmiştir: "Kim yemin ederek bir Müslümanın hakkını elinden alırsa Allah ona, cehennem ateşini vacip kılmış ve cenneti haram kılmıştır. Sahâbîlerden bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Pek az bir şey olsa bile mi? diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.): Misvak ağacından bir çubuk dahi olsa böyledir" buyurdu.

2.1.12.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî²⁴⁰ ve Müslim'in²⁴¹ Sahîhlerinde, Nesâî²⁴² Ebû Dâvûd²⁴³, Tirmizî²⁴⁴ ve İbn Mâce'nin²⁴⁵ Sünenlerinde yer almaktadır. Hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe, Abdullâh b. Mes'ûd, Eş'as b. Kays, Vâil b. Hucr, Câbir b. Abdullâh tarafından rivayet edilmiştir.

²³⁹ Müslim, "İman", 218(137), 223(139); Buhârî, "Husumât", 3 (No. 2416); "Müsâkât", 5 (2356); Nesâî, "Hakimlik Adabı", 30 (No. 5419); Ebû Dâvûd, "Eymân ve Nüzûr", 2,3 (No. 3245, 3246); Tirmizî, "Alışveriş" 42 (No. 1269); "Kuran Tefsiri", 4 (No. 2996); İbn Mâce, "Ahkâm", 8 (No. 2324).

²⁴⁰ Buhârî, "Husumât", 3 (No. 2416); "Müsâkât", 5 (2356).

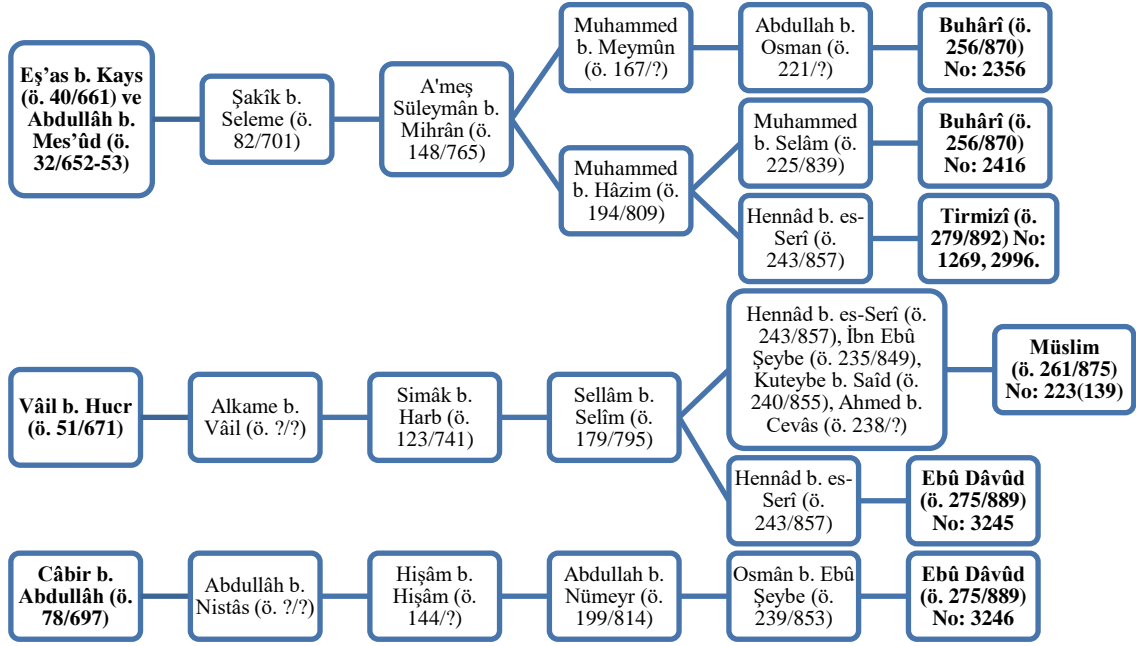
²⁴¹ Müslim, "İman", 218(137), 223(139).

²⁴² Nesâî, "Hakimlik Adabı", 30 (No. 5419).

²⁴³ Ebû Dâvûd, "Eymân ve'n-Nüzûr", 2,3 (No. 3245, 3246).

²⁴⁴ Tirmizî, "Alışveriş" 42 (No. 1269); "Kuran Tefsiri", 4 (No. 2996).

²⁴⁵ İbni Mâce, "Ahkâm", 8 (No. 2324).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz bu hadis Kütüb-i Sitte içerisindeki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Cehennemcin vacip olması Müslim’de yer alan rivayette bulunduğu için, Buhârî yerine Müslim’de geçen rivayetin metni verilmiştir.

Buhârî ve Tirmizî’de geçen rivayette Abdullâh b. Mes’ûd, Müslümanın malını yalan yere yemin ederek alan kişinin, kıyamet gününde Allah’ın huzuruna Allah’ın ona öfkeli olduğu halde çıkacağını işittiğini buyurması üzerine Eş’as b. Kays, bu rivayetin kendisiyle alakalı olduğunu bildirerek başından geçen olayı anlatmaktadır: “Benimle (amcaoğlu) Yahudi arasında arazi (kuyu) meselesi vardı. Yahudi benim yerimi inkâr etti ben de onu alıp Rasulullah’a götürdüm. Rasulullah (s.a.v.), bana şahidin var mı diye sordu. Ben de yok dedim. Sonra Yahudi’nin yemin etmesini istedi. Ben de Ey Allah’ın Rasülü bu adam yalan yere yemin eder ve malımı götürür, dedim. Bunun üzerine

Rasulullah (s.a.v) bu hadisi zikretti. Allah (a.c.) de Rasulullah'ın bu sözünü doğrulayarak Âli İmrân Suresinin 77. ayetini²⁴⁶ indirdi.²⁴⁷

Müslim ve Ebû Dâvûd'da geçen Vâil Hucr'un babasından naklettiği rivayet ise Hadramevtli ve Kindeli iki adam arasında geçmektedir. Bu iki adam anlaşılamayıp Rasulullah'a (s.a.v.) gelmiştir. Hadramevtli olan babasından kalan yeri Kindeli'nin zorla gasp ettiğini bildirir. Rasulullah Hadramevtli'ye bu söylediği için bir şahidi olup olmadığını sorar. Hadramevtli şahidinin olmadığını söyleyince Rasulullah (s.a.v.), o halde senin Kindeli'ye yemin ettirme hakkın var, buyurur. Hadramevtli, Kindeli'nin günahattan sakınmayan facir biri olduğunu ve yemin konusunda hassas olmayan biri olduğunu için aldırmadan yemin edebileceğini söyler. Kindeli yemin etmeye gidince Rasulullah (s.a.v.), eğer onun malını yemek için yalan yere yemin ederse Allah'ın huzuruna Allah'ın gazabını uğrayarak çıkacağını buyurmuştur.²⁴⁸

2.1.12.2. Hadisin Değerlendirmesi

Kâdî İyâz'ın ifadesine göre rivayette kastedilen yeminin önemi yemin-i gâmus (yalan yere yemin etmek) olmasıdır. Bahsi geçen rivayetlerde yemin-i gâmus ile başkasının hakkını ve malını gasp etme niyeti olduğu anlaşılmaktadır. Yemin-i gâmusun en büyük günahlardan biri olduğu hem hadis hem de ayetle sabittir.

Zikredilen hadis ve nazil olan âyet ile cumhurun, yemin-i gamusun bir kefareti olmadığı hükmünü çıkardıkları söylenmektedir. Çünkü Rasulullah bu yeminin günahı olarak, cehennemden vacip olmasından ve Allah'ın gazabından bahsetmektedir, eğer bir kefarete olsaydı ondan bahsedeceği belirtilmektedir. Ebû Hanîfe, İmam Malik ve İmam

²⁴⁶ Âli İmrân 3/77.

"إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمًّا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ."

"Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle satanlara gelince, işte onların âhirette hiç nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem veren bir azap vardır."

²⁴⁷ Buhârî, "Husumât", 3 (No. 2416); "Müsâkât", 5 (2356); Tirmizî, "Alışveriş" 42 (No. 1269); "Kuran Tefsiri", 4 (No. 2996).

²⁴⁸ Müslim, "İman", 223(139); Ebû Dâvûd, "Eymân ve'n-Nüzûr", 2 (No. 3245).

Ahmed b. Hanbel'in görüşüne göre, yemin-i gamustan dolayı kefarete gerekmeyp tövbe edilir. İmam Şâfi'nin görüşüne göre ise kefarete gerektiği söylenmektedir.²⁴⁹

Eş'as b. Kays ile Yahudi arasında olan ve Hamevtli ile Kindeli arasında olan rivayetlerde önemli bir fıkıh kaidesine değinilmektedir; "Beyyine (delil) davacıya, yemin ise davalıya gerekir." Her iki rivayette de Rasulullah (s.a.v) şikâyet edenden delil (iki şahit) isterken, bunlar bulunmadığı için şikâyet edilen kimseden de yemin etmelerini istemektedir.²⁵⁰

Rivayetlerde de yer aldığı üzere bu hadisteki olaylarla beraber yalan yere yemin etmenin tahrimi hakkında Âli İmrân Suresinin 77. Ayeti nazil olmuştur.

Nevevî, sözü edilen "hak" ifadesinin sadece mal türünden olmayacağını, meselâ bir kişiye âit ölü hayvan derisi, hayvan tezeği gibi necis olup yararlı eşyaların da mal gibi olacağını söylemektedir. Aynı şekilde birden fazla eş bulunan adamın, günlerini eşleri arasında eşit bir şekilde paylaşırması gerektiği veya iffetli bir kadına zina suçunu isnat edip bu suçu ispat edemeyen kişiye kazf haddi gerektiği gibi bu tür meselelerde bahsedilen haklar da mal türünden değildir ama hepsinin bu hadisin kapsamına gireceğini ifade etmektedir.

Bu şekilde mal elde etmeye çalışan kimseye ise cehennem vacip olacağı, Allah'ın ona öfkeli olacağı, ondan yüz çevireceği yani Allah'ın o kimselere gazaba uğrayan kimseler gibi azap edeceği tehdidi bildirilmiştir.

Ayrıca rivayetteki "Müslüman" tâbiri, Müslüman olmayan bir kimsenin hakkının alınmasının câizliğini ifade etmeyeceği, Müslümanın hakkının daha önemli olduğunu ifade etmek için bu şekilde buyrulduğu zikredilmiştir. Bu hadisten anlaşıldığı üzere az çok diye ayırt etmeden Müslümanların hakkını ihlâl etmek şiddetle haram kabul edilmektedir.²⁵¹

²⁴⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/161.

²⁵⁰ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 13/242.

²⁵¹ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/161-162.

Başkasının Hakkını Almak İçin Yalan Yere Yemin Eden Kimseye Cehennem Vacip Olması

Rasulullah (s.a.v.)'in bu tehdit ifadesi ise iki şekilde ele alınmıştır:

1. Bu hakkın ve yalan yere yemin etmenin helâl olduğuna inanıp bu inanç üzere ölen kimseye cehennem vacip, cennet ise haram olacağıdır. Çünkü bunların helal olduğuna inanmak küfürdür.
2. Kişi bunların helal olduğuna inanmadan bile bile yaptığı için cehenneme girmeyi hak etmiştir. Fakat tövbe ederse Allah'ın kendisini affetmesi mümkündür. Aynı zamanda bu kimsenin cennete ilk girenlerle beraber girmesi haram kılınmıştır.²⁵²

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Müslüman bir kimsenin hakkını ihlal etmek haramdır.
- Yemin-i gamusun kefareti yoktur.
- Rivayette görüldüğü üzere bir olayda önce davacının dinlendiği, eğer delili yok ise davalıdan yemin etmesi istenildiği ortaya çıkmaktadır.
- Beyyine (delil) davacıya, yemin ise davalıya gerekir.
- İmam Mâlik, Şâfi ve İmam Ahmed'e göre hâkimin hükmü ile başkasının malı mübah kabul edilmez ancak Ebû Hanefî'ye göre mübah kabul edilmektedir.

2-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص.)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ جَاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخَذَ مَالِي؟ قَالَ: "فَلَا تُعْطِهِ مَالَكَ" قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قَاتَلَنِي؟ قَالَ: "قَاتِلْهُ" قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قَاتَلَنِي؟ قَالَ: فَأَنْتَ شَهِيدٌ، قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُهُ؟ قَالَ: "هُوَ فِي النَّارِ."²⁵³

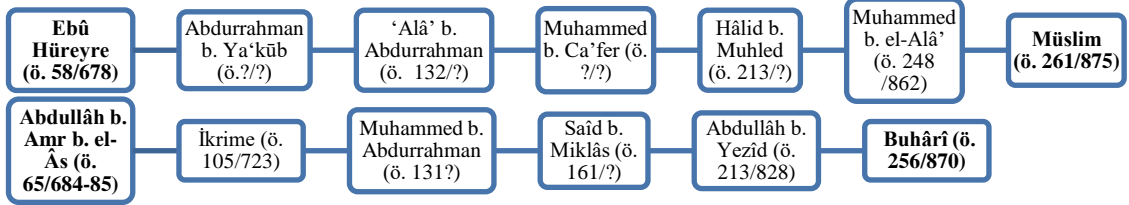
2-...Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: “Rasulullah’a (s.a.v.) bir adam geldi ve: Ey Allah’ın Rasulü! Bir kimse gelip benim malımı almak istese ne buyurursun? dedi. Rasulullah (s.a.v.): “Ona malını verme!” buyurdu. Eğer benimle savaşırsa? “Sen de onunla savaş” buyurdu. Peki beni öldürürse? “O halde sen şehit olursun” buyurdu. Peki ya ben onu öldürürsem? “O da cehenneme gider.” buyurdu.”

²⁵² Nevevî, *el-Minhâc*, 2/161-162.

²⁵³ Müslim, “İman”, 225(140); Buhârî, “Zulümler ve Öfke”, 34 (No. 2480).

2.1.12.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Müslim²⁵⁴ ve Buhârî'nin²⁵⁵ Sahihlerinde yer alan müttefekun aleyh “sahih” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hureyre ve Abdullâh b. Amr tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Bir kimsenin malına saldıran kişinin öldürüldüğünde cehenneme gireceği Müslim’de yer alan rivayette bulunduğu için, Buhârî yerine Müslim’de geçen rivayetin metni verilmiştir. Buhârî’de yer alan rivayette sadece malını korumak için ölen kimsenin şehid olacağı buyrulmaktadır, hadis bu kısa haliyle Kütüb-i Sitte’deki tüm kaynaklarda yer almaktadır.²⁵⁶ Müslim’de geçen rivayetdeki olay Abdullâh b. Amr ile Anbese arasında geçmektedir. Anbese topraklarını sulamak için Amr oğullarının arazisinden yol açmak istemesi üzerine Abdullâh b. Amr azatlılarıyla beraber silahlanarak Anbese’nin karşı geçmiş ve “bizden tek bir kişi sağ kalmadıkça bahçemize dokunamazsınız” demiş ve bunun üzerine taraflar savaşmaya hazırlanmıştır. Bunu duyan Halid b. Âs, Abdullâh b. Amr’a giderek onu durdurmak için nasihat etmek istemiş fakat Abdullâh, Rasulullah’tan (s.a.v.) duyduğu malı için öldürülen şehittir hadisini nakletmiştir.

2.1.12.4. Hadisin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen bu rivayet, kişinin malını korumasını hatta bu uğurda gerekirse savaşması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Rasulullah bu uğurda ölen kişinin şehit, öldürülen saldırganın ise cehennemi hak ettiğini zikretmektedir.

²⁵⁴ Müslim, “İman”, 225(140).

²⁵⁵ Buhârî, “Zulümler ve Öfke”, 34 (No. 2480).

²⁵⁶ Müslim, “İman”, 226(141); Nesâî, “Kan Dökmenin Haramlığı”, 21 (No. 4084-4089); Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 32 (No. 4771); Tirmizî, “Diyetler”, 22 (No. 1418); İbn Mâce, “Hudûd”, 21 (No. 2580).

Nadr b. Şümeyl, şehitlerin diri olduğu için kendilerine bu isim verildiğini, İbnü'l-Enbârî ise o kimseye melekler cennetle şهادette bulunacakları için olduğunu zikretmektedir. Bu bağlamda şehidin anlamının, kendisine şهادet edilen kimse olduğunu söylemektedir. Bu konuda farklı yorumlar da yapılmaktadır.

Şehitler üç kısma ayrılmaktadır: Birincisi, kâfirlerle savaşırken öldürülenlerdir. Bunlara hem dünyada hem ahirette şehit hükmü verilir. Cenazelerinin yıkanmayacağına ve cenaze namazlarının kılınacağına hükmedilmektedir. Şâfilere göre namazları da kılınmayacağına hükmedilmektedir. İkincisi, verem ve veba vb. gibi salgın hastalıklar sebebiyle ölenler, üzerine deprem gibi sebeplerle yıkıntı altında kalanlar ve dini, namusu ve malı sebebiyle öldürülenler vb. bunların şehit hükmünde oldukları sahih hadislerle sabittir. Bu kimseler ahirette sevap hususunda şehit sayılıp kendilerine şehit sevabı verilir, dünya hususunda ise şehit sayılmayanlardır. Cenazeleri yıkanıp, namazlarının kılınacağına hükmedilmektedir. Üçüncüsü, ganimete ihanet edenlerdir, bunlar savaşta öldürdükleri için kendilerine dünyada şehit hükmü verilerek cenazeleri yıkanmayacağı ama ahirette de kendilerine tam şehit sevabı verilmeyeceği söylenmiştir.

Rasulullah'ın (s.a.v.) saldıran kişi için "cehennemdedir" demesi hakkında Nevevî, o kimse bu cezayı hak etmiştir, yorumunu yapmaktadır. Allah'ın (a.c.) bu kimseye dilerse cezasını vereceğini, dilerse affedeceğini ancak yaptığı bu işin helâl olduğuna itikat ederse bir tevil yapılmayacağını, çünkü o kişinin kâfir olduğunu ve affi olmayacağını belirtmektedir.²⁵⁷

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Haksız yere malını elinden almak isteyen bir saldırganı öldürmek caiz görülerek, diyet ve kisasın gerekmediği söylenmektedir. Abdullâh b. Mübarek, iki dirhem için dahi savaşılabilceğini söylemektedir. Cumhur-u ulemânın görüşü de bu yöndedir.
- Kişinin ailesinin namusunu koruması da aynı şekilde vaciptir.
- Nevevî, birini öldürerek nefsi müdafaa etmenin mezheplere göre ihtilafli olduğunu, mal müdafaasının vacip değil caiz olduğunu belirtmektedir.
- Canı, namusu, malı ve dini için öldürülen Müslüman kimse şehit kabul edilir.

²⁵⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/163-164.

- Birinin evine girerek hırsızlık yapan kişiyi ev sahibi öldürürse, İmâm-ı Âzam'a göre bir şey gerekmez.²⁵⁸

2.1.13. Ganimet Malından Çalmak (Gulûl)

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: "كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ (ص.)، رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةٌ، فَمَاتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): هُوَ فِي النَّارِ، فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ ابْنُ سَلَامٍ: كِرْكِرَةٌ يَعْنِي بِفَتْحِ الْكَافِ: وَهُوَ مَضْبُوطٌ كَذَا."²⁵⁹

...Abdullâh b. Amr (r.a.) şöyle demiştir: “Rasulullah’ın (s.a.v.) yoldaki eşyasına beklelik yapan (siyahi) bir adam vardı. Ona Kirkire denilirdi. Kirkire bir gün öldü. Rasulullah onun hakkında, bu adam cehennemdedir, buyurdu. Sahabiler, Rasulullah (s.a.v) neden cehennemdedir diye ona bakmaya gittiler ve onun geriye bıraktığı eşyaların içinde ganimet malından çalmış olduğu bir hırka buldular.”

2.1.13.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî²⁶⁰ ve Müslim’in²⁶¹ Sahihlerinde, Nesâî,²⁶² Ebû Dâvûd²⁶³, Tirmizî²⁶⁴ ve İbn Mâce’nin²⁶⁵ Sünenlerinde yer almaktadır. Hadis müttefekun aleyh “sahih” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr, Ebû Hureyre, Ömer b. Hattab ve Zeyd b. Hâlid tarafından rivayet edilmiştir.

²⁵⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/165.

²⁵⁹ Buhârî, “Cihad ve’s-Siyer”, 189 (No. 3074); “Megâzi”, 40 (No. 4234); “Eymân ve’n-Nüzûr” 33 (No. 6707); Müslim, “İman”, 182(114),183(115); Nesâî, “Eymân ve’n-Nüzûr”, 37 (No. 3827); Ebû Dâvûd, “Cihad”, 133 (No. 2710-2711); Tirmizî, “Siyer”, 21 (No. 1574); İbn Mâce, “Cihad”, 34 (No. 2849).

²⁶⁰ Buhârî, “Cihad ve’s-Siyer”, 189 (No. 3074); “Megâzi”, 40 (No. 4234); “Eymân ve’n-Nüzûr” 33 (No. 6707).

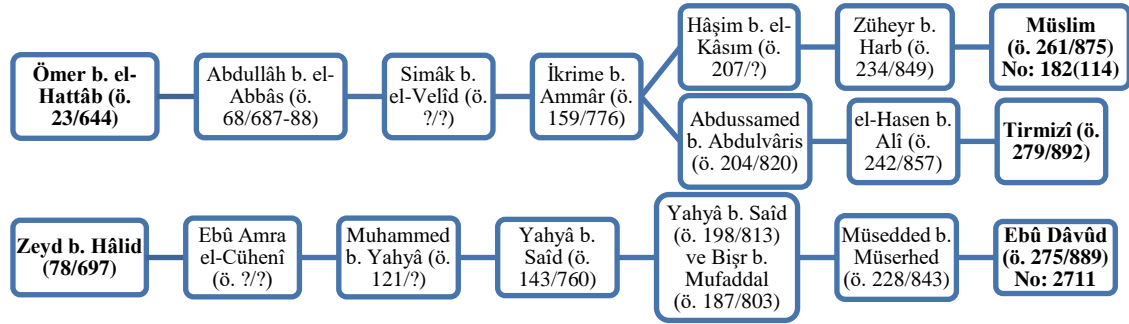
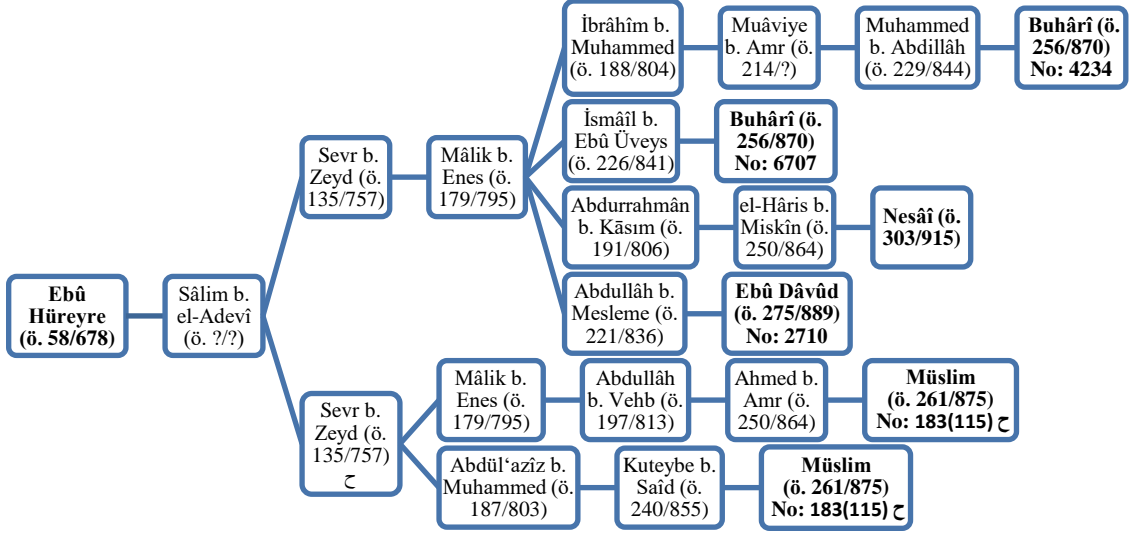
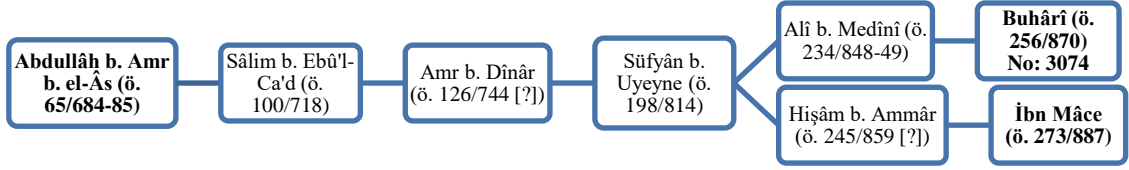
²⁶¹ Müslim, “İman”, “İman”, 182(114),183(115).

²⁶² Nesâî, “Eymân ve’n-Nüzûr”, 37 (No. 3827).

²⁶³ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 133 (No. 2710-2711).

²⁶⁴ Tirmizî, “Siyer”, 21 (No. 1574).

²⁶⁵ İbni Mâce, “Cihad”, 34 (No. 2849).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz bu hadis Kütüb-i Sitte içerisindeki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd'da Ebû Hureyre'den nakledilen rivayetler daha uzun şekilde gelmekte ve şöyle anlatılmaktadır: Ebû Hureyre, Hayber fethinden sonra altın ve gümüş ganimeti almadıklarını, sadece sığır, deve ve hurma bahçeleri ganimeti aldıklarını bildirir. Rasulullah (s.a.v.) ile beraber Vâdi'l-Kurâ'ya gittiklerini ve Rasûlullah'ın beraberinde Mid'am isminde kendisine hediye edilen siyah bir kölesi olduğunu söyler. Bu köleye Rasulullah'ın (s.a.v.) yolculuk eşyasını deveden indirdiği esnada, bir ok gelir ve ölümüne sebep olur. Bunun üzerine insanların, şehitlik ona mübarek olsun, dediklerini söyler. Rasûlullah'ın ise: "Hayır, nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, onun Hayber günü henüz paylaştırılmamış olan ganimetlerden aldığı

hırka, ateşten olmuş üzerinde tutuşup yanmaktadır” buyurduğunu bildirir. Bu olayın ardından bir adamın Rasulullah’a (s.a.v) bir ya da iki tane ayakkabı bağcığı getirip ben de bunları almıştım, dediğini ve Rasulullah’ın (s.a.v.): “Bunlar ateşten bir -ya da iki- ayakkabı bağcığıdır!” buyurduğunu nakleder.²⁶⁶

Ebû Dâvûd’da yer alan Zeyd b. Hâlid’in naklettiğı rivayette ise Hayber günü bir sahabinin vefat ettiğı ve Rasulullah’ın (s.a.v.) “arkadaşımızın cenaze namazını kılın” diyerek kendi kılmayacağını imâ ettiğı bildirilmektedir. Rasulullah’ın bu sözünden sonra sahabilerin yüz ifadesinin değıştiğı ve Rasulullah’ın “arkadaşınız Allah yolunda savaşırken ganimetten mal çalmıştır” buyurduğunu, bunun üzerine Zeyd b. Hâlid, o kişinin eşyalarına baktıklarını ve iki dirhem bile etmeyen Yahudi’nin boncuğunu bulduklarını söyler.²⁶⁷

2.1.13.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen rivayetleri incelediğimizde bir boncuğun dahi savaşta ele geçirilmesi onu ganimet yapacağı ve bu ganimet malından o bir boncuğı dahi izinsiz almanın ne derece tehlikeli olduğı anlaşılmaktadır. Rivayetler az-çok diye ayırmaksızın ganimet malının çalınmasının şiddetle haram olduğundan bahsetmektedir. Rasulullah’ın, böyle bir kimsenin namazına katılmadığı, başkalarına kılmalarını söylediğı görülmektedir. Nevevî, hırkanın ve ayakkabı bağcıklarının ateş olduğunun buyrulması, bu eşyalardan dolayı ahirette verilecek cezaya uyarı mahiyetinde olduğunu bildirmektedir. Çalınan eşyanın ateş haline getirilerek ganimet malına ihanet edenlerin onlarla cehennemde azap edileceklerini ya da bunun mecazi anlamda kullanılıp o eşya nedeniyle cehennemde azap edileceğı anlamını ifade ettiğini zikretmektedir.²⁶⁸

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Ganimete ihanet ederek ondan az-çok bir şeyler çalmak haramdır.
- Hain kimse, savaşta öldürülse bile şehit olarak kabul edilmez.

²⁶⁶ Buhârî, “Eymân ve’n-Nüzûr” 33 (No. 6707); “Megâzî”, 40 (No. 4234); Müslim, “Îmân”, 183(115); Nesâî, “Eymân ve’n-Nüzûr”, 37 (No. 3827); Ebû Dâvûd, “Cihad”, 133 (No. 2711).

²⁶⁷ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 133 (No. 2711).

²⁶⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/128.

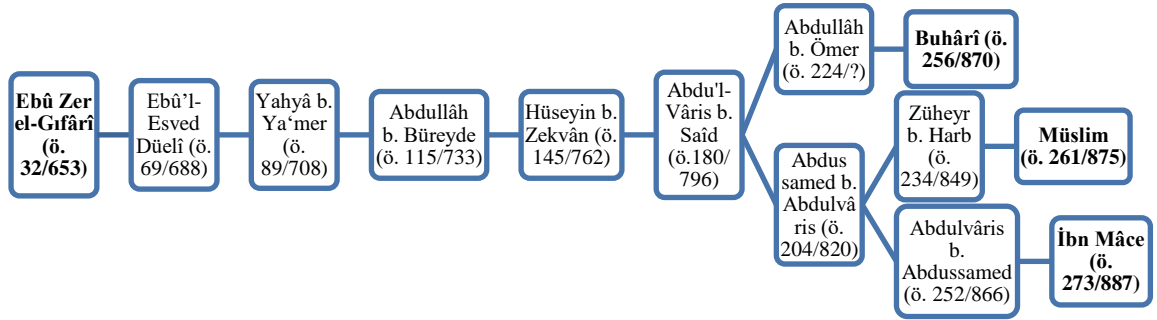
2.1.14. Kişinin Nesebini İnkâr Etmesi

...عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (ص.)، يَقُولُ: "لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ - وَهُوَ يَعْلَمُهُ - إِلَّا كَفَرَ، وَمَنْ ادَّعَى قَوْمًا لَيْسَ لَهُ فِيهِمْ، فَلْيَتَّبِعُوا مَفْعَدَةَ مِنَ النَّارِ."²⁶⁹

...Ebû Zer (r.a.) Rasulullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitmiştir: "Bir kişi öz babasından başkasına kasıtlı olarak neseb iddia ederse o kişi bizden değildir, küfre girmiştir. Herhangi biri de aralarında bağ olmayan bir kavimden olduğunu iddia ederse, o kimse cehennemdeki yerini hazırlasın."

2.1.14.1. Hadisin Tahriri ve Derecesi

Bu hadis Buhârî²⁷⁰ ve Müslim'in²⁷¹ Sahihlerinde, İbn Mâce'nin Sünen'inde²⁷² yer almaktadır. Hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Müslim'de geçen rivayet yukarıda zikrettiğimiz hadisin başıyla aynı gelmekte olup, devamında ise "kendisine ait olmayan bir şeyi (kendinin olmayan bir çocuğu) kendinin olduğunu iddia eden kimse bizden değildir, o kimse cehennemdeki yerine hazır olsun" lafzıyla geçmektedir. Hadisin devamında ise "kim bir Müslümana kafir derse

²⁶⁹ Buhârî, "Menkibeler", 6 (No. 3508); Müslim, "İmân", 112(61); İbn Mâce, "Ahkâm", 6 (No. 2319).

²⁷⁰ Buhârî, "Menkibeler", 6 (No. 3508).

²⁷¹ Müslim, "İmân", 112(61).

²⁷² İbn Mâce, "Ahkâm", 6 (No. 2319).

veya onu olmadığı halde Allah'ın düşmanı olarak adlandırırsa sözün kendisine döneceği" bildirilmiştir.²⁷³

İbn Mâce'de geçen rivayette ise sadece "kendisine ait olmayan bir şeyin kendisinin olduğunu iddia eden kimse bizden değildir, o cehennemdeki yerine hazırlansın" ifadesiyle zikredilmektedir.²⁷⁴

Hadisin "cennet ona haram kılınır" lafzıyla gelen rivayetler, Cennetten Nefyeden Hadisler başlığının altında ele alınmıştır.

2.1.14.2. Hadisin Değerlendirmesi

İslam dini neslin korunmasına ve bilinmesine son derece önem vermiştir. Neslin karışmasına yol açacak her türlü uygulamanın önünü kesmiştir. Neslin bilinmesi ile birlikte evlenme engeli, miras, velayet, nafaka gibi özellikle aile hukukunu oluşturan hükümler ortaya çıkmıştır. İslam hukuku açısından soyun baba tarafından belirlenmesi önem taşır.²⁷⁵

Kur'an'ı Kerim'de evlatlık edinilen çocukların kişinin gerçek oğulları olmadığı²⁷⁶, evlatlıkların öz babalarının soy adlarıyla anılması gerektiği ve bunun Allah katında daha adaletli bir davranış olduğu, eğer babaları bilinmiyorsa onların din kardeşimiz ve dostlarımız oldukları zikredilmektedir.²⁷⁷ Rasulullah (s.a.v.)'in evlatlığı olan Zeyd b. Hârise, Rasulullah'a nispet edilerek Zeyd b. Muhammed diye anılırken, bahsettiğimiz Ahzâb Suresi'nin 5. ayetinin nüzûlüyle birlikte babasının adı olan Hârise'nin ismiyle ile anılmaya başlanmıştır.

Zikretmiş olduğumuz hadisteki gibi Rasulullah (s.a.v.)'in hadislerinden de kişinin babası olmadığı halde bir kimseyi kasıtlı olarak babası olarak iddia etmesi, çocuğu olmadığı halde bir kimseye kasıtlı olarak çocuğum demesi, ait olmadığı bir

²⁷³ Müslim, "İmân", 112(61)

²⁷⁴ İbn Mâce, "Ahkâm", 6 (No. 2319).

²⁷⁵ İbrahim Kâfi Dönmez, "Nesep", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/573.

²⁷⁶ Ahzâb 33/4. "وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ"

²⁷⁷ Ahzâb 33/5. "أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاخُوانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ"

kavimden olduğunu iddia etmesi şiddetle yasaklanmıştır. Ayrıca başka hadislerde babanın kendi çocuğunu kasıtlı olarak inkâr etmesi de aynı şekilde şiddetle yasaklanmıştır.²⁷⁸

Nevevî, bu hadisin âlimlerin problemleri kabul ettikleri hadislerden biri olduğunu söylemektedir. Bu minvaldeki hadislerde ilk akla gelen mananın, kastedilen mana olmadığını, bu sebepten dolayı hak olan ehli sünnet mezhebinin zina, cinayet gibi günahlarından ötürü bir Müslümanı kâfirlik ile itham etmeyeceğini belirtmiştir. Aynı şekilde bir Müslüman kardeşine onun İslam dininden çıktığı kastıyla kâfir diye hitap eden biri de aynı şekilde tekfir edilmez. Bu hadisin tevili hakkında ise şunlar zikredilmektedir; Oradaki küfür kendisine döner lafzı bunun gerçekten olduğuna hamledilir. Yani gerçekten birisine kâfir diyen kişinin eğer o kişi kâfir değilse ona döndüğüdür. “بَاءَ بِهَا” lafzı ile kastedilen küfür lafzı ona döner demektir. Aynı şekilde “حَارَ عَلَيْهِ” de aynı anlamdadır. Yani küfür hali, kâfir diyenin kendisine râci olur demektir. Bunların üçü de aynı manadadır.

Hadisteki bir diğer açı ise Kâdî İyâz’ın İmam Mâlik’ten naklettiğine göre bu hadisin müminleri tekfir eden Haricilere hamledilmesidir. Yani bu hadisin Haricileri kapsadığını belirtmiştir, çünkü onlar müminlere kâfir derler ve bu yüzden kendileri kâfir olurlar, değerlendirmesi yapılmıştır ancak bu zayıf bir rivayet olarak görülmüştür. Çünkü bu konuya dair kahir ulemanın ve muhakkik alimlerin söylemiş olduğu tercih edilen sahih görüş, Haricilerin diğer bidat ehli gibi tekfir edilemeyeceğidir.²⁷⁹

İmam Nevevî, sadece kendinin olmayan çocuğu kendisine nispet eden kişileri değil, hakkı olmayan herhangi bir malı, eşyayı vb. kendisine nispet eden ve sahiplenen kimseleri de bizden değildir lafzının kapsamında değerlendirmiştir. Bizden değildir lafzının ise bizim güzel sünnetimiz ve yolumuz üzere değildir anlamında olduğunu söylemiştir. Buna tıpkı bir babanın sen benden değilsin gibi bir azarda bulunması örnek verilmiştir.

Peygamber (s.a.v.)’in “ateşteki yerini/oturağını hazırlasın” ifadesinden kasıt ise cehennemdeki menziline konaklasın ya da kendisine ateşin içerisinde bir ev edinsin

²⁷⁸ Nesâî, “Talâk”, 47 (No. 3481).

²⁷⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/50.

manasını taşımaktadır. Bu bir dua cümlesi olabilir ya da emir kipiyle gelmiş bir haber cümlesi olabilir. Zahiri olarak ifadeden çıkan iki anlamın bu şekilde olduğu zikredilmiştir. Kastedilen manasına gelecek olursak; bu ameli işleyenin karşılaşabileceği ceza ateşteki yerine hazırlanmasıdır, ancak bu kişinin bu günahı Allah dilerse affedilebilir ya da tevbe ederse ceza ondan düşer, hesabı ahirete kalmıştır denilmektedir.²⁸⁰

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Bir kişinin neslini inkâr ederek başka bir babanın çocuğu olduğunu iddia etmesi veya bir adamın kendisinden olmadığını bildiği halde başkasının çocuğuna babalık iddia etmesi haramdır.
- Kişinin bilerek kendisinin olmayan bir şeyi (mal, eşya vb.) benimdir diye sahiplenmesi haramdır.
- Kişinin işlediği suç hakkında bir şey söyleyebilmek için o suçu bilerek işlememiş olması gerekmektedir.
- Günahlardan şiddetle kaçınmayı vurgulamak amacıyla onlara küfür demek caizdir.

2.1.15. Kadınların Eşlerine Nankör Olması

...عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص.): "أُرِيتُ النَّارَ فَإِذَا أَكْثَرُ أَهْلِهَا النِّسَاءُ..."²⁸¹

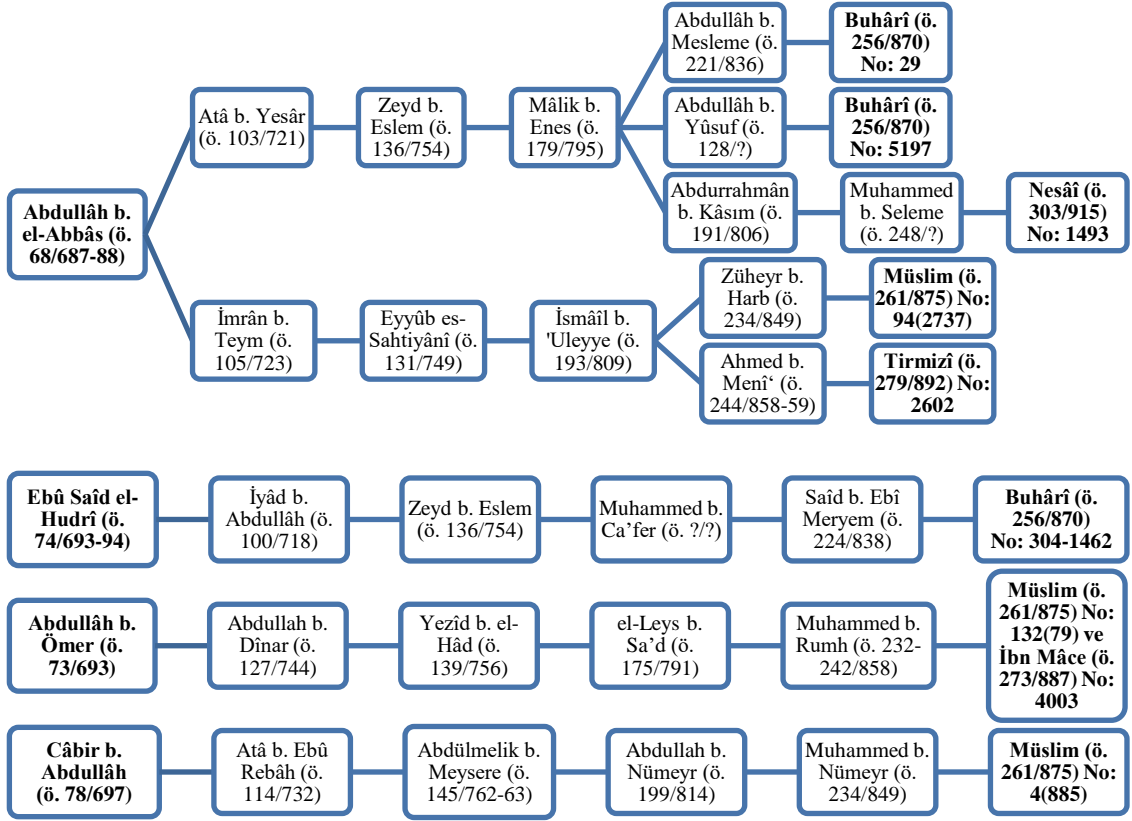
...İbn Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bana cehennem gösterildi, cehennemdekilerin çoğunun kadınlardan olduğunu gördüm, çünkü onlar küfür ederler. Sahabe "Allah'a mı küfür ederler?" diye sorunca Rasulullah, "Onlar kocalarının iyiliğine karşı küfür ederler. Kadınlara her zaman iyilik yapsan sonra senden hoşuna gitmeyen bir şey görseler, ben senden asla iyilik görmedim, derler" buyurdu.

²⁸⁰ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/49-50.

²⁸¹ Buhârî, "İmân", 19 (No. 29); "Nikâh", 87 (No. 5196-5197-5198); "Hayız" 6 (No. 304); "Zekât" 44 (No. 1462); "Bedu'l-Halk", 8 (No. 3241); "Rikâk", 16, 51 (No. 6449, 6546-6547); Müslim, "İmân", 132(79); "Bayram Namazları" 4(885); "Rikâk" 94(2737). Nesâî, "Küsûf", 17 (No. 1493); Tirmizî, "Cehennemün Özellikleri", 11 (No. 2602); İbn Mâce, "Fiten", 19 (No. 4003).

2.1.15.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî²⁸² ve Müslim'in²⁸³ Sahihlerinde, Nesâî²⁸⁴, Tirmizî²⁸⁵ ve İbn Mâce'nin²⁸⁶ Sünenlerinde rivayet edilen "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Abbâs, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullâh b. Ömer, Câbir b. Abdullâh, İmrân b. Husayn ve Üsâme b. Zeyd tarafından rivayet edilmiştir.

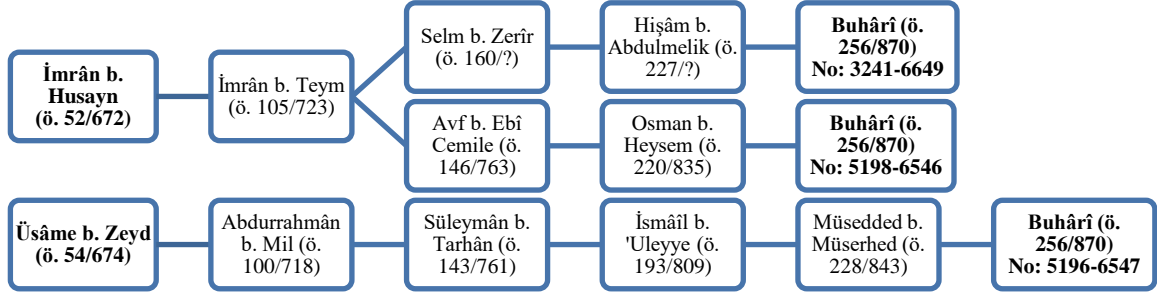
²⁸² Buhârî, "İmân", 19 (No. 29); "Nikâh", 87 (No. 5196-5197-5198); "Hayız" 6 (No. 304); "Zekât" 44 (No. 1462); "Bedu'l-Halk", 8 (No. 3241); "Rikâk", 16, 51 (No. 6449, 6546-6547).

²⁸³ Müslim, "İmân", 132(79); "Bayram Namazları" 4(885); "Rikâk" 94(2737).

²⁸⁴ Nesâî, "Küsûf", 17 (No. 1493).

²⁸⁵ Tirmizî, "Cehennemün Özellikleri", 11 (No. 2602).

²⁸⁶ İbn Mâce, "Fiten", 19 (No. 4003).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Buhârî ve Nesâî’de yer alan rivayetlerde Rasulullah’ın (s.a.v.), güneş tutulduğu vakit ashabına çok uzun bir namaz kıldırıldığı, namaz bitince kendisine cennetin ve cehennem gösterildiğini söyleyerek devamında metnini verdiğimiz hadisi buyurmaktadır.²⁸⁷

Buhârî’de geçen Ebû Saîd el Hudrî’nin naklettiği rivayetlerde ise yine bayram namazından sonra Rasulullah (s.a.v.) vaaz verirken kadınlara sadaka vermelerini buyurması üzerine kadınlar bunun nedenini sorunca bahsi geçen hadisi buyurmaktadır. Ardından İbn Mes’ûd’un hanımı Zeynep Rasulullah’a gelerek, sadaka olarak birkaç ziynet eşya getirdiğini ancak eşinin, bu sadakaya başkasından çok kendisinin ve oğullarının hak ettiğini söylediğini anlatır. Rasulullah (s.a.v) da İbn Mes’ûd’un doğru söylediğini ve bu sadakayı onların daha çok hak ettiğini buyurmaktadır.²⁸⁸

Müslim’de ve İbn Mâce’de geçen Abdullâh b. Ömer’in naklettiği rivayette ise kadınlar sadaka vermelerinin ve istiğfar etmelerinin sebebini sorduktan sonra Rasulullah (s.a.v.), bu hadisi buyurup ardından “aklı ve dini noksan olup akıllı kişiye galip gelebilen sizin gibi başka kimseler görmedim” buyurduğu ve bunun ne demek olduğunu sorduklarında ise, “akıl noksanlığı erkeklerdeki tek şahit yerine kadınlarda iki şahit gerektiği, din noksanlığı ise hayızdan sebeple kadınların bazı günler namaz kılamayıp oruç tutamamasıdır” buyurduğunu nakletmektedir.²⁸⁹

Müslim’de geçen Cabir b. Abdullâh rivayetinde ise kadınlara sadaka vermelerini, çoğunun cehennem odunu olacağını buyurması üzerine bir kadın bunun

²⁸⁷ Buhârî, “Nikâh”, 87 (No. 5197); Nesâî, “Küsûf”, 17 (No. 1493).

²⁸⁸ Buhârî, “Zekât” 44 (No. 1462).

²⁸⁹ Müslim, “İmân”, 132(79); İbn Mâce, “Fiten”, 19 (No. 4003).

sebebini sorunca metnini verdiğimiz hadisi zikretmektedir. Bunun üzerine orada bulunan kadınların nasihatten etkilenerak üzerlerindeki küpelerini ve yüzükleri o an çıkarıp verdikleri nakledilmektedir.²⁹⁰

Buhârî’de geçen İmrân b. Husayn ile Usame b. Zeyd’in naklettiği ve Müslim’de ve Tirmizî’de geçen Abdullâh b. Abbâs’ın naklettiği rivayetlerde ise Rasulullah (s.a.v.) sadece “cennette fakirlerin, cehennemde ise kadınların çok olduğunu gördüğünü” zikredilmektedir.²⁹¹

2.1.15.2. Hadisin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen hadiste Rasulullah (s.a.v.), kadınların öfkelenmelerinde eşlerinin iyiliklerine karşı nankörlükte bulunmalarının büyük bir günah olduğunu, bundan dolayı cehenneme gireceklerini bildirmekte ve buna karşı onları uyarmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) bu günahlarının affedilmesi için kadınların çokça sadaka vermelerini ve istiğfar etmelerini başka hadislerinde de tavsiye etmektedir.²⁹²

Konuyla alakalı şerhleri incelediğimizde İbnu’l-Arabî, bu hadiste zikredilen küfür lafzı ile dinden çıkarılan küfrün kastedilmediğini söylemektedir. Hadiste kocaya karşı küfrün (nankörlüğün) ise büyük günah çeşitlerinden biri olduğunu çok ciddi, dakik ve şaşırtıcı bir şekilde ifade edilmektedir. İbnu’l-Arabî, Rasulullah’ın (s.a.v.) bir hadisinde, eğer bir kişinin başka bir kişiye secde etmesini emretseydim kadının kocasına secde etmesini emrederdim, buyurduğunu söyleyerek, burada koca hakkının Allah hakkı ile irtibatlandırıldığı gibi kadın kocasının ona sunmuş olduğu nimetlere ve iyiliklere yönelik inkarda bulunmasının da Allah’ın ona sunmuş olduğu nimetlere karşı nankörlük etme (küfran-ı nimet), küçümseme anlamına geldiğini söylemektedir. Bu yüzden bu yapılanın küfür olarak isimlendirildiğini ancak dinden çıkararak küfür olmadığını

²⁹⁰ Müslim, “Bayram Namazları” 4(885).

²⁹¹ Buhârî, “Nikâh”, 87 (No. 5196, 5198); “Bedu’l-Halk”, 8 (No. 3241); “Rikâk”, 16,51 (No. 6449, 6546); Müslim, “Rikâk” 94(2737); Tirmizî, “Cehennem’in Özellikleri”, 11 (No. 2602).

²⁹² Buhârî, “İlim” 32 (No. 98); “Ezân” 159 (No. 863); Müslim, “Bayram Namazları” 1(884); Nesâî, “Bayram Namazları”, 27 (No. 1586).

söylemektedir.²⁹³ Übbî ve Dâvudî'de küfran-ı nimetin büyük günah olduğunu ve cezasının cehennem olduğunu zikretmektedirler.²⁹⁴

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- İyiliğe karşı nankörlük etmek (küfran-ı nimet) büyük günahlardandır.
- Sadaka vermek, istiğfar etmek günahların yok olmasına vesile olur.
- Zikredilen rivayet kadınların hayız halindeyken namaz kılmayacaklarına ve oruç tutmayacaklarına delildir.
- İbn Mes'ûd ile Zeynep arasında geçen rivayete dayanarak İmâm Şâfi, İmâm Mâlik, İmâm Yusuf ve İmâm Muhammed kadının kocasına zekât vermesini caiz görürken, Ebû Hanîfe ve Hanbelîlere göre rivayette kastedilen sadakanın farz olan zekât olmadığını, dolayısıyla kadının kocasına zekât vermesinin caiz olmadığı görüşündedirler.²⁹⁵

2.1.16. Birine Tazim İçin Ayağa Kalkmak

... "قَالَ مُعَاوِيَةُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص): مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَمْتَلَّ لَهُ الرَّجَالُ قِيَامًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ

مِنَ النَّارِ."²⁹⁶

Ebû Miclez (r.a.) şöyle demiştir: “Bir gün Muaviye, Abdullâh b. Zübeyr ile İbn Âmir’in yanına girmesi üzerine İbn Âmir ayağa kalktı, Zübeyr ise oturmaya devam etti. Bunu gören Muaviye şöyle dedi: Oturun, çünkü ben Rasulullah’ın (s.a.v.) Kim insanların kendileri için ayağa kalkmalarından hoşlanırsa cehennemde yerine hazırlansın.”

²⁹³ Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 1/83-84.

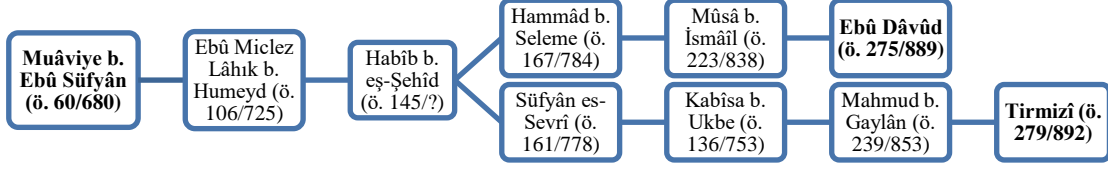
²⁹⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/66-67.

²⁹⁵ Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, (Dımeşk: Daru'l-Fikir, t.s.), 3/1968-1970.

²⁹⁶ Ebû Dâvûd, “Uyku”, 64 (No. 5229); Tirmizî, “Edeb”, 13 (No. 2755).

2.1.16.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd²⁹⁷ ve Tirmizî'nin²⁹⁸ Sünenlerinde yer almaktadır. Elbâni bu hadisi “sahih” olarak değerlendirmektedir.²⁹⁹

2.1.16.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikredilen bu hadis kişiyi cehennemle tehdit etmekle beraber hadis alimleri hadisteki cehennem ile tehdit ifadesinden daha çok ayağa kalkmanın nasıllığı ve caiz olup olmadığı hususuna odaklanmışlardır. Hadiste sıkıntı teşkil eden ayağa kalkmanın hangisi olduğunu irdelemeye çalışan alimler bu hususta ulaşılabildikleri hadisleri inceleyerek Rasulullah (s.a.v.) bütün ayağa kalkmalara dair bir yasak mı getirdi yoksa bazı kalkmaları mı yasakladı diye araştırmışlardır. Bu hususta diğer rivayetleri de değerlendirmeye katarak göz önünde bulunduran alimler, sahabe arasındaki birtakım uygulamalara dayanarak selamlama ve karşılama maksatlı yapılan ayağa kalkmalarda bir beis olmadığını söylemektedirler. Buna dair rivayetlerden biri Ebû Dâvûd'un Sünen'inde geçen Rasulullah'ın (s.a.v.), kızı Fatma için ayağa kalktığı Fatma'nın da Rasulullah (s.a.v.) için ayağa kalktığı rivayettir.³⁰⁰ Bir diğeri ise Buhârî'nin Sahih'inde geçen Sa'd b. Muaz Beni Kurayza hakkında hüküm vermek için sahabenin yanına geldiğinde Rasulullah orada bulunanlara, en hayırlınız için ayağa kalkın buyurduğu rivayettir.³⁰¹ Buna dayanarak Nevevî de selamlama için kalkma hususunda, kalkmada bulunan saygı niyetinin tercih edilen görüşe göre kendisinde belirgin bir fazilet olan kişilere yapılırsa müstehap olduğunu, çünkü bu tarz bir kalkma saygı, ağırlama ve

²⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Uyku”, 64 (No. 5229).

²⁹⁸ Tirmizî, “Edeb”, 13 (No. 2755).

²⁹⁹ Elbâni, *Sahîhu ve Zaiifu Sünen-i Tirmizî*, 6/255.

³⁰⁰ Ebû Dâvûd, “Uyku”, 54 (No. 5217).

³⁰¹ Ebû Dâvûd, “Uyku”, 54 (No. 5215).

konukseverlik maksatlı yapıldığını, riya veya karşıdaki insana tazim gösterme amaçlı olmadığını söylemektedir.³⁰²

Metnini verdiğimiz hadisteki tehdidin ise kendisi için ayağa kalkılmasından hoşlanan, bunu kendisi için kalkan insanlara gurur ve kibir için yapan, bunu onlara olan üstünlüğünü belli etmek için yapan hatta bunu insanlardan talep edenler için olduğunu anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) bu niyetle yapılan bir karşılamamanın kendisine dahi yapılmasına müsaade etmemektedir. Nitekim bu hususa dair Ebû Ümâme'den şöyle bir rivayet nakledilmektedir: Bir gün Rasulullah (s.a.v.) yanımıza geldi, biz de ayağa kalktık. Ayağa kalktığımızı görünce bize, birbirini yüceltmek için ayağa kalkan Acemler gibi ayağa kalkmayın, buyurdu.³⁰³ Yine Tirmizî'nin Sünen'inde geçen başka bir rivayette Enes b. Malik (r.a.) şöyle demiştir: İnsanlar için Rasulullah'ı görmekten daha sevimli bir şey yoktu ancak buna rağmen sahabiler Rasulullah'ı gördüklerinde onun bunu hoş görmediğini bildikleri için ayağa kalkmazlardı.³⁰⁴

Kibir ve yüceltme için ayağa kalkmanın Acem ve Rumların âdeti olduğu, Araplarda ise adet olarak bir ortama yeni gelen kimseyi karşılamak için ayağa kalkıldığı, hadislerde de caiz görülen kalkışın bu olduğu bildirilmektedir.

Bu rivayetler ışığında İbn Rüşd ise ayağa kalkmanın dört türlü olabileceğini söylemektedir:

- Ayağa kalkanlar karşısında kendini yücelten ve kibirlenen kimseler için ayağa kalkmak haramdır.
- Ayağa kalkanlar karşısında kibirlenmese de ayağa kalkıldığında kalbinde bu ihtimal olabilecek kimseler için ayağa kalkmak mekruhtur.
- Bunu talep etmeyen ve bahsedilen ihtimaller olmayacak kimselere iyilik ve saygıyla ayağa kalkmak caizdir.

³⁰² Nevevî, *el-Ezkâr*, 1/268.

³⁰³ Ebû Dâvûd, "Uyku", 64 (No. 5230).

³⁰⁴ Tirmizî, "Edeb" 13 (No. 2754).

- Bir yerden gelen kimseye karşı sevinç, selamlama niyetiyle veya bir kimseyi tebrik ve teselli niyetiyle ayağa kalkmak müstehaptır, demektir.³⁰⁵

2.1.17. Erkek ve Kadınların Altın Takmaları

1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، "أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) وَبُنْتُ لَهَا، فِي يَدِ ابْنَتِهَا مَسَكْتَانِ غَلِيظَتَانِ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: أَتُؤَدِّينَ زَكَاةَ هَذَا؟ قَالَتْ: لَا، قَالَ: أَيَسْرُكَ أَنْ يُسَوِّرَكَ اللَّهُ بِهِمَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَوَارِينَ مِنْ نَارٍ..."³⁰⁶

2-...Abdullâh b. Amr (r.a.) şöyle demiştir: "Yemenli bir kadın bileğinde iki adet kalın altın bilezik bulunan kızıyla beraber Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına geldi. Rasulullah (s.a.v) kadına, bu bileziklerin zekatını verip vermediğini sordu ve kadın, "hayır" diyerek cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), Allah'ın (a.c.) kıyamet günü o bilezikler yerine ateşten iki bilezik takmasını ister miydin? buyurdu. Rasulullah'ın bu sorusu üzerine kadın iki bileziği çıkararak Rasulullah'a verdi ve bunlar Allah ve Rasulünüdür, dedi."

2.1.17.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Nesâî³⁰⁷, Ebû Davûd³⁰⁸ ve Tirmizî'nin³⁰⁹ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr, Esmâ bnt. Yezîd, Fâtıma bnt. Yemân ve Sevbân b. Bücdüd tarafından rivayet edilmiştir. Tirmizî "bu konuda sahih bir hadis gelmediğini" söylemektedir.³¹⁰ Bu hadis tüm isnad ve şevâhidleri ile "zayıf" olarak değerlendirilmiştir.

³⁰⁵ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*, çev. Necati Yeniçel - Hüseyin Kayapınar (İstanbul: Şamil Yayınları, 1987), 16/545-547; Faruk Beşer, *Fetvalarla Çağdaş Hayat*, (İstanbul: Nun Yayıncılık, 1997) 476-479.

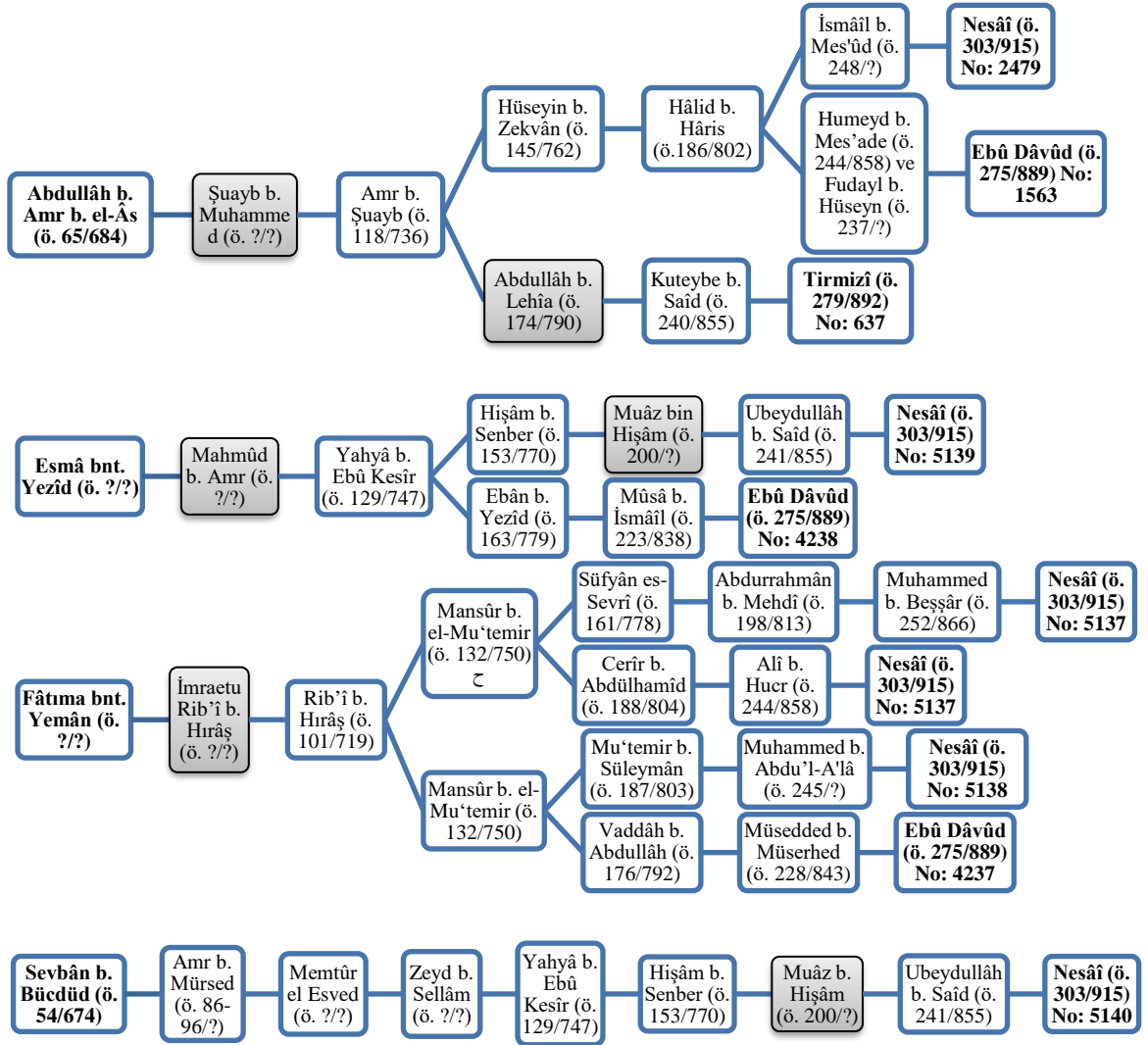
³⁰⁶ Nesâî, "Zekât", 19 (No. 2479); "Süslenme", 39 (No. 5137-5138-5139-5140); Ebû Dâvûd, "Zekât" 3 (No. 1563); "Hâtim", 8 (No. 4237-4238); Tirmizî, 12 (No. 637).

³⁰⁷ Nesâî, "Zekât", 19 (No. 2479); "Süslenme", 39 (No. 5137-5138-5139-5140).

³⁰⁸ Ebû Dâvûd, "Zekât" 3 (No. 1563); "Hâtim", 8 (No. 4237-4238).

³⁰⁹ Tirmizî, 12 (No. 637).

³¹⁰ Tirmizî, *es-Sünen*, 2/23.

Senedi incelediğimizde:

- Şuayb b. Muhammed hakkında, İbn Hacer, “sadûk, dedesi Amr b. Şuayb’dan hadis duyduğunun sabit olduğunu” söylemektedir.³¹¹
- Abdullâh b. Lehîa hakkında, Nesâî “leyse bi sika”, “Yahyâ b. Maîn “zayıfu’l-hadis”, Muhammed b. Sa’d “zayıf” ifadelerini kullanmaktadır.³¹²
- Mahmûd b. Amr hakkında, Zehebî “fi hi cehaletun” olduğunu söyleyerek meçhul olduğuna işaret etmektedir.³¹³

³¹¹ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/267.

³¹² Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 5/378-379.

³¹³ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehbî ed-Dımeşkî, *Mizânü'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, thk. Şuayb el Arnavût (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1963/1382), 4/78.

- d) Muâz b. Hişâm hakkında İbn Hacer, “sadûk ve belki vehm” olabileceğini söylemektedir.³¹⁴
- e) İmraetu Rib’î b. Hırâş hakkında İbn Hacer, “makbûl” olduğunu söylemektedir.³¹⁵

Rivayetin Metin Farklılıkları

Esmâ bnt. Yezîd’in naklettiği rivayette Rasulullah (s.a.v.), “altın kolye takan kadının boynuna kıyamet günü ateşten kolye takılacağını, küpe takana da ateşten küpe takılacağını” buyurmaktadır.³¹⁶

Fâtıma bnt. Yemân’ın naklettiği rivayette Rasulullah (s.a.v.), “kadınlara süs için gümüşün yeterli olduğunu ve başkalarına göstermek için altın takan kimseye azap edileceğini” bildirmektedir.³¹⁷

Sevbân b. Bücdüd’ün naklettiği rivayette ise Rasulullah (s.a.v.) kızı Fâtıma’nın elinde altın kolye gördü ve “insanların Rasulullah’ın (s.a.v.) kızının elinde ateşten zincir var demeleri hoşuna gider mi?” diye sordu. Bunun üzerine Fâtıma altın zincirini çarşıda sattırarak parasıyla bir köle azâd etti. Fatıma’nın bu yaptığını duyunca Rasulullah (s.a.v.), “Fâtıma’yı ateşten kurtaran Allah’a hamdolsun” buyurdu.³¹⁸

2.1.17.2. Hadisin Değerlendirmesi

Metnini verdiğimiz rivayetteki kadının Esmâ bnt. Yezîd olduğu söylenmektedir. Zikrettiğimiz rivayette zekâtı verilmeyen altın takıların kıyamet günü azap görmeye sebep olacağı anlaşılmaktadır. Bu hadisi Ebû Hanefî gibi ziynet eşyaların zekâtının verilmesi konusunda delil alanlar Kuran-ı Kerim’deki “Altın ve gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanlara azap edileceğini”³¹⁹ bildiren ayetin de buna delil olduğunu

³¹⁴ Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/536.

³¹⁵ Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/764.

³¹⁶ Nesâî, “Süslenme”, 39 (No. 5139); Ebû Dâvûd, “Hâtim”, 8 (No. 4238).

³¹⁷ Nesâî, “Süslenme”, 39 (No. 5137-5138); Ebû Dâvûd, “Hâtim”, 8 (No. 4237).

³¹⁸ Nesâî, “Süslenme”, 39 (No. 5140).

³¹⁹ et-Tevbe, 9/34. “وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ”

zikretmektedirler. Ziyinet eşyaların zekâta tabi olmadığını zikreden İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfi vb. alimler ise “ziyinet eşyaları zekâtta değildir”³²⁰ hadisini delil almaktadırlar.³²¹ Altın ziyinetlerin zekâtı konusunda âlimler arasında ihtilâf olsa da ölçülü olanın, zekâtlarını vermenin vâcib olduğu görüşüdür.³²²

Esmâ bnt. Yezîd, Fâtıma bnt. Yemân ve Sevbân b. Bücdüd’ün naklettiği rivayetlerde altınların zekât meselesi zikredilmeden, altın takı kullanan kadınların azap göreceği bildirilen ve zahiren kadının altın takmasını yasaklayan bu rivayetler hakkında alimler şu tevilleri yapmaktadırlar:

1. İbn Abdi’l-Ber’e göre bu hadisler kadınların altın takmasına izin verilen hadisler ile hükmü nesh olunmuş mensuh hadistir.
2. Aliyyu’l-Kâri’ye göre azaba sebep olan, kadınların başkalarına nispet yapmak için altın takarak o amaçla insanlara göstermesidir.
3. Övünmek, kibirlenmek için takılan altın ziyinetler yasaklanmıştır.
4. Bazıları da bu hadislerin altın ziyinetleri olup da zekatlarını vermeyenler için olduğu tevilini yapmaktadır. Hattâbî’de bu tevilleri zikretmektedir.³²³

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Kadınların altın ziyinet takmaları helaldir.
- Ebû Hanife bu hadisi şerifi delil alarak, kadınların ziyinet eşyalarından zekât verilmesinin farz olduğunu zikretmektedir. Süfyan es Sevrî ve Abdullâh b. Mübârek de bu görüştedir.
- İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfi’ye göre ise kadının süs olarak kullandığı ziyinet eşyalarından zekât vermesine gerek yoktur. Cumhurun, Aişe annemizin, Ebû Bekir’in, Enes b. Mâlik’in ve İbn Ömer’in de görüşü bu yöndedir.³²⁴

³²⁰ Ebû'l- Hasan Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnaût vd. (Beyrut: Müesserratu’r-Risâle, 1424/2004), 2/500 (No. 1955).

³²¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 3/1828.

³²² Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 6/114-115.

³²³ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 14/325-326; Hattâbî, *Me’âlimü’s-Sünen*, 4/215-216.

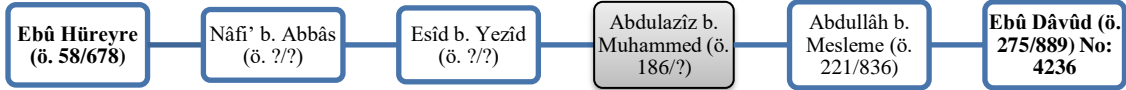
³²⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 3/1826-1829.

2-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُحَلِّقَ حَبِيبَهُ حَلَقَةً مِنْ نَارٍ، فَلْيَحَلِّقْهُ حَلَقَةً مِنْ ذَهَبٍ..."³²⁵

2-...Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre; Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sevdiğine ateşten yüzük takmak isteyen ona altından bir yüzük taksın, ateşten bir bilezik takmak isteyen ona altından bilezik taksın. Fakat gümüşü istediğiniz gibi kullanabilirsiniz."

2.1.17.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer almaktadır. Senetteki Abdulazîz b. Muhammed hakkında zayıf ama onun hadisine itibar edilebileceği bildirilmektedir. Bu durum göz önünde bulundurduğunda hadis, Abdulazîz b. Muhammed sebebiyle "zayıf isnad" ama itibar edilir olarak değerlendirilmiştir.

Senedi incelediğimizde:

- Abdulazîz b. Muhammed hakkında İbn Hacer, "sadûk fakat başkalarının kitabından hata ile rivayet ettiğini"³²⁶, Ebû Zür'a "seyyiu'l-hıfz"³²⁷ olduğunu bildirmektedir.

2.1.17.4. Hadisin Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz hadiste bir kimse nasıl ki çocuğunu, ailesini ateşe atmak istemezse, onlara altın kolye, yüzük vb. ziynetleri takmaktan sakınması söylenmektedir. Rivayette altın ziynetten sakındırılırken kadın-erkek ayrımı yapılmadığı için hadis, zahiren hem kadın hem erkek için bir tehdit olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bir önceki hadiste de zikrettiğimiz gibi kadınların altın ziynet kullanmaları caiz görülmüştür. Nitekim başka bir hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.v.), Necaşî'nin kendisine hediye olarak getirdiği altın

³²⁵ Ebû Dâvûd, "Hâtim", 8 (No. 4236).

³²⁶ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/358.

³²⁷ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, 5/396.

yüzüğe dokunmak bile istemeden onu torunu Ümâme'ye takması için verdiği buyrulmaktadır.³²⁸ Bu yüzden zikrettiğimiz rivayette de erkeklerin altın ziyet kullanmalarının yasaklandığı, onlara altın yerine gümüşten ziyet tavsiye edildiği anlaşılmaktadır.³²⁹

2.1.18. Zekât Vermeyenlerin Durumu

1-"...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثَّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَعُ لَهُ رَبِيبَتَانِ يُطَوِّفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزَمَتَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالِكُ أَنَا كَنْزُكَ."³³⁰

1-...Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın kendisine mal verdiği bir kimse o malların zekâtını vermezse, kıyamet günü zekâtı verilmeyen o mal, çok zehirli bir yılan suretinde sahibine görünür. İki gözü üstünde iki nokta bulunan bu yılan, kıyamet günü sahibinin boynuna gerdanlık gibi dolanarak ağzıyla onun çenesinin iki tarafından yakalar ve 'ben senin dünyadaki en çok sevdiğin malınım, servetinim der."

2.1.18.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî³³¹ ve Müslim'in³³² Sahihlerinde, Nesâî³³³, Ebû Dâvûd³³⁴, Tirmizî³³⁵ ve İbn Mâce'nin³³⁶ Sünenlerinde yer alan "sahih" bir hadistir. Bu konuyla

³²⁸ Ebû Dâvûd, "Hâtim", 8 (No. 4235).

³²⁹ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 14/324.

³³⁰ Buhârî, "Zekât", 3 (No. 1403); Müslim, "Zekât" 27(988); Nesâî, "Zekât", 2, 20, 71 (No. 2441, 2481-2482, 2566); Ebû Dâvûd, "Uyku" 28 (No. 5139); Tirmizî, "Kuran Tefsiri", 4 (3012); İbn Mâce, "Zekât", 2 (No. 1784).

³³¹ Buhârî, "Zekât", 3 (No. 1403).

³³² Müslim, "Zekât" 27(988).

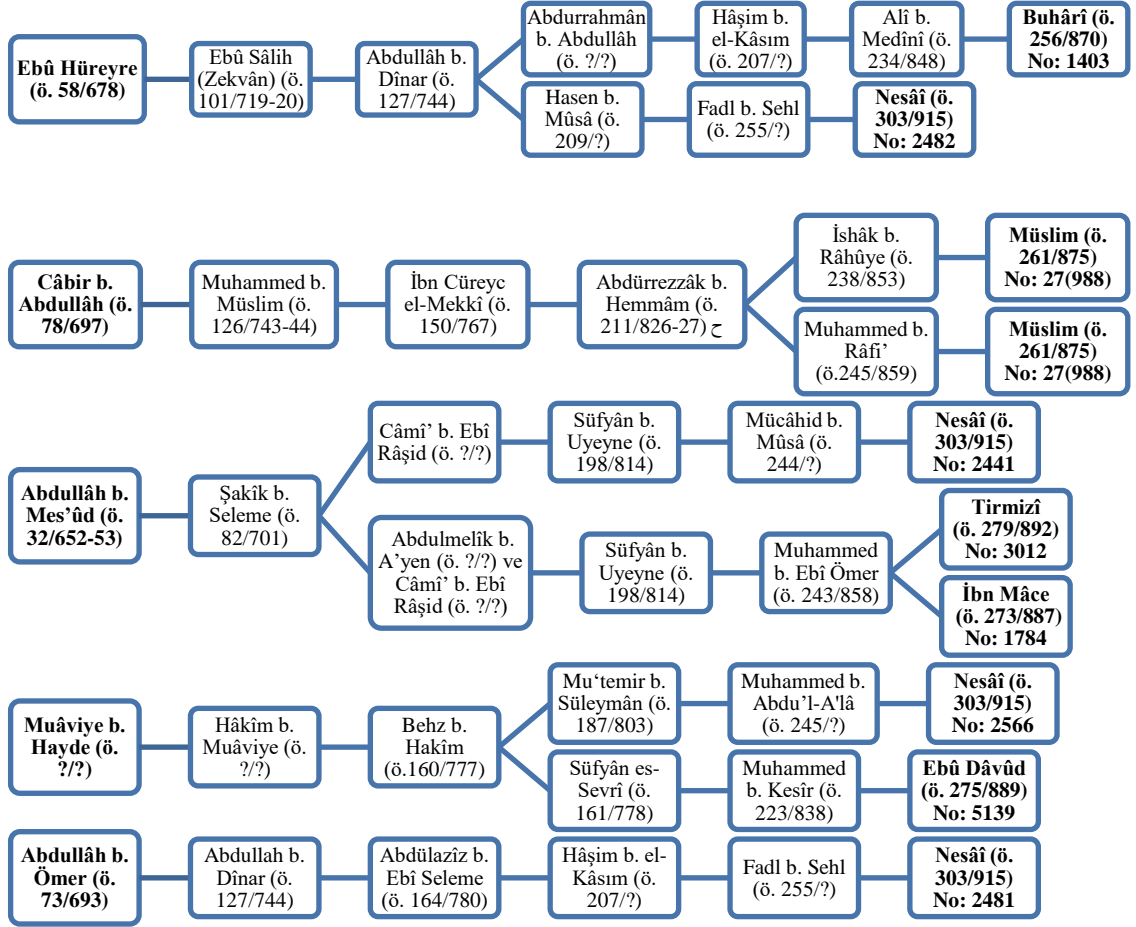
³³³ Nesâî, "Zekât", 2, 20, 71 (No. 2441, 2481-2482, 2566)

³³⁴ Ebû Dâvûd, "Uyku" 28 (No. 5139).

³³⁵ Tirmizî, "Kuran Tefsiri", 4 (3012).

³³⁶ İbn Mâce, "Zekât", 2 (No. 1784).

ilgili hadisler; Ebû Hureyre, Câbir b. Abdullâh, Abdullâh b. Mes'ûd, Muâviye b. Hayde ve Abdullâh b. Ömer tarafından rivayet edilmiştir.

2-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ، لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَّارٍ فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ، فَيَكْوَى بِهَا جَنْبَهُ وَجَبِينَهُ وَظَهْرَهُ..."³³⁷

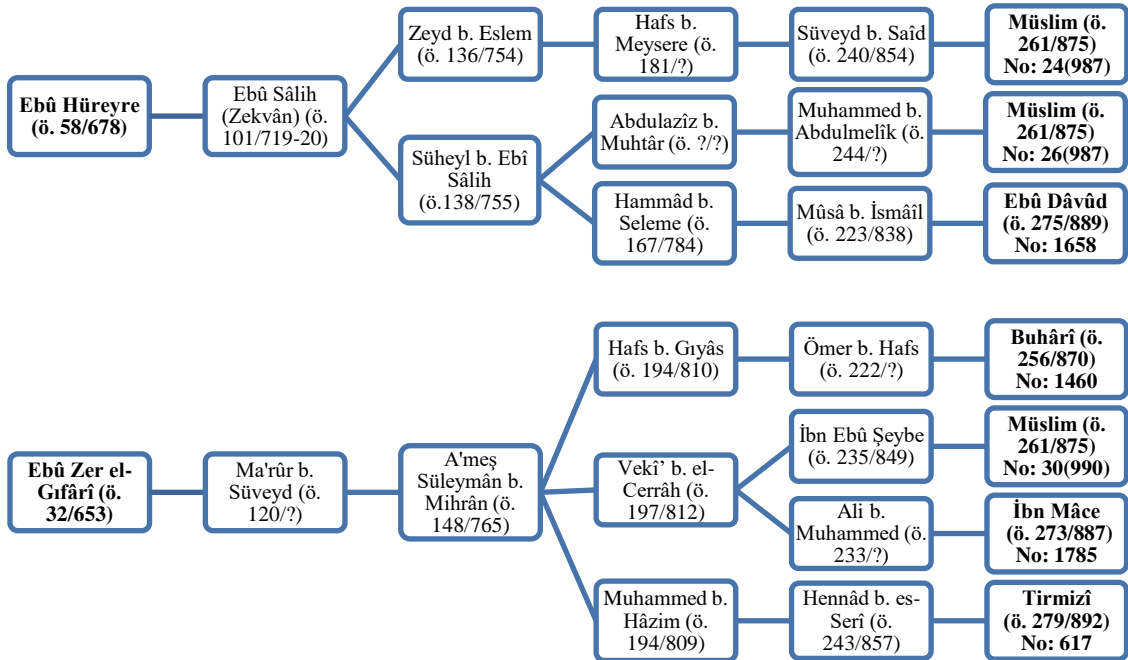
2-...Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Altın ve gümüş sahibi kimse bunların zekatını vermediği takdirde, kıyamet günü bu altın ve gümüş ateşte kızdırılarak levha haline getirilir ve bu levhalar soğudukça cehennem ateşinde kızdırılarak sahibinin yanları, alını ve sırtı dağlanır. Allah onların arasında hüküm verene kadar bu durum devam eder. Hüküm verilince de

³³⁷ Müslim, "Zekât" 24(987), 26(987), 30(990); Buhârî, "Zekât", 44 (No. 1460); Nesâî, "Zekât", 9 (No. 2454); Ebû Dâvûd, "Zekât" 32 (No. 1658); Tirmizî, "Zekât", 1 (No. 617); İbn Mâce, "Zekât", 2 (No. 1785).

kendisine cehennem veya cennete giden yol gösterilir. Bunun üzerine Sahabe sırasıyla zekâtı verilmeyen develerin, sığırların, koyunların hükmünü sormuş ve Rasulullah (s.a.v.), zekâtı verilmeyen bu hayvanların sahiplerinin de bir hüküm verilene kadar bu hayvanlar ile azap göreceklerini buyurmuştur.”

2.1.18.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim³³⁸ ve Buhârî'nin³³⁹ Sahihlerinde, Nesâî³⁴⁰ ve Ebû Dâvûd,³⁴¹ Tirmizî³⁴² ve İbn Mâce'nin³⁴³ Sünenlerinde yer alan “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hureyre ve Ebû Zer el-Gıfârî tarafından rivayet edilmiştir.

³³⁸ Müslim, “Zekât” 24(987); 26(987).

³³⁹ Buhârî, “Zekât”, 44 (No. 1460)

³⁴⁰ Nesâî, “Zekât”, 9 (No. 2454).

³⁴¹ Ebû Dâvûd, “Zekât” 32 (No. 1658).

³⁴² Tirmizî, “Zekât”, 1 (No. 617).

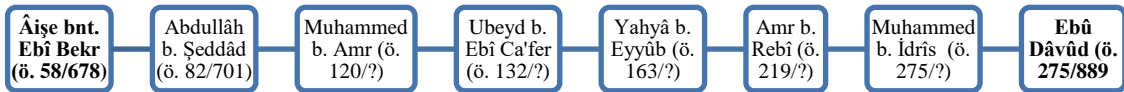
³⁴³ İbn Mâce, “Zekât”, 2 (No. 1785).

3...-عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ، أَنَّهُ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ (ص.)، فَقَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص.) فَرَأَى فِي يَدَيَّ فَنَخَاتٍ مِنْ وَرَقٍ، فَقَالَ: مَا هَذَا يَا عَائِشَةُ؟، فَقُلْتُ: صَنَعْتُهُنَّ أَتْرَبِينَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: أَنْوَدِينَ زَكَاتَهُنَّ؟، قُلْتُ: لَا، أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: هُوَ حَسْبُكَ مِنَ النَّارِ. 344

3...Abdullah b. Şeddâd'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Rasulullah'ın eşi Âişe'nin yanına girdik. Âişe (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) yanıma geldi. Parmaklarımda büyük gümüş yüzükler gördü ve bu nedir Âişe, dedi. Ben de onları sana süsleneyim diye taktım, dedim. Rasûlullah (s.a.v.), onların zekâtını veriyor musun? diye sordu. Ben de hayır veya Allah'ın dilediği bir kelime dedim. O da o cehenneme girmen için sana yeter, buyurdu."

2.1.18.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer alan "sahîh" bir hadistir.

2.1.18.4. Hadislerin Değerlendirmesi

Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde "zekâtı verin"³⁴⁵ emri ile buyrulmakta ve "zekâtın günahları, cimriliği ve malı temizlediği"³⁴⁶ bildirilmektedir.

Yukarıda zikredilen hadisler Kütüb-i Sitte'deki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Rasulullah (s.a.v.), bu hadisler ile zekât vermeyen kişiye kıyamet günü zekatını vermediği malı ile azap edileceğini haber vermektedir. Birinci hadiste geçen "شُجَاع" kelimesi "çok zehirli olduğu için zehrinde başındaki tüylerin döküldüğü erkek yılan" anlamına gelmektedir.³⁴⁷ Bu yılanın varlığı hakkında farklı yorumlar yapılsa da Kâdi

³⁴⁴ Ebû Dâvûd, "Zekât" 3 (No. 1565).

³⁴⁵ el-Bakara 2/83;2/110. "أَتُوا الزُّكَاةَ"

³⁴⁶ et-Tevbe 9/103. "خُدْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ"

³⁴⁷ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 18/154; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, 9/11;

İyâz, Allah'ın bu yılını zekâtını vermeyenlere azap için yaratacağını ve kişinin malının bu yılın suretinde görüneceğini bildirmektedir.³⁴⁸

Rasulullah (s.a.v.) bu hadisi söyledikten sonra hadisle bağlantılı olarak, “Allah'ın kendilerine verdiği malda cimrilik gösterenler, bunun kendileri için iyi olduğunu sanmasınlar, bilâkis bu onlar için kötüdür. Cimrilik ettikleri mal kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır”³⁴⁹ ayetini okuyarak zikrettiği hadisi tasdiklemiştir.³⁵⁰

Bu konuda Ebû Dâvûd'da geçen rivayette, ihtiyacının fazlası mal bulunan kişinin, zor duruma düşmüş bir yakını veya azatlı kölesi yardım istediğinde vermezse, zikredilen bu yılın ile azap edileceği bildirilmektedir.³⁵¹ Bu fazla malı özellikle yardım isteyen bir yakından esirgemek büyük bir vebal olarak görülmüştür.

İkinci hadiste ise altın, gümüş, deve, sığır ve koyunun zekâtının verilmesi gerektiği verilmediği takdirde bunlarla kendileri hakkında bir hüküm verilene kadar azap görecekları bildirilmektedir. Bu hadis-i şerifi de “Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün bunlar (altın, gümüş) cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacaktır”³⁵² ayeti desteklemektedir.

Aişe annemizden gelen rivayet ise ziynet eşyaların zekâtını vermeyenler için şiddetli bir tehdittir. Cehenneme girmen için yeter ifadesinden, cehennem de azap görmek için yalnızca onların zekâtını vermemenin bile yeterli olacağı anlaşılmaktadır. Bu hadis ziynet eşyaların zekata tabi olduğunu zikreden alimler için delildir.³⁵³

³⁴⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 7/71.

³⁴⁹ Âli İmrân 3/180.

³⁵⁰ “وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ”

³⁵⁰ Buhârî, “Zekât”, 3 (No. 1403).

³⁵¹ Ebû Dâvûd, “Uyku” 28 (No. 5139).

³⁵² et-Tevbe 9/34-35.

³⁵³ “وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ. يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْفَرُ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ. يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْفَرُ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ. يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْفَرُ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ لَا يُنْفِقُونَ”

³⁵³ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 6/117-118.

2.1.19. Resim Çizenin Azap Görmesi

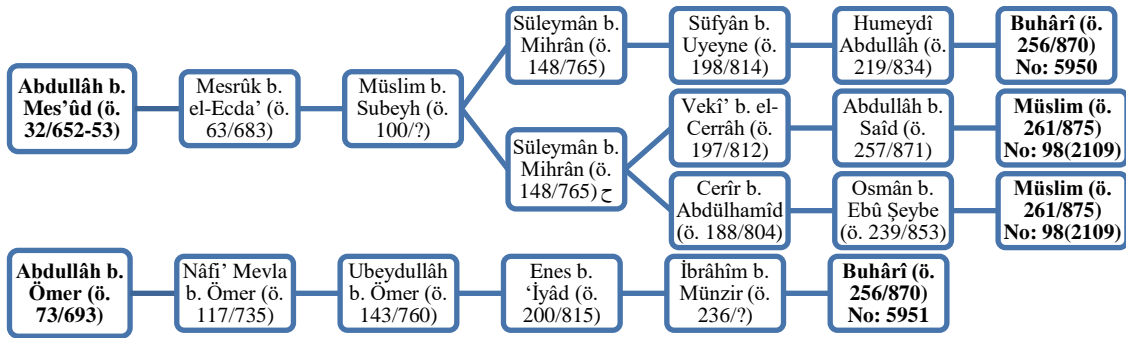
1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ص.): "إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ." 354

1-...Abdullâh b. Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir: "Rasulullah'ı (s.a.v) şöyle derken işittim: Kıyamet günü Allah katında en şiddetli azâbı suret (resim) yapanlar çekecektir."

2.1.19.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî³⁵⁵ ve Müslim'in³⁵⁶ Sahihlerinde, Nesâî³⁵⁷, Ebû Dâvûd³⁵⁸, Tirmizî³⁵⁹ ve İbn Mâce'nin³⁶⁰ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Mes'ûd, Abdullâh b. Ömer, Âişe bnt. Ebû Bekr ve Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir.

³⁵⁴ Buhârî, "Libâs", 89, 91, 92 (No. 5950-5951, 5954, 5957); "Alışveriş", 104 (No. 2225); Müslim, "Libâs ve Ziyet", 91(2107); 98(2109); 99(2110); Nesâî, "Ziyet" 103 (No. 5359); Ebû Dâvûd, "Edeb", 88 (No. 5024); Tirmizî, "Libâs", 19 (No. 1751); İbn Mâce, "Ticaret", 5 (No. 2151).

³⁵⁵ Buhârî, "Libâs", 89, 91, 92 (No. 5950-5951, 5954, 5957); "Alışveriş", 104 (No. 2225).

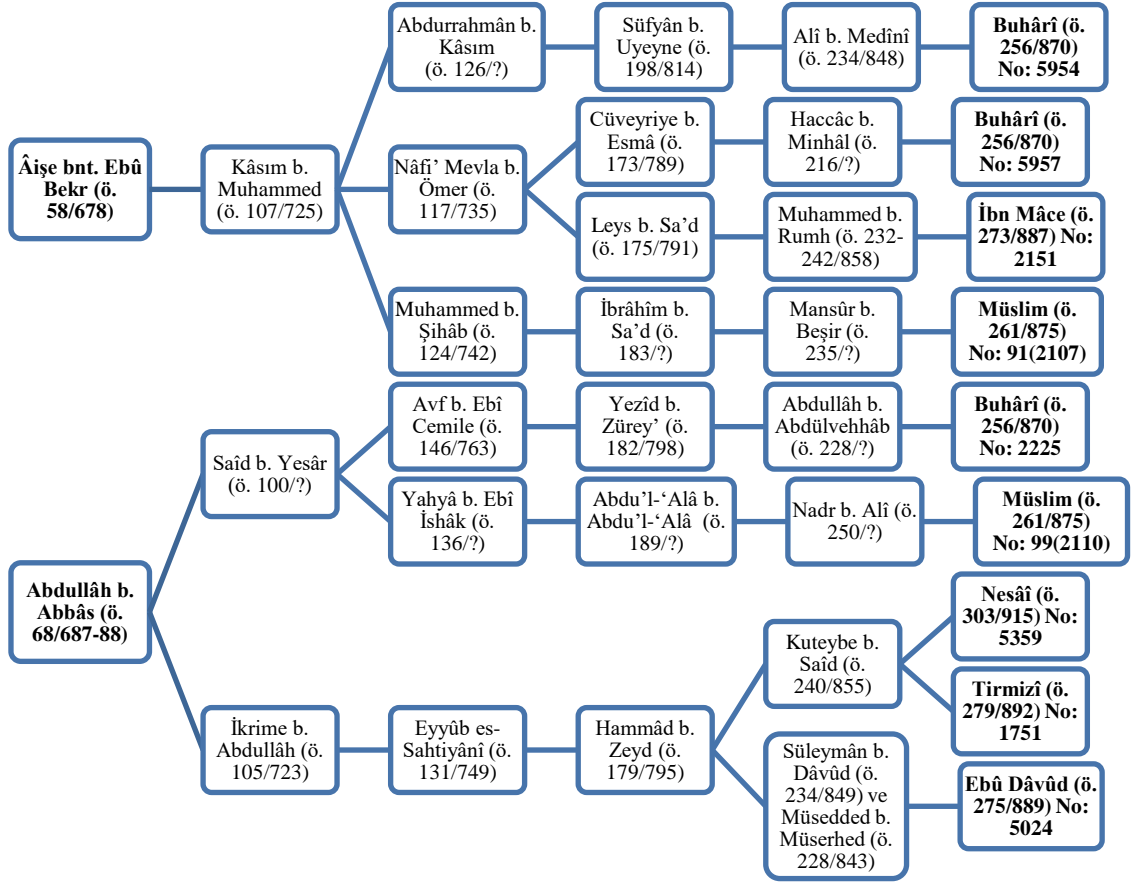
³⁵⁶ Müslim, "Libâs ve Ziyet", 91(2107); 98(2109); 99(2110).

³⁵⁷ Nesâî, "Ziyet" 103 (No. 5359).

³⁵⁸ Ebû Dâvûd, "Edeb", 88 (No. 5024).

³⁵⁹ Tirmizî, "Libâs", 19 (No. 1751).

³⁶⁰ İbn Mâce, "Ticaret", 5 (No. 2151).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Yukarıda zikrettiğimiz hadis Kütüb-i Sitte'deki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Abdullâh b. Ömer'in naklettiği rivayetin sonunda "kıyamet günü hadi yaptığımız suretlere can verin" denileceği buyrulmaktadır.³⁶¹ Aïşe annemizin naklettiği rivayette Rasulullah (s.a.v.) evde bir üzerinde hayvan resmi/figürleri bulunan perde veya yastık görmesi üzerine "bu suretleri yapanların kıyamette azap göreceğini ve yaptıkları suretleri diriltmeleri söyleneceğini buyurmuş ve ardından içinde bu tür suret bulunan evlere meleklerin girmeyeceğini" buyurmuştur.³⁶² Abdullâh b. Abbâs'ın naklettiği rivayette ise, kendisine bir adam gelerek ressam olduğunu ve ona bir fetva vermesini istemektedir. Bunun üzerine İbn Abbâs, Rasulullah'tan duyduğu "her ressam cehennemdedir ve kıyamet günü Allah o kişiye yaptığı surete can verene kadar azap

³⁶¹ Buhârî, "Libâs", 89 (No. 5951).

³⁶² Buhârî, "Libâs", 91, 92 (No. 5954, 5957); Müslim, "Libâs ve Ziyet", 91(2107),

edecektir” hadisi nakleder ve bunu soran kişiye “illa resim yapacaksan ağaç gibi cansız şeylerin resmini yap” diye tavsiyede bulunur.³⁶³

2-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): تَخْرُجُ عُتُقُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ تُبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ، يَقُولُ: إِنِّي وَكَلْتُ بِثَلَاثَةٍ، بِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، وَبِكُلِّ مَنْ دَعَا مَعَ اللَّهِ إِلَهَا آخَرَ، وَبِالْمُصَوِّرِينَ.³⁶⁴

2-...Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü cehennemden birtakım varlıklar çıkacaktır, onun iki gözü, iki kulağı, bir dili olacaktır ve şöyle diyecektir; ben üç kişiye vekil tayin edildim, zalime, Allah ile beraber başkalarına ilahlık yakıştıranlara, resim ve heykel yapanlara.”

2.1.19.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî’nin Sünen’inde yer alan “sahîh” bir hadistir.

2.1.19.3. Hadislerin Değerlendirmesi

Zikredilen hadiste geçen suret kelimesi ile resim, heykel vb. şeyleri kapsadığı zikredilmektedir. Alimler bu hadisler ile canlıların heykel ve resimlerinin kastedildiğini belirtmektedirler. İbn Abbâs’ın (r.a.) tavsiye ettiği gibi ağaç, dağ, manzara gibi cansız varlıkların resimleri bu kapsama girmemektedir. Zikredilen hadislerde canlı bir varlığın resmini çizmenin yasaklandığı, bu resimleri yapanların ağır bir şekilde cezalandırılacağı ve bu tür resimlerin bulunduğu eve meleklerin girmeyeceği anlaşılmaktadır.

Bu konuda Nevevî, hayvan resmi çizmenin ve heykelini yapmanın büyük günahlardan olduğu ve haram olduğunu zikretmektedir. Çünkü hadislerde zikredilen azap bu çerçevede şekillenmiştir. Hayvan resmi çizmenin haram olması, Allah’ın

³⁶³ Buhârî “Alışveriş”, 104 (No. 2225); Müslim, “Libâs ve Ziyet”, 99(2110); Nesâî, “Ziyet” 103 (No. 5359); Ebû Dâvûd, “Edeb”, 88 (No. 5024); Tirmizî, “Libâs”, 19 (No. 1751);

³⁶⁴ Tirmizî, “Cehennem’in Özellikleri”, 1 (No. 2574).

yaratma benzeyeceği için olduğu hadislerden anlaşılmaktadır. Yasaklanan bu çizim şeklinin elbise, para, perde, duvara aslında kumaşlar vb. kapsadığı anlaşılmaktadır. Bazılarının minder, yastık, döşek vb. üzerine basılan şeylere yapılmasını haram görmediklerini zikretmektedir. Nevevî mezhebi olan Şafilerin, Hanefilerin ve diğer ulemanın da resim konusunda bu görüşte olduğunu zikretmektedir. Bazı alimlerin oyuncak kukla vb. konusunda ruhsat verdiğini ama bazılarının da onları da kerih gördüğünü zikretmektedir. Nevevî, metnini verdiğimiz rivayetteki, en şiddetli elim azabı görecek olan ressamın, yapılan resmi ve heykeli tapmak amacıyla yapanların olacağına hamletmektedir. Başkalarının tapması için yapılan bu şeyler şüphesiz insanı kafir yapacağı için, yapan kişi zikredilen azapların şiddetlisini hak etmektedir. Bazıları ise bu azabın, yaptıkları resim ve heykeller ile kendilerini Allah'a benzetenler için olacağını zikretmektedirler. Bu şekilde Allah gibi yarattığını düşünerek yapan kişi de elbette kafir olacağı için bu azabı hak etmektedir. Yaptığı canlı resmini veya heykelini, Allah'a benzetme veya ona tapma amacıyla yapmayanların ise büyük günah işleyen fâsık olarak sayılacağını, ona kafir denilemeyeceğini zikretmektedir. Rivayetler geçen "haydi bu yaptığınız suretleri diriltin" emrinin ise onları aciz bırakmak için söylendiği belirtilmektedir.³⁶⁵

2.1.20. Zalim Olmak ve Tesettüre Riayet Etmemek

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا، قَوْمٌ مَعَهُمْ سَيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ، وَنِسَاءٌ كَأَسْيَاطِ عَارِيَّاتٍ مُمِيلَاتٍ مَائِلَاتٍ، رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ..."³⁶⁶

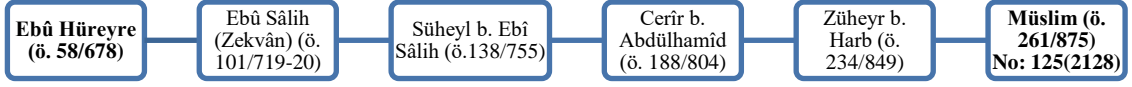
...Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Cehennem ehlerinden olup henüz görmediğim iki sınıf var. Biri sığır kuyruğu gibi kırbaçla insanları döven bir topluluk. İkincisi giyinmiş çıplak, eğrilmiş, eğrilten ve başları da deve hörgücü gibi olan bir kısım kadınlar. Bunlar cennete giremez, cennetin kokusunu dahi alamazlar."

³⁶⁵ Nevevî, *el-Minhâc*, 14/90-91.

³⁶⁶ Müslim, "Libâs ve Ziyet", 125(2128).

2.1.20.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde yer alan "sahih" bir hadistir.

2.1.20.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Zikredilen bu hadis-i şerif, Allah'ın izni ile Rasulullah'ın (s.a.v.) mucizelerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v.)'in görmediği halde zikrettiği bu vasıfları günümüzde görebilmekteyiz. İmam Nevevî h. 676 vefat etmiştir ve zikredilen bu iki sınıfın da kendi döneminde mevcut olduğunu zikretmektedir.

Nevevî hadiste zikredilen birinci sınıfın zalimler olduğunu zikretmektedir. Rasulullah'ın (s.a.v.) vefatından sonra bu tür zalim hükümdarların, zalim yöneticilerin, zalim komutanların, işçisine, çırağına zalimce davranan bu insanların daima bulunduğunu söylemektedir. Zikredilen ikinci sınıfta kadınlar için söylenen sıfatlar için ise alimler farklı yorumlar yapmaktadır. "Kasiyât-كاسِيَاتٌ" kelimesi giyinmiş kadınlar, "âriyât-عَارِيَاتٌ" çıplak kadınlar anlamına gelmektedir, ikisi yan yana geldiğinde ise "giyinmiş çıplak" anlamı ortaya çıkmaktadır. Alimler bu anlamı farklı şekillerde izah etmeye çalışmışlardır. Bazı alimler kasiyât kelimesi ile Allah'ın nimetlerine bürünmüş, âriyât kelimesi ile ise bu nimetlere şükretmekten aciz kalmış, yorumunu yapmaktadırlar. Bazı alimler, kadının kendini göstermek için vücudunun bir kısmını açıp bir kısmını kapattığı yorumunu yapmaktadırlar. Bazıları ise bedenini gösterecek derecede ince ve şeffaf kıyafetler giymeyi buna yormuşlardır. Yaşadığımız dönemde ise bu tabiri anlamak çok daha kolaydır. "Mumîlât-مُمِيلَاتٌ" ve "Mâilât-مَائِلَاتٌ" kelimeleri ile ise "yürürken omuzlarını sallayarak yürüyen, cazibeli yürüyen ve saçlarını yana tarayan kadınlar" kastedildiği zikredilmektedir. Kadınların başlarının deve hörgücüne benzetilmesi ise, topuz yaparken bir takım bez, tülbent gibi nesnelere ile topuzlarını büyütme çalışmalarını kastedilmektedir. Rasulullah (s.a.v.), insanlara zalimce davranan bu kimselerin ve zikrettiği sıfatlar kendisinde bulunan kadınların cehennem ehli olduklarını, onların cennete giremeyeceklerini ve cennetin kokusunu dahi alamayacaklarını zikrederek, yaşarken görmediği bu insanlar için şiddetli bir tehditte bulunmaktadır. Bu kimseler

elbette günahı kadar azap çektikten sonra veya Allah'ın affetmesi ile cennete girebileceklerdir.³⁶⁷

2.1.21. Dilenmek

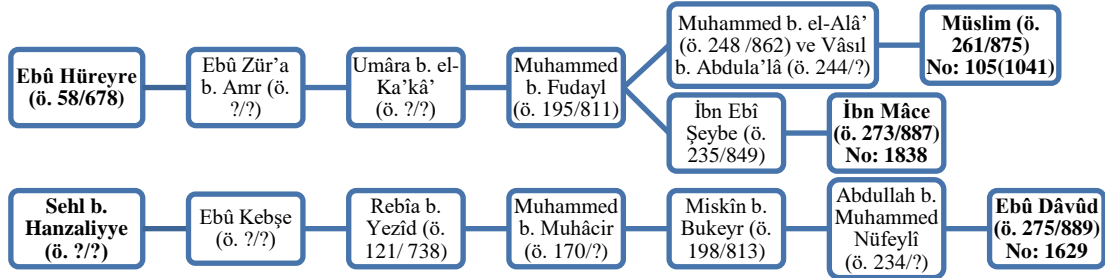
1-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكْثُرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ

جَمْرًا فَلْيَسْتَوِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْتِرْ." 368

...Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Mal biriktirmek için insanlardan bir şeyler dilenen kişi, aslında ateşten bir kor parçası istemektedir. Artık kişi ister az ister çok dilensin.”

2.1.21.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde, İbn Mâce'nin ve Ebû Dâvûd'un Sünenlerinde yer alan “sahih” bir hadistir. Bu konuyla hakkında; Ebû Hureyre ve Sehl b. Hanzaliyye tarafından hadis rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

İbn Mâce'de geçen rivayette “cehennemın kor ateşini ister” ifadesiyle geçmektedir.³⁶⁹ Ebû Dâvûd'da geçen rivayette ise “Müellefe-i kulûbtan olan Uyeyne b. Hısn ile Akrâ b. Habis Rasulullah'tan bir şeyler isterler. Rasulullah (s.a.v.), onların bulunduğu yerdeki zekât memurlarının istenilenleri vermesi için Muâviye'ye bir yazı

³⁶⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 14/109-110.

³⁶⁸ Müslim, “Zekât”, 105(1041); Ebû Dâvûd, “Zekât”, 23 (No. 1629); İbn Mâce, “Zekât”, 26 (No. 1838).

³⁶⁹ İbn Mâce, “Zekât”, 26 (No. 1838).

yazmasını emreder. Muaviye'nin yazdığı yazıyı Akra alır ve gider. Uyeyne ise içeriğini bilmediği bir yazıyı kavmine götürmeyeceğini söyler. Bu olayın ardından Rasulullah (s.a.v.), kendisine yetecek kadar malı olup da dilenen kimse ancak ateşe götüreceğini arttırır, buyurur. Oradakiler, dilenmeye engel olan, kişinin kendisine yetecek malın miktarını sorunca da Rasulullah (s.a.v.), öğle ve akşam yemeğinde yetecek kadar ya da bir gün ve gece kendisini doyuracak kadar malı bulunan, buyurur.³⁷⁰

2-...عَنْ حُبَشِيِّ بْنِ جُنَادَةَ السَّلُولِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.): يَقُولُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهُوَ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ، أَتَاهُ أَعْرَابِيٌّ، فَأَخَذَ بِطَرْفِ رِدَائِهِ، فَسَأَلَهُ إِيَّاهُ، فَأَعْطَاهُ وَذَهَبَ، فَعِنْدَ ذَلِكَ حُرْمَتِ الْمَسْأَلَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ لِغَنِيِّ، وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ، إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُدْفِعٍ، أَوْ غُرْمٍ مُفْطِعٍ، وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ لِيُنْثَرِيَ بِهِ مَالُهُ، كَانَ خُمُوشًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَرَضْفًا يَأْكُلُهُ مِنْ جَهَنَّمَ، وَمَنْ سَاءَ فَلْيُقِلَّ، وَمَنْ سَاءَ فَلْيَكْتُرْ.³⁷¹

...Hubşî b. Cünade es Selulî'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v.) veda Haccında Arafat'ta vakfedeyken bir bedevi geldi ve Rasulullah'ın (s.a.v.) hırkasının bir kenarından tuttu ve onu istedi. Rasulullah (s.a.v.) hırkasını verdi, o adam da alıp gitti. O zamandan beri dilenmek haram kılındı. Bu olayın üzerine Rasûlullah (s.a.v.) o gün şöyle buyurdu: Zengin, kuvvetli kişiye dilenmek helal değildir. Aşırı derecede fakir veya borçlu olan kişiye caizdir. Kim malını artırmak için insanlardan dilenirse kıyamet günü dilenmesinin bir işareti olarak yüzünde tırnak izi yara ve bere olacak ve cehennemden alıp yiyeceği kızgın bir taş olacaktır. Dileyen bu izleri ve yiyeceğini azaltsın veya çoğaltsın.”

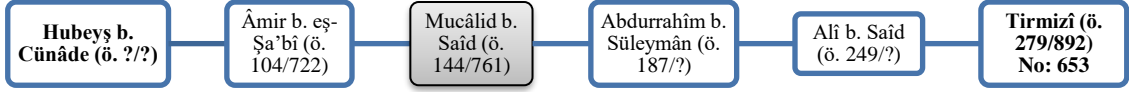
2.1.21.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî'nin Sünen'inde yer almaktadır. Elbânî bu hadisi “zayıf” olarak değerlendirmektedir. Senette bulunan Mucâlid b. Saîd hakkında, Yahyâ b. Maîn “zayıf” demektedir.³⁷²

³⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 23 (No. 1629).

³⁷¹ Tirmizî, “Zekât”, 23 (No. 653).

³⁷² Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 10/40.

2.1.21.3. Hadislerin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen hadislerde Rasulullah (s.a.v.) aşırı fakirlik veya ödeyemeyeceği kadar borç durumu olmadıkça, zaruri şekilde ihtiyaç hali olmadıkça dilenmeyi şiddetli bir şekilde yasaklamaktadır. Nitekim bu ihtiyaç hallerinden biri olmadıkça dilenen kimseye aldığı malın onun için cehennemden bir kor olacağını zikretmektedir. Ebû Hureyre'den nakledilen rivayet için Kâdi İyâz, bu rivayette dilencinin ateş ile azap göreceğinin kastedildiğini zikretmektedir. Ya da rivayet zahiri manada ele alındığında ise dilenerek topladığı eşyaların ateş haline gelerek vücudunun onunla dağlanacağını anlamına geldiğini zikretmektedir.³⁷³ Rasulullah (s.a.v.) başka bir hadislerinde de “yüksek el alçak elden hayırlıdır, alçak el dilenen eldir”³⁷⁴ buyurarak dilenmekten nefyetmektedir.

2.1.22. Riyâkarlık Yapmak

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: "إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتُ فِيهَا؟ قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ: جَرِيءٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُجِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ..."³⁷⁵

...Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: “Rasûlullah’tan (s.a.v.) şöyle işittim: Kıyamet günü hesaba çekilecek ilk kişilerden biri şehit olan bir adamdır. Bu kimse Allah’ın (a.c.) huzuruna getirilerek kendisine verilen nimetler gösterilir, o da bu nimetleri tanır. Allah (a.c.), bu nimetlere karşılık dünyadayken ne yaptığını sorunca ise Senin yolunda şehit olana kadar cihat ettim, diye cevap verir. Allah (a.c.) ona, yalan

³⁷³ Nevevî, *el-Minhâc*, 7/130/131.

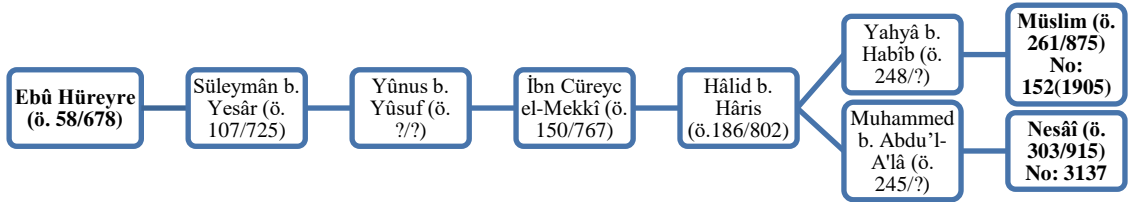
³⁷⁴ Müslim, “Zekât”, 94(1033).

³⁷⁵ Müslim, “Emirlik”, 152(1905); Nesâî, “Cihâd”, 22 (No. 3137).

söyledin, sen sadece cesur, kahraman desinler diye savaştın, gerçekten de öyle denildi, buyurur. Sonra Allah (a.c.), o adam hakkında hüküm verir ve o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Diğer kişi ilim öğrenen, öğreten ve Kur'an okuyan bir kimsedir. Allah (a.c.) ona da bu nimetler için ne yaptın diye sorar. Adam, ilim öğrendim, öğrettim ve Senin rızanı kazanmak için Kur'an okudum, cevabını verir. Bunun üzerine Allah (a.c.), yalan söyledin, sen alim denilsin diye ilim öğrendin, ne güzel okuyor denilsin diye Kuran okudun, gerçekten denildi de buyurur. Sonra onun hakkında hüküm verir ve o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Bir diğer kimse ise Allah'ın kendisine bolluk içinde her çeşit mal ve imkân verdiği bir kimsedir. O da getirilir ve Allah (a.c.) ona da peki bu nimetlere karşılık ne yaptın, diye sorar. Adam, infak edilmesinden razı olduğun hiçbir yerden esirgemedi sadece Senin rızanı kazanmak için harcadım, diye cevap verir. Allah (a.c.), yalan söylüyorsun, sen cömert desinler diye infak ettin, böyle de denildi, buyurur ve hakkında hüküm verilen bu kimse de yüzüstü cehenneme atılır.”

2.1.22.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim ve Nesâî'de yer alan “sahih” bir hadistir.

2.1.22.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Riya, ibadet ve iyi işleri vesile kılarak insanların kalplerinde bir yer edinmeye çalışmak olarak tarif edilmektedir. Riyanın en çirkin işlerden biri olduğu, tabiri caizse ibadetlerle Allah'ı kandırmak, alay etmek (!) olduğu zikredilmektedir. Riyanın zıddı ise ihlastır. Yukarıda verilen hadiste muhatap olunan kişilerin yaptıkları amelleri ihlasla değil, insanların kalbinde yer edinebilmek için riya ile yaptıkları ifade edilmektedir. Zikredilen hadis ile riyanın haram olduğu ve cezasının şiddetli olduğu anlaşılmaktadır.

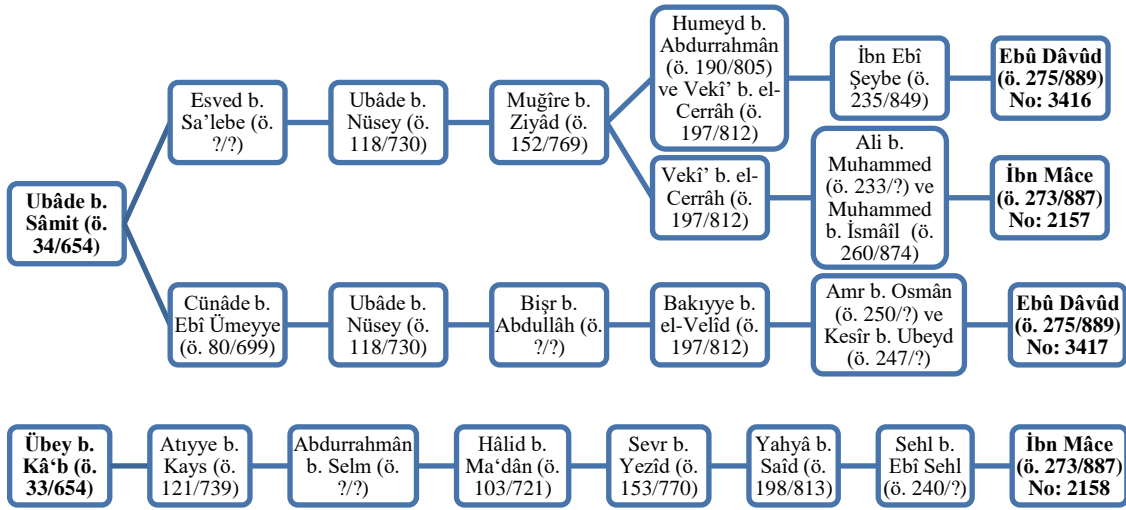
Aynı zamanda amellerimizi yalnızca ihlasla Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yapmamız gerektiğine dair teşvik bulunmaktadır.³⁷⁶

2.1.23. Kur'an Öğretme Karşılığında Ücret Almak

...عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ: عَلَّمْتُ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الصَّفَّةِ الْكِتَابَ، وَالْقُرْآنَ فَأَهْدَى إِلَيَّ رَجُلٌ مِنْهُمْ قَوْسًا فَقُلْتُ: لَيْسَتْ بِمَالٍ وَأَرْمِي عَنْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، لَأَتَّبِعَنَّ رَسُولَ اللَّهِ فَلَأَسْأَلَنَّهُ فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَجُلٌ أَهْدَى إِلَيَّ قَوْسًا مِمَّنْ كُنْتُ أُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْقُرْآنَ، وَلَيْسَتْ بِمَالٍ وَأَرْمِي عَنْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قَالَ: إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تُطَوَّقَ طَوْقًا مِنْ نَارٍ فَأَقْبِلْهَا."³⁷⁷

2.1.23.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde geçen "sahih" bir hadistir.

2.1.23.2. Hadisin Değerlendirmesi

Ubâde b. Sâmit suffe ashâbına Kur'an öğretmek için görevlendirilmiş muallimlerden biridir. Ubâde'nin başından geçen bu hadise üzerine alimler ihtilafa

³⁷⁶ Müslim, Sahîh-i Müslim, 8/136-137.

³⁷⁷ Ebû Dâvûd, "Alışveriş", 37 (No. 3416-3417); İbn Mâce, "Ticaretler", 8 (No. 2157-2158).

düşmüşlerdir. Ebû Hanife, Zührî, İshak b. Rahaveyh gibi bazı alimler hadisin zahirine göre yorum yaparak, Kuran öğretme karşılığında ücret almanın caiz olmadığını zikretmektedirler. Hasan Basri'nin de içinde olduğu bazı alimler, ücret alma şartı koşulmadığı takdirde ücretin alınabileceğini zikretmektedirler. İmam Mâlik, Şafii gibi alimler ise şart koşulsun koşulmasın ücret almanın caiz olduğunu zikretmektedirler. Bu görüşteki alimler bu hadisi yorumlarken şöyle demektedirler; Ubâde, suffe ehline Kur'an öğretirken herhangi bir menfaat gütmeyen, sadece sevap kazanmak niyetiyle öğretmiştir. Rasulullah (s.a.v.), onun sevaplarının gitmemesi için onu uyarıp ikaz etmiştir. Çünkü suffe ehli fakir kimselerden oluşmakta olup, onlardan bir mal alınmanın mekruh olduğunu aksine onlara mal verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Zikredilen bu ihtilafların hepsi ücret alma konusundadır. Hediye alma konusunda ise bir ihtilaf bulunmadan caiz görülmüştür. Zikredilen bu Ubâde hadisi hediye hakkında olduğu için alimler icma ederek bu hadisi terk etmişlerdir. Fakat Ebû Dâvûd bu hadis ile amel ettiğini belirtmiştir.³⁷⁸

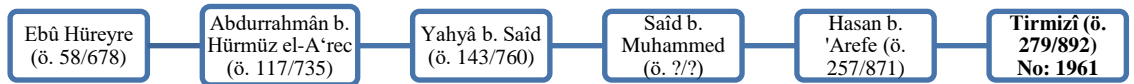
2.1.24. Cimrilik Yapmak

1-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ، وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ..."³⁷⁹

...Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivâyete göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cömert kişi Allah'a, cennete ve insanlara yakın olup, cehennem ateşinden uzaktır. Cimri kişi ise Allah'tan, cennetten ve insanlardan uzak olup, cehennem ateşine yakındır.

2.1.24.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî'de geçmektedir. Tirmizî bu hadis hakkında "garîb" demektedir.

³⁷⁸ İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 6/128-130.

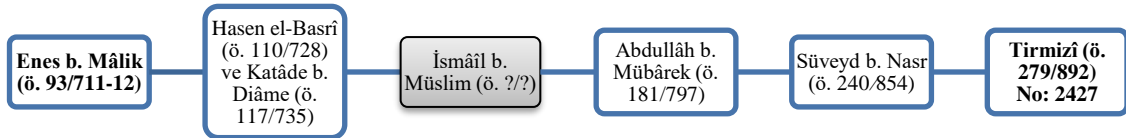
³⁷⁹ Tirmizî, "Birr ve Sıla", 40 (No. 1961).

2-...عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ (ص). قَالَ: "يُجَاءُ بِابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ بَدَجٌ فَيُوقَفُ بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ: أَعْطَيْتُكَ وَحَوَّلْتُكَ وَأَنْعَمْتُ عَلَيْكَ، فَمَاذَا صَنَعْتَ؟ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ جَمَعْتُهُ وَتَمَرَّتُهُ فَتَرَكَتُهُ أَكْثَرَ مَا كَانَ فَارْجِعْنِي أَتَكَ بِهِ كُلِّهِ، فَيَقُولُ لَهُ: أَرْنِي مَا قَدَّمْتَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ جَمَعْتُهُ وَتَمَرَّتُهُ فَتَرَكَتُهُ أَكْثَرَ مَا كَانَ، فَارْجِعْنِي أَتَكَ بِهِ كُلِّهِ، فَإِذَا عَبْدٌ لَمْ يُقَدِّمْ خَيْرًا، فَيُمَضَى بِهِ إِلَى النَّارِ."³⁸⁰

Enes (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlu kıyamet günü kuzu gibi Allah’ın (a.c.) huzurunda getirilir ve Allah ona: Dünyada sana mal mülk her şeyi verdim onları ne yaptın? der. O kimse ise, biriktirdim artırdım ve daha fazla şekilde geride bıraktım, beni dünyaya geri gönder onların hepsini Sana getireyim, cevabını verir. Allah (a.c.), rızamı kazanmak için önceden gönderdiğin bir şeyler varsa göster bakalım, buyurur. O kimse yine, biriktirdim artırdım ve olduğundan fazla bıraktım, beni dünyaya geri gönder onların hepsini Sana getireyim, cevabını verir. Böylelikle bu kulun iyilik adına bir şey yapmadığı görülür ve cehenneme götürülür.”

2.1.24.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî’de yer almaktadır. Tirmizî, İsmail b. Müslim’in hafıza yönünden zayıf kabul edildiğini zikretmektedir. Ahmed b. Hanbel onun “münkeru’l hadis”, Ebû Hâtim “zayıf hadis” olduğunu ifade etmektedir.³⁸¹ Elbâni de bu hadisi zayıf olarak değerlendirmektedir.³⁸²

3-...سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْخَزَاعِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "...أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ: كُلُّ عَتَلٍ، جَوَاطِ مُسْتَكْبِرٍ."³⁸³

³⁸⁰ Tirmizî, “Kıyametin Özellikleri ve İncelikleri”, 6 (No. 2427).

³⁸¹ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 1/332.

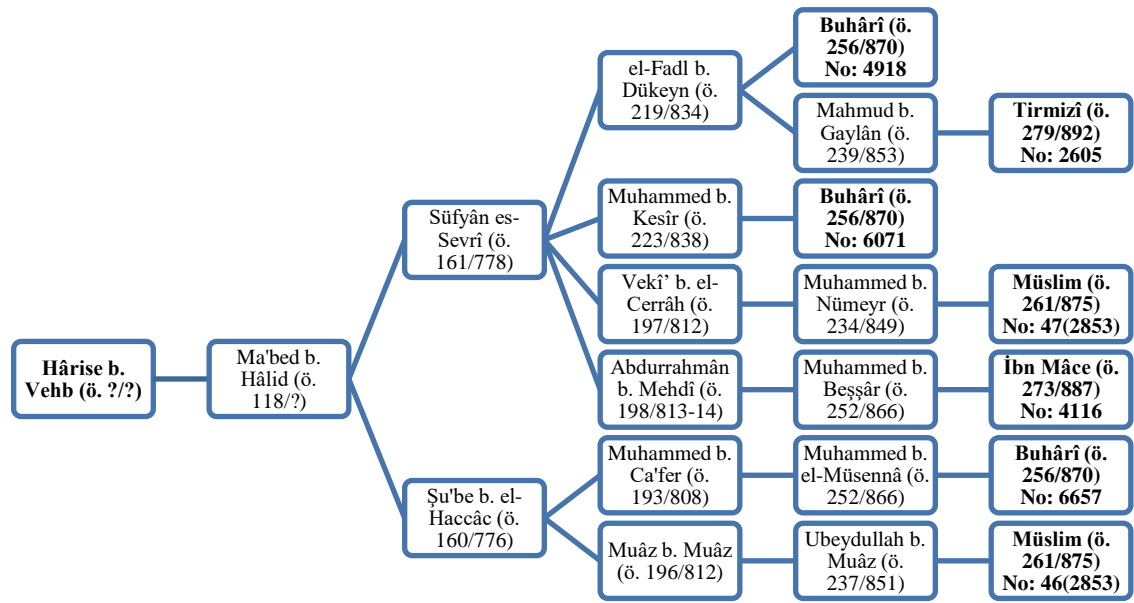
³⁸² Elbâni, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i Tirmizî*, 2/172.

³⁸³ Buhârî, “Tefsîru'l-Kur’ân”, 327 (No. 4918); “Edeb”, 61 (No. 6071); “Eymân ve Nüzûr” 9 (No. 6657); Müslim, “Cennet ve Cennetliklerin Sıfatları”, 46(2853)-47(2853); Tirmizî, “Cehennem Özellikleri”, 13 (No. 2605); İbn Mâce, “Zühd”, 4 (No. 4116).

Harise b. Vehb şöyle dedi: “Rasulullah’tan (s.a.v.) şöyle işittim: Dikkat edin Cennet ehlini söylüyorum, zayıf ve mütevâzi mü'min kişidir, o kişi Allah adına yemin etse, Allah onun yeminini gerçekleştirir. Size cehennem ehlini de haber veriyorum, onlar da sert, mal biriktirerek iyilikte harcamada cimrilik yapan ve kibirli kişilerdir.”

2.1.24.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Buhâri ve Müslim’in Sahihlerinde, Tirmizî ve İbn Mâce’nin Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis “muttefekun aleyh” bir hadistir.

2.1.24.4. Hadislerin Değerlendirmesi

Cimrilik kelimesi literatürde "البُخْل" buhl ve "الشُّحُّ" şuh kelimeleriyle geçmektedir. Buhl, kişisel mal varlığı konusundaki cimriliği ifade ederken şuh daha abartılı, kapsamlı olarak mal varlığı ve her türlü iyilikten kaçınan bir cimriliği ifade etmektedir. Bir başka deyişle buhl, kişinin kendi malını iyilik amacıyla harcamasından kaçınan, şuh ise başkalarının malına göz dikerek onların da iyilik amaçlı para harcamasını istemeyen kimselere denildiği de ifade edilmiştir.³⁸⁴

³⁸⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “bhl, şhh”, 2/495; 11/ 47.

Kuran'ı Kerim'de insanların cimriliğe meyilli yaratıldığı³⁸⁵, kim cimrilik ederse (cehenneme) girdiğinde de malının ona fayda vermeyeceği³⁸⁶, cimrilikten sakınanların ise kurtulacağı bildirilmektedir.³⁸⁷ Rasulullah (s.a.v.) de hadis-i şeriflerinde bizleri cimrilikten sakındırmaktadır. Ebû Dâvûd'da geçen sahih bir rivayette Rasulullah (s.a.v.), insanda bulunan en kötü huylardan birinin cimrilik olduğunu³⁸⁸, iman ile cimriliğin aynı kalpte birleşmeyeceğini bizlere bildirmiştir.³⁸⁹ Müslim'de geçen bir rivayette ise cimrilikten sakınmamız gerektiğini çünkü cimriliğin bizden öncekilerin helakına sebep olduğunu ve cimriliğin kan dökmeye ve haramı helal saymaya sevk ettiğini bizlere bildirmiştir.³⁹⁰

Yukarıda zikredilen hadislerde de Rasulullah (s.a.v.), Allah'ın insanlara verdiği nimetleri iyilik yolunda harcama konusunda cimrilik yapan kimseleri şiddetli bir şekilde uyarmaktadır. Onların ahirette bu cimri tutumlarından dolayı pişman olacağını zikrederek bizleri infak etmeye, Allah'ın lütfettiği malları O'nun yolunda harcamaya teşvik etmektedir.

2.1.25. Kibirli Olmak

1-...عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ (ص.)، قَالَ: "يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَالَ الدَّرِّ فِي صُورِ الرِّجَالِ يَعْشَاهُمْ الدُّلُّ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ، فَيَسَاقُونَ إِلَى سِجْنٍ فِي جَهَنَّمَ يُسَمَّى بُولَسَ تَعْلُوهُمْ نَارُ الْأَنْيَارِ يُسْفَقُونَ مِنْ عَصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ طِبْنَةَ الْخَبَالِ."³⁹¹

1-...Abdullâh b. Amr'dan (r.a.) rivâyete göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Dünyada kendini beğenip büyüklenenler kıyamet günü zerrecikler şeklinde mahşer yerine çıkarılacak, her taraftan zillet kendilerini kaplayacaktır.

³⁸⁵ Nisâ 4/128. "وَأُخْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ"

³⁸⁶ Leyl 92/8-11. "وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ... وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى"

³⁸⁷ Teğabün 64/16. "وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ"

³⁸⁸ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 22 (No. 2511).

³⁸⁹ Nesâî, "Cihâd", 8 (No. 3110-3111-3112).

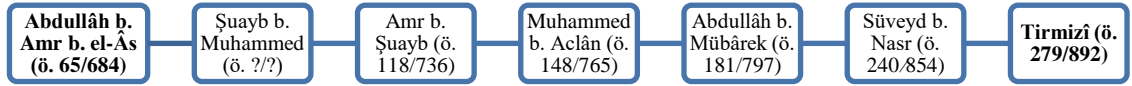
³⁹⁰ Müslim, "İyilik, Sıla ve Âdâb", 56(2578).

³⁹¹ Tirmizî, "Kıyametin Özellikleri ve İncelikleri", 47 (No. 2492).

Cehennemde bûles adında bir hapishaneye sürülecekler üzerlerinde ateşlerin ateşi yükselecektir. Cehennemliklerin vücudundan akan kan, irin ve tortuları onlara içirilecektir.”

2.1.25.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî'nin Sünen'inde yer almaktadır. Tirmizî bu hadisin “hasen” olduğunu belirtmektedir.

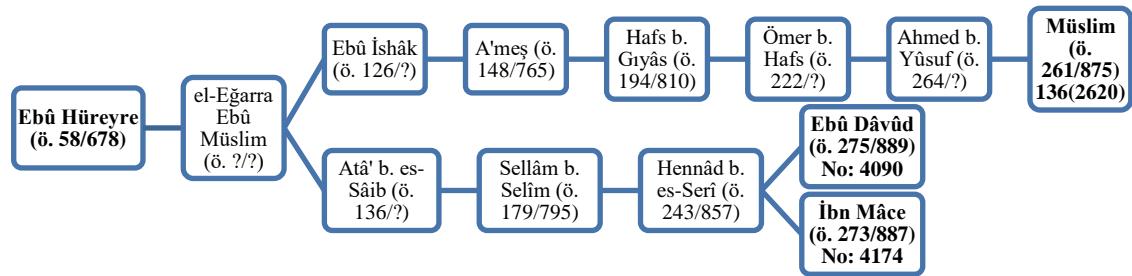

2-...عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ قَالَا: "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): الْعِزُّ إِزَارُهُ، وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَاؤُهُ، فَمَنْ يُنَازِعُنِي عَدْبَتْهُ."³⁹²

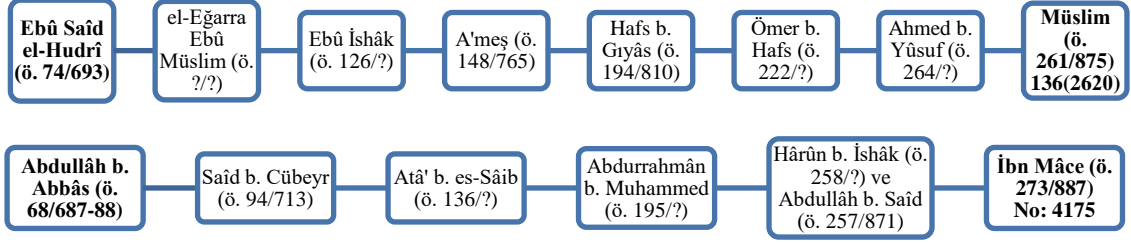
2-...Ebu Hureyre ve Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a.) rivayet olduğuna göre, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Allah (a.c.) buyurdu ki: İzzet benim gömleğim, büyüklük (kibriya) de benim elbisemdir. Kim bunlardan birinde benimle yarışmaya kalkarsa ona azap ederim.”

2.1.25.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde yer alan “sahîh” bir hadistir. Bu hadis Ebu Hureyre, Ebû Saîd el-Hudrî ve Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir.

³⁹² Müslim, “İyilik, Sıla ve Âdâb”, 136(2620); Ebû Dâvûd, “Libâs” 27 (No. 4090); İbn Mâce, “Zühd”, 16 (No. 4174-4175).

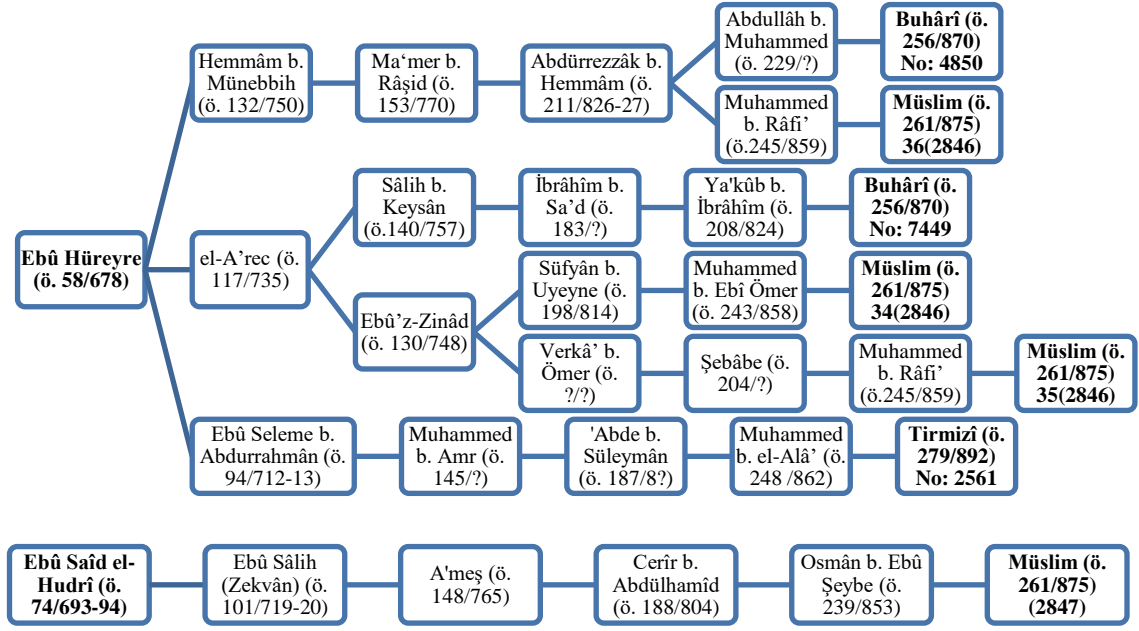
3-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص.): "تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أُوْثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضِعْفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ، قَالَ اللَّهُ لِلْجَنَّةِ: أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكَ مِنْ أَشَاءِ مَنْ عِبَادِي، وَقَالَ لِلنَّارِ: إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أَعَذِّبُ بِكَ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي..."³⁹³

3-...Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Cennet ile cehennem münakaşa ettiler. Cehennem, ben, kibirliler ve zalimlere tahsis edildim, dedi. Cennet de bana zayıflar ve yoksullar girecek, dedi. Allah (a.c.) cennete, sen benim rahmetimsin, ben seninle kullarımdan istediğime rahmet ederim, buyurdu. Cehenneme ise sen benim azabımsın, ben seninle kullarımdan istediğime azap ederim, buyurdu.”

2.1.25.3. Hadisin Tahriri ve Derecesi

Bu hadis Buhârî, Müslim’in Sahihlerinde ve Tirmizî’nin Sünen’inde yer alan “müttefekun aleyh” bir hadistir.

³⁹³ Buhârî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 282 (No. 4850); “Tevhîd” 25 (No. 7449); Müslim, “Cennet ve Cennetliklerin Sıfatları”, 34(2846)-35(2846)-36(2846)-(2847); Tirmizî, “Cennetin Özellikleri”, 22 (No. 2561).

2.1.25.4. Hadislerin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen hadislerde Rasulullah (s.a.v.) insanlara kibirli olmayı şiddetle yasaklamaktadır ve kibirli kişilerin ahirette karşılaşacağı ağır cezaları bizlere bildirmektedir. Hadislerde zikredilen azamet, kibriya (büyüklük) ve kudret Allah'a has özellikler olup kim bu konuda Allah'a ortak olmaya kalkarsa Allah'ın ona azap edeceği buyurulmaktadır. Mümin kullara has olan özelliklerin ise alçak gönüllülük, mütevazilik olması gerektiği zikredilmektedir. Nitekim mümin tevazu sahibi olmalıdır, İslam dininin Müslümanlara yüklediği ahlaki sıfatlardan birisi de mütevazi olmasıdır. Eğer kul, kibirli değil mütevazi olursa ancak cennete girebilir. Tevazunun zıddı olan kibir, kesin bir şekilde yasaklanmıştır.³⁹⁴

2.1.26. Hüküm Verirken Adaletli Olmamak

1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "مَا مِنْ حَاكِمٍ يَحْكُمُ بَيْنَ النَّاسِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ وَمَلِكٌ أَخَذَ بِقَفَاهُ، ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَإِنْ قَالَ: أَلْقَاهُ فِي مَهْوَاةٍ أُرْبَعِينَ خَرِيفًا."³⁹⁵

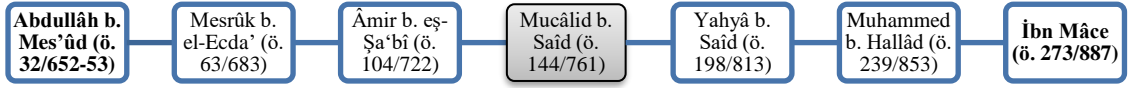
³⁹⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 16/173-174.

³⁹⁵ İbn Mâce, "Ahkâm", 2 (No. 2311).

1-...Abdullah b. Mes'ûd dedi ki "Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kıyamet gününde insanlar arasında hüküm eden her hâkimi bir melek ensesinden tutar. Melek başını semaya kaldırır, onu at, diyen olursa melek, onu kırk yılda varacağı derin bir cehennem çukurunun içine atar."

2.1.26.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde geçmektedir. Elbânî bu hadis hakkında "zayıf" demektir.³⁹⁶ Senette bulunan Mucâlid hakkında, Yahyâ b. Maîn "zayıf" demektir.³⁹⁷

2-...عَنْ بريدة بن الحصيب، عَنِ النَّبِيِّ (ص.): قَالَ: "الْفُضَاءُ ثَلَاثَةٌ: وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَاثْنَانِ فِي النَّارِ، فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضَى بِهِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ، فَهُوَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ."³⁹⁸

2-...Bureyde b. Husaby'nın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hâkimler üç kısımdır: Biri cennette, ikisi cehennemdedir. Hak ve adaletle hükmeden hâkim cennettedir. Bilerek adaletsizce hüküm veren hâkim ve olayları araştırmadan bilgisizce hüküm veren hâkim ise cehennemlidir."

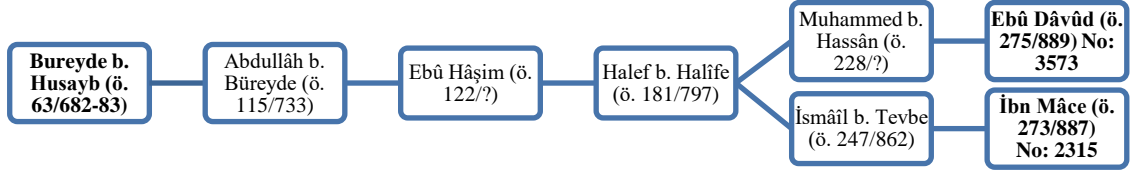
2.1.26.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde yer alan "sahîh" bir hadistir. Ebû Dâvûd bu konuda bu hadisin en sağlam hadis olduğunu belirtmektedir.

³⁹⁶ Elbânî, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i İbn Mâce*, 5/311.

³⁹⁷ Mizzî, *Tehzibü'l Kemal*, 10/40.

³⁹⁸ Ebû Dâvûd, "Akdiyye", 2 (No. 3573); İbn Mâce, "Ahkâm", 3 (No. 2315).

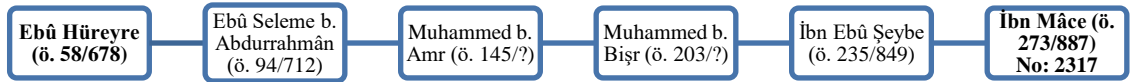

3-... عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا، بِقَوْلِهِ: فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ فَلَا يَأْخُذْهَا."³⁹⁹

3-...Ümmü Seleme'den (r.anh.) rivayet olduğuna göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sizler bana davalarınızı sunup muhakeme oluyorsunuz. Bazılarınız haksız olduğu halde delilini diğerinden daha düzgün ifade ettiği için onun lehine hüküm verebilirim. Bu nedenle ben kimin lehine onun sözüne dayanarak kardeşinin hakkından bir şey hükmettiysem, ona ateşten bir parça vermişimdir. Sakın o, bu parçayı almasın."

2.1.26.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁴⁰⁰ ve Müslim'in⁴⁰¹ Sahihlerinde, Nesâî⁴⁰², Ebû Dâvûd⁴⁰³, Tirmizî⁴⁰⁴ ve İbn Mâce'nin⁴⁰⁵ Sünenlerinde yer alan "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ümmü Seleme ve Ebû Hureyre tarafından rivayet edilmiştir.

³⁹⁹ Buhârî, "Şehâdât", 27 (No. 2680); Buhârî, "Zulümler ve Öfke", 17 (No. 2458); Müslim, "Akdiyye" 4(1713); Nesâî, "Hakimlik Adabı", 13 (No. 5401); Ebû Dâvûd, "Akdiyye", 7 (No. 3583); Tirmizî, "Ahkâm", 11 (No. 1339); İbn Mâce, "Ahkâm", 5 (No. 2317-2318).

⁴⁰⁰ Buhârî, "Şehâdât", 27 (No. 2680); Buhârî, "Zulümler ve Öfke", 17 (No. 2458).

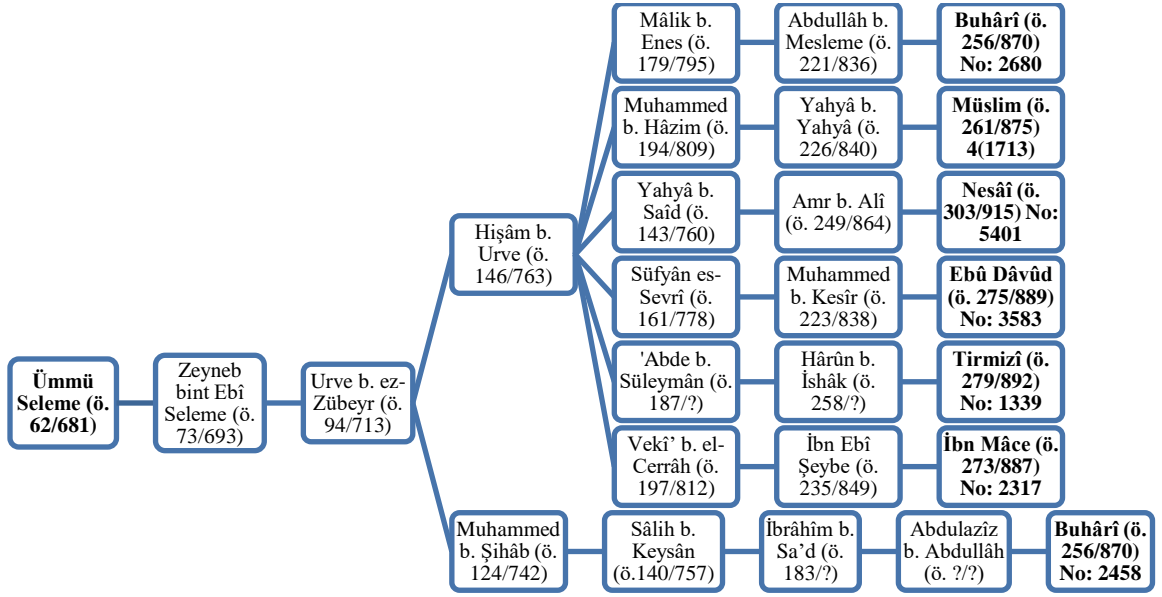
⁴⁰¹ Müslim, "Akdiyye" 4(1713).

⁴⁰² Nesâî, "Hakimlik Adabı", 13 (No. 5401).

⁴⁰³ Ebû Dâvûd, "Akdiyye", 7 (No. 3583).

⁴⁰⁴ Tirmizî, "Ahkâm", 11 (No. 1339).

⁴⁰⁵ İbn Mâce, "Ahkâm", 5 (No. 2317-2318).

2.1.26.4. Hadislerin Değerlendirmesi

İslam dini adalete, adaletle yönetmeye ve hükmetmeye her zaman ve koşulda önem vermiştir. Nitekim zikredilen ilk hadiste adaletle yönetsin yönetmesin her hâkimin kıyamet günü ensesinden tutulacağını fakat sadece adaletle hüküm vermeyen, haksız yere hükümler veren hâkimin cehenneme atılacağı buyurularak, hakimlerin büyük bir vebal ve sorumluluk altında oldukları anlaşılmaktadır.⁴⁰⁶

Zikredilen ikinci hadiste Rasulullah (s.a.v.) hakimleri üç kategoriye ayırmıştır. Bunlardan birincisi, Allah'ın (a.c.) hükmünü ve şeriatını bilen ve ona hüküm verekn hakimdir, bu hâkim cennetlidir. İkincisi, Allah'ın hükmünü bilmeden ona uygun veya aykırı hüküm veren hâkim, bu cehennemlidir. Üçüncüsü, Allah'ın hükmünü bilerek ona aykırı batıl hüküm veren hâkim, bu kimse de cehennemlidir. Zikredilen bu hadiste yalnızca Allah'ın hükmünü bilip ona uygun hüküm veren hâkimin kurtulduğu diğerlerinin cehennemde azap göreceği anlaşılmaktadır.⁴⁰⁷ Adaletle hüküm veren hakimler için de büyük ecirler olduğu bilinmektedir.

Zikredilen üçüncü hadiste ise Rasulullah (s.a.v.), haksız bir kimsenin delilini daha iyi sunarak ve kendini daha iyi ifade edip adaletsiz bir şekilde hüküm verilmesine

⁴⁰⁶ İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 6/366.

⁴⁰⁷ İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 6/374.

sebeup olursa ve haklı kimsenin hakkını alırsa ancak ateşten bir parça alacağını buyurmaktadır. Ona haksız yere verilen bu hakkın haram olacağını ve o kimseyi cehenneme götüreceğini zikretmektedir.⁴⁰⁸

2.1.27. Vasiyet Bırakırken Haksızlık Yapmak

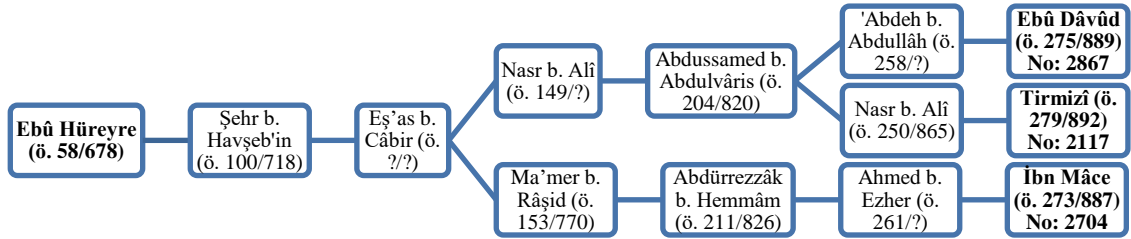
...أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللَّهِ سِتِّينَ

سَنَةً ثُمَّ يَحْضُرُهُمَا الْمَوْتُ فَيُضَارَّانِ فِي الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهُمَا النَّارُ."⁴⁰⁹

...Ebû Hüreyre (r.a.), Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söyledi: "Erkek veya kadın altmış sene Allah'a itaatle meşgul olur sonra ölüm gelip çatığında ise yaptığı vasiyette varislere zarar verir. Böylece cehenneme düşmek o kişiye vacip olur."

2.1.27.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde yer alan "hasen" hadistir.

2.1.27.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Bu hadiste ömür boyu ibadet eden erkek veya kadının dini ölçüleri bir kenara bırakarak, ölmek üzereyken varislerini tamamen zarara uğratmak amacıyla malının üçte birinden fazlasını varisleri dışında kimselere bırakan kimseler kastedilmektedir. Veya bazı varislerini mahrum etmek niyetiyle malının tamamını diğer varislerine hibe ederek haksızlık yapan kimseler kastedilmektedir. Bu kimselerin cehennemi hak ettiği

⁴⁰⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 12/4-5.

⁴⁰⁹ Ebû Dâvûd, "Vasiyet", 3 (No. 2867); Tirmizî, "Vasiyet", 2 (No. 2117); İbn Mâce, "Vasiyet", 3 (No. 2704).

zikredilmektedir, fakat bu onların kesin olarak cehenneme gireceği anlamına gelmediği, Allah'ın dilerse bu kimseleri affedebileceği de belirtilmektedir.⁴¹⁰

2.2. Cennetten Nefyeden Hadisler

Kişinin cennetten nefyedilmesine sebep olacak amelleri bildiren hadisler “cennete giremez, cennetin kokusunu alamaz, cennet haram kılınır” gibi ifadelerle geçmektedir.

2.2.1. Cennete Müslüman'dan Başkasının Girememesi

1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ فِي قُبَّةٍ، فَقَالَ: ...وَذَلِكَ أَنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ

مُسْلِمَةٌ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكَ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ النَّوْرِ الْأَسْوَدِ...⁴¹¹

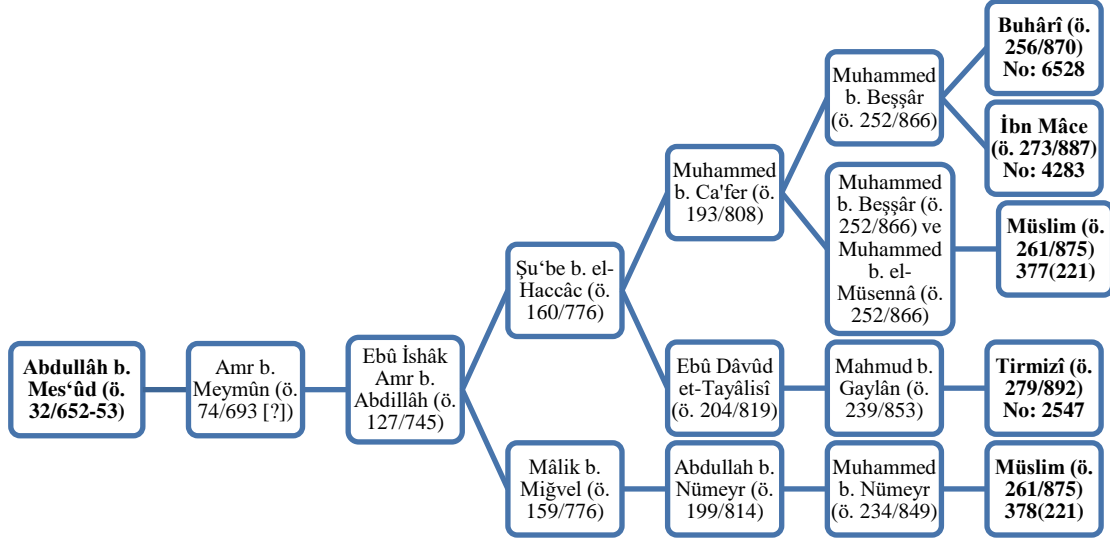
1-...Abdullâh b. Mes'ûd (r.a) şöyle demiştir: Biz bir gün kubbenin içinde Rasulullah (s.a.v.) ile dururken Rasulullah (s.a.v.): Cennet ehlinin dörtte biri olmaya razı olur musunuz? buyurdu. Bizler: Evet, dedik. Üçte biri olmaya razı olur musunuz? diye sordu. Evet, diye cevap verdik. Peki yarısı olmaya razı olur musunuz? buyurdu. Bizler yine: Evet, diye cevap verdik. Bunun üzerine, nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı isterim. Muhakkak ki, cennete sadece Müslümanlar girecek. Sizler şirk ehline nispetle siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz kıl gibi olacaksınız, buyurdu.

⁴¹⁰ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 11/58-59.

⁴¹¹ Buhârî, “Rikâk”, 45 (No. 6528); Müslim, “İman”, 377-378(221); Tirmizî, “Cennetin Özellikleri”, 13 (No. 2547); İbn Mâce, “Zühd”, 34 (No. 4283).

2.2.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁴¹² ve Müslim'in⁴¹³ Sahihlerinde, Tirmizî⁴¹⁴ ve İbn Mâce'nin⁴¹⁵ Sünenlerinde geçmektedir. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir.

2.2.1.2. Hadisin Değerlendirmesi

Metni verilen hadiste Rasulullah (s.a.v.) ümmetinin ne kadarının cennette olacağı müjdesini ve temennisini tedrici bir şekilde ashabına sorarak, cennetin çoğunluğunun ümmetinden olacağını müjdelemektedir. Nevevî, Siyah öküzün üzerindeki beyaz kıl benzetmesi kafirlerin arasında Müslümanların azlığına delalet etmek için söylendiği belirtilmektedir. Bu hadis şirk koşan kafirlerin asla cennete giremeyeceğine dair açık bir delil olarak icma ile kabul edilmektedir.⁴¹⁶

⁴¹² Buhârî, “Rikâk”, 45 (No. 6528).

⁴¹³ Müslim, “İman”, 377-378(221).

⁴¹⁴ Tirmizî, “Cennetin Özellikleri”, 13 (No. 2547).

⁴¹⁵ İbn Mâce, “Zühd”, 34 (No. 4283).

⁴¹⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 3/95-96.

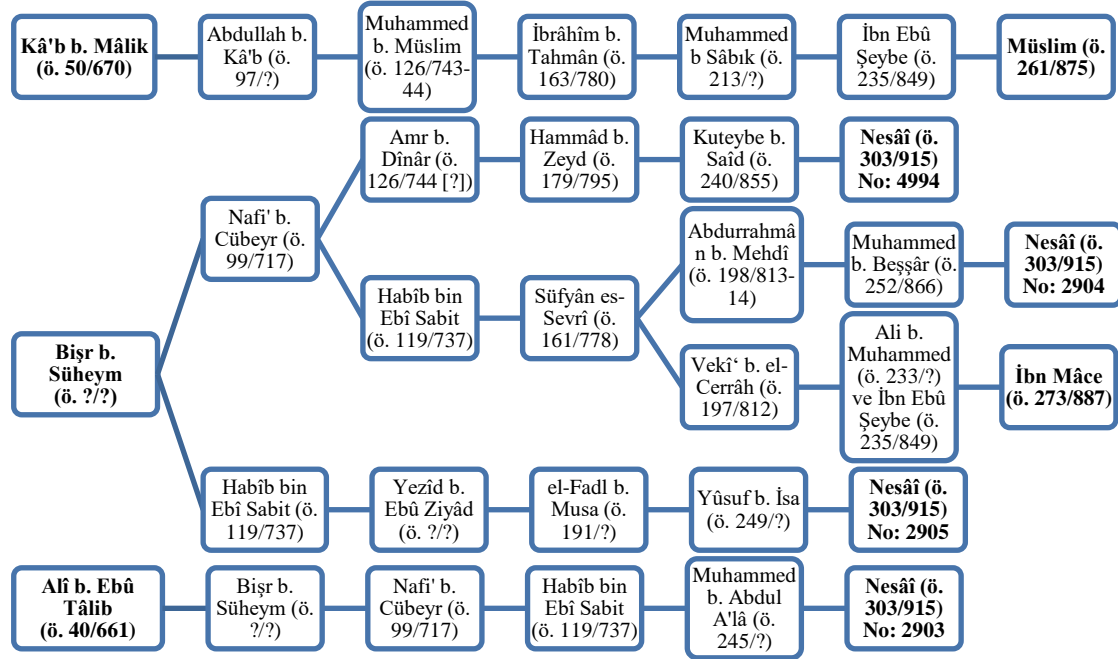
2-...عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، "أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) بَعَثَهُ وَأَوْسَ بْنَ الْحَدَثَانَ أَيَّامَ

التَّشْرِيقِ، فَنَادَى أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُ وَأَيَّامٌ مِّنِّي أَيَّامٌ أَكَلٍ وَشُرْبٍ."⁴¹⁷

2-...Ka'b b. Mâlik şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) babamı Evs b. Hadesan ile birlikte teşrik günlerinde insanlara göndermiş, o da: "Cennete mü'minden başkası girmeyecektir. Mina günleri yiyip içme günleridir" diye duyurmuştur.

2.2.1.3. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Zikredilen ikinci hadis Müslim'in Sahih'inde⁴¹⁸, Nesâî⁴¹⁹ ve İbn Mâce'nin⁴²⁰ Sünenlerinde rivayet edilmektedir. İkinci hadis Müslim'in Sahih'inde geçen "sahih" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Kâ'b b. Mâlik, Bişr b. Süheym, Alî b. Ebû Tâlib tarafından rivayet edilmiştir.

⁴¹⁷ Müslim, "Oruç", 145(1142); Nesâî, "İman ve Özellikleri", 7 (No. 4994); Sünen-i Kübra "Oruç" 117 (No. 2903-2904-2905); İbn Mâce, "Oruç", 35 (No. 1720).

⁴¹⁸ Müslim, "Oruç", 145(1142).

⁴¹⁹ Nesâî, "İman ve Özellikleri", 7 (No. 4994); Sünen-i Kübra "Oruç" 117 (No. 2903-2904-2905).

⁴²⁰ İbn Mâce, "Oruç", 35 (No. 1720)

2.2.1.4. Hadislerin Değerlendirmesi

Metnini verdiğimiz ikinci hadiste Minâ günlerinden kasıt teşrik günleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu günlere bir diğer adıyla “eyyâm-ı ma’dûdât” da denilmektedir. Bu günlerin Zilhicce ayının 11. 12. ve 13. günleri olduğu bilinmektedir. Hacıların o günlerde Minâ’da bulunmasından dolayı böyle isimlendirildiği belirtilmektedir. Alimler bugünlerde oruç tutulup tutulmayacağı konusunda ihtilafa düşmüşler ve bu ihtilaflar sonucu bazı görüşler ortaya çıkmıştır:

- Ali (r.a.), Hasan el-Basri (r.h.), İmam Şâfî (r.h.)’ın yeni mezhebi ve Hanefilerin görüşü teşrik günlerinde oruç tutmanın caiz olmadığı yönündedir. Fetva olarak da bu esas almaktadır.
- Şâfîilerden Ebû İshak el-Mervezî ile bazı alimler ise bu günlerde oruç tutmanın caiz olacağını söylemişlerdir.
- İmam Mâlik (r.h.), Evzâî (r.h.) ise Temettü haccına niyet edip hediye kurbanı bulamayan hacının on gün içinde üç günlük orucu tutamazsa, bu teşrik günlerinde tutmasının caiz olduğu, diğerlerinin ise tutmaması gerektiği görüşündedirler.⁴²¹

3-...عَنْ زَيْدِ بْنِ أُنَيْعٍ قَالَ: "سَأَلْتُ عَلِيًّا بِأَيِّ شَيْءٍ بُعِثْتُ؟ قَالَ: بِأَرْبَعٍ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ، وَلَا يَجْتَمِعُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا..."⁴²²

3-...Zeyd b. Üsey’ (r.a.) şöyle demiştir: Ali’ye neyi tebliğ ettiğini sordum. Dört şey ile gönderildiğini; Cennete sadece Müslümanlar gireceklerdir, Ka’be çıplak olarak tavaf edilmeyecektir, bu yıldan sonra Hac ve Umre için Ka’be’de Müslümanlarla müşrikler bir araya gelmeyeceklerdir...” dedi.

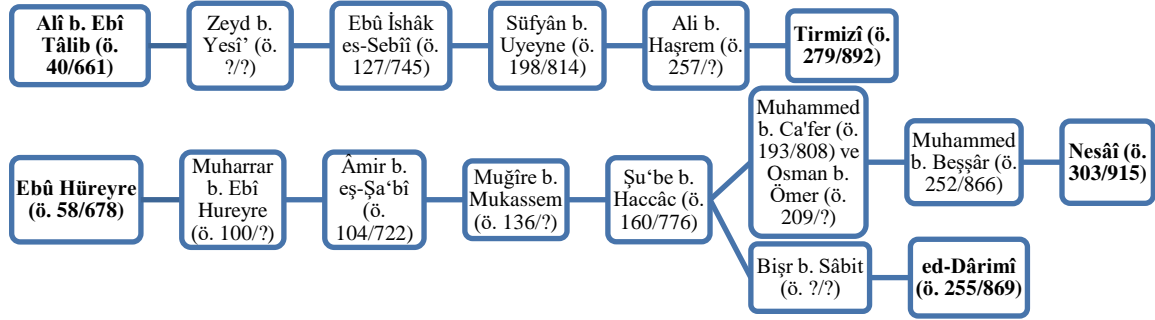
⁴²¹ Nevevî, *el-Minhâc*, 8/17.

⁴²² Tirmizî, “Hac”, 44 (No. 871); Nesâî, “Hac”, 161 (No. 2958); ed-Dârimî, *Sünen*, 2/896 (No. 1470).

2.2.1.5. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Üçüncü hadis Tirmizî⁴²³, Nesâî⁴²⁴ ve Dârimî'nin⁴²⁵ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Alî b. Ebû Tâlib ve Ebû Hüreyre tarafından rivayet edilmiştir.

Tirmizî, “Ali hadisi hasen sahihtir”, Nâsırüddin el-Elbânî, “Tirmizî ve Nesâî”de yer alan hadis sahihtir”, Hüseyin Selim Esed “isnadı iyidir” şeklinde değerlendirmiştir.⁴²⁶ Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadis “sahih” olarak değerlendirilmiştir.

2.2.1.6. Hadislerin Değerlendirmesi

Üçüncü hadis hakkında Aynî şunları söylemektedir, Rasulullah (s.a.v.) hicretin dokuzuncu senesi Tebuk savaşından döndükten sonra hac etmek istemiş fakat müşriklerin haccı şirk ile yaptıklarını, Kabe'yi çıplak tavaf ettikleri hatırlayınca hac etmekten vazgeçerek Ebu Bekir (r.a.)'ı hac emiri tayin ederek hac kafilesine kumandan tayin etmiştir. Rasulullah (s.a.v), Ebu Bekir (r.a.)'ın peşinden Berâe (Tevbe) suresini tebliğ etmesi için ehli beytinden olan Ali (r.a.)'ı görevlendirip göndermiştir. Ebu Hüreyre (r.a.) da Ali (r.a.) ile beraber Minâ'daki evleri dolaşarak Berâe suresini okumuştur, hatta bağırarak okumalarının sonucunda ikisinin de seslerinin kısıldığı zikredilmiştir. Kendilerine neyi tebliğ ettikleri sorulunca da yukarıdaki hadisi zikretmişlerdir. Bu müddet zarfında pek çok insanın Müslüman olduğu rivayet

⁴²³ Tirmizî, “Hac”, 44 (No. 871).

⁴²⁴ Nesâî, “Hac”, 161 (No. 2958).

⁴²⁵ ed-Dârimî, *Sünen*, 2/896 (No. 1470).

⁴²⁶ Tirmizî, “Hac”, 44 (No. 871); Elbânî, *Sahîhu ve Zaiifu Sünen-i Tirmizî*, 2/371; Elbânî, *Sahîhu ve Zaiifu Sünen-i Nesâî*, 7/30; ed-Dârimî, *Sünen*, 2/896.

edilmektedir.⁴²⁷ Rivayette müşriklere haccın yasaklanması Tevbe Suresinin 28. ayetinde geçen “Müşrikler necistir, onlar bu yıldan sonra artık Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar” ifadesi ile desteklenmektedir.⁴²⁸ Nevevî, Mescidi-i Haram’dan kastedilenin bütün Harem-i Şerif olduğunu, hiçbir müşrikin önemli bir iş, haber vb. zorunluluğu olsa bile Harem-i Şerif’e giremeyeceğini, zimmîlerin de orada ikametinin bundan sonra yasaklandığını bildirmiştir.⁴²⁹ Rasulullah (s.a.v.) başka hadislerinde de Müşriklerin, Yahudilerin ve Hıristiyanların Arap yarımadasından çıkarılmasını buyurmuştur.⁴³⁰ Buhârî ve Müslim’in Sahihlerindeki rivayetlerde de müşrikler Hac yapmayacakları ve Kâbe’yi çıplak tavaf edilmeyecekleri zikredilmektedir, başlığımız ilgili olan kısım rivayette yer almadığı için şemaya eklenmemiştir.⁴³¹

Zikrettiğimiz hadislerin hepsinde ortak kullanılan “Cennete ancak Müslüman olan kimseler girer” ifadesi ise kafirlerin asla cennete giremeyeceğine açık bir delildir.⁴³²

2.2.2. Münafıkların Durumu

.. قَالَ غُنْدَرٌ: أَرَاهُ قَالَ: "فِي أُمَّتِي اثْنَا عَشَرَ مُنَافِقًا لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، وَلَا يَجِدُونَ رِيحَهَا، حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ثَمَانِيَةً مِنْهُمْ تَكْفِيكُهُمُ الدُّبَيْلَةُ، سِرَاجٌ مِنَ النَّارِ يَطْهَرُ فِي أَكْنَافِهِمْ، حَتَّى يَنْجُمَ مِنْ صُدُورِهِمْ."⁴³³

...Gunder’den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin içinde 12 münafık vardır. Bunlar deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyecek ve onun kokusunu alamayacaklardır. Onlardan

⁴²⁷ İbn Hacer, *Fethü'l Bâri*, 8/321.

⁴²⁸ et-Tevbe 9/28. “إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ”

⁴²⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 9/116.

⁴³⁰ Ebû Dâvûd, “Harâc”, 28 (No. 3029-3030).

⁴³¹ Buhârî, “Namaz”, 10 (No. 369); “Hac” 67 (No. 1622); “Cizye” 16 (No. 3177); “Megâzi” 68 (No. 4363); “Kuran Tefsiri” 144-145 (No. 4655-4656); Müslim, “Hac”, 435(1347).

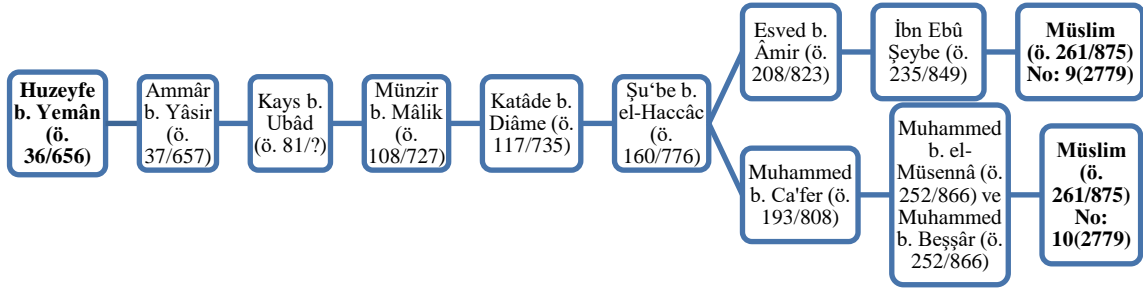
⁴³² Nevevî, *el-Minhâc*, 2/128; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, 5/92.

⁴³³ Müslim, “Münafıkların Sıfatları”, 10(2779), 9(2779).

sekizine senin namına omuzlarında meydana çıkacak göğüslerinden yükselecek ateşten bir kandil yetecektir.”

2.2.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim’in Sahîh’inde yer alan “sahih” bir hadistir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz bu hadis Kütüb-i Sitte’de sadece Müslim’de geçmektedir. Müslim’deki diğer rivayette ümmetim kelimesi yerine ashabım kelimesi kullanılmış ve cennetin kokusunu alamaz kısmı zikredilmemiştir.⁴³⁴

2.2.2.2. Hadisin Değerlendirmesi

Münafık kelimesi sözlükte, oyuk tünel anlamındaki nifak kelimesinden türemiştir. Bu ismin münafık olarak isimlendirilmesi ise iki yüzlü kimsenin çöl faresine benzetilmesinden dolayıdır. Çöl faresi tehlikeli bir durumda açtığı tünelden girip kazdığı farklı bir tünelden çıkarak ikili oynadığı için münafıklara da bu isim verildiği zikredilmektedir. Münafık da aynı şekilde İslam’a girip sonra da sanki hiç İslam’a girmemiş gibi farklı davranışlarda bulunarak İslam’dan çıkan iki yüzlü kimse olarak tanımlanmaktadır.⁴³⁵

Kur’an-ı Kerim incelendiğinde inanç grubu olarak müminler, kafirlerle birlikte münafıklardan da bahsedilmektedir. Münafıkların itikadî ve ahlâkî durumları, psikolojik

⁴³⁴ Müslim, “Münafıkların Sıfatları”, 9(2779).

⁴³⁵ İbn Manzûr, *Lisânu’l Arab*, 10/359.

yapıları, Rasulullah'a ve müminlere karşı davranışları ve âhiretteki durumları hakkında detaylıca bilgi veren Münafikûn (Münafıklar) adında sure mevcut olduğu da bilinmektedir. Tevbe Suresi gibi başka surelerde de münafıkların sıfatlarından ve durumlarından bahsedilmektedir.⁴³⁶

İbn Kesir, Tevbe Suresinin 74. ayetinin bu rivayet ile bağlantılı olduğunu bildirerek ayette münafıklar için geçen "başaramadıkları bir işe yeltendiler"⁴³⁷ ifadesini Tebuk Savaşı dönüşünde Rasulullah'a yapmak istedikleri suikast ile ilişkilendirerek hadisin söylendiği olaya dair şunları söylemektedir: Tebuk seferinden dönüşte Allah Rasûlü (s.a.v) insanlara vadinin alt tarafına doğru yürümelerini emretmiş, kendisi, Huzeyfe ve Ammâr ise yamaca tırmanmışlardı. Yüzleri peçeli olan rezil bir grup onların peşine takılıp yamaca tırmanıp o yamaçtan geçmek istemişler, Allah (a.c.) da Rasulullah'a onların kötü maksatlarını bildirmişti. Rasulullah (s.a.v.), Huzeyfe'ye emretmiş, Huzeyfe onlara dönüp bineklerinin yüzlerine vurmuş, onlar da bundan ürkererek, Allah'ın da içlerine korku vermesiyle geri dönmüş ve ordunun içine karışmışlardı. Rasulullah (s.a.v.), onların isimlerini ve kendisini öldürme niyetlerinin olduğunu Huzeyfe ve Ammâr'a bildirmiş ve bunu gizlemelerini emretmişti. İbn İshâk'tan da bu şekilde rivayet edilmektedir.⁴³⁸

Zikrettiğimiz rivayetin şerhlerinden anlaşıldığı üzere bu hadisi Rasulullah (s.a.v.) Tebuk Savaşında yaşanan bir olay üzerine söylemektedir ve bu yaşanan olayla bağlı olarak Rasulullah'ın "ashabım" diye bahsettiği kişilerin esasında münafık kimseler olduğu anlaşılmaktadır. O gün onların yüzleri peçeli olduğu için kim oldukları bilinmese de Rasulullah (s.a.v.) onların kim olduklarını Allah'tan aldığı vahiyle öğrenmiştir.

Nevevî de rivayette geçen "ashabım" ifadesindeki kasıt, benim sohbetimde bulunmuş olanlar anlamında olduğunu söylemektedir. İğne deliğinden geçene kadar ifadesinin manası ise katiyen cennete giremeyecekler olduğunu çünkü nasıl deve iğne

⁴³⁶ Hülya Alper, "Münafık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/564.

⁴³⁷ Et-Tevbe 9/74.

"يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهُمْ أُولُو بَيْمَاتٍ لِمَا نَبَأُوا بِمَا لَمْ يُنَالُوا وَمَا تَقَمُّوا إِلَّا أَنْ أَغْنِيَهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يُتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَبْتُؤُوا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ."

⁴³⁸ Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed Selâme (Riyad: Dâru Taybe li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1420/1999), 4/181182.

deliğinden asla geçemezse bu kimselerin de katiyen cennete giremeyeceklerini bildirmektedir.⁴³⁹ Aynı benzetme A'râf Suresinin 40. ayetinde, ayetleri yalanlayanlar ve yüz çevirenlerin deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremeyeceklerini bildirerek yapılmaktadır.⁴⁴⁰

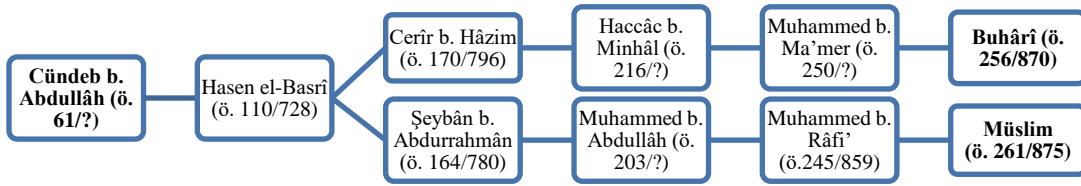
2.2.3. İntihar Etmek

...حَدَّثَنَا جُنْدَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ، فَجَزَعَهُ، فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ، فَمَا رَقَا الدَّمَ حَتَّى مَاتَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: بَادَرَنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ، حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ."⁴⁴¹

...Cüdebe (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Sizden öncekilerden bedeninde bir yara olan biri vardı. Bu kişi yaranın acısına dayanamayıp bir bıçak aldı ve onunla elini kesti. Fakat kan bir türlü dinmedi ve o kişi öldü. Allah (a.c.): Kulum ölüme teşebbüs edip benim önüme geçmeye çalıştı ben de ona cenneti haram kıldım, buyurdu."

2.2.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁴⁴² ve Müslim'in Sahih'inde⁴⁴³ yer alan "müttefekun aleyh" bir hadistir.

⁴³⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 17/125.

⁴⁴⁰ A'râf 7/40. "إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ".

⁴⁴¹ Buhârî, "Enbiyâ", 49 (No. 3463); Buhârî, "Cenazeler", 83 (No. 1364); Müslim, "İman", 180(113).

⁴⁴² Buhârî, "Enbiyâ", 49 (No. 3463); Buhârî, "Cenazeler", 83 (No. 1364)

⁴⁴³ Müslim, "İman", 180(113).

2.2.3.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikredilen bu rivayette Rasulullah (s.a.v.), kişinin Allah'ın verdiği imtihana sabredemeyip intihar etmesi ile Allah'ın haram kıldığı bir şeyi yaptığı için Allah'ın da ona cenneti haram kıldığını buyurmaktadır.

Kişinin kendini öldürmesinin tahrimliği ve intihar eden kişinin durumu Müslümanın Cehenneme Gireceğini Bildiren Hadisler bölümünde detaylıca ele alınmıştır.

2.2.4. Öz Baba Yerine Başkasına Baba Denilmesi

...عَنْ سَعْدٍ ، قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ص.) ، يَقُولُ : "مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ."⁴⁴⁴

...Sa'd b. Ebû Vakkâs (r.a.), Rasulullah (s.a.v.)'den şöyle işittiğini bildirmiştir: "Kim kasıtlı olarak öz babasından başkasına neseb iddia ederse, cennet ona haramdır."

2.2.4.1. Hadisin Tahrici ve Değerlendirmesi

Bu hadis Buhârî⁴⁴⁵ ve Müslim'in⁴⁴⁶ Sahihlerinde, Ebû Dâvûd⁴⁴⁷ ve İbn Mâce'nin⁴⁴⁸ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Bekre, Abdullâh b. Amr, Abdullâh b. Abbâs, Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik tarafından rivayet edilmiştir.

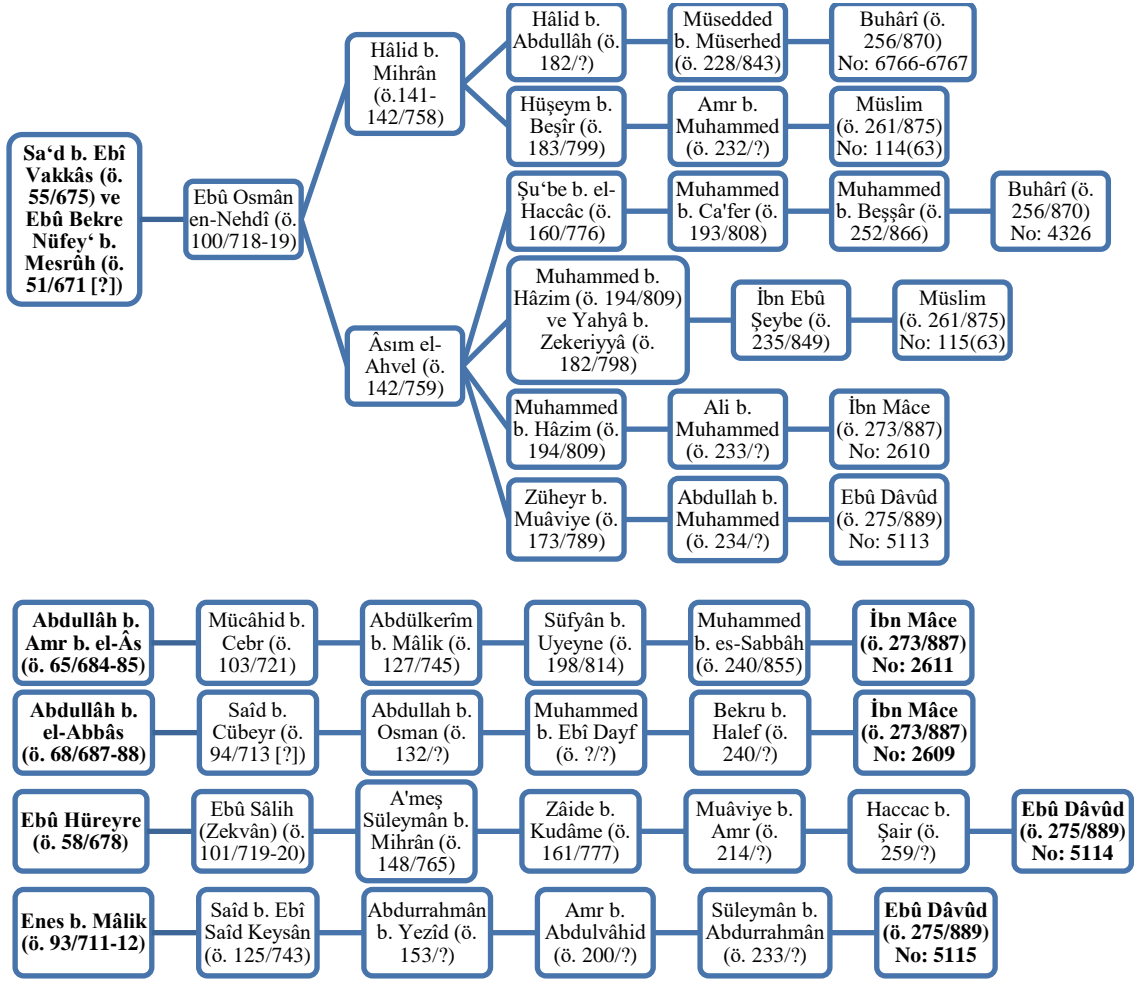
⁴⁴⁴ Buhârî, "Ferâiz", 29 (No. 6766-6767); "Megâzi" 58 (No. 4326); Müslim, "İman", 114(63)-115(63); Ebû Dâvûd, "Uyku", 18 (No. 5113-5115); İbn Mâce, "Hudûd", 36 (No. 2609-2610-2611).

⁴⁴⁵ Buhârî, "Ferâiz", 29 (No. 6766-6767); "Megâzi" 58 (No. 4326).

⁴⁴⁶ Müslim, "İman", 114(63)-115(63).

⁴⁴⁷ Ebû Dâvûd, "Uyku", 18 (No. 5113-5114-5115).

⁴⁴⁸ İbn Mâce, "Hudûd", 36 (No. 2609-2610-2611).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Hadisin rivayetleri benzer manalarda gelmektedir. Müslim'de geçen uzun rivayette hadisin ravilerinden Ebû Osman, Ziyad b. Ebih'in babasından başkasına neseb iddia ettiğini duyunca onun anne bir kardeşi olan Ebu Bekre'ye gidip, sizin bu yaptığınızı nedir, Rasulullah'ın bunu yasakladığını duymadınız mı diyerek ona çıkışması üzerine Ebû Bekre, bu işi tasvip etmediğini, bu hadisi Rasulullah'tan bizzat duyduğunu ve onu ezberlediğini söylemektedir.⁴⁴⁹

Buhârî ve Ebû Dâvûd'da geçen rivayetin sonunda ravilerden Asım Ahvel, Ebû Osman'a bu hadise hangi iki kişinin şahitliği olduğunu sorduğunda Ebu Osman, ilkinin aşere-i mübeşşereden olup fi sebilillah ilk oku atan Sa'd b. Ebî Vakkâs, diğerinin ise

⁴⁴⁹ Müslim, "İman", 114(63).

Taif kuşatmasında Müslüman olup kaleden inerek Rasulullah'ın safına katılan Ebu Bekre olduğunu bildirmiştir.⁴⁵⁰

İbn Mâce'de geçen Abdullâh b. el-Abbâs ve Ebû Dâvûd'da geçen Enes b. Mâlik rivayetinde, kim babasından başkasına neseb iddia eder veya kendisini azat eden efendiden başkasının azatlısı olduğunu iddia ederse Allah'ın, meleklerin ve insanların laneti o kimsenin üzerine olacağı bildirilmiştir.⁴⁵¹ Abdullâh b. Amr b. el-Âs rivayetinde ise babasından başkasına neseb iddia edenin cennetin kokusunu alamayacağını oysa ki cennetin kokusunun beş yüz yıllık mesafeden duyulduğunu bildirmektedir.⁴⁵²

Ebû Zerr (r.a.) ile gelen rivayetler Müslümanın Cehenneme Gireceğini Bildiren Hadisler başlığı altında detaylıca incelenmiştir.

2.2.4.2. Hadisin Değerlendirmesi

Bu hadisten maksat, bir kişinin bilerek kendi gerçek neslini bir tarafa bırakıp kendisinin başka birinin oğlu olduğunu iddia etmesidir. Bu durum cahiliye döneminde yaygın kabul edilen bir olaydır. Bir kişi bu şekilde başkasına ait bir çocuğu evlat edinerek, çocuk bundan sonra "falancanın oğlu" olarak anılmaya başlanırdı. Ahzâb Suresi'nin 5. ayetinin inmesiyle birlikte, bu çirkin uygulama sona erdi ve herkes artık gerçek babasına nisbet edilmeye başlandı.⁴⁵³

Nevevî, rivayette adı geçen Ziyâd'ın, bazen Ziyâd b. Ubeyd, bazen de Ziyad b. Ümmih olarak anıldığını ancak daha yaygın olarak babasının kim olduğu bilinmediği için Ziyad b. Ebih (babasının oğlu) ve Ebû Süfyan'a nispetle de Ziyâd b. Ebi Süfyân olarak bilindiğini söylemektedir. Ziyâd, rivayetin sahabi ravilerden Ebû Bekre'nin anne bir kardeşidir. Annesi Sümeyye, Ubeyd ile evliyken dünyaya gelmiştir fakat babasının kim olduğu bilinmemektedir. Ebu Süfyan'ın cahiliye döneminde Ebu Bekre'nin annesi Sümeyye ile zina ettiği ve bu ilişkiden sonra Ziyâd'ın dünyaya geldiği söylenmektedir. Sonrasında Muaviye, Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın gayrimeşru oğlu olduğuna ve kendisinin

⁴⁵⁰ Buhârî "Megâzî" 58 (No. 4326); Ebû Dâvûd, "Uyku", 18 (No. 5113).

⁴⁵¹ İbn Mâce, "Hudûd", 36 (No. 2609); Ebû Dâvûd, "Uyku", 18 (No. 5115).

⁴⁵² İbn Mâce, "Hudûd", 36 (No. 2611).

⁴⁵³ Ahzâb 33/5. "أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاخْرُؤْكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِكُمْ"

de kardeşi olduğuna inandırarak, Ziyad'ın nesebini babası Ebu Süfyan'a bağlamış ve onu vali olarak atayarak, Ali (r.a.)'a karşı destek sağlamıştır. Ziyad, halka karşı sert tutumlarıyla tanınan bir devlet adamı olduğu söylenmektedir. Ebû Bekre, kardeşinin davranışlarını beğenmediği için onunla tüm ilişkilerini kesmiş ve onunla hiç konuşmamaya yemin ettiği belirtilmektedir. Aişe (r.a.) ise Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın oğlu olmadığına, Ebu Bekre'nin babasının oğlu olduğuna inandığını söylemektedir. Ravi Ebu Osman, Ziyad'ın nesebinin Ebu Süfyan'a atfedilmesini Ebu Bekre'nin de onayladığını düşündüğü için bu durumu hatırlatmak amacıyla bu hadisi sormuştur. Böylece Ebu Bekre'nin bu hadisi Rasulullah (s.a.v.)'den bizzat duyduğunu ve Ziyad'ın nesebini Ebu Süfyan'a atfetmeyi kesinlikle onaylamadığını onun kendi ağzından işitmiş ve öğrenmiştir.

Nesebini Başkasına Nispet Eden Kimseye Cennetin Haram Kılınması

Zikredilen hadis-i şerifte, bilerek nesebini babasından veya efendisinden başka birine atfeden kişiye cennetin haram olacağı ifade edilmektedir. "Cennet haramdır" ifadesi ise iki farklı şekilde tevil edilmiştir:

1- Bu ifade, babasından başka birine intisap etmeyi helal görenlerin asla cennete giremeyeceği anlamına gelir.

2- Ehl-i necat (kurtuluşa erenler) cennete girecekken, bu kişiler onlarla beraber cennete giremezler. Ancak dünyadaki gayrimeşru uygulamalarının cezasını çektikten sonra veya Allah'ın affettiği kimseler ceza görmeden cennete girebilirler, anlamındadır.⁴⁵⁴

Bu hadisler, nesep konusunda doğruluk, dürüstlük ve adaletin önemini vurgulamaktadır. İslam'da, nesep ilişkileri doğru ve gerçeğe uygun bir şekilde belirlenmeli ve kişiler kendi öz babalarını ve aile bağlarını inkâr etmemelidirler. Rasulullah (s.a.v.) başka hadislerinde bilerek babasından başkasına babalık iddia edenin ve babasından yüz çevirenin küfretmiş olacağını⁴⁵⁵, bunun en büyük yalan ve iftiralardan

⁴⁵⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/52-53.

⁴⁵⁵ Buhârî, "Menkibeler", 6 (No. 3508); Buhârî, "Ferâiz", 29 (No. 6769); Müslim, "İman", 113(62). Müslümanın Cehenneme Gireceğini Bildiren Hadisler başlığı altında küfrün mahiyetinin açıklaması yapılmıştır.

biri olduğunu bizlere bildirmiştir.⁴⁵⁶ Bu hadis aynı zamanda yanlış nesep iddialarının miras hakkı vb. konularda haksızlığa sebep olup ciddi sonuçlara yol açabileceğini de hatırlatmaktadır.

İslam dininde nesebin belli olmasının önemi Müslümanın Cehenneme Gireceği Hadisler başlığı altında detaylıca izah edilmiştir.

2.2.5. Zina Etmek

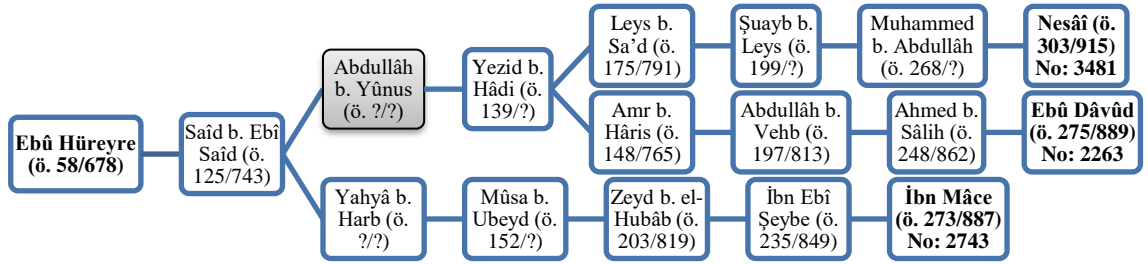
1-...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْمَلَاعِنَةِ: "أَيُّمَا امْرَأَةٍ

أَدْخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ رَجُلًا لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ، وَلَا يُدْخِلُهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ..."⁴⁵⁷

...Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivâyete göre, Mülâane ayeti indiğinde Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Bir kadın ailesinden olmayan bir erkeği evine alır ve zina ederse, Allah'tan bir şey istemeye hakkı yoktur ve Allah onu cennetine koymaz."

2.2.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde geçen "zayıf" bir hadistir.⁴⁵⁸ Senette yer alan Abdullâh b. Yûnus hakkında İbn Hacer, "meçhul hal" demektedir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Buhâri, "Menkibeler", 6 (No. 3509).

⁴⁵⁷ Nesâî, "Talâk", 47 (No. 3481); Ebû Dâvûd, "Talâk", 30 (No. 2263); İbn Mâce, "Miras", 13 (No. 2743).

⁴⁵⁸ Elbâni, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i Nesâî*, 8/53; *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i Tirmizî*, 5/117.

⁴⁵⁹ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/330.

2.2.5.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zina eylemi hem Kur'an'ı Kerim'de hem de hadisi şeriflerde yasaklanan büyük günahlardan biridir. Bu günah diğer semavi dinlerde de büyük günah olarak değerlendirilmiştir. Zikredilen bu hadis-i şerifte bir kadın, kendisine haram olan kimseyle zina ederse cennete giremeyeceği buyrulmaktadır. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'de geçen rivayetlerde ise kadın bu zinadan olan çocuğu eşine nispet ederse Allah'ın onu cennetine sokmayacağı zikredilmektedir. Kadının zinadan olan çocuğunu eşinin ailesine katması azabı hak etmesine sebep olmaktadır. Cennete giremeyecek ifadesi tehdit, korkutma amacıyla zikredilmektedir. Bu kişi cehennemde cezasını çektikten sonra cennete girer.⁴⁶⁰

2.2.6. Akrabalar ile İlgilenmemek

...إِنَّ جُبَيْرَ بْنَ مُطْعِمٍ، أَخْبَرَهُ: "أَنَّه سَمِعَ النَّبِيَّ (ص.) يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ."⁴⁶¹

"...Cübeyr b. Mut'im (r.a), Rasulullah (s.a.v)'den şöyle işittiğini söylemiştir: "Akrabaları ile ilgilenmeyi kesen kimse cennete girmez."

2.2.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî ve Müslim'in⁴⁶² Sahihlerinde, Ebû Dâvûd⁴⁶³ ve Tirmizî'nin⁴⁶⁴ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir.

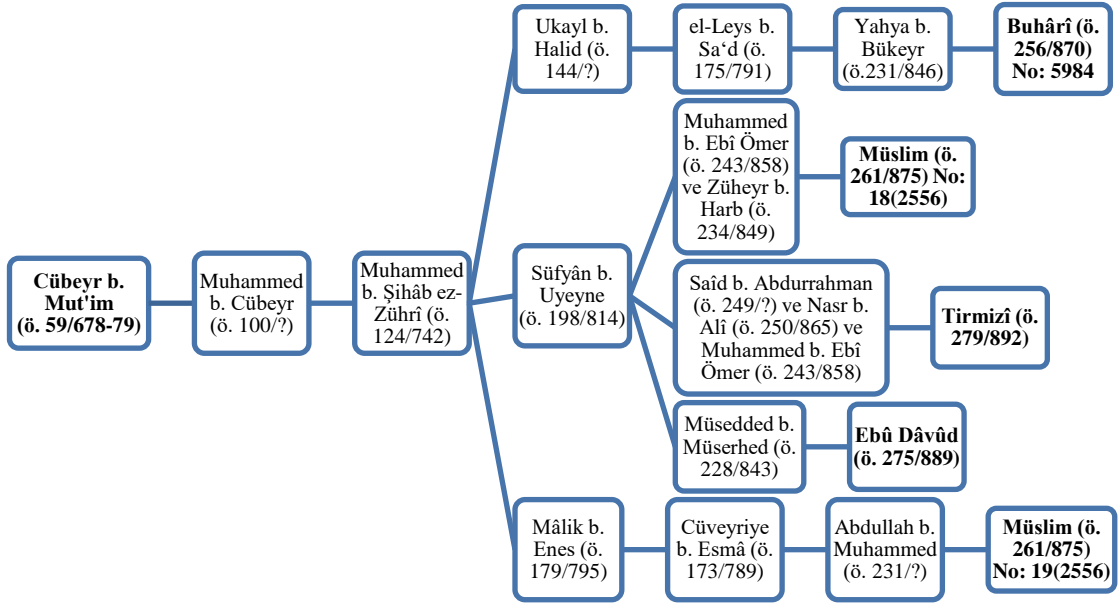
⁴⁶⁰ İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 7/449.

⁴⁶¹ Buhârî, "Edeb", 11 (No. 5984); Müslim, "İyilik, Sıla ve Âdâb", 18(2556), 19(2556); Ebû Dâvûd, "Zekât", 45 (No.1696); Tirmizî, "İyilik ve İrtibatı Kopartmamak", 10 (No. 1909).

⁴⁶² Müslim, "İyilik, Sıla ve Âdâb", 18(2556), 19(2556).

⁴⁶³ Ebû Dâvûd, "Zekât", 45 (No.1696).

⁴⁶⁴ Tirmizî, "İyilik ve İrtibatı Kopartmamak", 10 (No. 1909).

2.2.6.2. Hadisin Değerlendirmesi

İslam dini akrabalık bağına önem vererek akrabalarla iyi ilişkilerde bulunulmasını, akrabaların birbirine yardım etmesini, ziyarette bulunmasını tavsiye etmektedir. Akrabalarla kurulması gereken bu bağa sıla-i rahim, bu bağın kesilmesi ise kat'-ı rahim olarak ifade edilmektedir.⁴⁶⁵ Kuran-ı Kerim'de bu bağın koparılması yasaklanmaktadır.⁴⁶⁶ Zikrettiğimiz rivayette de Rasulullah (s.a.v.), akrabalık ilişkilerinin kesilmesini şiddetle yasaklamaktadır.

Kâdî İyâz, akrabalık bağının farz olduğunu ve bunu ilişkiyi kesmenin büyük günah olduğu konusunda ihtilaf olmadığını zikretmektedir.⁴⁶⁷

Akrabalarıyla İlişisini Kesenin Cennete Girememesi

Rivayette zikredilen cennete girememe meselesi iki şekilde tevil edilmektedir. Birincisi, kişi hiçbir sebep yokken ve haram olduğunu bildiği halde akraba ile ilişkiyi kesmeyi helal görürse böyle bir kimse kâfir olacağından ebedî cehennemde kalacak ve cennete giremeyecektir. İkincisi ise bu kimse ilk cennete girenlerle beraber giremez,

⁴⁶⁵ Mustafa Çağrı, "Sıla-i Rahim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/112.

⁴⁶⁶ en-Nisâ 4/1. "وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ"

⁴⁶⁷ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-Mu'lim*, 8/21; Nevevî, *el-Minhâc*, 16/113.

çünkü bu kimse sıla-i rahmi inkâr etmediğinden cezası kadar azap gördükten sonra cennete girebilir, denilmektedir.⁴⁶⁸

2.2.7. Laf Taşıyan ve Ara Bozan Kişi

...عَنْ حُدَيْفَةَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ص.) يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ.⁴⁶⁹"

...Huzeyfe b. Yeman (r.a.), Rasulullah (s.a.v)'den şöyle işittiğini söylemiştir:
“Laf taşıyan kimse cennete giremez.”

2.2.7.1. Hadisin Tahrici ve Değerlendirmesi

Bu hadis Buhârî⁴⁷⁰ ve Müslim'in⁴⁷¹ Sahihlerinde, Ebû Dâvûd⁴⁷² ve Tirmizî'nin Sünen'inde⁴⁷³ yer almaktadır. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir.

⁴⁶⁸ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 22/91; Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, 9/11; Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 6/330.

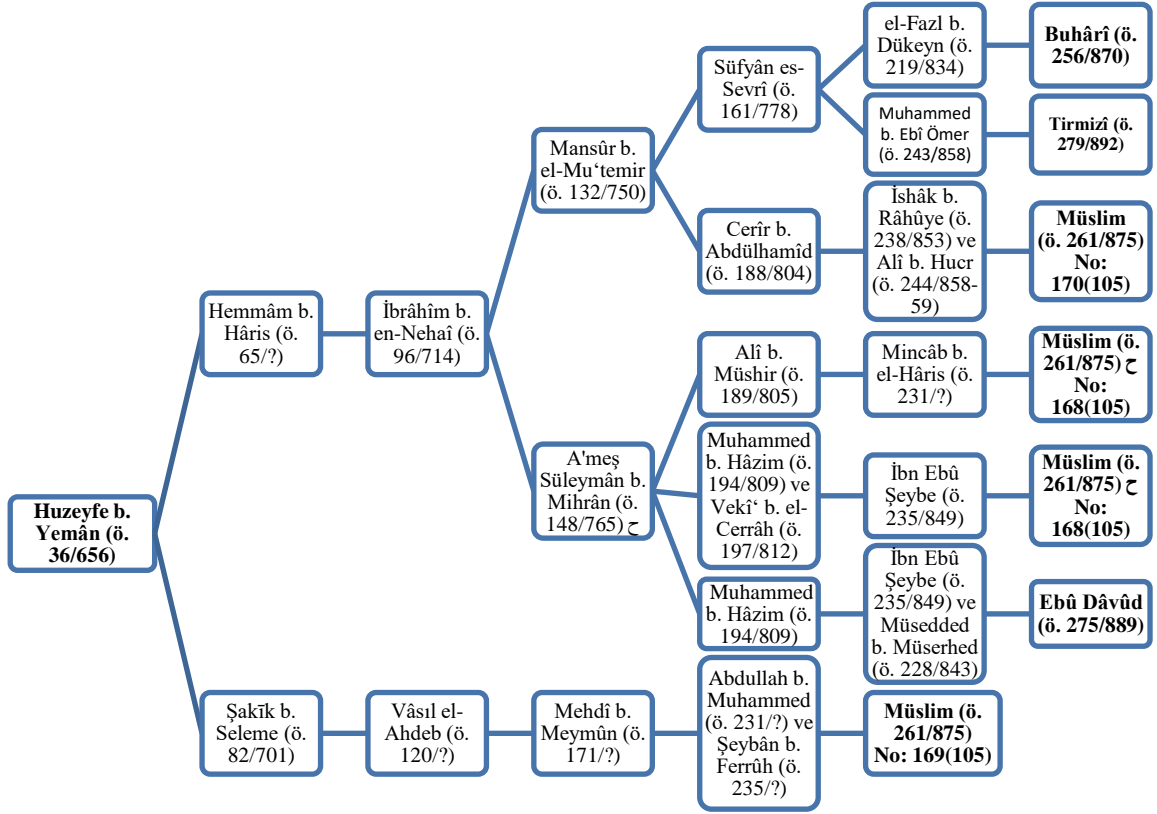
⁴⁶⁹ Buhârî, “Edeb”, 50 (No. 6056); Müslim, “İman”, 168(105)-169(105)-170(105); Ebû Dâvûd, “Edeb”, 33 (No. 4871); Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 79 (No. 2026).

⁴⁷⁰ Buhârî, “Edeb”, 50 (No. 6056).

⁴⁷¹ Müslim, “İman”, 168(105)-169(105)-170(105).

⁴⁷² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 33 (No. 4871).

⁴⁷³ Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 79 (No. 2026).

2.2.7.2. Hadisin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen rivayette Huzeyfe (r.a.) bir gün mescitte otururken bir adam gelmiş, yanındakiler bu adamın halifeye laf taşıdığını bildirince de Huzeyfe (r.a.) o kişiye duyurmak için bu rivayeti nakletmiştir.

Rivayetler incelendiğinde laf taşıma kelimesi bazı yerlerde “kattât-كَتَاتٌ” kelimesiyle, bazı yerlerde ise “nemmâm-نَمَامٌ”⁴⁷⁴ kelimesiyle ifade edilmektedir. Süfyan b. Uyeyne, bu kelimelerin eş anlamlı olduğunu söylemektedir.⁴⁷⁵ Hattâbî ise, nemmâmın konuşan kişilerle beraber konuşup sonra onların konuşmalarını ilgili kişiye ileten kimse olduğunu, kattâtın ise insanların haberi yokken onları gizlice dinleyip, duyduklarını ilgili kişiye ileten kimse olduğunu ve bunun fesat ve kötülüğünün daha fazla olduğunu söylemektedir. Aynî de bu konuda aynı görüşleri bizlere iletmektedir.

⁴⁷⁴ Müslim, “İman”, 168(105).

⁴⁷⁵ Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 79 (No. 2026).

Zikrettiğimiz bu hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.v.), laf taşıyanlar için büyük bir tehdit ifade ederek eğer Allah (a.c.) vâdini yerine getirirse laf taşıyan kimseye cehennemde azap edeceğini ve onu cennete girmekten mahrum edeceğini haber vermektedir. Ehli sünnetin ortak görüşüne göre Allah vâdinde tercih sahibidir, dilerse azap eder dilerse bağışlar. Cennete giremez lafzı için bir başka görüş de laf taşımayı helal kabul eden kimsenin asla cennete giremeyeceği veya bunu helal görmeden yapan kimsenin cennete ilk girenlerle beraber giremeyeceği olduğu zikredilmektedir.⁴⁷⁶

Laf Taşımak Gıybet Midir?

Âlimler arasında laf taşımak gıybet midir değil midir diye ihtilaf konusu olmuştur. Tercih edilen görüşe göre aralarında umum husus min vech vardır. Şöyle ki laf taşımak, bir kimsenin durumunu rızası olmadan kötü niyetle başkalarına anlatmaktır, mevzu bahis olan kişinin bunu bilip bilmemesi arasında fark görülmemiştir. Gıybet ise bir kimsenin hoşlanmadığı bir konuyla arkasından konuşmaktır. Bu durumda laf taşıma kötü niyet, ara açma vs. gayesi ile gıybette ayrılır, çünkü gıybette kötü niyet şart değildir. Gıybet ise arkadan konuşma yönünden laf taşımadan ayrılır, çünkü dedikodu olması için kişinin arkasından konuşulması gerekir, laf taşımada ise böyle bir şart yoktur.⁴⁷⁷

İmam Gazzâlî'nin Kendisine Laf Taşıyan Kimseye 6 Nasihati

Gazzâlî, nemîmenin (laf taşıyan) sadece “falan senin hakkında şunları söylüyor” diyen kimse olmadığını, ortaya çıkması istenmeyen bir şeyi ortaya çıkaran, istenmeyen bir sırrı açığa çıkaran kimse olduğunu da söylemektedir. Gazzâlî, kendisine bir kimseden laf taşınan kişiye şu altı şey tavsiye eder:

- 1) Laf taşıyanı onaylamamak gerekir.
- 2) O kimseyi laf taşımaktan sakındırmalı, kendisine nasihat edilmelidir.
- 3) Laf taşıyan kimseye Allah için buğz edilmelidir. Çünkü o kimseye Allah (a.c.) buğz etmiştir.
- 4) Laf taşıyan kimsenin sözleri ile yanında bulunmayan Müslümana suizanda bulunulmamalıdır.

⁴⁷⁶ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 22/130.

⁴⁷⁷ Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî*, 9/43.

- 5) Laf taşıyanın söyledikleri doğru mu yanlış mı diye kişiyi tecessüse ve araştırmaya sürüklememelidir.
- 6) Laf taşıyan kimseye yasakladıklarını kişi kendi yapmamalı yani onun taşıdığı lafları başkasına anlatmamalıdır. Eğer böyle yaparsa nehyettiğini kendi yaparak o da nemmâm olur.

Nevevî, Gazzâli'den bunları naklettikten sonra bu zikredilen hususların hepsinin laf taşıyan kimsede şer'i maslahat olmadığı zaman yapılması gerektiğini, maslahat olan durumlarda ise mesela bir kişinin malına, canına, ailesine vb. zarar gelecekse söylenen şeylerin engellenmeyeceğini ve dikkate alınması gerektiğini zikretmektedir.⁴⁷⁸

2.2.8. Komşusuna Eziyet Eden Kişi

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ."⁴⁷⁹

Ebu Hüreyre (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v): “Komşusu şerrinden emin olmayan kimse cennete giremez” buyurmuşlar.

2.2.8.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde⁴⁸⁰ Ahmed b. Hanbel⁴⁸¹ ve Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin⁴⁸² Müsnedlerinde geçmektedir. Hadis Müslim'de geçen “sahih” bir hadistir.

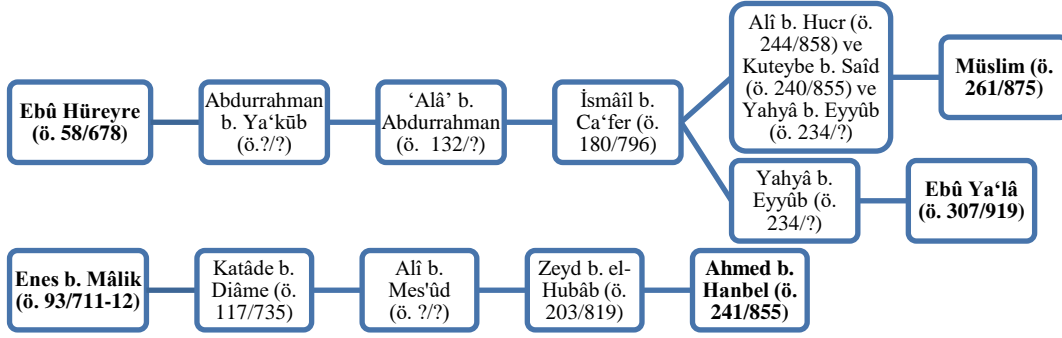
⁴⁷⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/112-113.

⁴⁷⁹ Müslim, “İman”, 73(46); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 20/343 (No. 13047); Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, 11/375 (No. 6490).

⁴⁸⁰ Müslim, “İman”, 73(46).

⁴⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 20/343 (No. 13047).

⁴⁸² Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, 11/375 (No. 6490).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Ahmed b. Hanbel'de geçen rivayetin başında “Kulun kalbi doğru olmadıkça imanı doğru olmaz, dili doğru olmadıkça kalbi doğru olmaz...” ziyadesiyle yer almaktadır. Konuyla alakalı Buhârî'nin Sahih'inde Ebû Şüreyh Huveylid b. Amr ile nakledilen rivayet İmandan Nefyeden Hadisler Bölümünde ele alınmıştır.

2.2.8.2. Hadisin Değerlendirmesi

İslam dininde komşu hakkına önem verilmektedir. Allah (a.c.), Kuran-ı Kerim'de komşuya iyilik yapılmasını buyurmaktadır.⁴⁸³ Rasulullah (s.a.v.) başka hadislerinde Allah'a ve ahiret gününe iman edenin, komşularına eziyet etmemesini, iyilikte bulunmasını, onlara ikramda bulunmasını buyurmaktadır.⁴⁸⁴ Yine bir hadisinde Cebrail'in (a.s.) komşu hakkında o kadar nasihat verdi ki komşuyu bana mirasçı yapacak zannettim⁴⁸⁵, buyurarak komşu hakkının önemini ifade etmektedir.

Metnini verdiğimiz rivayette geçen “bevaika” kelimesi, şerr, kötülük, zarar ziyan hatta cana kast etme anlamına gelen “bâika”nın çoğuludur. Rasulullah (s.a.v.), bir kimsenin komşusu o kişinin kötülüğünden emin değilse, şerrinden, zulmünden, zarar vermesinden korkuyorsa bu kimsenin cennete giremeyeceğini buyurmaktadır. Allah'ın iyilikte, ikramda bulunulmasını istediği bu kimselere kötü davranıldığı takdirde bunun karşılığı olarak cennete giremeyeceği tehdidi vardır.

⁴⁸³ En-Nisâ 4/36. “وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ”

⁴⁸⁴ Buhârî, “Edeb”, 31 (No. 6018); Müslim, “İman”, 74(47).

⁴⁸⁵ Buhârî, “Edeb”, 28 (No. 6015); Müslim, “İyilik, Sıla ve Âdâb”, 140(2624).

Komşusuna Kötü Davrananın Cennete Giremeyeceği

Nevevî, cennete girememeyi iki şekilde izah etmektedir. Birincisi, komşusuna kötülüğü dokunan kimselerin bu günahattan dolayı cennetin kapılarının ilk açıldığı anda cennete ilk girenlerle giremeyeceği, ceza görmesi sebebiyle cennete girmesinin gecikebileceğini söylemektedir. Artık bu kimsenin işi Allah'a kalmıştır, dilerse ceza çektirmeden hemen affeder, dilerse cezasını çektikten sonra cennetine koyar. İkinci olarak, komşuya kötülükte bulunmanın haram olduğunu bildiği halde bunu helal görüp kötülük yaparsa asla cennete giremeyeceğidir.⁴⁸⁶

2.2.9. Kibirli ve Kaba Davranan Kişi

1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ

كِبْرٍ."⁴⁸⁷

1-...Abdullâh b. Mes'ûd (r.a.) rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuş: "Kalbinde zerre miktar kibir olan kimse Cennete giremez."

2.2.9.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Birinci hadis, Müslim'in Sahih'inde⁴⁸⁸, Ebû Dâvûd⁴⁸⁹, Tirmizî⁴⁹⁰ ve İbn Mâce'nin⁴⁹¹ Sünenlerinde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁴⁹² yer alan "sahih" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Mes'ûd, Abdullâh b. Amr ve Şem'ûn b. Zeyd tarafından rivayet edilmiştir.

⁴⁸⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/17.

⁴⁸⁷ Müslim, "İman", 149(91)- 148(91)- 147(91); Ebû Dâvûd, "Kıyafetler", 26 (No. 4091); Tirmizî, "İyilik ve Sıla", 61 (No. 1998-1999); İbn Mâce, "Mukaddime", 9 (No. 59); "Zühd", 16 (No. 4173); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/80 (No. 6526).

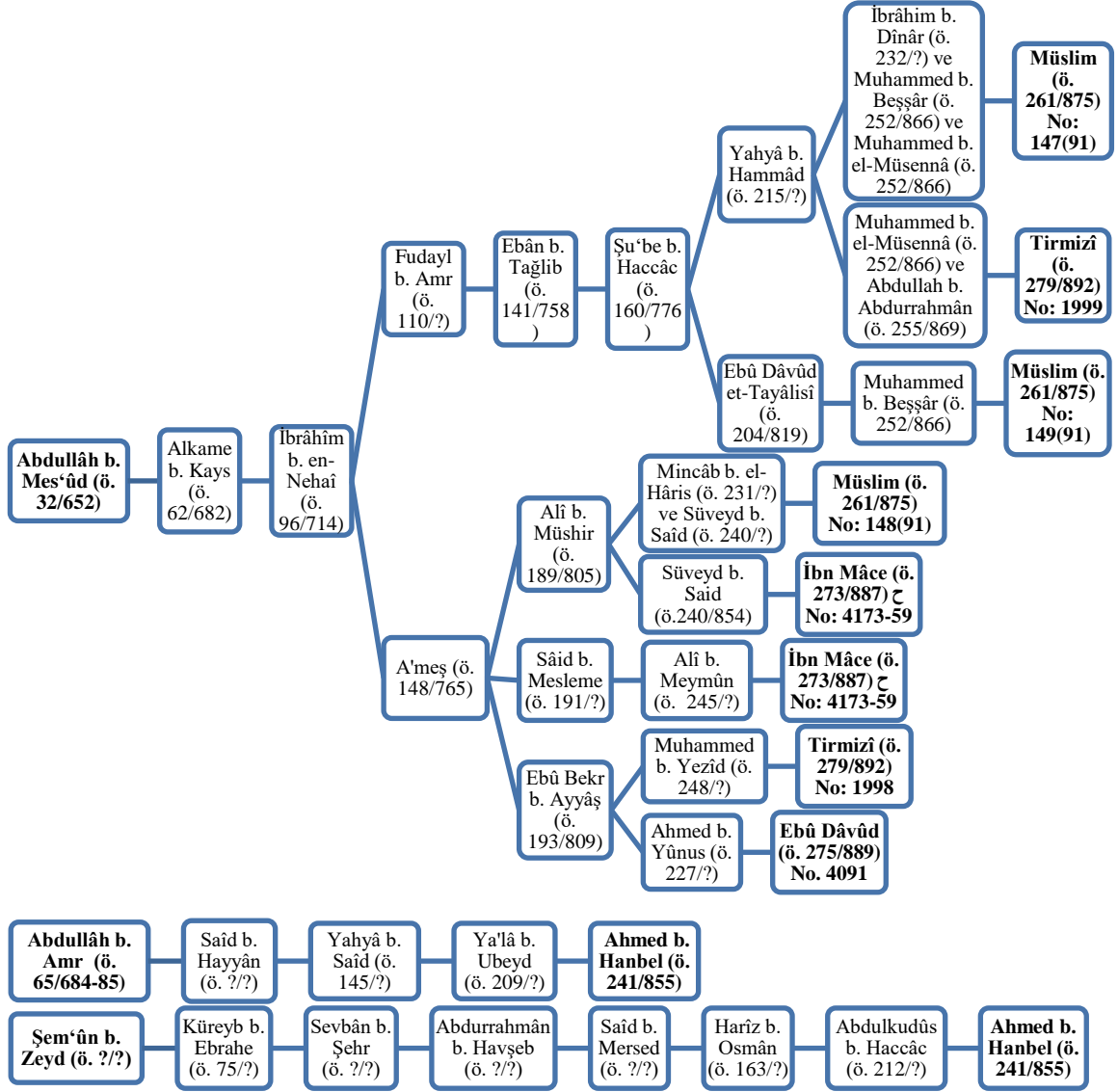
⁴⁸⁸ Müslim, "İman", 149(91)- 148(91)- 147(91).

⁴⁸⁹ Ebû Dâvûd, "Kıyafetler", 26 (No. 4091).

⁴⁹⁰ Tirmizî, "İyilik ve Sıla", 61 (No. 1998-1999).

⁴⁹¹ İbn Mâce, "Mukaddime", 9 (No. 59); "Zühd", 16 (No. 4173).

⁴⁹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/80 (No. 6526); 28/437-438 (No. 17206).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce’de geçen rivayetler “Kalbinde zerre miktar iman olan kişi cehenneme girmez” ziyadesiyle geçmektedir.⁴⁹³ Müslim’in Sahih’inde geçen diğer rivayette metnini verdiğimiz hadisin devamında bir adam, “ama insan elbisesinin güzel, ayakkabının güzel olmasını ister” demesi üzerine Rasulullah (s.a.v): “Şüphesiz ki Allah güzeldir; güzelliği sever. Kibir ise hakkı inkâr ve insanları tahkir etmektir” buyurur.⁴⁹⁴

⁴⁹³ Müslim, “İman”, 148(91); Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 61 (No. 1998); İbn Mâce, “Mukaddime”, 9 (No. 59); “Zühd”, 16 (No. 4173).

⁴⁹⁴ Müslim, “İman”, 147(91).

Ahmed b. Hanbel’de geçen rivayet Müslim’deki rivayetle benzerdir. Bu rivayette de metni verilen hadisin devamında bir adam, “ben şunla şunla süslenmeyi seviyorum” demesi üzerine Rasulullah (s.a.v.) “Bunlarda bir kibir yoktur, Allah güzeldir güzelliği sever, kibir ancak hak olanı kabul etmemek, insanları bakışları ile küçük görmektir” buyurur.⁴⁹⁵

2-...عَنْ حَارِثَةَ ابْنِ وَهْبٍ، قَالَ: "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ الْجَوَّاطُ وَلَا

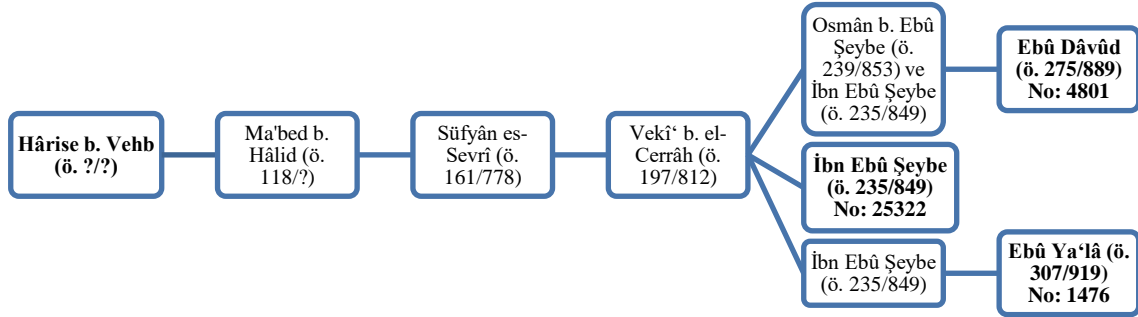
الْجَعْظَرِيُّ."⁴⁹⁶

2-...Hârise b. Vehb’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kendini öven, kendini beğenmiş katı kalpli insan cennete giremez.”

2.2.9.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

İkinci hadis, Ebû Dâvûd’un Sünen’inde⁴⁹⁷, Ebû Ya’lâ el-Mevsilî’nin Müsned’inde⁴⁹⁸ ve İbn Ebû Şeybe’nin Musannef’inde⁴⁹⁹ yer almaktadır.

Zikredilen rivayeti Nâsirüddin el-Elbânî, “sahih”, Hüseyin Selim Esed, “isnadı sahih” olarak değerlendirmektedir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/437-438 (No. 17206).

⁴⁹⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 8 (No. 4801); Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 3/53 (No. 1476); İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 5/211 (No. 25322).

⁴⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 8 (No. 4801).

⁴⁹⁸ Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 3/53 (No. 1476).

⁴⁹⁹ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 5/211 (No. 25322).

⁵⁰⁰ Elbânî, *Sahihu et-Tergîb ve't-Terhîb*, 3/65; Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 3/53 (No. 1476).

2.2.9.3. Hadislerin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen birinci hadis Kütüb-i Sitte kaynakları içerisinde Buhârî hariç diğer eserlerin hepsinde geçmektedir.

Kalbinde kibir olan kimsenin cennete girememesinin tevili konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Hattâbî'nin bu ifadeyi iki şekilde tevil etmektedir:

- 1- Burada kibirden maksat, imana karşı kibirlenmek, iman etmeye tenezzül etmemek yani iman etmemektir. Bu hal üzere ölen asla cennete giremeyecektir.
- 2- Buradaki kasıt, cennete giren kimsenin kalbinde kibir bulunmayacağıdır. Nitekim Allah (a.c.) Hicr Suresi'nin 47. ayetinde⁵⁰¹ cennete girerken kalplerden kin ve hasedin çıkarılacağını buyurmaktadır.

Nevevî, kendisinin bu tevillere katılmadığını, kibir kelimesinin herkes tarafında bilinen manasında kullanıldığını belirtmektedir. Yani kişinin kendini diğer insanlardan üstün görerek onları küçük görmesi ve hakkı kabul etmemesi olarak yorumlamış ve tevil yapılarak asıl istenilen anlamdan dışarı çıkılmaması gerektiğini söylemiştir. Kâdî İyâz ve başka âlimlere göre ise hadisten maksat bu kibir günahından dolayı cezasını çekmeden cennete girmeyeceğidir, Nevevî de bu görüşe katılmaktadır.⁵⁰²

Zikredilen ikinci hadiste ise cennette en yüksek mevkilere erişecek olanların en yüksek ahlâka sahip kimseler olacağı ve kötü ahlâklı kimselerin ise cennete ilk girenlerden olamayacakları ifade edilerek, güzel ahlâkın önemi vurgulanmaktadır.⁵⁰³

2.2.10. İçki İçmek

... عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَانٌ، وَلَا عَاقٌ، وَلَا مُدْمِنٌ

خَمْرٍ. 504"

⁵⁰¹ وَتَزَعْنَا مَا فِي صُورِهِمْ مِنْ غَلٍ.

⁵⁰² Nevevî, *el-Minhâc*, 2/91.

⁵⁰³ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 15/636-637.

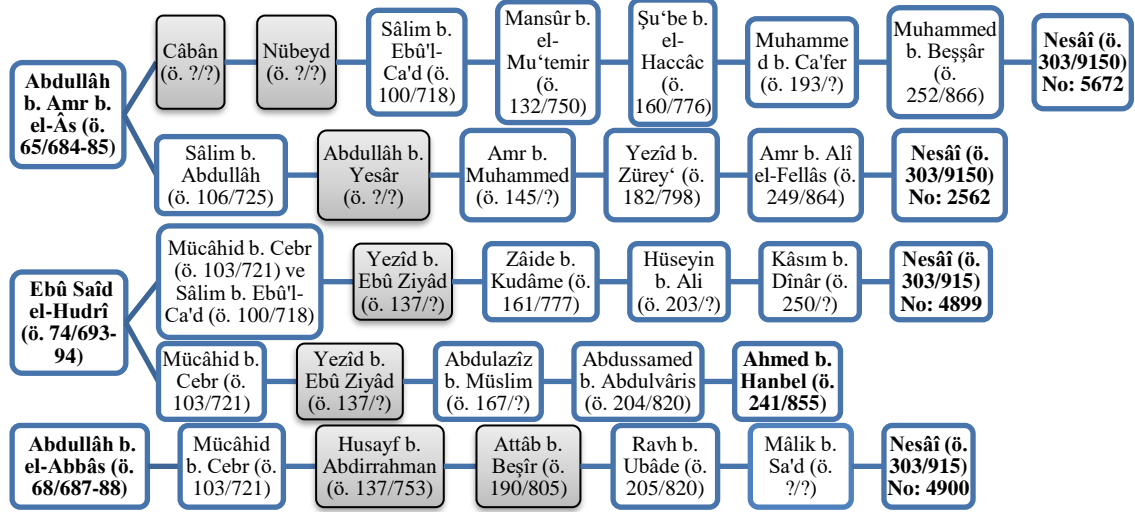
⁵⁰⁴ Nesâî, "İçecekler", 47 (No. 5672); "Zekât", 69 (2562).; İbn Mâce, "İçecekler", 3 (No. 3376); Nesâî, "Sünen-i Kübra", "İtk", 9,10 (No. 4899-4900); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/320 (No. 11222).

...Abdullâh b. Amr (r.a)'dan rivâyete göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Yaptığı iyiliği başa kakan, anne babasına asi olan ve içki içmeye devam eden alkolik cennete giremez.”

2.2.10.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Nesâî⁵⁰⁵ ve İbn Mâce'nin⁵⁰⁶ Sünenlerinde, Nesâî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında⁵⁰⁷ ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁵⁰⁸ yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullâh b. Abbâs ve Ebû'd-Derdâ tarafından rivayet edilmiştir.

Şuayb el Arnaut Ebû Saîd el-Hudrî'nin naklettiği hadisi, “senetteki Yezîd b. Ebî Ziyad'ın zayıflığından dolayı isnad zayıf, bu sebeple hadis hasen li gayrihi” olarak değerlendirmektedir ve hadisin munkatı olduğunu söylemektedir, çünkü Mücahid'in Ebu Said'den rivayet almadığını bildirmektedir.⁵⁰⁹ Tüm isnadlarda zayıf raviler bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurularak hadis, “zayıf” olarak değerlendirilmiştir.

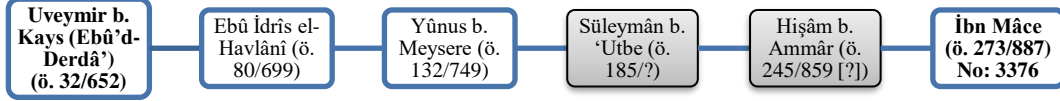
⁵⁰⁵ Nesâî, “İçecekler”, 47 (No. 5672); “Zekât”, 69 (2562).

⁵⁰⁶ İbn Mâce, “İçecekler”, 3 (No. 3376).

⁵⁰⁷ Nesâî, “İtk”, 9 (No. 4899).

⁵⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/320 (No. 11222).

⁵⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/320 (No. 11222).

Senedleri incelediğimizde:

- a) Câbân hakkında İbn Hâcer, “makbûl”⁵¹⁰, Buhârî onun için “Abdullâh b. Amr’dan bir şey duyulduğu bilinmiyor” demektedir.⁵¹¹
- b) Nübeyd hakkında İbn Hâcer, “makbûl” demektedir.⁵¹²
- c) Abdullâh b. Yesâr hakkında İbn Hâcer, “makbûl” demektedir.⁵¹³
- d) Yezîd b. Ebû Ziyâd hakkında Yahyâ b. Maîn, “zayıfu’l hadis ve leyse bi’l kaviy” demektedir.⁵¹⁴ İbn Hacer de “zayıf” olduğunu ifade etmektedir.⁵¹⁵
- e) Husayf b. Abdurrahmân hakkında Ahmed b. Hanbel “leyse bi hucce ve lâ kaviy, zayıfu’l hadis” ifadelerini kullanmaktadır.⁵¹⁶
- f) Attâb b. Beşîr hakkında Yahyâ b. Maîn “sika”, Nesâî “aradığın gibi kuvvetli değildir” demektedir.⁵¹⁷ İbn Hacer “sadûk, hata yapıyor” ifadelerini kullanmaktadır.⁵¹⁸
- g) Süleymân b. ‘Utbe hakkında Ebû Hâtîm “leyse bihi be’s”, Yahyâ b. Maîn ise “lâ şey”, Ahmed b. Hanbel ise “onu tanımıyorum” demektedir.⁵¹⁹

⁵¹⁰ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/136.

⁵¹¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî , et-Târîhu’l-kebîr (Haydarabad: Dairetu'l-Meârif el-Osmaniyye, t.s.), 2/257

⁵¹² Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*,1/559.

⁵¹³ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/330.

⁵¹⁴ Ebû'l Haccâc Cemaluddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Müessesetü'r Risale, 1400/1980), 32/138.

⁵¹⁵ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/601.

⁵¹⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 8/258.

⁵¹⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 19/288; Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Hindistan: Matbûât Dâiretü'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, 1326), 7/91.

⁵¹⁸ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/380.

⁵¹⁹ Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/134.

Rivayetin Metin Farklılıkları

İbn Mâce’de yer alan Ebû’d-Derdâ’nın naklettiği rivayette sadece “alkolik olan kişinin cennete giremeyeceği” bildirilmektedir.⁵²⁰

2.2.10.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Sarhoşluk veren her içecek hamr olarak adlandırılmaktadır. Hamr hem ayet hem de hadislerle kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Kuran-ı Kerim’de içkinin şeytanın pis işlerinden biri olduğu ve bundan sakınanın kurtulacağı⁵²¹, birtakım faydaları olsa bile zararının bundan daha fazla olduğu ve büyük günahlardan sayıldığı bildirilmektedir.⁵²² Rasulullah (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde, sarhoşluk yapan her içkinin hamr olduğu, bu yüzden hamrın haram olduğu, bir kimsenin dünyada hamr içmeye devam eder ve tevbe etmeden ölürse ahirette Allah’ın vaad ettiği içeceği içemeyeceğini buyurmaktadır.⁵²³

Yukarıda zikredilen rivayette de Rasulullah (s.a.v.) içki içmeye devam eden kimsenin cennete giremeyeceğini buyurmaktadır. Rivayette içki içmeye devam eden kimsenin kötü akıbetinden yâni imansız ölmesinden korkulmuştur. Böyle bir kimse imansız öldüğü takdirde içki yüzünden bu hâle girmiş olacağı ve imansız öldüğü için cennete giremeyeceği zikredilmiştir. Bir diğer tevil ise önceki değerlendirmelerimizde de zikrettiğimiz gibi içki içmeye devam eden kimse imanlı ölse bile cezasını çekmeden, cennete ilk girenlerle beraber giremeyeceğidir.⁵²⁴

Hadiste içki içmenin yanında anne babaya asi olmak, yapılan bir iyiliği başa kakmak da şiddetle tehdit edilmektedir. Nesâî’de geçen diğer rivayette erkeğe benzemeye çalışan kadınlar ve eşini, ailesini kıskanmayan erkekler de buna eklenmektedir.⁵²⁵ İbn Hibbân’ın Sahih’inde⁵²⁶ “sihir yapan/inanan ve akraba bağı

⁵²⁰ İbn Mâce, “İçecekler”, 3 (No. 3376).

⁵²¹ Mâide 5/90. “إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلامُ رَجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ”

⁵²² el-Bakara 2/219. “يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا”

⁵²³ Müslim, “Eşribe”, 73(2003)-74(2003).

⁵²⁴ İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 9/130-132.

⁵²⁵ Nesâî, “Zekât”, 69 (2562).

⁵²⁶ İbn Hibbân, “*el-İhsân fî takrîbi Şahîhi İbn Hibbân*”, 13/507-508 (No. 6137).

koparan”, Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde ise “zina çocuğu” ziyadesi de geçmektedir.⁵²⁷

2.2.11. Haksız Yere Vergi Alan Kişi

... عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ صَاحِبُ

مَكْسٍ."⁵²⁸

Ukbe b. Amir (r.a.) dedi ki; “Rasulullah’ı (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: Meks (haksız vergiyi) alan bir kimse cennete giremez.”

2.2.11.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd’un Sünen’inde⁵²⁹, Ahmed b. Hanbel⁵³⁰ ve Ebû Ya’lâ el-Mevsilî’nin⁵³¹ Müsnedlerinde ve Dârimî’nin Sünen’inde⁵³² yer almaktadır.

Bu rivayet hakkında Şuayb el-Arnâvût, “hasen li-gayrihî, isnad zayıf, Muhammed b. İshâk müdellistir, diğerr raviler güvenilirlerdir” demektedir. Hüseyin Selim Esed, “Muhammed b. İshâk’tan dolayı sened zayıftır” demektedir. Nâsirüddin el-Elbânî de “zayıf” olarak değerlendirmektedir.⁵³³ Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadis, “zayıf isnad” olarak değerlendirilmektedir.

⁵²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/493 (No. 6892).

⁵²⁸ Ebû Dâvûd, “Harac, İmare ve Fey”, 7 (No. 2937); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/526 (No. 17294); Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 3/293 (No. 1756); Dârimî, *Sünen*, 2/1036 (No. 1708).

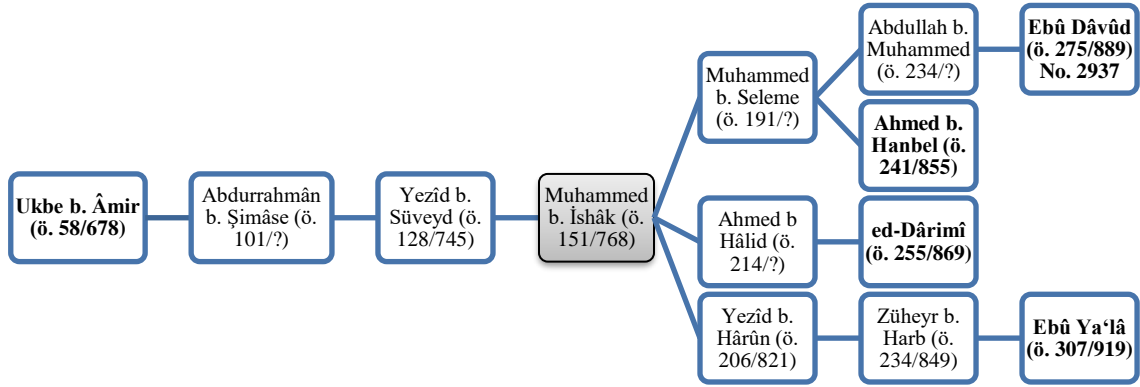
⁵²⁹ Ebû Dâvûd, “Harac, İmare ve Fey”, 7 (No. 2937).

⁵³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/526 (No. 17294)

⁵³¹ Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 3/293 (No. 1756).

⁵³² Dârimî, *es-Sünen*, 2/1036 (No. 1708).

⁵³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/526 (No. 17294); ed-Dârimî, *Sünen*, 2/1036 (No. 1708); Ebû Davud, “Harac, İmare ve Fey”, 7 (No. 2937).

Senedi incelediğimizde:

- a) Muhammed b. İshâk hakkında Ahmed b. Hanbel, “hasen hadis, leyse bi hucce”, Nesâî “leyse bi kaviy”, Yahyâ b. Maîn “aradığım kuvvette değil, zayıf, sadûk”⁵³⁴ ifadelerini kullanmaktadır. İbn Hacer “Megâzi konusunda imam, sadûk, müdellistir. Şii görüşlerini benimsemiş ve kaderi reddetmektedir” ifadelerini kullanmaktadır.⁵³⁵

2.2.11.2. Hadisin Değerlendirmesi

Meks kelimesi sözlükte “vergi tahsili, kesinti, gümrük resmi, bâc” gibi anlamlara gelmektedir. Bir diğer ifadeyle ülkedeki yönetim tarafından, hudut gümrüklerinden, limanlardan, şehir kapılarından, köprülerden, otoyollardan, pazar yerlerinden, kendi bölgelerine giren mallardan alınan giriş ücretidir.⁵³⁶ İbnu'l-Esîr (ö. 606/1210), meks hakkında vergi memurlarının halka zulmederek, haksız yere toplanan bir vergi olduğunu bildirerek, İslam dışı görülen bu haksız vergiyi halktan toplanan bir yöneticinin cehennemlik olmayı hak ettiği gibi, bu verginin toplanmasına hizmet eden vergi memurlarının da bu zulme yardımcı oldukları için cehennemlik olduklarını zikretmiştir.⁵³⁷ Yüksek vergilerle halkı zorlayan, ödeme esnasında kişiye zulmeden,

⁵³⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 24/414,423-424.

⁵³⁵ Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/467.

⁵³⁶ Cengiz Kallek, “Meks”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/583-588.

⁵³⁷ Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî ve Mahmûd Muhammed et-Tanâhî (Beyrut: Mektebetu'l-İlmiyye, 1399/1979), 4/349.

resmî oranlardan fazlasını alarak görevlerini kötüye kullanan yönetici ve vergi memurlarını (mekkâs, âşir) hedef alan bu hadiste Rasulullah (s.a.v.)'in meksi şiddetle kınadığı anlaşılmaktadır.

2.2.12. Cimrilik Yapmak ve Kölelere Kötü Davranmak

...عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خَبٌّ وَلَا مَنَّانٌ وَلَا

بَخِيلٌ".⁵³⁸

...Ebû Bekr'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sahtekâr, yaptığı iyiliği yüze vuran ve cimri kişi cennete girmeyecektir."

2.2.12.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî⁵³⁹ ve İbn Mâce'nin⁵⁴⁰ Sünenlerinde, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁵⁴¹ Ebû Bekr Sıddîk (r.a.) rivayeti ile yer almaktadır.

Tirmizî bu hadisi "hasen-garib", Nâsırüddin el-Elbânî "zayıf", Şuayb el-Arnâvut "Ferkad b. Ya'kûb'dan dolayı isnad zayıftır" şeklinde değerlendirmektedir.⁵⁴² Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadis ravilerin zayıflığından dolayı, "zayıf isnad" olarak değerlendirilmiştir.

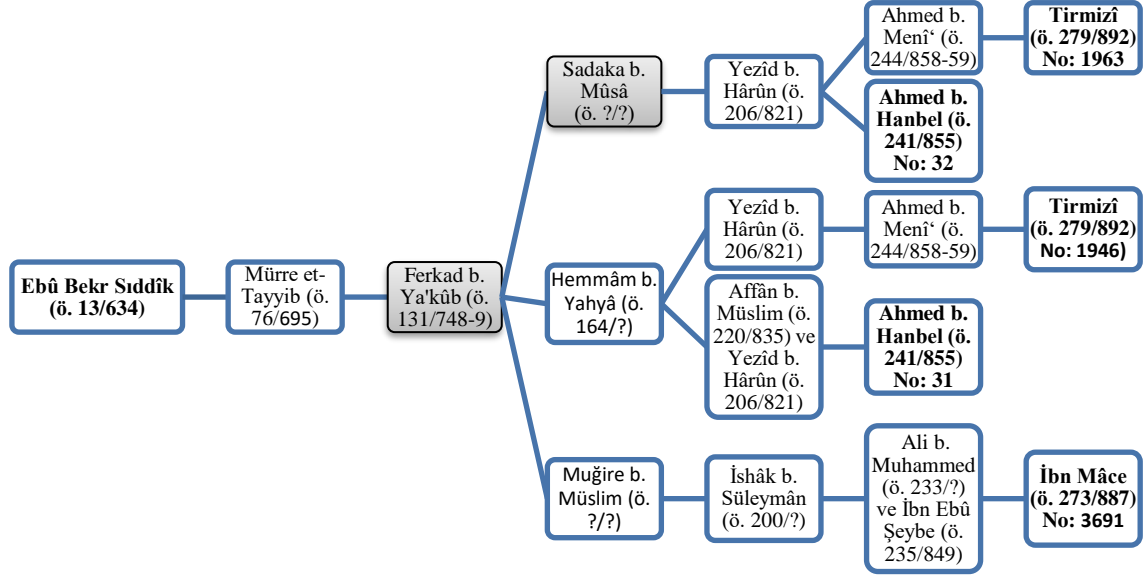
⁵³⁸ Tirmizî, "İyilik ve Sıla", 41 (No. 1963); 29 (No. 1946); İbn Mâce, "Edeb", 10 (No. 3691); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/209 (No. 31-32).

⁵³⁹ Tirmizî, "İyilik ve Sıla", 41 (No. 1963); 29 (No. 1946).

⁵⁴⁰ İbn Mâce, "Edeb", 10 (No. 3691).

⁵⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/209 (No. 31-32).

⁵⁴² Elbânî, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i İbn Mâce*, 8/191; Elbânî, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i Tirmizî*, 4/446; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/209.

Senedi incelediğimizde:

- Ferkad b. Ya' kûb (ö. 131/748-9) hakkında Buhârî “zayıf”, Nesâî “leyse bi sika”, Ya' kûb b. Şeybe “zayıfu'l hadis” ifadelerini kullanmaktadır.⁵⁴³
- Sadaka b. Mûsâ (ö. ?/?) için ise Ebû Hâtim Râzî “leyse kaviy”, Es-Sâcî ise “zayıfu'l hadis” demektir.⁵⁴⁴

Rivayetin Metin Farklılıkları

Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'de geçen rivayette, cariye/kölesine iyi davranmayan cennete giremez, denilmektedir.⁵⁴⁵

İbn Mâce'de geçen rivayette Rasulullah (s.a.v.), cariye/kölesine kötü davranan kimsenin cennete giremeyeceğini haber verdikten sonra çocuklarınıza değer verdiğiniz gibi cariye/kölelerinize de değer verip ikramda bulunun, onları da aynı şekilde yedin, buyurmuştur. Sahabe onların dünyada ne gibi faydası olduğunu sorunca da Rasulullah (s.a.v.), eğittiğin bir at ile fi sebilillah savaşırın, cariye/kölen de senin ihtiyacını giderir, namaz kıldığın vakit de artık o kardeşin olur, cevabını vermektedir.⁵⁴⁶

⁵⁴³ İbn Mâce, “Edeb”, 10 (No. 3691); Mizzî, *Tehzibü'l Kemal*, 8/263.

⁵⁴⁴ Mizzî, *Tehzibü'l Kemal*, 6/365.

⁵⁴⁵ Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 29 (No. 1946); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/209 (No. 31).

⁵⁴⁶ İbni Mâce, “Edeb”, 10 (No. 3691).

Ahmed b. Hanbel’de geçen diğer bir rivayette elinin altında bulunan cariyе/kölesine kötü davrananın haberini verdikten sonra cennete ilk girecek olanların ise Allah’a (a.c.) ve efendisine itaat eden köle/cariye olacağını bildirmiştir.⁵⁴⁷

2.2.12.2. Hadisin Değerlendirmesi

Rasulullah’ın (s.a.v.), Müslümanları cimrilikten şiddetle sakındırdığını önceki bölümde detaylıca ele alınmıştır. Kâdî İyâz cimrilerin hem dünyada hem de ahirette helak olabileceklerini söylerken İmam Nevevî ahirette helak olacakları manasının daha uygun olduğunu belirtmiştir.⁵⁴⁸

Bu hadisin bazı rivayetlerinde Rasulullah (s.a.v.), cariyе/kölelere kötü davrananları da uyarmaktadır.⁵⁴⁹ Kölelik müessesinin İslam’dan önce de mevcut olduğu, İslam’ın doğduğu sıralarda da Arap yarımadasında kölelik yaygın olduğu bilinmektedir. İslam dini bazı sebeplerden köleliği direkt kaldırmamıştır fakat birçok konuda hür insanlara yakın hukuki saygınlık vermiş ve bunu uygulayarak kölenin o süreç içinde insanca muamele görmesine olanak sağlamış, köleliği azaltmada ve onların özgürlüğe kavuşturularak insanlığa kazandırılmasını hedeflemiştir.

Kuran-ı Kerim’de imanlı bir kölenin hür bir müşrikten daha üstün tutulduğu bildirilmiştir.⁵⁵⁰ Allah’ın rızasını kazanmak için gönüllü olarak köle azat etmek teşvik edilmiş, bazı günahların (zihâr, yemin) kefareti olarak köle azat etme şartı sunulmuş, köleleri özgürlüğe kavuşturma yolları artırılmıştır.⁵⁵¹ Ayrıca azat edilecek köleler için zekât gelirinden pay ayrılmıştır.⁵⁵²

Rasulullah (s.a.v.), kölelik sistemini ortadan kaldırmak için mücadele vermiştir. Zikrettiğimiz rivayetlerde olduğu gibi köle ve cariyelere kötü muameleden şiddetle men ederek Müslim’de geçen bir başka rivayette de bizi Müslüman köleler ile kardeş kılmış,

⁵⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/209 (No. 32).

⁵⁴⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 16/134.

⁵⁴⁹ İbn Mâce, “Edeb”, 10 (No. 3691); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/209 (No. 32).

⁵⁵⁰ el-Bakara 2/221. "وَالْعَبْدُ مَوْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ"

⁵⁵¹ el-Mâide 5/89; el-Mücâdele 58/3.

⁵⁵² et-Tevbe 9/60. "إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ"

onlara yediğimizden yedirip, giydiğimizden giydirip, ağır iş yüklememizi eğer yüklemişsek de onlara yardım etmemizi buyurmuştur.⁵⁵³ Nevevî, cariye/köleye ikramda bulunup yediği yemekten yedirme emrini müstehap manasında yorumlamaktadır.⁵⁵⁴

2.2.13. Antlaşma Yapılan Zimmîyi Öldürmek

1-...-1 عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ (ص). قَالَ: "مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ،

وَإِنَّ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا."⁵⁵⁵

1-...Abdullâh b. Amr'ın (r.a) rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim antlaşma yapılan zimmîyi öldürürse cennetin kokusunu duyamaz. Oysa cennetin kokusu kırk yıllık mesafeden duyulur."

2.2.13.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis, Buhârî'nin Sahih'inde⁵⁵⁶, Nesâî⁵⁵⁷, Ebû Dâvûd⁵⁵⁸, Tirmizî⁵⁵⁹ ve İbn Mâce'nin⁵⁶⁰ Sünenlerinde rivayet edilmektedir. Buhârî'de geçen "sahih" bir hadistir.

Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr, Ebû Bekre ve Ebû Hureyre (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir.

⁵⁵³ Müslim, "Yeminler", 38(1661).

⁵⁵⁴ İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, 9/477-479.

⁵⁵⁵ Buhârî, "Cizye", 5 (No. 3166); "Diyetler", 30 (No. 6914); Nesâî, "Kasâme", 13 (No. 4747-4748-4750); Ebû Dâvûd, "Cihâd", 153 (No. 2760); Tirmizî, "Diyetler", 11 (No. 1403); İbni Mâce, "Diyetler", 32 (No. 2686-2687).

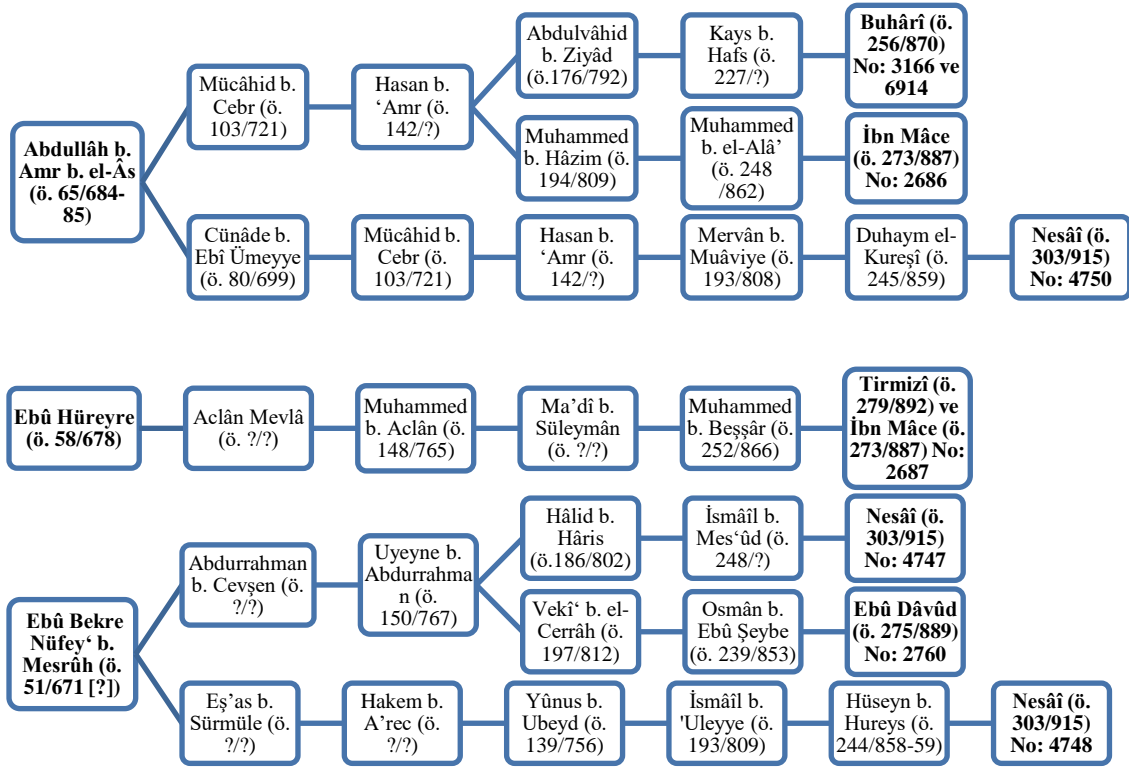
⁵⁵⁶ Buhârî, "Cizye", 5 (No. 3166); "Diyetler", 30 (No. 6914).

⁵⁵⁷ Nesâî, "Kasâme", 13 (No. 4747-4748-4750)

⁵⁵⁸ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 153 (No. 2760).

⁵⁵⁹ Tirmizî, "Diyetler", 11 (No. 1403).

⁵⁶⁰ İbni Mâce, "Diyetler", 32 (No. 2686-2687).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Yukarıda zikrettiğimiz hadis Müslim hariç Kütüb-i Sitte'deki diğer kaynaklarda yer almaktadır. Buhârî, Nesâî ve İbn Mâce'de yer alan Abdullâh b. Amr'ın naklettiği rivayetler benzer metinle gelmektedir.⁵⁶¹

Tirmizî ve İbn Mâce'de yer alan Ebû Hüreyre'nin naklettiği rivayette 40 yerine 70 yıllık mesafe denilmektedir.⁵⁶²

Nesâî'de ve Ebû Dâvûd'da yer alan Ebû Bekre rivayetinde ise haksız yere zimmîyi öldüren cennetin haram kılınacağı bildirilirken, Nesâî'deki diğer rivayette cennetin kokusunun haram kılınacağı zikredilmektedir.⁵⁶³

⁵⁶¹ Buhârî, "Diyetler", 30 (No. 6914); Nesâî, "Kasâme", 13 (No. 4750); İbni Mâce, "Diyetler", 32 (No. 2686).

⁵⁶² Tirmizî, "Diyetler", 11 (No. 1403); İbni Mâce, "Diyetler", 32 (No. 2687).

⁵⁶³ Nesâî, "Kasâme", 13 (No. 4747); Ebû Dâvûd, "Cihâd", 153 (No. 2760); Nesâî, "Kasâme", 13 (No. 4748).

2.2.13.2. Hadisin Değerlendirmesi

Hadiste geçen muâhed kelimesi zimmî anlamına gelmektedir. Zimmî, kendisine eman verilen, koruma altındaki kişi demektir. İslam devletinde yaşayan gayri müslimlerin zimmî olarak isimlendirilmesi, cizye adlı vergiyi ödemek suretiyle din özgürlüğü, can, mal, namus güvenliği sağlanarak Müslümanların teminatı altında yaşamalarındandır.⁵⁶⁴ Bahsettiğimiz zimmîlik müessesine cizye ayeti adıyla da bilinen Tevbe Suresinin 29. ayeti delildir. Bu ayet müşrikler ile ehl-i kitabı ayırarak, cizye vergisi ile ehl-i kitabın zimmî kabul edilebileceği bildirilmiştir.⁵⁶⁵

Zikrettiğimiz rivayette Rasulullah (s.a.v.), kendisiyle antlaşma yapılmış bir zimmînin ortada hiçbir sebep yokken zarar verilip öldürülmesini yasaklamış ve bunu yapan kimseler hakkında şiddetli bir tehditte bulunmuştur.

Zimmîyi Öldüren Kimsenin Cennetin Kokusunun Alamaması

Abdullâh b. Amr naklettiği rivayette cennet kokusunun kırk yıllık, Ebû Hureyre ise yetmiş yıllık mesafeden alındığı bildirmektedir. Farklı rakamlara dâir rivayetler de vardır. Suyûtî, Müslümanların derecelerine ve amellerine göre Allah'ın (a.c.) dilediği kimselerin bu kokuyu daha yakın mesafeden veya daha uzak mesafeden duyacağını ya da hiç duyamayacağını söylemektedir.⁵⁶⁶

Aynî, rivayette cennetin kokusunun alınmaması hakkında, o kimse cezasını çektikten sonra veya Allah'ın affetmesiyle cennete girdiğinde, büyük günah işlemeyenlerin ilk bulduğu şeyi yani cennetin kokusunu bulamayacağını, cennetin kokusundan mahrum bırakılacağını söylemektedir.⁵⁶⁷

⁵⁶⁴ Mustafa Fayda, "Zimmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/428.

⁵⁶⁵ et-Tevbe 9/29. "الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ"

⁵⁶⁶ İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, 7/354-355.

⁵⁶⁷ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 15/89.

2.2.14.Yöneticilerin Hak ile Yönetmemesi

...عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: "أَتَيْنَا مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ نَعُوذُهُ، فَدَخَلَ عَلَيْنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، فَقَالَ لَهُ مَعْقِلٌ: أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص.)، فَقَالَ: مَا مِنْ وَالٍ يَلِي رَعِيَّةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَيَمُوتُ وَهُوَ غَائِبٌ لَهُمْ، إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ."⁵⁶⁸

...Hasen Basrî (r.a.) şöyle demiştir: “Biz hasta ziyareti için Ma’kıl ibn Yesâr’a (r.a) geldik. Bu esnada yanımıza vâli Ubeydullah b. Ziyâd girdi. Ma’kıl da Ubeydullah’a hitaben şöyle dedi: Sana Rasulullah (s.a.v.)’den duyduğum bir hadîsi aktaracağım: Müslüman topluluğa yönetici olan kişi, o halkı aldatıp zulmettiği hal üzere ölürse, Allah ona cenneti haram etmiştir.”

2.2.14.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁵⁶⁹ ve Müslim’in⁵⁷⁰ Sahihlerinde, Ahmed b. Hanbel⁵⁷¹, Kudâî⁵⁷² ve Rûyânî’nin⁵⁷³ Müsnedlerinde yer almaktadır. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ma’kıl b. Yesâr ve Abdullâh b. Mugaffel el-Müzenî ve Abdurrahmân b. Semüre tarafından rivayet edilmiştir.

⁵⁶⁸ Buhârî, “Hükümler”, 8 (No. 7151-7150); Müslim, “İman”, 227(142)-228(142)-(142), “İmâre”, No: 21(142)-22(142); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/410-411 (No. 20291); Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca’fer el-Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1407/1986), 2/21, (No. 804)-2/22 (No. 806); Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî, *Müsnedü’r-Rûyânî*, thk. Eymen Ali Ebû Yamânî (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1416), 2/93 (No. 883).

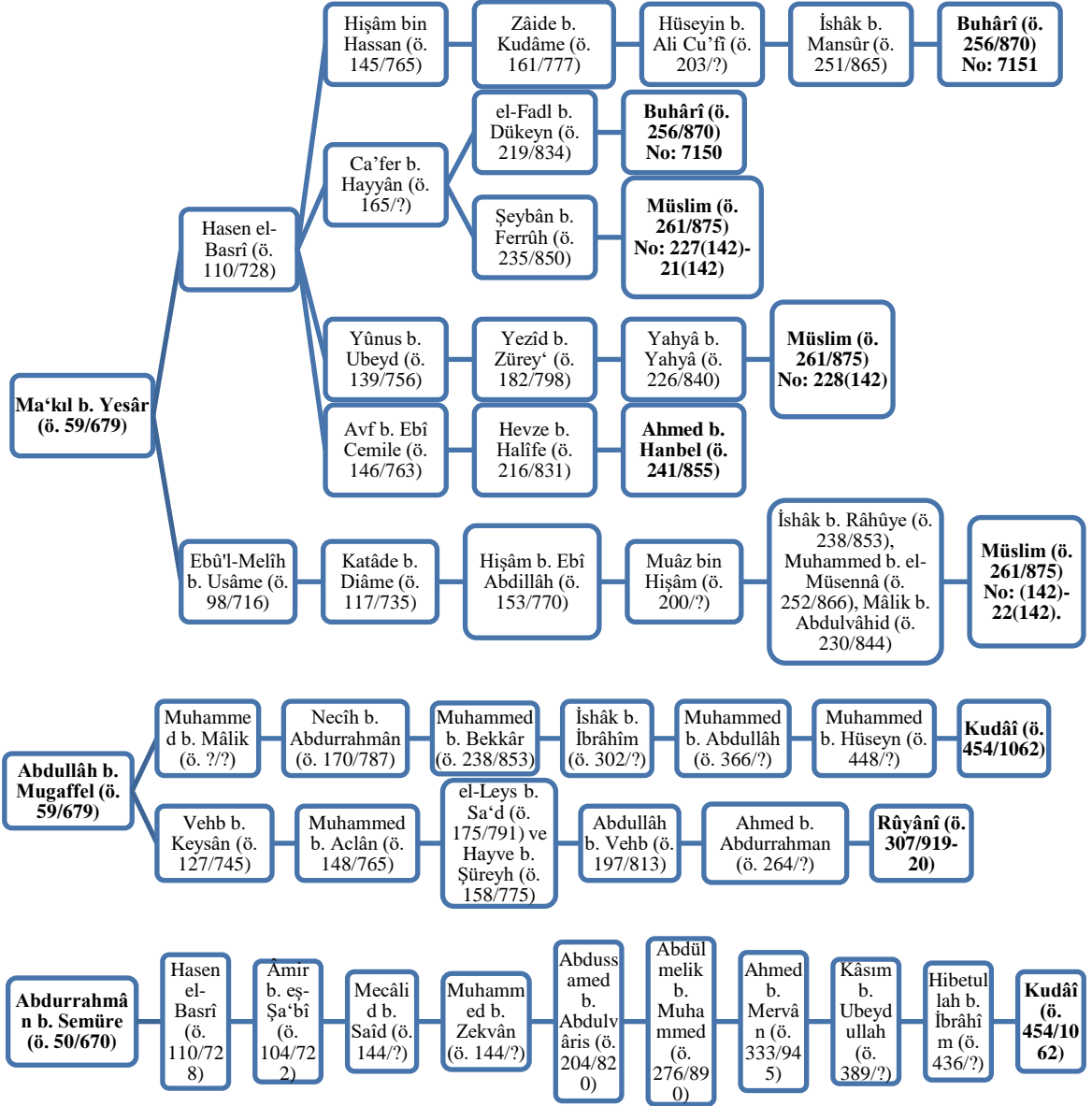
⁵⁶⁹ Buhârî, “Hükümler”, 8 (No. 7150-7151).

⁵⁷⁰ Müslim, “İman”, 227(142)-228(142)-(142), “İmâre”, No: 21(142)-22(142).

⁵⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/427 (No. 20315).

⁵⁷² Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, 2/21 (No. 804); 2/22 (No. 806).

⁵⁷³ Rûyânî, *Müsnedü’r-Rûyânî*, 2/93 (No. 883).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Buhârî'de geçen diğer rivayette “Allah bir kulu halkı yönetmek için seçer de o kimse nasihat edip halkı korumazsa cennetin kokusunu alamaz” ifadesi ile geçmektedir.⁵⁷⁴ Müslim'de geçen rivayetler, metnini verdiğimiz hadisle benzer manada gelirken⁵⁷⁵ bir diğer rivayette “Müslümanların işlerini eline alıp da onlar için çalışmayan

⁵⁷⁴ Buhârî, “Hükümler” 8 (No. 7150).

⁵⁷⁵ Müslim, “İman”, 227(142)-228(142); “İmâre”, No: 21(142).

ve onlara nasihat etmeyen hükümdar, onlarla birlikte cennete giremez” lafzıyla zikredilmektedir.⁵⁷⁶

Ahmed b. Hanbel’de geçmekte olan Ma’kil b. Yesâr’ın naklettiği rivayette ise, Ma’kil, kim bir halkı yönetir de ona nasihat etmezse ona cennetin kokusunu duyamaz, onun kokusu 100 yıllık mesafeden alınır rivayetini Ubeydullah b. Ziyad’a bildirir. İbn Ziyad kendisine bu hadisi neden önceden söylemediğini sorduğunda ise Ma’kil, sen şu an bu hal üzere olmasaydın sana bunu yine nakletmezdim, diye cevap verir.⁵⁷⁷

Rûyânî’nin naklettiği rivayet biraz daha uzun halde gelmekte olup olay şöyle gerçekleşmektedir; Abdullâh b. Mugaffel Irak ehlinin birtakım şeyleri inkâr ettiğini görünce Ubeydullah b. Ziyad’ın yanına giderek yukarıda zikrettiğimiz hadisi sonunda “Allah ona cenneti haram kılar ve onu cehenneme sokar” ziyadesiyle Ubeydullah’a nakleder. Ubeydullah b. Ziyad ise Abdullâh b. Mugaffel’e, sen sahabenin önemsiz artıklarından başka bir şey değilsin, der. Abdullâh b. Mugaffel bunun üzerine, sahabenin arasında önemsiz değersiz bir kimse var mı, o sahabeler seçkin değerli şerefli değiller mi? diye cevap verir.⁵⁷⁸

Kûdâî’de geçen rivayet de uzun bir şekilde gelmektedir. Abdullâh b. Mugaffel, Ey Ubeydullah! Allah’tan kork, şüphe yok ki yöneticilerin kötülere hutamededir (cehennemdedir), der. Ubeydullah, sen sahabenin önemsiz artıklarından değil misin diye cevap verir. Abdullâh b. Mugaffel, Rasulullah’ın ahabında artık yoktur, ey Ubeydullah sana Rasulullah’tan duyduğum bir şeyi haber vereceğim ama onu yalanlamayacaksın, der. Ubeydullah, bir kişiyi yalanlayacak olsam bu Rasulullah (s.a.v.) olmaz, der. Bunun üzerine Abdullâh, “bir yönetici halkını aldatarak bir gece dahi geçirirse Allah ona cennetin kokusunu haram kılar. Halbuki cennetin kokusu 70 yıllık mesafeden duyulur” rivayetini nakleder. Hadisin devamında Ubeydullah Abdullâh’a, bu rivayeti nakletmen karşılığında benden ne istersen dile, demesi üzerine Abdullâh, senden ne bir fayda ne bir zarar görmek isterim cevabını vermektedir.⁵⁷⁹

⁵⁷⁶ Müslim, “İman”, (142); “İmâre” 22(142).

⁵⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/427 (No. 20315).

⁵⁷⁸ Rûyânî, *Müsnedü’r-Rûyânî*, 2/93 (No. 883).

⁵⁷⁹ Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, 2/22 (No. 806).

Kûdâi'de geçen Abdurrahmân b. Semüre'nin naklettiği rivayette ise, halka nasihat etmeyen yöneticiye cennetin haram kılınacağı bildirilir.⁵⁸⁰

2.2.14.2. Hadisin Değerlendirmesi

Kütüb-i Sitte kaynakları içerisinde sadece Buhârî ve Müslim'de geçmekte olan bu rivayet, diğer kaynaklarda başka sahabe rivayetleri ile yer almaktadır.

Zikrettiğimiz rivayette idarecisi olduğu halka adaletsiz davranan, onları aldatan, hayır üzere nasihat etmeyen, halkı için çalışıp çabalamayan yöneticiler için şiddetli bir tehdit vardır.

Allah (a.c.), Kur'an-ı Kerim'de Dâvûd'a (a.s.) heva hevesine uymayıp halkı adaletle hükmedip yönetmesini emretmiştir.⁵⁸¹ Rasulullah (s.a.v) başka bir hadis-i şerifinde kıyamet günü arşın gölgelenecek yedi sınıf insanı bildirirken ilk başta adaletli yönetici vasfını zikretmektedir.⁵⁸² Başa geçen yöneticinin halka iyi muamele edip adaletle davranması Kuran ve sünnette emredilirken bunu yapmayan yönetici de şiddetle tehdit edilmektedir.

Hadisin bazı rivayetlerinde Allah'ın bir kulu yönetici yapması, bir valiyi/amiri başa geçirmesi vb. tabirler kullanılmıştır, bundan kasıt halkı yöneten yöneticilerdir. Halkın başına geçmiş bu kimseler, dünyalık ve ahiretlik bütün konularda halkın sorumluluğunu almış olurlar. Bu kimseler insanların hakkını korumaz, şer'i kuralları uygulamaz, emanete ihanet eder, adaletli olmazlarsa görevlerini yerine getirmemiş olurlar. Hadis-i şerifte geçen "غَاشٌّ-gâşş" kelimesinden kastedilenin de bu olduğu zikredilmektedir.

Rivayette adı zikredilen Ubeydullah b. Ziyâd, Muâviye ve Yezîd zamanında Basra valiliği yapmıştır. Ubeydullah halka zulmetmesi ve kan dökmeye başlamasından dolayı sahabiler tarafından bu hadisle uyarılmıştır.

⁵⁸⁰ Kudâi, *Müsnedü's-Şihâb*, 2/21 (No. 804).

⁵⁸¹ Sâd Suresi 38/25. "يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ"

⁵⁸² Buhârî, "Zekât", 16 (No. 1423).

Kâdî İyâz, Ma'kil'in (r.a) bu hadisi ölüm döşegine düşmeden söylememesinin sebebi, eğer bunu normal vakitte zikretseydi bu hadis Ubeydullah'ın harekete geçirmez, bir etki yapmaz ve onun devam eden kötü hali sebebiyle de insanların kalplerine bu hadis yerleşmezdi diye onu daha önce zikretmekten korktuğunu söylemiştir. Nevevî de bu görüşü uygun bulmuştur.

Halkı Adaletle Yönetmeyen Yöneticiye Cennetin Haram Kılınması

Rivayetlerde geçen cennetin haram kılınması, cennetin kokusunun alınamayacak olması, halkıyla beraber cennete giremeyecek olmasından kasıt, birçok yerde daha önce zikrettiğimiz teviller gibi burada da aldatmayı, zulmü helal görerek yapmasıdır. Bu şekilde yaptığından dinden çıkacağı için sonsuza kadar cennete giremeyecektir. Ya da bu yaptığı zulmün haram olduğuna inandığı halde yine de yaparsa cennete ilk giren kazanmış kimselerle birlikte girmek kendilerine haram kılınmıştır. Buradaki haram kılma men etmek anlamında da kabul edilmiştir. Kâdî İyâz da bunun Rasulullah (s.a.v.) tarafından cennetten uzaklaştıran, helak edici büyük bir günah olduğu konusunda uyarıda bulunduğunu zikretmiştir.

Bir başka görüşe göre de Allah'ın cenneti haram kılmasının manası, Allah'ın halkını aldatan o kimseye vaîdini (cehennem cezasını) uygulayacağıdır. Çünkü o aldatılan mazlum halk, o yöneticiden razı olmayacaktır. Yöneticilerin kalabalık halkına yaptığı haksızlık ve zulümlerin hesabı tek tek sorulacak ve tüm halktan helallik alması gerekeceği zikredilmektedir. Bu hadis Rasulullah (s.a.v.) tarafından adaletli olmayan yöneticiler için şiddetli bir tehdittir.⁵⁸³

2.2.15. Sakallarını Siyaha Boyayanlar

... عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَفَعَهُ أَنَّهُ قَالَ: "قَوْمٌ يَخْضِبُونَ بِهَذَا السَّوَادِ آخِرَ الزَّمَانِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ،

لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ."⁵⁸⁴

⁵⁸³ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/166-167; 12/214-215; Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 24/228-229.

⁵⁸⁴ Nesâî, "Süslenme", 15 (No. 5075); Ebû Dâvûd, "Saç-Sakal", 19 (No. 4212); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/276 (No. 2470); Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 4/471 (No. 2603).

...Abdullâh b. Abbas'tan (r.a.) rivâyet edildiğine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Son zamanlarda (kıyamete yakın zamanlarda) güvercinlerin gerdanı gibi sakallarını siyaha boyayanlar çıkacaktır, onlar cennet kokusunu alamayacaklardır.”

2.2.15.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Nesâî⁵⁸⁵ ve Ebû Dâvûd'un⁵⁸⁶ Sünenlerinde, Ahmed b. Hanbel⁵⁸⁷ ve Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin⁵⁸⁸ Müsnedlerinde yer almaktadır.

Şuayb el Arnavut, “Şeyhaynın şartlarına göre isnadı sahihtir”, Elbânî, “sahih”, Hüseyin Selim Esed, “isnadı sahih” olarak değerlendirmiştir.⁵⁸⁹ İbnu'l Cevzi ise bu hadisi “sahih değildir” diyerek Mevzûât'ına almıştır.⁵⁹⁰ Şuayb el-Arnâvût, Abdülmelik b. Kerîm'in Ebû Saîd Mevlâ Beni Umeyye olduğunu söylemektedir ve bu kişinin sika olduğunu bildirmektedir. İbnu'l-Cevzi hata yaparak, onu zayıf hükmü verilmiş olan Abdülkerim b. Ebî el Muhârik el-Basrî zannetmiştir ve zikrettiğimiz hadisin de bu yüzden zayıf olduğuna hükmetmiştir.⁵⁹¹ Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadis, “sahih” olarak değerlendirilmiştir.

⁵⁸⁵ Nesâî, “Süslenme”, 15 (No. 5075).

⁵⁸⁶ Ebû Dâvûd, “Saç-Sakal”, 19 (No. 4212).

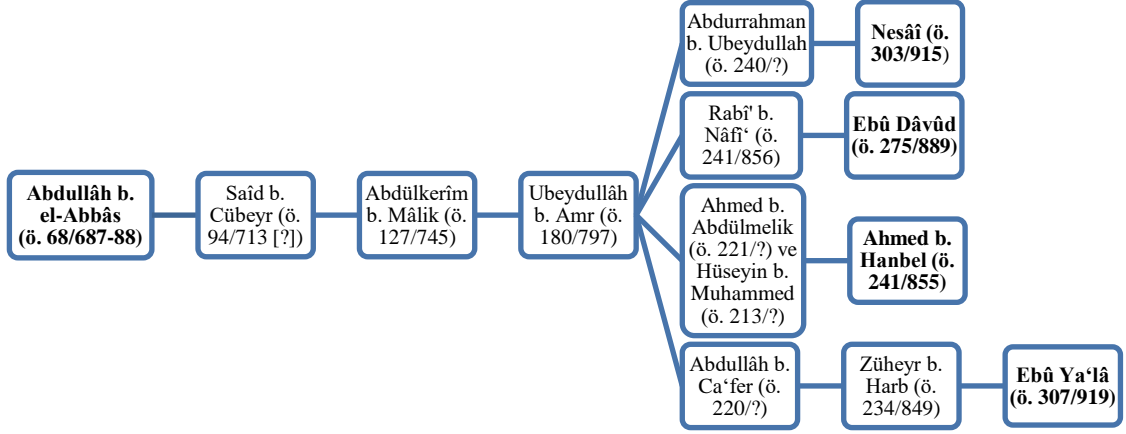
⁵⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/276 (No. 2470).

⁵⁸⁸ Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, 4/471 (No. 2603).

⁵⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/276; Elbânî, *Sahîhu ve Zaiifu Sünen-i Nesâî*, 11/147 ve Ebû Dâvûd, “Saç-Sakal”, 19 (No. 4212); Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, 4/471.

⁵⁹⁰ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *el-Kavlü'l-müsedded fi'z-zebbi 'an Müsnedi Ahmed* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1401), 1/6.

⁵⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/276.

2.2.15.2. Hadisin Değerlendirmesi

Rasulullah (s.a.v.) bazı kimselerin yaşlılıktan dolayı saçlarında ve sakallarında meydana gelen beyazlığı siyah renge dönüştüreceklerini söylemekte ve bunu yapanları tarif ederken güvercinlerin de göğüs kısmı genellikle siyah olduğu için onlara benzetmektedir. Rasulullah (s.a.v.) bu hadisinde, insanları saçını ve sakalını siyaha boyanmasından şiddetle men etmektedir.

Saç ve Sakalın Siyaha Boyanması Konusundaki İhtilaflar

Saçın ve sakalın siyaha boyanması konusunda alimler ihtilaf etmektedirler.

Büyük çoğunluk saç ve sakalın siyaha boyanmasının mekruh olduğunu söylemektedirler.

Şafii mezhebine bağlı olan İmam Nevevî, erkekler için saçı sarı veya kırmızıya boyamanın sünnet ancak siyaha boyamanın haram olduğunu söylemektedir.⁵⁹²

Hanefi alimlerden İbn Abîdîn, herhangi bir savaş durumu haricinde de saçını ve sakalını boyaması bir erkek için müstehap olduğu, fakat en sahih olan başkalarına izin verse de Rasulullah'ın (s.a.v.) bunu yapmadığıdır. Saç ve sakalın bir zaruret olmaksızın siyaha boyanmasının ise mekruh olduğunu zikretmektedir.⁵⁹³

⁵⁹² Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Ravzatü't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l-Müttakîn*, thk. Züheyr el-Şaveys (Beyrut- Dımeşk-Amman: Mektebü'l-İslamî, 1412/1991), 3/234.

⁵⁹³ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz b. Âbidîn ed-Dımaşki el-Hanefî, *Reddü'l-Muhtâr 'Ale'd-Dürri'l-Muhtâr* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1412/1992), 6/422.

Askalânî, Rasulullah'ın (s.a.v.) Yahudi ve Hristiyanların beyaz olan saç ve sakallarını boyamadıklarını ve onlara muhalefet edilmesini⁵⁹⁴ buyurduğu hadisi zikrederek, siyaha boyamayı caiz görenlerin bu hâdise dayandıklarını belirtmektedir. Seleften bazıları da bu şekilde siyaha boyamayı caiz görmüşlerdir.⁵⁹⁵

Bazı alimler, savaş esnasında düşmana heybetli görünmek amaçlı boyanmasını caiz görmüşlerdir. Bazı alimler, erkek ile kadını farklı değerlendirmiş ve sadece kadınların saçlarını siyaha boyamalarını caiz görmüşlerdir. Bazıları ise bu rivayetin siyaha boyamanın mekruhluğuna işaret etmediğini, sadece bu özelliklere sahip bir topluluğun geleceğinin haber verilmesinden ibaret olduğunu söylemektedirler.⁵⁹⁶

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda özellikle yaşlı erkeklerin bir mazeretleri olmadan saçlarını siyaha boyamalarının tahrimen mekruh olduğu anlaşılmaktadır.

Saç ve Sakalını Siyaha Boyamanın Cennetin Kokusunu Alamaması

Bu hadiste cennetin kokusunun alınmayacağından maksat tehdit olabilir. Bu tehditin gerçekleşebileceği ya da böyle bir şeyin olabileceği ihtimaline de hamledilebileceği söylenmektedir. Yani mutlak manada olacak anlamına gelmemekle birlikte, saçlarını sakallarını siyaha boyayanların cennetin kokusundan mahrum olma ihtimalleri vardır. Bazıları bu kimselerin cennete girmeden önce gerek kabirde gerek kıyamet bekleyişinde gerek de cehennemde, yani cennete girilene kadar ki bütün ahiret aşamalarında hiçbir şekilde cennetin kokusunu alma olayının gerçekleşmeyeceği anlamına gelebileceğini zikretmektedir.⁵⁹⁷

⁵⁹⁴ Buhârî, "Enbiyâ", 49 (No. 3462).

⁵⁹⁵ Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 10/354.

⁵⁹⁶ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 14/289-290.

⁵⁹⁷ Azîmâbâdî, *Avnû'l-Ma'bûd*, 11/178.

2.2.16. Kadının Sebepsiz Yere Boşanmak İstemesi

...عَنْ ثُوْبَانَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلَاقًا فِي غَيْرِ مَا بَأْسٍ،

فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ." 598

...Sevbân'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Geçerli bir sebep olmadan boşanmak isteyen bir kadına cennetin kokusu haramdır."

2.2.16.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd⁵⁹⁹, Tirmizî⁶⁰⁰ ve İbn Mâce'nin⁶⁰¹ Sünenlerinde, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁶⁰², Dârimî'nin Sünen'inde⁶⁰³ geçmektedir. Bu konuyla ilgili hadisler; Sevbân b. Bücdüd ve Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir.

Tirmizî'de geçen hadisin isnadında mübhem bir kişi vardır. Tirmizî hadisi zikrettikten hemen sonra bu kişinin Ebû Esmâ (Amr b. Mürsed) olduğu açıklamaktadır.⁶⁰⁴ Bu hadis hakkında Elbânî, "sahih", Hüseyin Selim Esed "isnadi sahîh", Şuayb el Arnavut, "Hadis sahihtir, bu senetteki raviler güvenilirdir" demektedir.⁶⁰⁵ Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadis, "sahih" olarak değerlendirilmiştir.

⁵⁹⁸ Ebû Dâvûd, "Talak", 19 (No. 2226). Tirmizî, "Talak ve Liân", 11 (No. 1187); İbni Mace, "Talak", 21 (No. 2054-2055); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/62 (No. 22379); ed-Dârimî, *Sünen*, 3/1457 (No. 2316).

⁵⁹⁹ Ebû Dâvûd, "Talak", 19 (No. 2226).

⁶⁰⁰ Tirmizî, "Talak ve Liân", 11 (No. 1187).

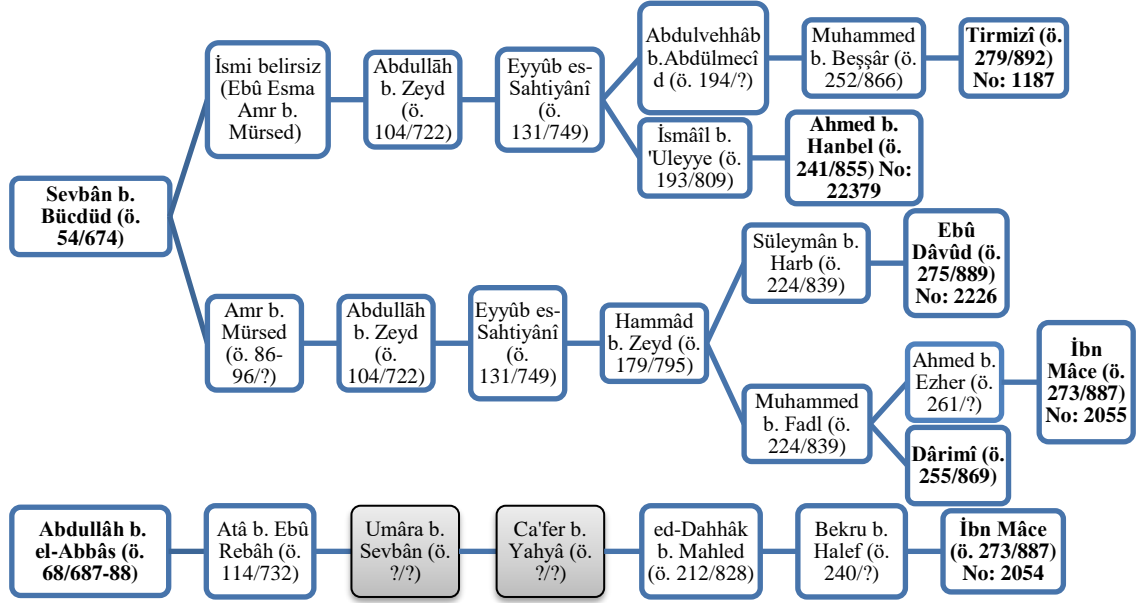
⁶⁰¹ İbn Mâce, "Talak", 21 (No. 2054-2055).

⁶⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/62 (No. 22379).

⁶⁰³ ed-Dârimî, *Sünen*, 3/1457 (No. 2316).

⁶⁰⁴ Tirmizî, "Talak ve Liân", 11 (No. 1187).

⁶⁰⁵ Elbânî, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i İbn Mâce*, 5/55; ed-Dârimî, *Sünen*, 3/1457 (No. 2316); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/62-63.

Senedi incelediğimizde:

- Umâra b. Sevbân hakkında Abdülhak el-İşbîlî “leyse bi’l kaviy”, İbn Kattân ise “meçhul hal” ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁰⁶
- Ca’fer b. Yahyâ hakkında Ali b. Medenî “meçhuldür, ondan Ebû Asım (Dahhâk b. Mahled) dışında kimse rivayet etmemiştir” demektedir.⁶⁰⁷ İbn Kattân ise “meçhul hal” ifadesini kullanmaktadır.⁶⁰⁸

2.2.16.2. Hadisin Değerlendirmesi

Rasulullah’ın (s.a.v.) bu hadisinde bir kadının eşyle arasında aşırı derecede geçimsizlik, huzursuzluk, sevgisizlik olmadığı, ondan zarar ve zulüm görmediği sürece durup dururken boşanma talebinde bulunmasının yasaklandığı anlaşılmaktadır. Kuran-ı Kerim’de eşlerin arasının bozulmaya başladığında hemen erkek ve kadının ailesinde birer hakem tayin edilerek ortak bir yol bulunmaya çalışılması tavsiye edilmektedir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ Askalânî, *Tehzibü’l-Tehzib*, 7/412.

⁶⁰⁷ Mizzî, *Tehzibü’l-Kemal*, 5/116.

⁶⁰⁸ Askalânî, *Tehzibü’l-Tehzib*, 2/109.

⁶⁰⁹ en-Nisâ 4/35. “وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا”

Sebepsiz Yere Boşanmak İsteyene Cennet Kokusunun Haram Kılınması

Rasulullah (s.a.v.), yukarıda zikrettiğimiz sebepler olmadan bir kadın boşanma talep ederse ona cennetin kokusunun haram kılınacağını bildirmektedir. Tirmizî'nin şerhine baktığımızda bu tabirin bir tehdit formunda geldiği ve tehdidin mübalağalı bir şekilde yapıldığı ya da ahiret aşamalarından birinde cennetin gerçekten kokusunu alamayacağı ya da her halükârda asla cennetin kokusunu alamayacağı ihtimalleri söylenmektedir. Bunun da mübalağalı bir tehdit ifadesi olduğu bildirilmektedir. Ali el-Kârî ise bunu yapan kadının cennete girse bile gerçek anlamda cennetin kokusunu koklama lezzetinden mahrum olacağını söylemektedir.⁶¹⁰

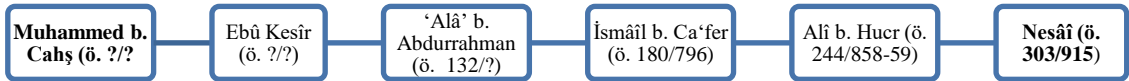
2.2.17. Borçlu Olarak Vefat Etmek

... عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص.)... فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُحْيِيَ، ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أُحْيِيَ، ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ.⁶¹¹

Muhammed b. Cahş'tan (r.a) rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: ...“Rasulullah (s.a.v.), canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki borçlu olan bir kimse Allah yolunda şehid olsa sonra diriltirse sonra tekrar şehid olsa yine diriltirse sonra yine şehid olsa borcunu ödemedi cennete giremez, buyurdu.”

2.2.17.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Nesâî'nin Sünen'inde geçmektedir. Elbâni, bu hadis için “hasen” demektedir.⁶¹²

⁶¹⁰ Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi't-Tirmizî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 4/308.

⁶¹¹ Nesâî, “Alışveriş”, 98 (No. 4684).

⁶¹² Elbâni, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i Nesâî*, 10/256.

2.2.17.2. Hadisin Değerlendirmesi

Borç, tarafları birbirlerine karşı bir şey yapmak veya vermekle yükümlü kılan hukukî ilişki ya da bu ilişkinin doğurduğu yükümlülük demektir.⁶¹³

Rasulullah (s.a.v.), “borcu olan bir cenaze getirildiğinde, borcunu ödeyecek bir şey bıraktı mı, diye sorar eğer bıraktıysa namazını kılar, bırakmadıysa cenazenizin namazınızı kılın” buyururdu.⁶¹⁴ Rasulullah’ın (s.a.v.) borcu olan ve borcunun ödenmesi için geriye bir şey bırakmayan kimsenin namazını kıldırmadığı zikredilmektedir. Bunun sebebi kişilerin sağlıkları yerindeyken borçlarını ödemeye teşvik olduğu belirtilmektedir. Ayrıca böylelikle Müslümanları ödeyemeyecekleri borcun altına girmekten de sakındırmaktadır.⁶¹⁵ Yukarıda metnini verdiğimiz rivayet de borçlu şekilde ölmenin büyük bir vebal ve hak olduğuna işaret eder. Şehadet, şehitlik mertebesi İslam dininde her ne kadar çok önemli olsa bile kişi borçlu öldüğü vakit cennete girmekten men edileceği zikredilerek borçlu ölmenin şiddetine değinilmektedir.

⁶¹³ Mehmet Akif Aydın, “Borç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/285.

⁶¹⁴ Müslim, “Miras”, 14(1696).

⁶¹⁵ Nevevî, *el-Minhâc*, 11/60-61.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İMANDAN NEFYEDEN HADİSLER

Bu bölümünde Rasulullah (s.a.v)’in kişiyi imandan yeminle nefyettiği, yemin etmeden nefyettiği ve kişiyi İslam’dan nefyettiği hadisler incelenmektedir.

3.1. Rasulullah’ın (s.a.v.) Yemin Ederek Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler

Rasulullah (s.a.v) kişiyi imandan yemin ederek nefyettiği hadisleri “vallahi iman etmiş olmaz, nefsim elimde olan Allah’a yemin olsun” gibi ifadelerle zikretmiştir. Rasulullah (s.a.v.) bazen ashabın dikkatini çekmek, bazen konunun önemine binaen te’kid amaçlı yemin lafızları kullandığı görülmektedir.

3.1.1. Rasulullah’ı (s.a.v.) Her Şeyden Çok Sevmek

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ."⁶¹⁶

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki sizler, beni babasından, evlâdından daha çok sevmedikçe îmân etmiş olmaz.”

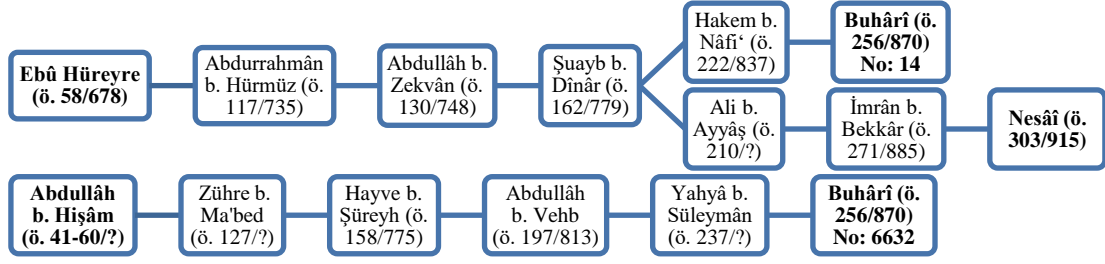
3.1.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî’nin Sahih’inde⁶¹⁷ ve Nesâî’nin Sünen’inde⁶¹⁸ yer alan “sahih” bir hadistir. Bu konuyla ilgili yemin lafzı içeren hadisler; Ebû Hüreyre ve Abdullâh b. Hişâm tarafından rivayet edilmiştir.

⁶¹⁶ Buhârî, “İman”, 7 (No.14); “Eymân ve’n-Nüzûr”, 3 (No. 6632); Nesâî, “İman ve Özellikleri”, 19 (No. 5015).

⁶¹⁷ Buhârî, “İman”, 7 (No.14); “Eymân ve’n-Nüzûr”, 3 (No. 6632).

⁶¹⁸ Nesâî, “İman ve Özellikleri”, 19 (No. 5015).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Buhârî’de geçen Abdullâh b. Hişâm’ın naklettiği rivayette Ömer (r.a.) Rasulullah ile beraber otururken, Ey Rasulallah seni kendimden başka her şeyden daha çok seviyorum, der. Rasulallah (s.a.v.), hayır öyle deme nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki beni kendinden de daha çok sevmedikçe iman etmiş olmazsın, buyurur. Bunun üzerine Ömer (r.a.), şu an sana yemin ederim ki seni kendi canımdan da daha çok seviyorum der ve Rasulallah da işte şimdi oldu diyerek onu onaylar. Zikredilen bu rivayet Buhârî, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce’de yemin lafzı olmadan, “bütün insanlardan daha çok sevmedikçe”, “malından daha çok sevmedikçe” ziyadeleriyle de geçmektedir. Bu rivayetler Rasulullah’ın Yemin Etmeden Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler başlığı altında incelenmiştir.

3.1.1.2. Hadisin Değerlendirmesi

Kur’an-ı Kerim’de bir kul babasını, çocuklarını, kardeşlerini, akrabalarını, kazandığı malları Allah’tan ve Rasulünden daha çok severse o kimsenin Allah’ın vaad ettiği azabı tadacağını ve onun fasıklardan olduğu zikredilmektedir.⁶¹⁹ Yine Ahzâb Suresinde, Müminlerin Rasulullah’ı kendi canlarından daha çok sevmesi gerektiği zikredilmektedir.⁶²⁰ Rasulallah (s.a.v.) başka bir hadisinde ise imanın tadını elde edebilmek için Allah’ı ve Rasulünü her şeyden daha çok sevmek gerektiğini, zikretmektedir.⁶²¹

⁶¹⁹ et-Tevbe 9/24.

”قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا حَبَّ الْبُرِّ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ.”

⁶²⁰ Ahzâb 33/6. ”الَّذِينَ أُوتُوا مِنَ اللَّهِ بِأَلْسِنَتِهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ“

⁶²¹ Buhârî, “İman”, 8 (No.16).

Zikrettiğimiz bu hadisi şerifte de Rasulullah (s.a.v.), kişinin gerçek anlamda iman edenlerden olabilmesi için dünya hayatında en çok sevebileceği şeylerden, kendi heva ve hevesinden bile daha çok O'nu (s.a.v.) sevmesi gerektiğini buyurmaktadır. Nitekim Ömer'in (r.a.) başından geçen rivayette, Rasulullah'ı kendisi dışındaki herkesten daha çok sevdiğini söylemesi üzerine Rasulullah onu ikaz etmiş ve gerçekten iman edenlerden olması için kendi nefsinden bile daha çok sevmesi gerektiğini söylemektedir. Rasulullah'ın bunu zikrederken tekid amaçlı yemin etmesinden sözün önemi anlaşılmaktadır.

Hattâbî, insanın kendisini, ailesini ve çocuklarını sevmesinin tabiatının gereği olduğunu ama Rasulullah'ı sevmenin tercih edilen bir sevgi olduğunu söylemektedir. Burada bahsedilen sevginin kişinin kendi seçimi olan bilinçli bir sevgi olduğundan bahsetmektedir. Kişinin bu sevgiden dolayı mutmain olması gerektiği, kim dünya ve ahirette mutmain olmayı tercih etmek istiyorsa Rasulullah (s.a.v.) ile mutlu olmayı tercih etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Rasulullah'ı Her Şeyden Çok Sevmeyenin İman Etmiş Olmayacağı

Kâdî İyâz, bu sevgiyi imanın sıhhat şartlarından biri olarak görmektedir. Rasulullah'a yardım etmek, onun getirdiği şeriatı savunmak, uğrunda sevdiği her şeyi, canını, malını feda edebilmeyi bu sevginin kapsamına almaktadır. Aynı zamanda sevginin, özü itibarıyla o kişiyi tazim etme ve saygı duymayı da içerdiğini belirtmektedir. İmanın ancak bunlarla tam olacağını, buna inanmayanın da mümin olmayacağını söylemektedir. El Müfhim eserinin sahibi Mâlikîlerden Ahmed b. Ömer el-Kurtubî ise buna katılmadığını belirtmiş ve hadisteki sevgiden kastın imanın sıhhat şartı olmadığını, çünkü birine tazim duymanın her halükârda sevgiyi gerektirmediğini, insanın bir kişiye saygı duyarken içerisinde sevgi olmayabileceğini söylemektedir. Bundan dolayı da kim nefsinde bu sevgiyi bulmazsa imanının kemale ulaşmış olmadığını söylemektedir.⁶²²

Yine imanın kâmil olması şeklinde yorumlayan bir diğer alim de İbn Battâl'dır. İbn Battâl, kim imanının kâmil bir hale ulaşmasını isterse bilmeli ki Rasulullah'ın

⁶²² Ebü'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed es-Süyûtî, *ed-Dibâc 'alâ Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, thk. Ebû İshak el-Huveynî (el-Huber: Dâru İbn Affân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1416/1996), 1/60; Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 1/59.

(s.a.v.) hakkı kişinin babası, oğlu ve bütün insanların hakkından daha önceliklidir, demektir. İbn Battâl bu açıklamasıyla her şeyde olduğu gibi sevgide de Rasulullah'ın (s.a.v.) ilk sırada olması gerektiğine vurgu yapmış ve kâmil bir iman için kişinin nezdinde Rasulullah'ın (s.a.v.) en çok sevilen olması gerektiği belirtmiştir.⁶²³

3.1.2. Kendin İçin İsteddiğini Başkaları İçin de İstemek

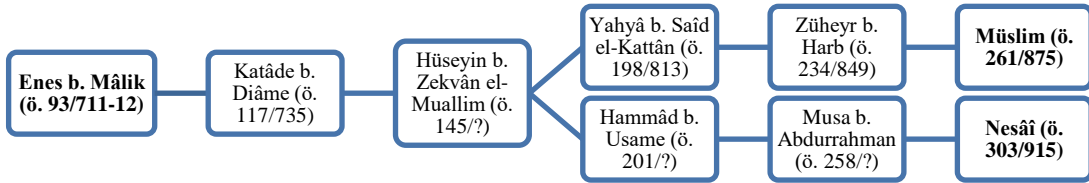
...عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ (ص). قَالَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُحِبَّ لِجَارِهِ - أَوْ

قَالَ: لِأَخِيهِ - مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ."⁶²⁴

...Enes (r.a.), Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: “Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir kişi kendisi için istediğini komşusu için veya kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz.”

3.1.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde⁶²⁵ ve Nesâî'nin Sünen'inde⁶²⁶ yer alan “sahih” bir hadistir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Nesâî'de geçen rivayette “Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki” lafzıyla yemin edilmiş ve “komşu” lafzı kullanılmamıştır.

⁶²³ Ebü'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdulmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî li İbn Battâl*, thk. Ebû Temîm Yasîr b. İbrâhîm (Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 1423/2003), 1/66.

⁶²⁴ Müslim, “İman”, 72(45); Nesâî, “İman ve Özellikleri”, 19 (No. 5017).

⁶²⁵ Müslim, “İman”, 72(45).

⁶²⁶ Nesâî, “İman ve Özellikleri”, 19 (No. 5017)

Zikredilen bu rivayet Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî’de yemin lafzı olmadan yer almaktadır. Bu rivayetler Rasulullah’ın Yemin Etmeden Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler başlığı altında incelenmiştir.

3.1.2.2. Hadisin Değerlendirmesi

İbn Salâh, zikredilen bu hadisten kastedilenin, kişinin kendi için olmasını istediği veya kendi için isteyip sahip olduğu nimetin bizzat kendinden alınarak din kardeşine verilmesini istemek şeklinde yorumlayarak, bunun imkânsız bir şey olduğunu söylemektedir. Ancak Nevevî bu yoruma düzeltme yaparak, hadisten kastedilenin kişinin kendisine verilecek nimetin kendi yerine başkasına verilmesini istemek değil, onun bir benzerinin kardeşine de verilmesini istemek olduğunu ifade etmektedir. Böylece hem kişinin kendi nimetinden eksilmeyeceğini hem de o nimetin güzelliğini bir benzeri ile Müslüman kardeşi için de istemiş olacağını söylemektedir.⁶²⁷ Ancak bunun doğrusu bu olsa bile İbn Battâl, insanın yapısı gereği tüm insanlardan daha iyi olmak isteyeceği için maddi, manevi veya hissi sahip olduğu bir şeyin benzerini bile başkası için istemesinin zor gelebileceğini, bunu ancak güzel ahlaklı insanların yapabileceğini söylemektedir.⁶²⁸

Kendisi İçin İstedikini Başkaları İçin de İstemeyenin İman Etmiş Olmayacağı

Alimler, bu rivayette imandan kasıt, bunu yapmayanın kafir olacağı değil, sadece tam manada iman etmiş olmayacağı anlamına geldiğini söylemektedirler. Zira bir insan kendi için istediğini başkası için istemese de mümin kabul edilir, bu onun hakiki imanına bir zarar vermez. Bu hadiste kişinin Müslüman kardeşi için helal ve güzel şeyleri istemesi gerekliliği ve önemi anlaşılmaktadır.⁶²⁹

⁶²⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/17.

⁶²⁸ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 1/65.

⁶²⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/16

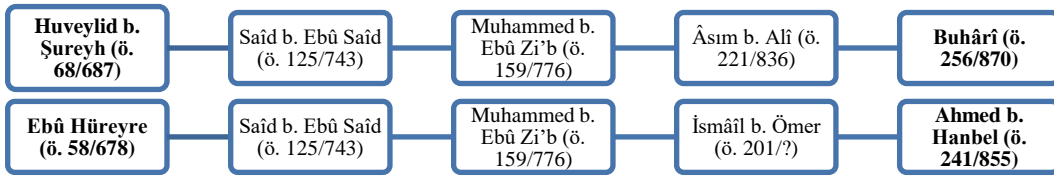
3.1.3. Komşusuna Eziyet Eden Kişi

...عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ، أَنَّ النَّبِيَّ قَالَ (ص.): "وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ" قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ."⁶³⁰

...Ebû Şüreyh'ten (r.a.) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) arka arkaya üç kere "Vallahi iman etmiş olmaz!" buyurdu. Orada bulunanlar Rasulullah'a iman etmiş olmayan kimdir? diye sordular. Rasulullah (s.a.v.), komşusu zulümlerinden, şerlerinden emin olmayan kimsedir, buyurdu.

3.1.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî'nin Sahih'inde⁶³¹ ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁶³² yer alan "sahih" bir hadistir.

3.1.3.2. Hadisin Değerlendirmesi

Kastallâni ve İbn Hacer, Rasulullah'ın (s.a.v.) vallahi iman etmemiştir lafzının, kişinin zahiri manada mümin olmadığına delalet etmediğini ancak kâmil bir şekilde iman etmediği, eksik bir imana sahip anlamında olduğunu söylemektedirler. Bunun da komşusuna haksız yere kötü davranan kimseye karşı tekid ve sert bir ikaz için olduğu anlaşılmaktadır.⁶³³

⁶³⁰ Buhârî, "Edeb", 29 (No. 6016); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 13/261 (No. 7878).

⁶³¹ Buhârî, "Edeb", 29 (No. 6016).

⁶³² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 13/261 (No. 7878).

⁶³³ Kastallâni, *İrşâdü's-Sârî*, 9/24; Askalâni, *Fethu'l-Bârî*, 10/444.

Zikrettiğimiz rivayet hakkında İmam Nevevî'nin görüşleri ve rivayetin başka tahriçleri Cennetten Nefyeden Hadisler bölümünde, komşusu kötülüğünden emin olmayanın cennete giremeyeceğini bildiren rivayette incelenmiştir.

3.2. Rasulullah'ın (s.a.v.) Yemin Etmeden Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler

Kişinin imandan nefyedilmesine sebep olacak amelleri bildiren hadisler “iman etmiş olmaz, mümin değildir, mümin olarak yapmaz” ifadeleriyle geçmektedir.

3.2.1. Rasulullah'ı (s.a.v.) Herkesten Çok Sevmek

...عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص.): "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ."⁶³⁴

...Enes (r.a.), Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: “Hiçbiriniz beni babasından, çocuklarında ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe îmân etmiş olmaz.”

3.2.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁶³⁵ ve Müslim'in⁶³⁶ Sahihlerinde, Nesâî⁶³⁷ ve İbn Mâce'nin⁶³⁸ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir.

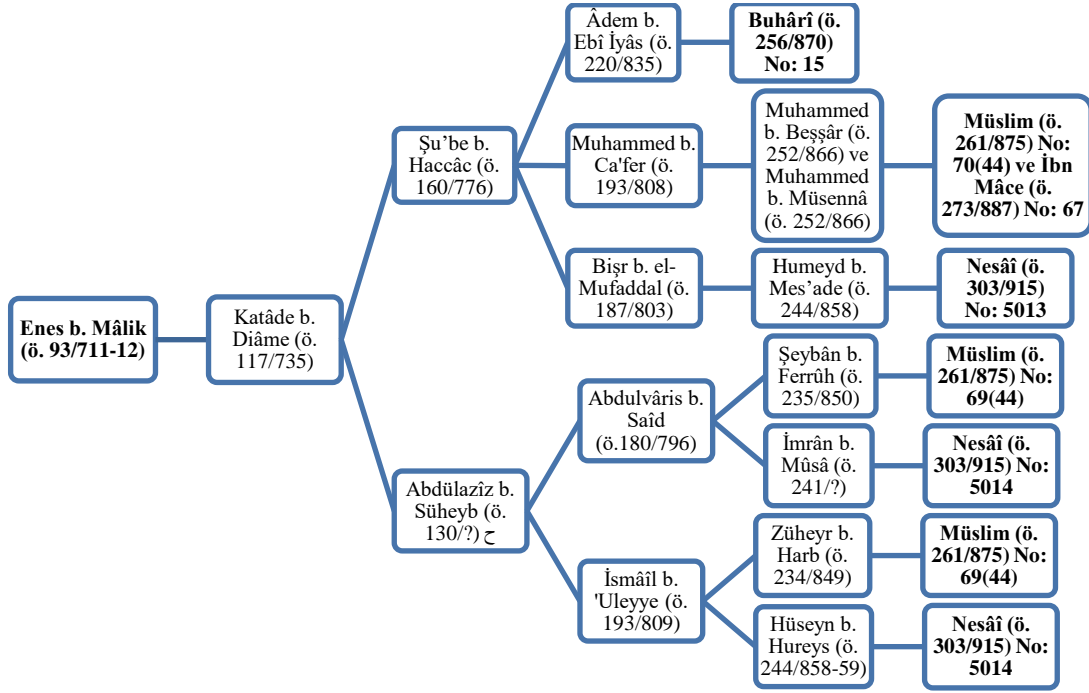
⁶³⁴ Buhârî, “İman”, 7 (No. 15); Müslim, “İman”, 69(44)-70(44); Nesâî, “İman ve Özellikleri”, 19 (No. 5013-5014); İbn Mâce, “Mukaddime”, 9 (No. 67).

⁶³⁵ Buhârî, “İman”, 7 (No. 15)

⁶³⁶ Müslim, “İman”, 69(70)-70(44).

⁶³⁷Nesâî, “İman ve Özellikleri”, 19 (No. 5013-5014).

⁶³⁸ İbn Mâce, “Mukaddime”, 9 (No. 67).

3.2.1.2. Hadisin Değerlendirmesi

İbn Battâl, Hattâbî, Kadî İyâz gibi bazı âlimler bu hadisi Rasulullah'ın cevâmiul kelim (birçok manayı içeren söz) özelliğine örnek vererek şunları söylemektedirler:

Sevgi üç kısımdan oluşur:

- 1- Çocukların babalarına duyduğu saygı gibi; tazim, yüceltme ve saygı sevgisi.
- 2- Babanın çocuklarına karşı; merhamet ve şefkat sevgisi.
- 3- Saygı ve merhametin dışında kalan; toplumdaki insanların birbirini sevmedir.

Rasulullah (s.a.v.), bu hadisinde var olan sevgi çeşitlerinin hepsini zikrederek beni çocuğunuzdan, babanızdan ve tüm insanlardan daha fazla sevmedikçe kâmil imana ermezsiniz buyuruyor.⁶³⁹

Bu hadis hakkında daha detaylı bilgi Rasulullah'ın (s.a.v.) Yemin Ederek Kişiyi İmandan Nefyettiği Hadisler başlığı altında verilmiştir.

⁶³⁹ Süyûtî, *ed-Dîbâc 'alâ Sahîhi Müslim*, 1/60; Nevevî, *el-Minhâc*, 2/16

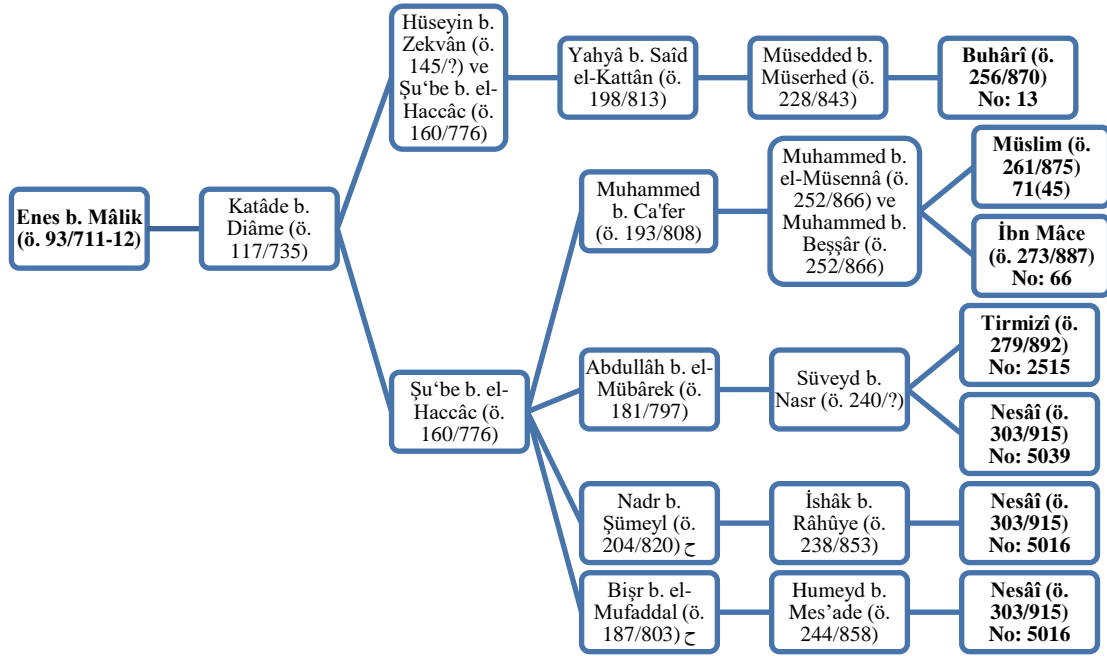
3.2.2. Kendin İçin İsteddiğini Kardeşin İçin de İstemek

...عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ."⁶⁴⁰

...Enes (r.a.), Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Hiçbiriniz, kendiniz için istediğini kardeşin için istemedikçe, iman etmiş olmaz."

3.2.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁶⁴¹ ve Müslim'in⁶⁴² Sahihlerinde, Nesâî⁶⁴³, Tirmizî⁶⁴⁴ ve İbn Mâce'nin⁶⁴⁵ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir.

⁶⁴⁰ Buhârî, "İman", 6 (No.13); Müslim, "İman", 71(45); Nesâî, "İman ve Özellikleri", 19, 33 (No. 5016, 5093); Tirmizî, "Kıyametin Özellikleri ve İncelikleri", 59 (No. 2515); İbn Mâce "Mukaddime", 9 (No. 66).

⁶⁴¹ Buhârî, "İman", 6 (No.13).

⁶⁴² Müslim, "İman", 71(45).

⁶⁴³ Nesâî, "İman ve Özellikleri", 19, 33 (No. 5016, 5093)

⁶⁴⁴ Tirmizî, "Kıyametin Özellikleri ve İncelikleri", 59 (No. 2515).

⁶⁴⁵ İbn Mâce "Mukaddime", 9 (No. 66).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde Ebû Dâvûd hariç tüm kaynaklarda yer almaktadır. İbn Mâce’de geçen rivayette “komşu” ziyadesiyle geçmektedir.⁶⁴⁶

3.2.2.2. Hadisin Değerlendirmesi

Bu rivayette bir mümin kendinde olmasını istediği güzel ve helal olan maddi, manevi, dünyalık ve ahiretlik her şeyin bir benzerini Müslüman kardeşi için de istemesiyle sorumlu kılınmış olduğu ve bunu yapabildiği takdirde imanının kemale ereceği bildirilmektedir. Alimler imanın elbette sadece bununla sınırlı olmadığı, bunu yapanın kesin bir şekilde kâmil bir imana sahip olmadığı gibi ve bunu yapmayan kişinin de gerçek anlamda imansız olduğu anlamına gelmeyeceğini ifade etmekte.⁶⁴⁷

Rasulullah (s.a.v.), Müminlerin ahlakının güzelleşmesi ve din kardeşleriyle aralarında uhuvvetin artması için kendilerine istedikleri gibi birbirleri için de iyi şeyler istemelerini sert bir ikazla buyurmaktadır. Nitekim Müsned’de geçen başka bir rivayette Rasulullah (s.a.v.) bir sahâbiye cenneti ister misin diye sorduktan sonra, kendin için sevip istediğini kardeşin için de sevip iste, buyurmuştur.⁶⁴⁸

Alimlerin bu rivayet hakkındaki tevilleri, bu konuyla ilgili yemin lafzıyla gelen rivayetin geçtiği bölümde detaylıca ele alınmaktadır.

3.2.3. Müminlerin Birbirlerini Sevmesi

... عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا

حَتَّى تَحَابُّوا، أَوْ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ."⁶⁴⁹

⁶⁴⁶ İbn Mâce “Mukaddime”, 9 (No. 66).

⁶⁴⁷ İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, 1/112-113.

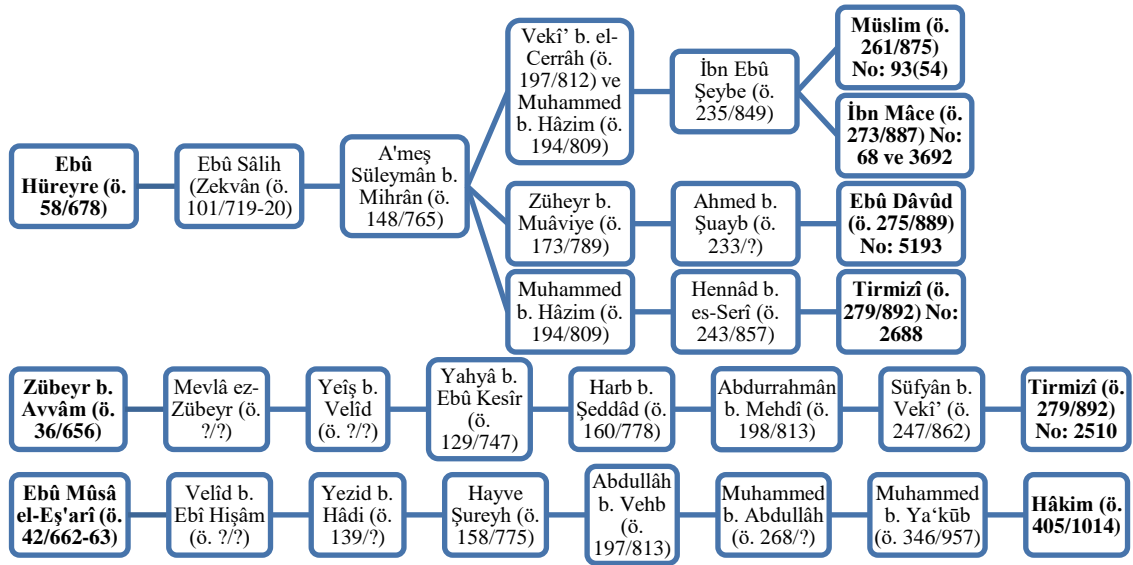
⁶⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 27/216-217 (No. 16655-16656).

⁶⁴⁹ Müslim, “İman”, 93(54); Ebû Dâvûd, “Uyku”, 41 (No. 5193); Tirmizî, “Kıyametin Özellikleri ve İncelikleri”, 56 (No. 2510); “İsti’zân ve Âdâb”, 1 (No. 2688); İbn Mâce, “Mukaddime” 9 (No. 68); “Edeb”, 11 (No. 3692); Hâkim en-Nîsâbü’rî, *el-Müstedrek*, 4/185 (No. 7310).

...Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size aranızda sevgiyi arttıracak bir şey söyleyeyim mi? Selamlaşmayı yayın.”

3.2.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde⁶⁵⁰, Ebû Dâvûd⁶⁵¹, Tirmizî⁶⁵² ve İbn Mâce'nin⁶⁵³ Sünenlerinde, Hâkim'in el-Müstedrek'inde⁶⁵⁴ yer alan “sahih” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hureyre, Zübeyr b. Avvâm ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetinin Metin Farklılıkları

Konuyla ilgili rivayetler benzer manada gelmektedir. Hâkim'de geçen rivayette, “herkese karşı merhametli olmayan kişinin cennete giremeyeceği” ziyadesiyle zikredilmektedir.

⁶⁵⁰ Müslim, “İman”, 93(54).

⁶⁵¹ Ebû Dâvûd, “Uyku”, 41 (No. 5193).

⁶⁵² Tirmizî, “Kıyametin Özellikleri ve İncelikleri”, 56 (No. 2510); “İsti'zân ve Âdâb”, 1 (No. 2688).

⁶⁵³ İbn Mâce, “Mukaddime” 9 (No. 68); “Edeb”, 11 (No. 3692).

⁶⁵⁴ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4/185 (No. 7310).

3.2.3.2. Hadisin Değerlendirmesi

Kuran-ı Kerim 'de Müminlerin birbirlerine karşı oldukça yumuşak ve merhametli oldukları tarif edilmektedir.⁶⁵⁵ Birbirlerine karşı bu anlayış ve merhametin ancak bir sevginin sonucu olabileceği anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) bir hadisinde Müminleri tarif ederken, onları birbirlerine karşı sevgide, merhamette, yardımlaşmada bir vücuda benzetmektedirler, buyurur.⁶⁵⁶

Zikrettiğimiz hadiste müminlerin birbirlerini sevmeleri ancak Allah için birbirlerini sevmeleri anlamına geldiği de anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) amellerin en faziletli olanından bahsederken Allah için sevip Allah için nefret edendir, buyurmaktadır.⁶⁵⁷ Yine başka bir hadisinde ise imanın tadını elde edebilmek için bir kimseyi sevmek gerektiğini, zikretmektedir.⁶⁵⁸

Rasulullah (s.a.v) bu hadisinde, Müminlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini buyururken bunu nasıl yapacakları konusunda da onlara tavsiye olarak selamlaşmalarını söylemektedir. Nevevî, Müminlerin tanıdık tanımadık ayırmadan birbirleriyle selamlaşmalarının tanışıp kaynaşmalarına vesile olacağını ve bu vesileyle arada bir sevgi, muhabbet oluşacağını söylemektedir.⁶⁵⁹

Müminlerin Birbirlerini Sevmedikçe İman Etmiş Olmayacakları

Nevevî, imanın kâmil olması ve hallerin düzelmesinin ancak Müminlerin birbirlerini sevmeleriyle gerçekleşeceğini söylemektedir. İbn Salâh ise bu hadis hakkında, imanın birbirini sevmeye kâmil olacağını, eğer buna inanmazlarsa da cennete ilk girenlerle beraber giremeyeceklerini söylemektedir.⁶⁶⁰

⁶⁵⁵ el-Fetih 48/29. “مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ”

⁶⁵⁶ Buhârî, “Edeb”, 27 (No. 6011).

⁶⁵⁷ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 3 (No. 4599).

⁶⁵⁸ Buhârî, “İman”, 8 (No. 16).

⁶⁵⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/36.

⁶⁶⁰ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/34-36.

3.2.4. Günahlar İşlemeye Devam Etmek

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص.): "لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نُهْبَةً، يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ."⁶⁶¹

Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Zâni kişi zina ederken mümin olarak zina etmez. İçki içen, içerken mümin olarak içki içmez. Hırsız, çalarken mümin olarak çalmaz. İnsanların gözü önünde yağmacılık eden kimse de bunu mümin olarak yapmaz.”

3.2.4.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁶⁶² ve Müslim'in⁶⁶³ Sahihlerinde, Nesâî⁶⁶⁴, Ebû Dâvûd⁶⁶⁵, Tirmizî⁶⁶⁶ ve İbn Mâce'nin⁶⁶⁷ Sünenlerinde yer almaktadır. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hureyre ve Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir.

⁶⁶¹ Buhârî, “Zulümler ve Öfke”, 31 (No. 2475); “Hudud”, 2, 7, 21 (No. 6772, 6782, 6810); “İçecekler”, 1 (No. 5578); Müslim, “İman”, 100(57), 104(57); Nesâî, “İçecekler”, 42 (No. 5659-5660); “Hırsızın Elinin Kesilmesi”, 1 (No. 4870-4871); Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 15 (No. 4689); Tirmizî, “İman”, 11 (No. 2625); İbn Mâce, “Fiten”, 3 (No. 3936).

⁶⁶² Buhârî, “Zulümler ve Öfke”, 31 (No. 2475); “Hudud”, 2, 7, 21 (No. 6772, 6782, 6810); “İçecekler”, 1 (No. 5578).

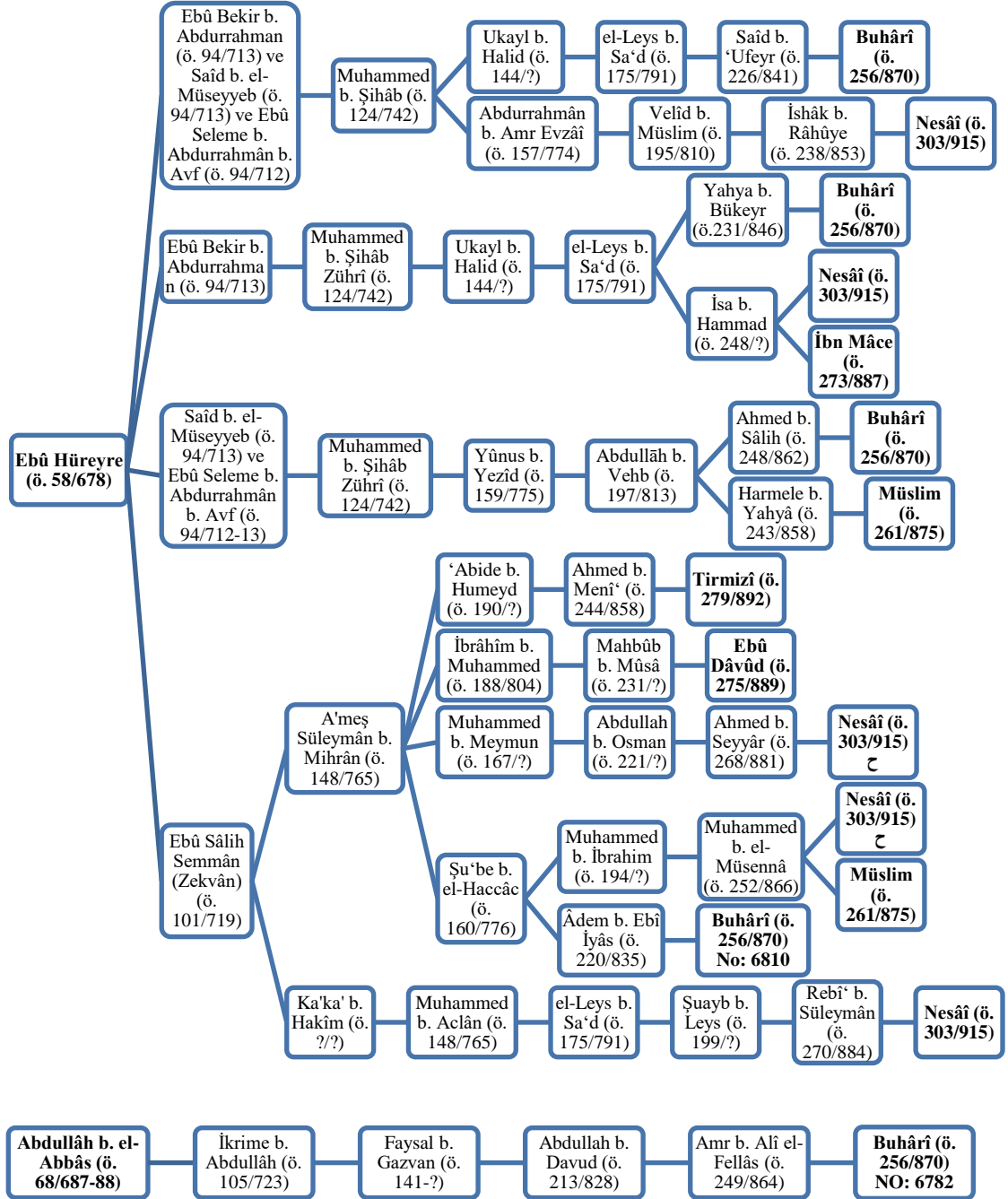
⁶⁶³ Müslim, “İman”, 100(57), 104(57).

⁶⁶⁴ Nesâî, “İçecekler”, 42 (No. 5659-5660); “Hırsızın Elinin Kesilmesi”, 1 (No. 4870-4871).

⁶⁶⁵ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 15 (No. 4689).

⁶⁶⁶ Tirmizî, “İman”, 11 (No. 2625).

⁶⁶⁷ İbn Mâce, “Fiten”, 3 (No. 3936).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz bu hadis Kütüb-i Sitte içerisindeki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Rivayetlerin hepsi benzer manada gelmektedir. Bazı rivayetlerin sonunda, bu günahları işleyenlere tevbe kapısı açıktır, ziyadesiyle geçmektedir.⁶⁶⁸

⁶⁶⁸ Buhârî, "Hudud", 21 (No. 6810); Müslim, "İman", 104(57); Nesâî, "Hırsızın Elinin Kesilmesi", 1 (No. 4871); Ebû Dâvûd, "Sünnet", 15 (No. 4689); Tirmizî, "İman", 11 (No. 2625).

3.2.4.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz bu hadis hakkında alimler farklı teviller yapmaktadır, çünkü bu hadise muarız olarak görünen başka hadisler mevcuttur. Rasulullah (s.a.v.) bir hadisinde, kişi hırsızlık da yapsa zina da etse Allah'tan başka ilah yoktur dediği taktirde onun cennete gireceğini, buyurmaktadır. Başka bir rivayette ise Ubade (r.a.), sahabilerin zina etmemek, hırsızlık yapmamak, asi olmamak şartlarıyla Rasulullah'a biat ettiklerini, bunun üzerine Rasulullah'ın "sözünüzde durursanız Allah mükafatınız verecek, eğer sözünüzde durmazsanız ya bu dünyada ya da Allah affetmezse ahirette cezanızı çekeceksiniz" buyurduğunu söylemektedir.

Bu rivayetler de göz önünde bulundurulduğunda bazı alimler, mümin olarak bu günahların yapılmayacağı konusunda şu yorumları yapmaktadır: Taberî ve Hasan Basri, bu kimselerin imanında artık övülecek bir şey kalmadığını onların facir olduğunu söylemektedirler. İbn Abbas'a göre, böyle kimselerden imanın nuru alınır, anlamında söylenmektedir. Zühri, bunların müteşabihattan olduğunu, manalarını anlamayacağımız için iman edip bir yorum yapmamamız gerektiğini belirtmektedir. Bazı alimler de bunları, helal kabul edip yapanlar için söylendiğini, bazıları da bunları alışkanlık edip devam ettirenlere bir tehdit niteliğinde olduğunu zikretmektedirler. İman ve İslam'ı birbirinden ayıran alimler ise kişinin bu günahları işlerken imandan çıktıklarını ama İslam'dan çıkmadıklarını zikretmektedir. Nevevî, bu ihtimalleri kabul etmekle birlikte ehli sünnete göre de hadisin en doğru manasının, bu günahları işleyen kimsede kâmil iman olmayacağı olduğunu zikretmektedir. Bu tür rivayetlerde yapılan nefyul iman ile iman bizzat kendisi değil, kemali olduğu anlaşılmaktadır. Nevevî buna örnek olarak, "dünya da attan başka servet yoktur", "ahiret hayatından başka hayat yoktur" cümlelerini örnek vermektedir. Nitekim bunlarda da gerçekten başka bir servet ve hayat olmadığı değil, attan daha iyi bir varlık olmayacağı ve ahiret hayatından başka mutlu bir hayat olmayacağı anlaşılmaktadır. Bu yüzden bu gibi tevillerin yapılabileceğini ve bunun her dilde mevcut olduğunu zikretmektedir.⁶⁶⁹

Mezheplerin Görüşleri

Bu hadisi kendilerine delil alan mezhepler de bazı farklı görüşler ortaya

⁶⁶⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/41-42; Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 12/60; Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 7/313-314.

koymuşlardır. Hariciler bu hadisi şerifi delil alarak, zina, içki içmek, hırsızlık vb. büyük günahlardan dolayı Müslümanların dinden çıktığına ve ebedi cehennem ateşinde yanmaları gerektiğine hükmetmektedirler. Büyük günah konusundaki görüşlerinde kendilerini bu hadisin teyit ettiğini zikretmektedirler.⁶⁷⁰

Ehli sünnet alimlerinden bazıları “mümin olarak hırsızlık yapmasın, bu mümine yaraşmaz” anlamında haber cümlesi olarak geldiğini söylemektedir. Bazıları da imanın kendisine değil, kâmil imana hamledildiğini yani bir kişi bu günahları işlerken kâmil imana sahip olmadığını söylemektedir.

Eş’ariler ise helal görerek yapılırsa imandan çıkacağı anlamına geldiğini, bu tevil yapılmazsa yukarıda vermiş olduğumuz muarız görünen hadislerin açıklanamayacağını zikretmektedir.⁶⁷¹

3.2.5. İnsanları Çekiştirmek, Ahlaksız Olmak

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا

الْفَاحِشِ وَلَا الْبِذِيِّ.⁶⁷²

...Abdullâh b. Mes’ûd’un (r.a.) rivâyetine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Birilerini çekiştirip kötüleyen, lanet eden, ahlaksız ve ağzı bozuk kişi mümin değildir.”

⁶⁷⁰ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 6/37; 8/391.

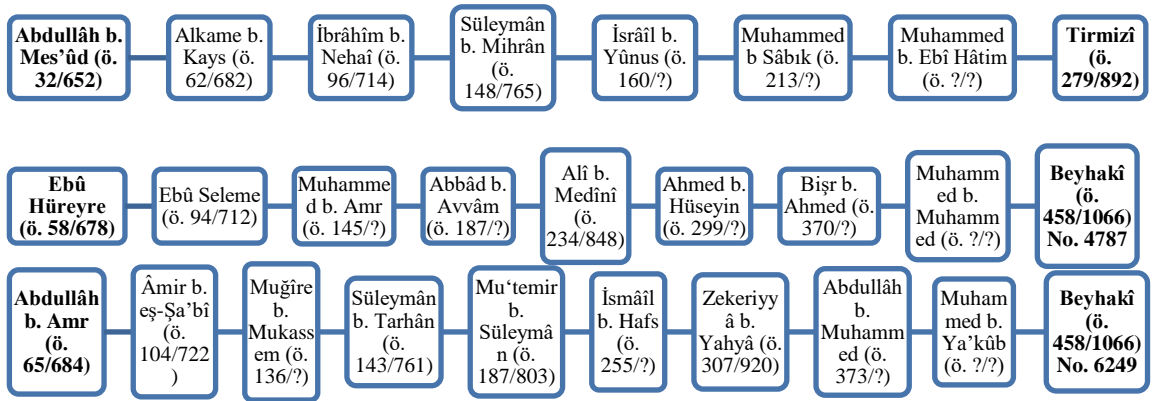
⁶⁷¹ Hattâbî, *Me’âlimü’s-Sünen*, 4/316-317; Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 15/473-474.

⁶⁷² Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 48 (No. 1977); Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, thk. Abdulalî Abdulhamîd Hâmid (Teşrîf: Muhtâr Ahmed en-Nedvî) (Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003), 7/142 (No. 4787); 9/54 (No. 6249).

3.2.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî'nin⁶⁷³ Sünen'inde ve Beyhakî'nin⁶⁷⁴ (ö. 458/1066) eserinde yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Mes'ûd, Ebû Hureyre ve Abdullâh b. Amr tarafından rivayet edilmiştir.

Tirmizî, bu hadisi “hasen garib” olarak değerlendirmektedir. Elbâni ise “sahih” olduğunu belirtmektedir.⁶⁷⁵ Bu hadisin isnadına baktığımızda Muhammed b. Sâbık'ın sadûk bir râvi olduğu görülmektedir.⁶⁷⁶ Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda hadis “hasen” olarak değerlendirilmiştir.

Senedi incelediğimizde:

- a) Muhammed b. Sâbık hakkında Ya'kûb b. Şeybe “şeyh sadûk sika”, Nesâî “leyse bihi be's”, Yahyâ b. Maîn “bazı hadisleri zayıf”⁶⁷⁷, İbn Hacer “sadûk” ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁷⁸

3.2.5.2. Hadisin Değerlendirmesi

Mübârepûrî, metnini verdiğimiz hadiste Rasulullah'ın “mü'min değildir” sözünden kastedilenin kâmil (tam) iman olduğunu zikretmektedir. Ta'n etmek kelimesi

⁶⁷³ Tirmizî, “İyilik ve Sıla”, 48 (No. 1977).

⁶⁷⁴ Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 7/142 (No. 4787); 9/54 (No. 6249).

⁶⁷⁵ Elbâni, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i Tirmizî*, 4/477.

⁶⁷⁶ Mizzî, *Tehzibü'l Kemal*, 25/236; Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/479.

⁶⁷⁷ Mizzî, *Tehzibü'l Kemal*, 25/236.

⁶⁷⁸ Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/479.

ile, insanların kusurlarını araştırıp söyleyen kimselerin kastedildiğini zikretmektedir. Fâhiş kelimesiyle ise hem kötü işler yapan hem kötü sözler söyleyen, sürekli küfürlü konuşan kimseler anlaşılmaktadır, bu hadiste zahir olarak kastedilenin kötü söz söyleyenler olduğunu zikretmektedir. Bezî' kelimesi ile ise hiçbir şeyden utanmayan kimselerin kastedildiğini zikretmektedir.⁶⁷⁹ Rasulullah (s.a.v.) bu amelleri işleyen kimsenin imanının tam olmayacağını buyurmaktadır.

3.2.6. Kaderin Allah'tan Olduğuna İnanmak

...عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئْهُ، وَأَنَّ مَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبْهُ."⁶⁸⁰

...Câbir b. Abdullâh'tan (r.a.) rivâyet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kul kaderin; iyiliğin ve kötülüğün Allah'tan geldiğine inanmadıkça, hatta başına gelen bir şeyin kendisinden başkasına gitmeyeceğine ve kendisini isabet etmeyen bir şeyin de kendisine gelmeyeceğine inanmadıkça iman etmiş olamaz.”

3.2.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî⁶⁸¹, İbn Mâce⁶⁸² ve Ebû Dâvûd'un⁶⁸³ Sünenlerinde, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁶⁸⁴ yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Câbir b. Abdullâh, Alî b. Ebû Tâlib, Ubâde b. Sâmit, Abdullâh b. Amr ve Uveymir b. Mâlik tarafından rivayet edilmiştir.

Tirmizî, Câbir b. Abdullâh'ın naklettiği hadisin “garib hadis” olduğunu ve sadece Abdullâh b. Meymûn'dan başkasından bilmediklerini, Abdullâh b. Meymûn'un

⁶⁷⁹ Mübârekrûî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 6/95.

⁶⁸⁰ Tirmizî, “Kader”, 10 (No. 2144-2145); İbn Mâce “Mukaddime”, 10 (No. 81); Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No. 4700); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/305 (No. 6703); 45/482 (No. 27490).

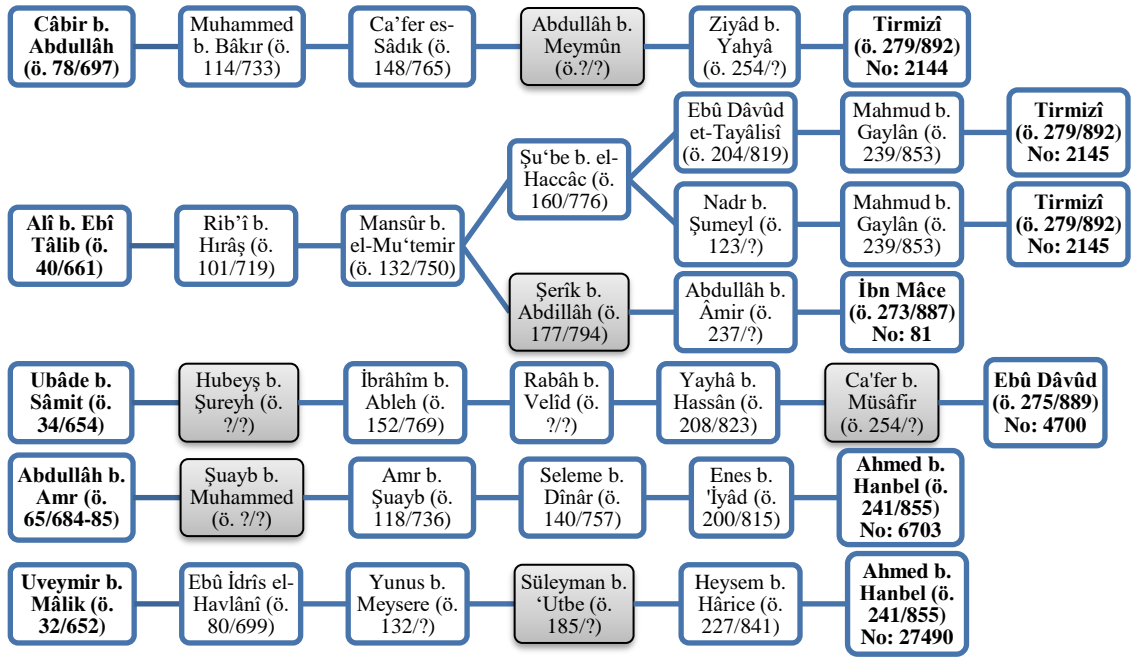
⁶⁸¹ Tirmizî, “Kader”, 10 (No. 2144-2145).

⁶⁸² İbn Mâce “Mukaddime”, 10 (No. 81).

⁶⁸³ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No. 4700).

⁶⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/305 (No. 6703); 45/482 (No. 27490).

ise münker hadis nakleden biri olduğunu zikretmektedir.⁶⁸⁵ Tirmizî’de geçen Alî b. Ebî Tâlib’in naklettiği rivayette, Ebû Dâvûd Tayâlisî’nin olduğu rivayette Rib’î b. Hırâş direkt Alî’den (r.a.) hadisi almıştır. Fakat Nadr b. Şumeyl’in bulunduğu ikinci senedde Rib’î b. Hırâş’tan sonra mübhem bir adam olduğu için bu isnad munkatıdır. İbn Mâce’de geçen rivayette ise Şerîk b. Abdullâh “zayıf” olduğu için hadis zayıf olarak değerlendirilmektedir.⁶⁸⁶ Bu yüzden Alî b. Ebî Tâlib’in naklettiği rivayetler “zayıf” olarak değerlendirilmiştir. Ebû Dâvûd’da geçen Ubâde b. Sâmit isnadı ise “zayıf fakat ona itibar edilir” olarak değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel’de geçen Abdullâh b. Amr rivayeti için Şuayb el Arnavût “isnadı hasen” olarak değerlendirmiştir.⁶⁸⁷ Ahmed b. Hanbel’de geçen Uveymir b. Mâlik rivayeti de “zayıf” olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda tüm isnadlarla beraber Şuayb el Arnavût’un görüşü esas alınarak hadis, “hasen” olarak değerlendirilmiştir.

⁶⁸⁵ Tirmizî, “Kader”, 10 (No. 2144).

⁶⁸⁶ Tirmizî, es-Sünen-i Tirmizî, 1/100; Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/367; Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6/194; Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 12/471.

⁶⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/305, (No: 6703).

Senedi incelediğimizde:

- a) Abdullâh b. Meymûn hakkında Tirmizî “münkeru’l-hadis”⁶⁸⁸, Ebû Hâtim “münkeru’l-hadis”, Nesâî “zayıf” ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁸⁹
- b) Şerîk b. Abdullâh hakkında, Tirmizî “çok hata yapmaktadır”⁶⁹⁰, Yahyâ b. Maîn “sika”⁶⁹¹, Ya’kûb b. Şeybân “sadûk, sika, sûü’l-hıfz cidden” ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁹²
- c) Hubeyş b. Şureyh hakkında İbn Hacer “makbûl” demektedir.⁶⁹³
- d) Ca’fer b. Müsâfir hakkında Ebû Hâtim “şeyh”⁶⁹⁴, Nesâî “sâlih”⁶⁹⁵, İbn Hacer “sadûk, belki hata yapar”⁶⁹⁶ demektedir.
- e) Şuayb b. Muhammed hakkında, İbn Hacer, “sadûk, dedesi Amr b. Şuayb’dan hadis duyduğunun sabit olduğunu” söylemektedir.⁶⁹⁷
- f) Süleymân b. ‘Utbe hakkında Ebû Hâtim “leyse bihi be’s”, Yahyâ b. Maîn ise “lâ şey”, Ahmed b. Hanbel ise “onu tanımıyorum” demektedir.⁶⁹⁸

Rivayetin Metin Farklılıkları

Tirmizî ve İbn Mâce’de geçen Ali’nin (r.a.) naklettiği rivayette kader bab başlığı altında “Allah’ın birliğine, Rasulullah’ın peygamberliğine, ölümden sonra yeniden dirilmeye ve kadere iman etmedikçe kulun iman etmiş olmayacağı” buyrulmaktadır.⁶⁹⁹

⁶⁸⁸ Tirmizî, “Kader”, 10 (No. 2144).

⁶⁸⁹ Askalânî, *Tehzîbü’l-Tehzîb*, 6/49.

⁶⁹⁰ Tirmizî, *es-Sünen-i Tirmizî*, 1/100.

⁶⁹¹ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, 4/367; Askalânî, *Tehzîbü’l-Tehzîb*, 6/194.

⁶⁹² Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemal*, 12/471.

⁶⁹³ Askalânî, *Takrîbü’l-Tehzîb*, 1/479.

⁶⁹⁴ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, 2/491.

⁶⁹⁵ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemal*, 5/110.

⁶⁹⁶ Askalânî, *Takrîbü’l-Tehzîb*, 1/141.

⁶⁹⁷ Askalânî, *Takrîbü’l-Tehzîb*, 1/267.

⁶⁹⁸ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, 4/134.

⁶⁹⁹ Tirmizî, “Kader”, 10 (2145); İbn Mâce “Mukaddime”, 10 (No. 81);

Ebû Dâvûd'da geçen rivayette Ubâde b. Sâmit oğluna, “kaderinde sana gelen şeyden kaçamayacağını ve kaderinden senden kaçana ulaşamayacağını kavramadıkça gerçek imanın lezzetine ulaşamazsın” diyerek Rasulullah'tan (s.a.v.) duyduğu şu sözleri oğluna nakletmektedir, “Allah yarattığı ilk şey olan kaleme ‘yaz’ emrini verdi. Kalem, ne yazayım ey Rabbim? diye sorunca Allah, kıyamete kadar olacak her şeyin kaderini yaz” buyurdu. Ardından Rasulullah'ın “kim başka bir şekilde inanarak ölürse benden değildir” buyurduğunu oğluna haber verdi.⁷⁰⁰

Ahmed b. Hanbel'de geçen Uveymir b. Mâlik'in naklettiği rivayette ise “her şeyin bir hakikati vardır, kul da başına gelenden kaçamayacağını, kendisinden kaçanı da elde edemeyeceğini bilmedikçe hakiki imana erişemez” buyrulmaktadır.⁷⁰¹

3.2.6.2. Hadisin Değerlendirmesi

Kader kelimesi, “Allah'ın olacak olan her şeyi, sorumluluğa sebep olacak beşerî fiilleri ezeli planıyla zamanı gelince gerçekleştirme” demektir.⁷⁰² Kaderiyye bu tanımdaki sorumluluk getirecek beşerî fiilleri kader konusuna dahil etmeyerek kulun kendi fiillerini yaratabileceğini söylemiştir. Mu'tezile de bu konuda aynı görüşte olduğu için Kaderiyye ismiyle anılmıştır.⁷⁰³ Hadis-i şeriflerde kaderi inkâr eden bu topluluk için “ümmetin Mecusileri olduğu, cenazelerine katılmaması gerektiği⁷⁰⁴, onların deccalin ordusu olduğu zikredilmektedir.⁷⁰⁵

Kader konusundaki ilk tartışmayı Ma'bed el Cüheni'nin gündeme getirdiği belirtilmektedir. Müslim'de geçen Cibril hadisi de bu konudan bahsetmektedir. Bu hadiste tabiundan Yahyâ b. Ya'mer ve arkadaşı hac veya umre ziyaretinde Ma'bed'in kader konusundaki görüşleri hakkında İbn Ömer'e sormak isterler. Yahyâ, İbn Ömer'e

⁷⁰⁰ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No. 4700).

⁷⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/482 (No. 27490).

⁷⁰² Yusuf Şevki Yavuz, “Kader”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/58.

⁷⁰³ İlyas Üzüm, “Kaderiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/64.

⁷⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No. 4691).

⁷⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No. 4692).

kendi bölgelerindeki bazı kimselerin kadere inanmadıklarını, olacak olayların Allah'ın hiçbir takdir ve bilgisi olmadan yeni yeni ortaya çıktığını iddia ettiklerini bildirir. Bunun üzerine İbn Ömer, kendisinin onlardan beri olduğunu, onların uhud dağı kadar altın infak etseler de kadere inanmadıkça kabul olmayacağını söyler ve onlara babası Ömer b. Hattab'ın rivayet ettiği: "...bir gün bir adamın Rasulullah'a gelerek kendisine İslam, iman, ihsan ve kıyamet hakkında sorduğunu, Rasulullah'ın iman sorusuna cevap olarak kadere; iyilik ve kötülüğe imanı da zikrettiği" hadisini nakleder.⁷⁰⁶

Kur'an'ı Kerim'de kader kelimesi "ölçü güç" anlamlarında kullanıldığı iddia edilse de kadere iman, direkt iman edilmesi gereken esaslar içinde zikredilmemiştir. Fakat zikrettiğimiz hadislerde kadere; başımıza gelen iyiliğin ve kötülüğün Allah'tan geldiğine iman etmenin önemi ve gerekliliği anlaşılmaktadır. Kaderin Allah'tan geldiğine inanmayan kimseler için ise mümin olmama tehdidi vardır. Ehli sünnet alimleri de kaderin imanın rükunlarından biri olduğu, hidayet ve kurtuluş ehlinin kadere iman edeceği ve bu konu hakkında tartışılmayacağı konusunda icma etmişlerdir.⁷⁰⁷

3.2.7. Rasulullah'ın (s.a.v.) Hükmüne Razi Olmamak

...عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: "خَاصَمَ الرَّبِيعَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ص.): يَا رَبِيعُ اسْقِ، ثُمَّ أَرْسِلْ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: إِنَّهُ ابْنُ عَمَّتِكَ، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اسْقِ يَا رَبِيعُ، ثُمَّ يَبْلُغُ الْمَاءَ الْجَدْرَ، ثُمَّ أَمْسِكْ، فَقَالَ الرَّبِيعُ: فَأَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ" (النساء: 65)⁷⁰⁸

...Urve b. Zübeyr şöyle demiştir: "Zübeyr b. Avvâm ile ensarda biri bahçelerini sulama konusunda muhakeme oldular. Rasulullah (s.a.v), Zübeyr, hurmalığını sula, sonra suyu komşuna salıver, buyurdu. Ensardan olan adam bu hükme itiraz etti ve

⁷⁰⁶ Müslim, "İman" 1(8).

⁷⁰⁷ Sadruddîn Alî b. Alâiddîn Alî b. Muhammed İbn Ebi'l-İz Ed-Dimaşkî, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, thk. Şuayb el Arnavût-Abdullâh et-Türkî (Beirut: Müessesetü'r-Risale, 1417/1997), 2/511, 515; Abdurrahmân b. Nâsir b. Berrâk b. İbrâhim el Berrâk, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, (Riyâd: Dâru't-Tedmuriyye, 1429/2008), 1/75.

⁷⁰⁸ Buhârî, "Müsâkât", 8 (No. 2361); 9 (No. 2362); "Sulh", 12 (No. 2708); Müslim, "Fedâil" 129(2357); Nesâî, "Hakimlik Adabı", 19 (No. 5407); Ebû Dâvûd, "Akdiyye", 31 (No. 3637); Tirmizî, "Kuran Tefsiri", 5 (3027); İbn Mâce, "Mukaddime", 2 (No. 15)

Zübeyr halanın oğlu olduğu için mi bu hükmü verdin? dedi. Bu söz üzerine Rasulullah (s.a.v.), Zübeyr hurmalığını sula, sonra su hurma kökleri ulaşana kadar suyu tut, buyurdu. Bu olay üzerine Zübeyr şöyle dedi: ‘Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükmü tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar’ (en-Nisâ, 65) âyeti bu muhakeme hakkında indirildi, demiştir.”

3.2.7.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Buhârî⁷⁰⁹ ve Müslim’in⁷¹⁰ Sahihlerinde, Nesâî⁷¹¹, Ebû Dâvûd⁷¹², Tirmizî⁷¹³ ve İbn Mâce’nin⁷¹⁴ Sünenlerinde yer alan “müttefekun aleyh” bir hadistir.

⁷⁰⁹ Buhârî, “Müsâkât”, 8 (No. 2361); 9 (No. 2362); “Sulh”, 12 (No. 2708).

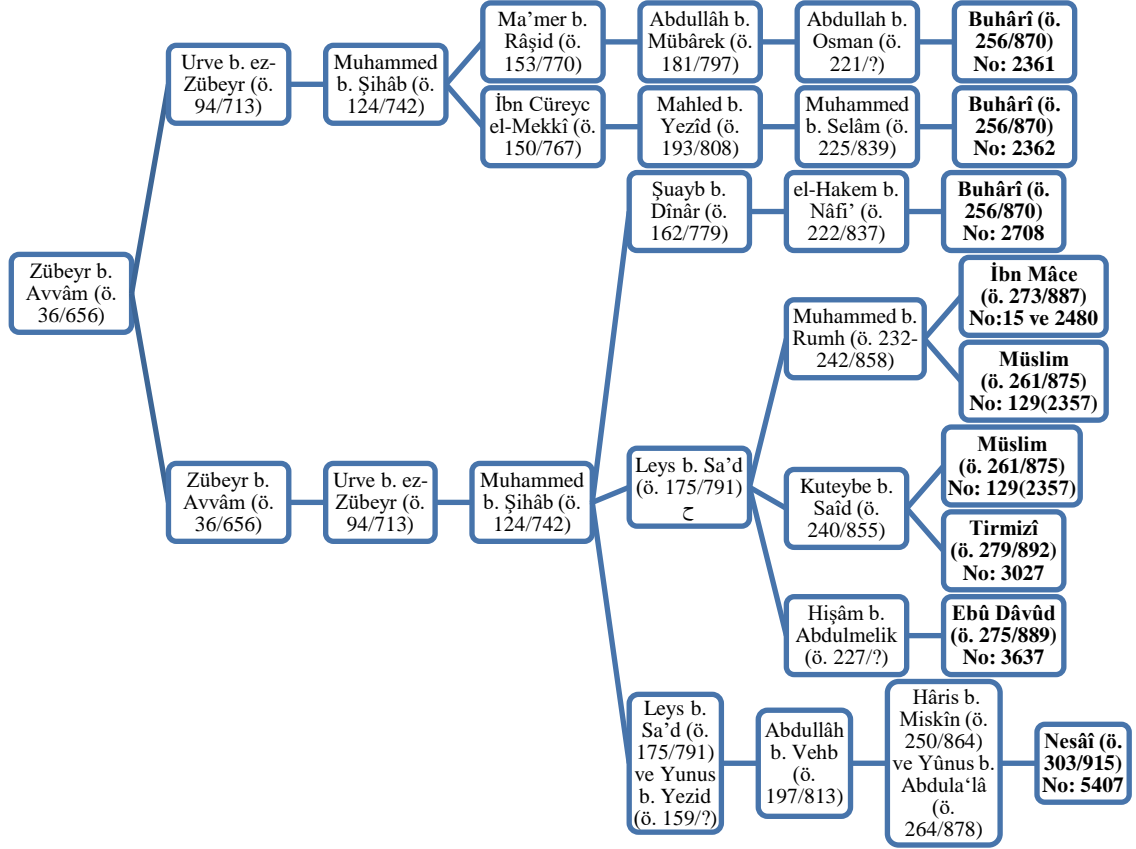
⁷¹⁰ Müslim, “Fedâil” 129(2357).

⁷¹¹ Nesâî, “Hakimlik Adabı”, 19 (No. 5407).

⁷¹² Ebû Dâvûd, “Akdiyye”, 31 (No. 3637).

⁷¹³ Tirmizî, “Kuran Tefsiri”, 5 (3027)

⁷¹⁴ İbn Mâce, “Mukaddime”, 2 (No. 15)

3.2.7.2. Hadisin Değerlendirmesi

Yukarıda zikredilen rivayette Kütüb-i Sitte'nin tamamında yer almaktadır. Rivayette Zübeyr b. Avvâm ile ensardan bir kişi arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Zübeyr b. Avvâm'ın tarlası üst tarafta olduğu için suyun ilk önce ona ulaştığı, o işini görüp suyu aldıktan sonra ensarının sudan faydalandığı anlaşılmaktadır. Aralarındaki anlaşmazlığı çözemeyince olayı Rasulullah'a (s.a.v.) taşımışlar ve Rasulullah (s.a.v.), su ilk önce Zübeyr'e (r.a.) ulaştığı için önce onun sulamasını sonra komşusuna bırakmasını buyurmuştur. Bu hüküm hoşuna gitmeyen ensarî, Rasulullah'a çirkin bir ithamda bulunarak verdiği hükmü akrabası olduğunu için bu şekilde verdiğini söylemiştir. Ensarının bu tavrından dolayı Rasulullah sinirlenmiş, bazı rivayetlerde sinirden yüzünün renginin değiştiği zikredilmektedir. Bahsi geçen ensarînin ismi bilinmemektedir. İmam Nevevî, Rasulullah'a yaptığı bu ayıptan dolayı, raviler tarafından adının gizli tutulduğunu zikretmektedir. Kâdî, bu kimsenin münafıklarından biri olduğunu zikretmektedir. Alimlerin görüşüne göre bugün ensarî gibi bir söz söyleyerek, Rasulullah'ın hükmüne karşı gelen ve ona çirkin ithamda bulunan kimse kafir olur ve

mürted hükümleri uygulanır. Nitekim başka bir ayette buyrulduğu üzere “Allah ve Rasulü bir hüküm verdiği Müminlerin o konuda artık bir seçim hakları yoktur, verilen emre itaat etmeyen yoldan sapmıştır”⁷¹⁵ ayeti de bu görüşü açık desteklemektedir. Henüz İslam’ın ilk zamanları olduğu için Rasulullah’ın (s.a.v.), o kişiye bir şey yapmadığı belirtilmektedir. Rasulullah bu dönemde bir yandan müşrikleri İslam’a ısındırmaya çalışırken bir yandan da münafıkların yaptıkları hareketlere sabretmekte olduğu bilinmektedir. Zübeyr b. Avvâm’ın bahsettiği gibi “Rasulullah’ı hakem kılıp sonra da verdiği hükmü tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar” ayetinin bu olay üzerine indiğini kuvvetle kabul edilse de başka olay üzerine indiğini zikreden alimler de vardır.⁷¹⁶

3.3. İslam’dan Nefyeden Hadisler

Kişinin İslam’dan nefyedilmesine sebep olacak amelleri bildiren hadisler “bizden değildir, benden değildir, ümmetinden değildir, ben ondan uzağım” ifadeleriyle geçmektedir.

3.3.1. Aldatan Bizden Değildir

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.)، فَقَالَ: مَنْ عَشَّ، فَلَيْسَ مِنِّي.⁷¹⁷

Ebû Hureyre (r.a) şöyle dedi: Rasulullah (s.a.v) bir ekin yığına uğradı, elini o ekinin içine daldırdı ve parmakları ıslandı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) satıcıya, “Bu ıslaklık nedir?” diye sordu. Ekin sahibi, “Ona yağmur yağdı” dedi. Rasulullah (s.a.v): “Islak olan kısmı insanların görmeleri için en üste koyman gerekmez miydi? Aldatan benden değildir” buyurdu.

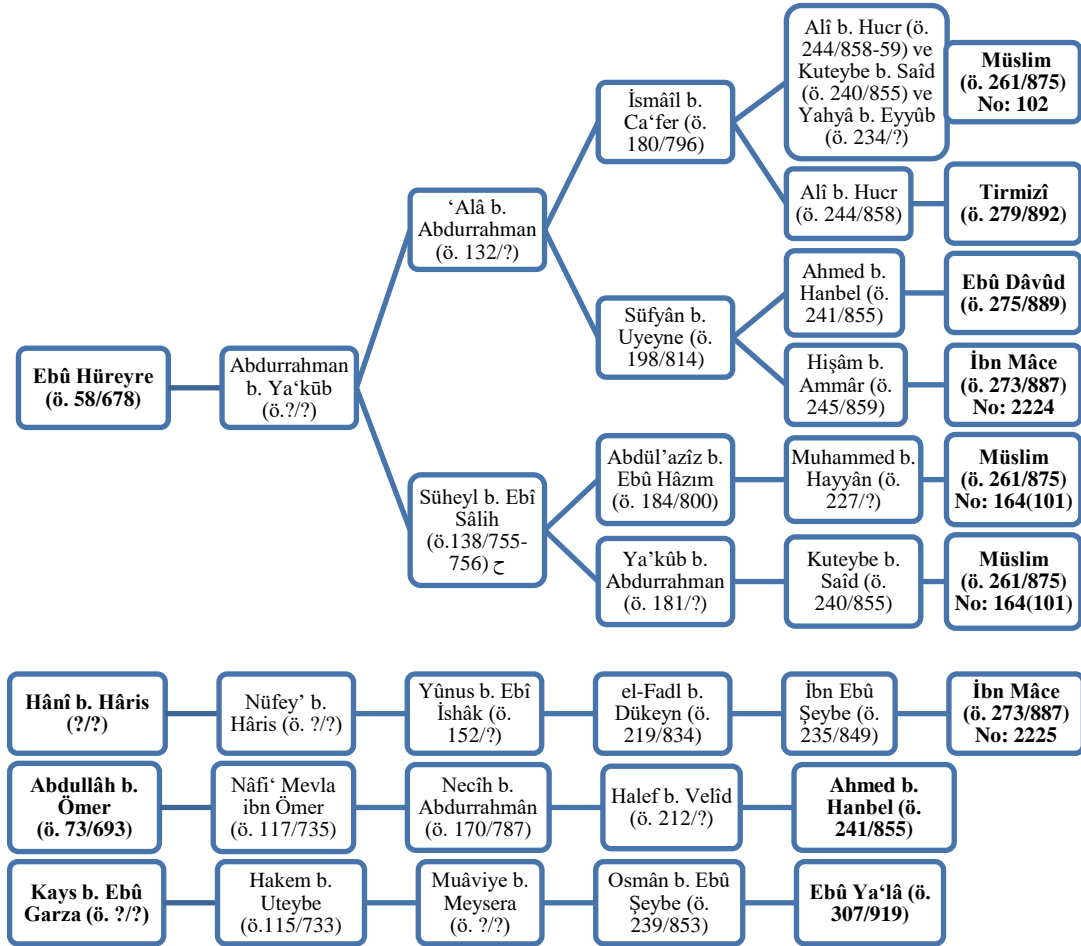
⁷¹⁵ Ahzâb, 33/36.

⁷¹⁶ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 12/200; Nevevî, *el-Minhâc*, 15/108-109.

⁷¹⁷ Müslim, “İman”, (102), 164(101); Ebû Dâvûd, “İcâre”, 16 (No. 3452); Tirmizî, “Alışveriş”, 22 (No. 1315); İbn Mâce “Ticaret”, 36 (No. 2224-2225); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/122 (No. 5113); Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 2/233 (No. 933).

3.3.1.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde⁷¹⁸, Ebû Dâvûd⁷¹⁹, Tirmizî⁷²⁰ ve İbn Mâce'nin⁷²¹ Sünenlerinde ve Ahmed b. Hanbel⁷²² ve Ebû Ya'lâ el-Mevsilî'nin⁷²³ Müsnedlerinde yer almaktadır. Bu hadis "sahih" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hureyre ve Hânî b. Hâris Abdullâh b. Ömer ve Kays b. Ebû Garza tarafından rivayet edilmiştir.

⁷¹⁸ Müslim, "İman", (102), 164(101).

⁷¹⁹ Ebû Dâvûd, "İcâre", 16 (No. 3452).

⁷²⁰ Tirmizî, "Alışveriş", 22 (No. 1315).

⁷²¹ İbn Mâce "Ticaret", 36 (No. 2224-2225).

⁷²² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/122 (No. 5113).

⁷²³ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 2/233 (No. 933).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Konuyla ilgili rivayetler benzer manalarda gelmektedir. Ebû Dâvûd'da geçen rivayette Rasulullah'a, elini ekinlerin içine sokmasının vahyolduğu nakledilmektedir.⁷²⁴ Ahmed b. Hanbel'de geçen Abdullâh b. Ömer'in naklettiği rivayette Rasulullah (s.a.v.), ıslak ve kuru malların ayrı satılmasını buyurmaktadır.⁷²⁵ Ebû Ya'lâ'da geçen Kays b. Ebû Garza'nın naklettiği rivayette ise Rasulullah (s.a.v.) yiyecek satan satıcıya alttaki ile üstte satılanın aynı olup olmadığını sorar ve satıcının, evet demesi üzerine, Müslümanları aldatan Müslümanlardan değildir, buyurur.⁷²⁶

3.3.1.2. Hadisin Değerlendirmesi

Rasulullah (s.a.v.), bu hadisinde bir malı yüksek fiyata satmak için malın iyisini gösterip, kötü tarafını gizleyerek insanları kandırmayı yasaklamıştır. Hattâbî, bizden değildir ifadesinin, bizim davranış şeklimizden ve bizim yolumuzdan değildir, anlamına geldiğini söylemektedir. Bu şekilde Müslüman kardeşini kandıran kimsenin Rasulullah'a tabi olmaktan ve onun sünnetinden ayrılmış olduğunu söylemektedir. Bazı kimseler "bizden değildir" ifadesinin, "İslam dininden değildir" anlamına geldiğini söyleyeler de Hattâbî bu tevilin yanlış olduğunu belirtmektedir. Buradaki tam anlamın kendi söylediği gibi olduğunu ve bunun tıpkı bir kişinin arkadaşına ona uymayı kastederek "ben sendenim" demesi gibi olduğunu ve buna da Allah'ın "Kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana isyan ederse; şüphesiz Sen, çok merhametlisin, çok bağışlayansın"⁷²⁷ ayetinin delil olduğunu zikretmektedir. Bu hadis icma ile Müslüman kardeşini aldatmanın haramlığına delildir.⁷²⁸

⁷²⁴ Ebû Dâvûd, "İcâre", 16 (No. 3452).

⁷²⁵ Müslim, "İman", 164(101).

⁷²⁶ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 2/233 (No. 933).

⁷²⁷ İbrâhîm 14/36. "فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّيَ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ كَافِرٌ بَدِيعٌ رَجِيمٌ"

⁷²⁸ Azîmâbâdî, *Avnû 'l-Ma'bûd*, 9/231.

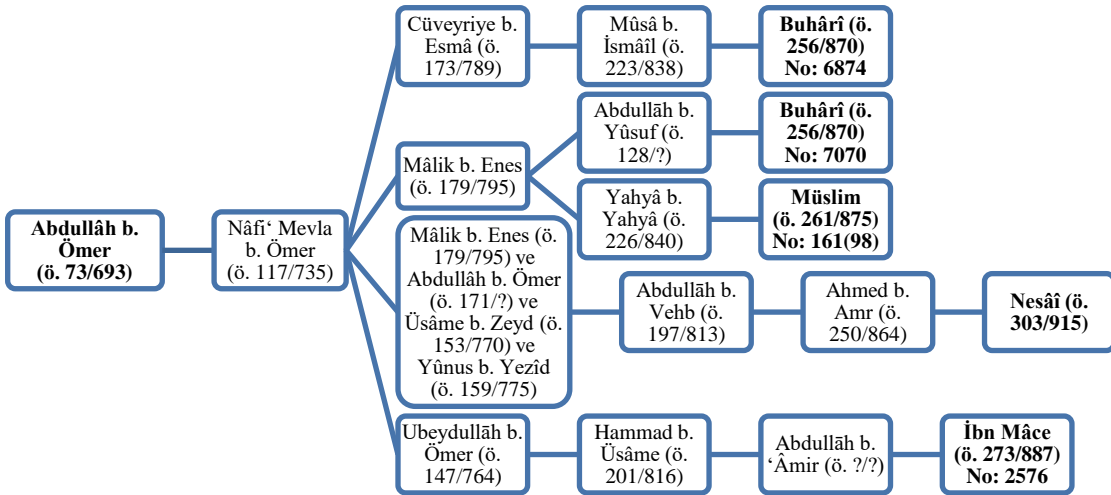
3.3.2. Müslüman'a Silah Çeken Kimse

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ (ص.) قَالَ: "مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ، فَلَيْسَ مِنَّا."⁷²⁹

Abdullâh b. Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kim biz Müslümanlara silah çekerse artık o bizden değildir.”

3.3.2.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁷³⁰ ve Müslim'in⁷³¹ Sahihlerinde, Nesâî⁷³², Tirmizî⁷³³ ve İbn Mâce'nin⁷³⁴ Sünenlerinde geçmektedir. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Ömer, Abdullâh b. Kays, Ebû Hureyre ve Seleme b. el-Ekva' tarafından rivayet edilmiştir.

⁷²⁹ Buhârî, “Diyetler”, 2 (No. 6874); “Fiten”, 7 (No. 7070-7071); Müslim, “İman”, 161(98), 162(99), 163(100); Nesâî, “Kan Dökmenin Haramlığı”, 25 (No. 4100); Tirmizî, “Cezalar”, 26 (No. 1459); İbn Mâce “Cezalar”, 19 (No. 2575-2576-2577).

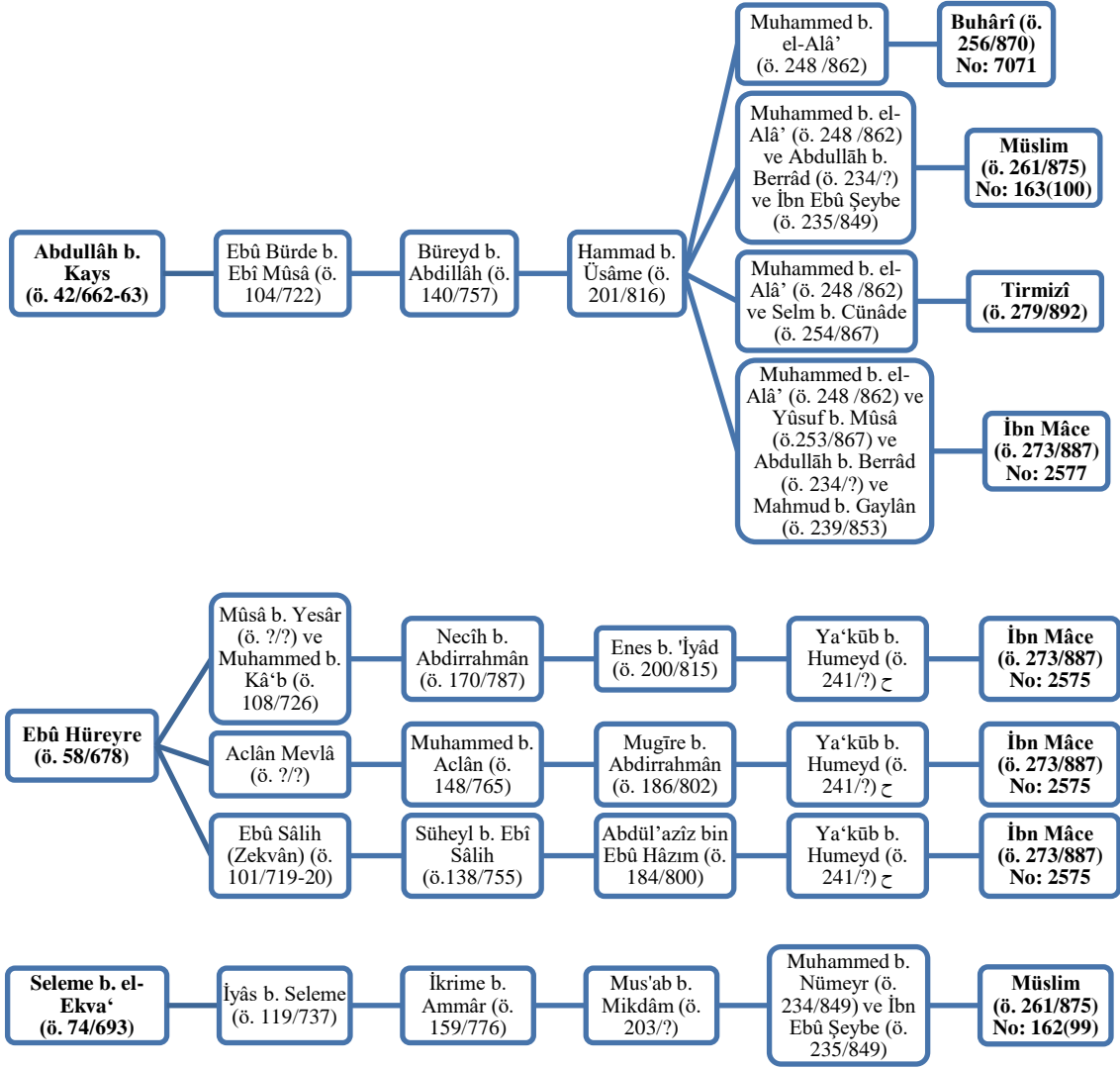
⁷³⁰ Buhârî, “Diyetler”, 2 (No. 6874); “Fiten”, 7 (No. 7070-7071).

⁷³¹ Müslim, “İman”, 161(98), 162(99), 163(100).

⁷³² Nesâî, “Kan Dökmenin Haramlığı”, 25 (No. 4100).

⁷³³ Tirmizî, “Cezalar”, 26 (No. 1459).

⁷³⁴ İbn Mâce “Cezalar”, 19 (No. 2575-2576-2577).

3.3.2.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz bu rivayet Ebû Dâvûd hariç Kütüb-i Sitte'deki tüm kaynaklarda yer almaktadır. Bu hadiste Rasulullah, haksız yere bir Müslümana silah çeken, onu korkutmak veya onunla savaşmak, onu öldürmek için silah taşıyan kimseyi şiddetli bir şekilde ikaz etmektedir. Kuran-ı Kerim'de de bir Mümin'i bilerek öldürenin ebedi cehenneme gireceği bildirilmektedir.⁷³⁵

Aynî, “bizden değildir” ifadesini, bu amaçla silah taşıyan kimse bizim ilmimizin, bizim güzel yolumuzun takipçisi değildir, şeklinde tevil etmektedir. Çünkü bir

⁷³⁵ en-Nisâ 4/93. “وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا.”

Müslümanın, Müslüman kardeşi üzerindeki hakkı ona bu şekilde silah çekmek değil, aksine ona yardım etmek, onu desteklemek ve onun için savaşmak olduğunu söylemektedir.

Kirmânî de burada kastedilenin dinden çıkmak olmadığını, bizim sünnetimizden ve yolumuzda çıkmak olduğunu söylemektedir.⁷³⁶

Nevevî, ilk mutezilelerden olan meşhur Amr b. Ubeyd'in bu hadisi kendi batıl ve habis görüşü için delil getirip, "büyük günah işleyen sahibini imandan çıkar ve ebedi cehenneme girer" dediğini, ancak onun bu görüşünde hata edip yalan söylediğini zikretmektedir. İlim ehline bu hadisin o şekilde anlaşılmadığını bildirmektedir.⁷³⁷

3.3.3. Ok Atmayı Öğrenip Unutan Kişi

... عَنْ عُقْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص.): قَالَ: مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ، ثُمَّ تَرَكَهُ، فَلَيْسَ مِنَّا أَوْ

قَدْ عَصَى.⁷³⁸

...Fukeym el-Lahmî, Ukbe b. Âmir (r.a.) ok attığı sırada "iki hedef arasında gidip geliyorsun, bu senin için zor olur, sen yaşlısın" demiştir. Ukbe'nin buna cevap olarak "Rasulullah'tan duyduğum hadis olmasa buna katlanmazdım" demesi üzerine bu hadisin ne olduğu sorulmuş ve Ukbe b. Âmir (r.a.) şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: Kim ok atmayı öğrenir sonra da onu bırakırsa (unutursa) o bizden değildir veya isyan edenlerden olur."

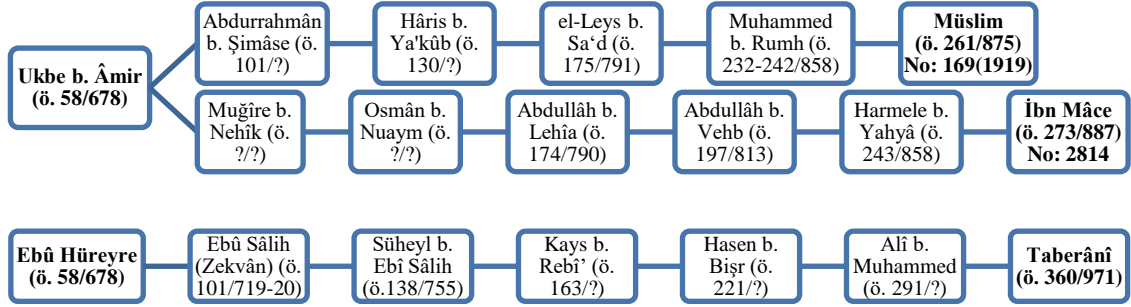
⁷³⁶ Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, 15/89.

⁷³⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 1/109.

⁷³⁸ Müslim, "Emirlik", 169(1919); İbn Mâce, "Cihad", 19 (No. 2814); Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, thk. Tarık b. İvâdullâh b. Muhammed (Kahire: Dâru'l-Harameyn, ts.), 4/273 (No: 4177).

3.3.3.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde⁷³⁹, İbn Mâce'nin Sünen'inde⁷⁴⁰ ve Taberânî'nin Mu'cem'inde⁷⁴¹ yer alan "sahih" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ukbe b. Âmir ve Ebû Hureyre tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Müslim'de geçen rivayette ok atmayı unutan kimsenin için hem "bizden değildir" lafzı hem de "isyan etmiş olur" lafzı geçmektedir. İbn Mâce'de geçen rivayette sadece "isyan etmiş olacağı", Taberânî'de ise "nimete küfür (küfran-ı nimet) yapmış olacağı" zikredilmektedir.

3.3.3.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Rasulullah (s.a.v), bir hadisinde "düşmanlar için gücünüzün yettiğince kuvvet hazırlayın, kuvvet ise atıcılıktır" diye üç kere tekrar etmektedir.⁷⁴² Nevevî, bu hadisin Kuran-ı Kerim'deki "Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın"⁷⁴³ ayetinin tefsiri olduğunu ve buradaki kuvvetten kastedilenin ok atıcılığı ve düşmana karşı her türlü silah aleti hazırlığı olduğunu bildirmektedir.⁷⁴⁴

⁷³⁹ Müslim, "Emirlik", 165(103).

⁷⁴⁰ İbn Mâce, "Cihad", 19 (No. 2814).

⁷⁴¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 4/273 (No: 4177).

⁷⁴² Müslim, "Emirlik", 167(1917).

⁷⁴³ El-Enfâl 8/60. "وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ"

⁷⁴⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 13/64.

Zikrettiğimiz bu hadiste ise ok atmayı öğrendikten sonra atıcılığı unutan kimse için büyük bir tehdit olduğu bildirilmektedir. Nevevî, bizden değildir lafzı ile “bizim yolumuzda değil, bizim emrimize uyanlarda değil” anlamlarının kastedildiğini zikretmektedir. Bu tehdidin ise hastalık gibi bir özür sebebiyle atıcılığı unutanı kapsamadığını bildirmektedir. Bu rivayette atıcılığı öğrenip, herhangi bir geçerli sebebi, özrü olmadan bırakıp unutanın kuvvetten düşmeye sebep olduğu için şiddetle mekruh olduğu ve bu kimsenin, Rasulullah’ın (s.a.v) sünnetini terk etmiş olacağı bildirilmektedir.⁷⁴⁵

3.3.4. Ölüler İçin Feryat Etmek

1-...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص.): "أَلَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ

الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ."⁷⁴⁶

1- ...Abdullâh b. Mes'ûd'dan (r.a) rivayet olduğuna göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Ölmüşleri için avuç içi ile yanaklarını tokatlayan, üstlerini başlarını yırtan ve cahiliye adeti ile feryâd figân eden kimse bizden değildir.”

3.3.4.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî⁷⁴⁷ ve Müslim'in⁷⁴⁸ Sahihlerinde, Nesâî⁷⁴⁹, Tirmizî⁷⁵⁰ ve İbn Mâce'nin⁷⁵¹ Sünenlerinde ve Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27)

⁷⁴⁵ Nevevî, *el-Minhâc*, 13/65.

⁷⁴⁶Buhârî, “Cenazeler”, 34, 36, 37 (No. 1294, 1297, 1298); Müslim, “İman”, 165(103); Nesâî, “Cenazeler”, 17, 19, 21 (No. 1860, 1862, 1864); Tirmizî, “Cenazeler”, 22 (No. 999); İbn Mâce, “Cenazeler”, 52 (No. 1584).

⁷⁴⁷ Buhârî, “Cenazeler”, 34, 36, 37 (No. 1294, 1297, 1298).

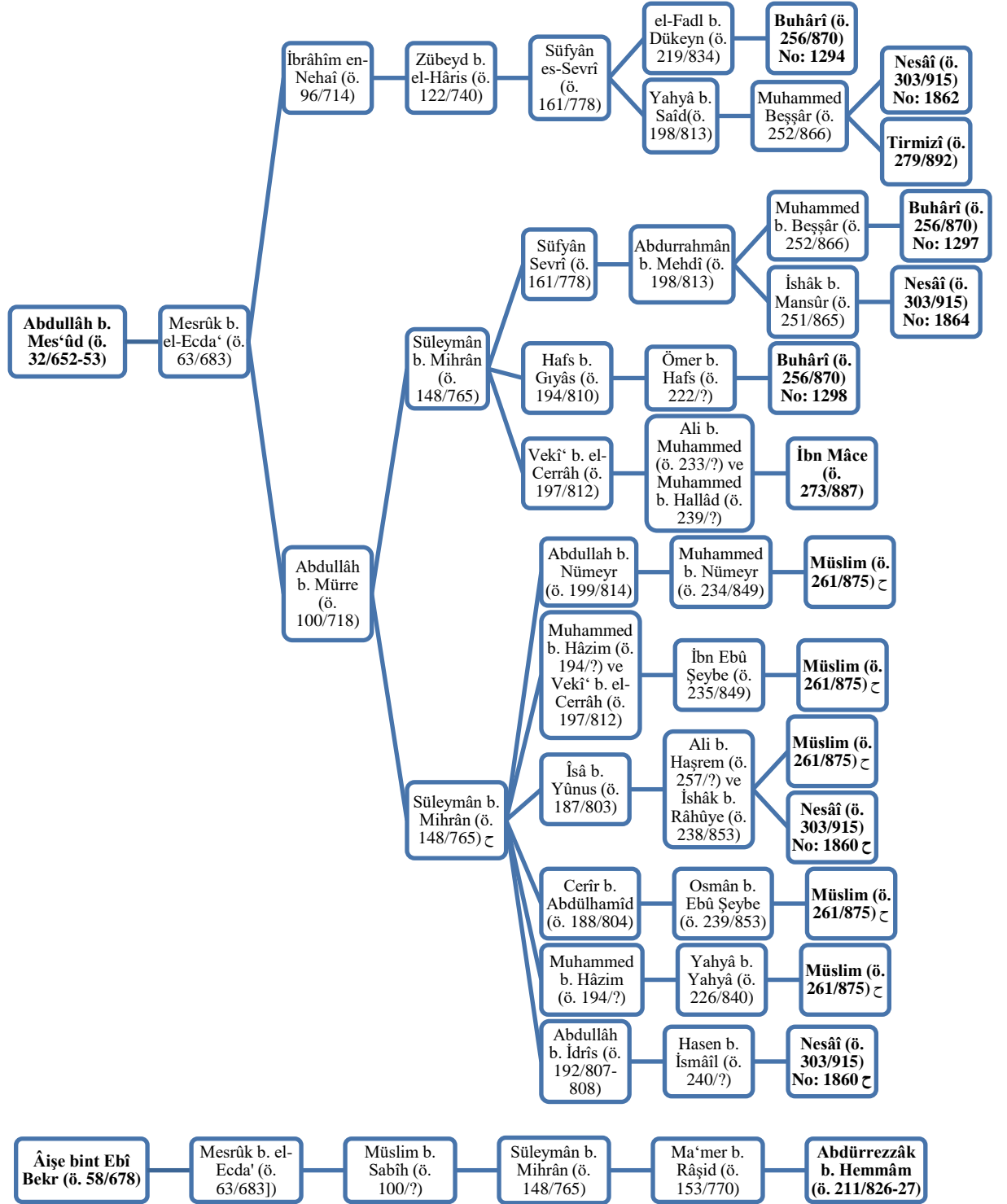
⁷⁴⁸ Müslim, “İman”, 165(103).

⁷⁴⁹ Nesâî, “Cenazeler”, 17, 19, 21 (No. 1860, 1862, 1864).

⁷⁵⁰ Tirmizî, “Cenazeler”, 22 (No. 999).

⁷⁵¹ İbn Mâce, “Cenazeler”, 52 (No. 1584).

Musannef’inde⁷⁵² yer almaktadır. Bu hadis “müttefekun aleyh” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Mes’ûd ve Âişe bnt. Ebî Bekr tarafından rivayet edilmiştir.

⁷⁵² Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Beyrut: Mektebü'l-İslâmiyye, 1403), 3/558 (No. 6683).

2-...عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "بَرِيءٌ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالْحَالِقَةِ وَالشَّاقَّةِ."⁷⁵³

2- ...Ebû Mûsâ'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Musibet anında saçını başını yolan, yaka paçasını yırtan ve çığlık atarak ağlayanlardan uzağım."

3.3.4.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

İkinci hadis, Buhârî⁷⁵⁴ ve Müslim'in⁷⁵⁵ Sahihlerinde, Nesâî⁷⁵⁶ ve Ebû Dâvûd'un⁷⁵⁷ Sünenlerinde ve Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin Müsned'inde⁷⁵⁸ yer almaktadır. Bu hadis "müttefekun aleyh" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Câbir b. Abdullâh tarafından rivayet edilmiştir.

⁷⁵³ Buhârî, "Cenazeler", 36 (No. 1296); Müslim, "İman", 167(104); (104); Nesâî, "Cenazeler", 21 (No. 1865-1866); 18 (No. 1861); Ebû Dâvûd, "Cenazeler", 29 (No. 3130); Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, 4/100 (No. 2133).

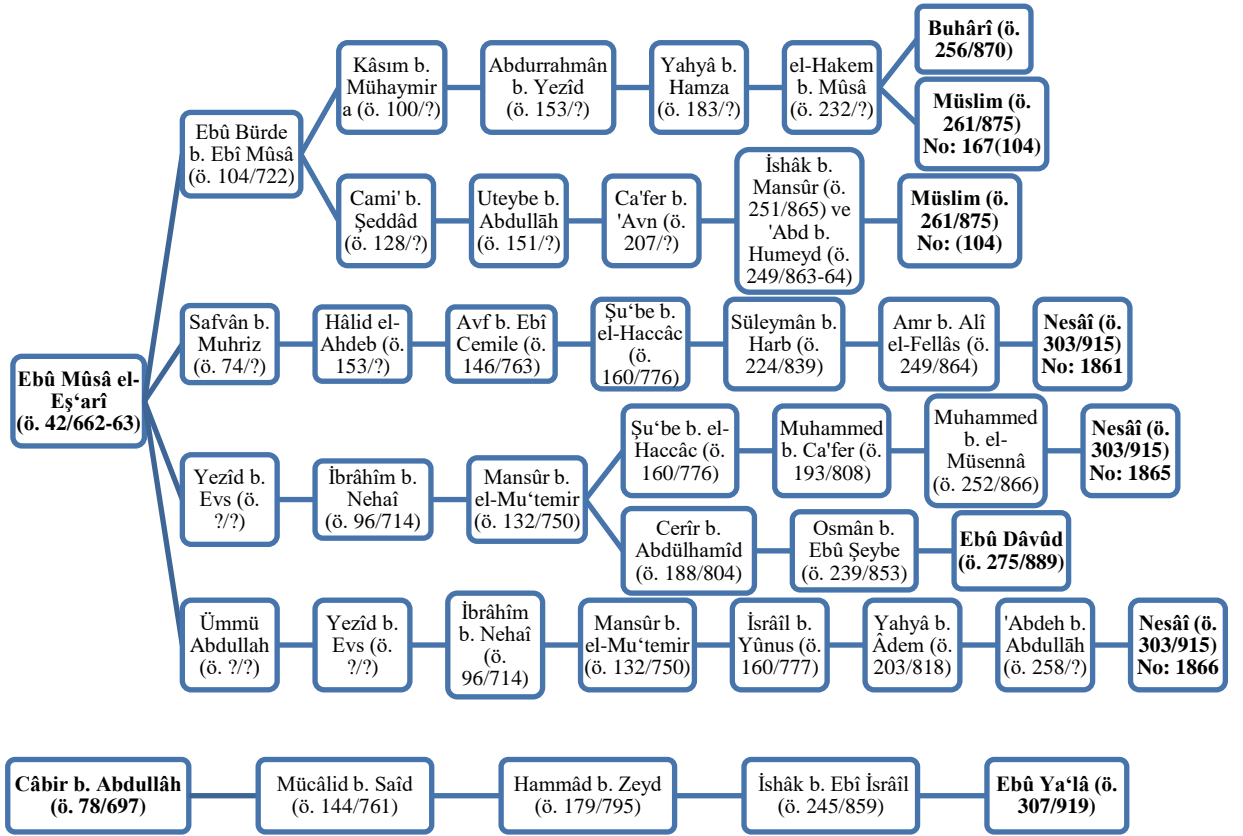
⁷⁵⁴ Buhârî, "Cenazeler", 36 (No. 1296).

⁷⁵⁵ Müslim, "İman", 167(104); (104).

⁷⁵⁶ Nesâî, "Cenazeler", 18 (No. 1861); 21 (No. 1865-1866).

⁷⁵⁷ Ebû Dâvûd, "Cenazeler", 29 (No. 3130).

⁷⁵⁸ Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, 4/100 (No. 2133).

Rivayetin Metin Farklılıkları

Nesâî, Ebû Dâvûd, Ebû Ya'lâ'da geçen rivayetlerde “onlardan uzağım” lafzı yerine “bizden değildir” ifadesiyle geçmektedir⁷⁵⁹.

Buhârî ve Nesâî'de geçen rivayette, Ebû Mûsâ'nın hastalığının şiddetlenmesi üzerine hanımı bağırmaya başlayınca Ebû Mûsâ, “Rasulullah'ın uzak olduğu kimselerden benim de uzak olduğumu söylemedim mi?” diye eşini ikaz ederek metnini verdiğimiz rivayeti nakletmektedir.⁷⁶⁰

⁷⁵⁹ Nesâî, “Cenazeler”, 21 (No. 1865-1866); 18 (No. 1861); Ebû Dâvûd, “Cenazeler”, 29 (No. 3130); Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 4/100 (No. 2133).

⁷⁶⁰ Buhârî, “Cenazeler”, 36 (No. 1296); Nesâî, “Cenazeler”, 18, 21 (No. 1861, 1865).

3.3.4.3. Hadislerin Değerlendirmesi

Rasulullah (s.a.v.) ölen bir kimsenin ardından kalbin hüznülenebileceğini, gözlerin yaşarabileceğini buyurmaktadır⁷⁶¹, fakat zikrettiğimiz rivayetlerdeki gibi cahiliye adeti olan ölünün arkasından bağırıp çağırılmayı, feryat etmeyi, kendine zarar vermeyi yasaklamıştır. Nitekim başka bir hadis-i şerifinde, bu şekilde ağlayanlar yüzünden ölünün azap gördüğünü bizlere bildirmektedir.⁷⁶²

İbn Battâl, şerhinde leyste minnâ (bizden değildir) lafzı ile alakalı Bakî b. Mahled'in (ö. 276/889) şu açıklamasını zikretmektedir: Bizden değildir, yani bizim sünnetimizle sünnetlenmemiştir, bizim yolumuza tabi olmamıştır veya bizim üzerinde olduğumuz yolumuza uyup itaat etmemiştir. Rasulullah'ın (s.a.v.) "bizi aldatan bizden değildir" hadisinde dediği üzere. Çünkü ölünün arkasından feryat figan edip yanakları tokatlamak, yakaları yırtma fiilleri cahiliye adetlerindedir.⁷⁶³

İbnu'l-Cevzi ise bu hadiste geçen "bizden değildir" lafzını hakkında, bizim sünnetimiz ve yolumuz üzere değildir, demektedir. Çünkü Rasulullah'ın bizleri ağlamaktan ve üzülmekten nehyetmediğini, yanaklarına vuran ve yakalarını yırtan kişiler olmaktan nehyettiğini bildirmektedir.⁷⁶⁴

Ebû Süfyan ise bu ifadenin tevîl edilmesini doğru bulmadığını, etki etmesi için zahiri manasında bırakılması gerektiğini söylemektedir.⁷⁶⁵

3.3.5. Kur'an ile Teganni Etmek

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ."⁷⁶⁶

Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kur'an'ı

⁷⁶¹ Buhârî, "Cenazeler", 43 (No. 1304).

⁷⁶² Nesâî, "Cenazeler", 15 (No. 1853).

⁷⁶³ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 3/277.

⁷⁶⁴ Ebû'l-Ferec İbnu'l-Cevzî Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, *Keşfü'l-Müşkil min Hadîsi's-Sahîhayn*, thk Alî Hüseyin el Bevvâb (Riyad: Dâru'l-Vatan, ts.), 1/279.

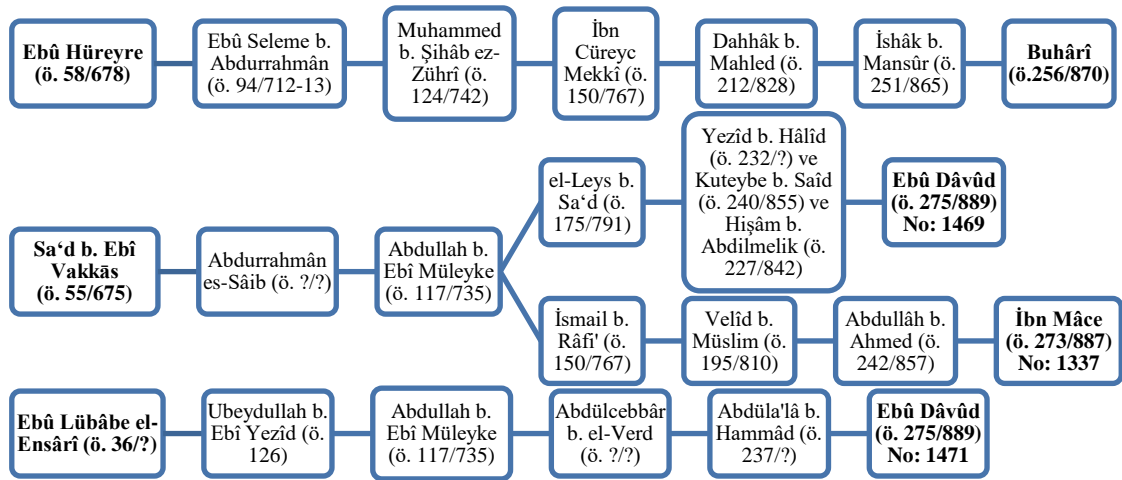
⁷⁶⁵ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 11/529.

⁷⁶⁶ Buhârî, "Tevhid", 44 (No. 7527); Ebû Dâvûd, "Vitr", 20 (No. 1469,1471); İbn Mâce "Namazı Layıkıyla Kılmak", 176 (No. 1337).

teganni etmeyen bizden değildir.”

3.3.5.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Buhârî'nin Sahih'inde⁷⁶⁷, Ebû Dâvûd⁷⁶⁸ ve İbn Mâce'nin⁷⁶⁹ Sünenlerinde yer alan “sahih” bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hüreyre, Sa'd b. Ebi Vakkas Ebû Lübâbe el-Ensârî tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Ebû Dâvûd'da geçen rivayette, ravilerden Ubeydullah b. Yezîd, Ebû Lübâbe'yi görüp peşinden evine kadar onunla beraber gittiklerini, eve girdiklerini ise evin eski olduğunu ve Ebû Lübâbe'nin de ne kadar zayıf ve bakımsız olduğunu görüp şaşırdıklarını bildirmektedir. Ebû Lübâbe onlara yukarıda zikrettiğimiz “Kur'an'la teganni etmeyen bizden değildir” buyurmuştur. Ardından ravilerden Abdülcebbâr'ın, İbn Ebî Müleyke'ye, “sesimiz güzel değilse ne yapacağız” diye sorduğunu, onunda “elinden geldiğince güzelleştirmeye çalış” dediğini nakletmektedir.⁷⁷⁰

İbn Mâce'de geçen rivayette ise, ravilerden Abdurrahmân es-Sâib (bu ravinin Ebî Müleyke olduğu da söylenmektedir), evlerine Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın misafir olarak

⁷⁶⁷ Buhârî, “Tevhid”, 44 (No. 7527).

⁷⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Vitr”, 20 (No. 1469,1471).

⁷⁶⁹ İbn Mâce “Namazı Layıkıyla Kılmak”, 176 (No. 1337).

⁷⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Vitr”, 20 (No. 1471).

geldiğini ve Sa'd'ın kendisine “Kuran’ı güzel okuduğunu duydum, Rasulullah’ı (s.a.v.) şöyle derken işitmişim: Muhakkak Kuran hüzünle indi, onu okuduğunuz zaman bu hüznü hissedip ağlayın, eğer ağlayamazsanız ağlamaya çalışın. Onu okurken sesinizi güzelleştirmeye çalışın, kim teganni yapmazsa (güzelleştirmese) o bizden değildir” dediğini nakletmektedir.⁷⁷¹

3.3.5.2. Hadisin Şerhi ve Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz bu hadisin manası hakkında alimler ihtilaf etmişlerdir.

Nevevî, Şafii’ye, onun ashabına ve alimlerin ekserisine göre “sesini güzelleştirme” manasında olduğunu söylemektedir. Yani sesini Kur’an okurken güzelleştirmeyen, güzelleştirmeye hiç uğraşmayan bizden değildir anlamında olduğunu ifade etmektedir. Bazılarından gelen görüşe göre başka kitaplar ve sözler ile yetinip Kur’an’dan müstağni olması anlamında olduğunu söylemektedir.⁷⁷²

İbn Kudâme, Süfyan b. Uyeyne ve bazılarına göre Kur’an ile ilgilenmezse, Kur’an’la yetinmezse anlamında olduğunu zikretmektedir. Bazılarına göre ise sesi güzelleştirmek, terennüm ile okumak, sesi yükselterek okumak, hüzünle okumak anlamlarına geldiğini bildirmektedir.⁷⁷³

Hadis otoritesi İmam Buhârî de Süfyan b. Uyeyne’nin görüşündedir. Nitekim Kuran’la teganni konusunda Buhârî Sahih’ine aldığı “Allah, Peygambere Kuran ile teganni etmesine karşılık verdiği kadar başka bir şeye mükafat vermemiştir”⁷⁷⁴ hadisinin bab başlığına kendi tercihinin ve hadisin manasına dayalı olarak şu ayeti eklemiştir: “Sana indirdiğimiz ve onlara okunmakta olan Kur’an-ı Kerim onlara yetmiyor mu?”⁷⁷⁵ Buradan da anlaşılıyor ki Buhârî’nin bu hadis hakkındaki yorumu bu ayetin de içerisinde mündemiç olan Kur’an’dan yüz çevirme, kendini onsuz yeterli görme, kendini Kur’an’a

⁷⁷¹ İbn Mâce “Namazı Layıkıyla Kılmak”, 176 (No. 1337).

⁷⁷² Nevevî, *el-Minhâc*, 6/78-79.

⁷⁷³ Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğni* (b.y.: Mektebetü’l Kahire, 1388/1968), 2/129; Nevevî, *el-Minhâc*, 6/78-79.

⁷⁷⁴ Buhârî, “Fadâilu’l-Kur’an”, 19 (No. 5023).

⁷⁷⁵ Ankebût 29/51. “أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ”

ihtiyaç hissetmeme, ondan vazgeçme anlamındadır. Yani Buhârî'nin görüşü baz alındığında hadisin çevirisi şu şekilde olur “Kim Kur’an’a karşı kendini yeterli görürse, ona ihtiyaç hissetmezse bizden değildir.” Nitekim Buhârî şârihi İbn Hacer de Buhârî'nin bu hadis ile alakalı olarak bu ayeti peşi sıra getirmesinin onun da Süfyan b. Uyeyne'nin görüşünde olduğuna işaret eder demektedir.⁷⁷⁶

3.3.6. Vitir Namazını Kılmamak

...عَنْ بَرِيدِ بْنِ الْحَصِيبِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) يَقُولُ: الْوَيْتْرُ حَقٌّ، فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا...⁷⁷⁷

...Bureyde b. Husayb (r.a.) şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: Vitir haktır, vitir kılmayan bizden değildir.”

3.3.6.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un Sünen'inde⁷⁷⁸ ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde⁷⁷⁹ yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Bureyde b. Husayb ve Ebû Hüreyre tarafından rivayet edilmiştir. Bureyde b. Husayb'ın rivayeti, seneddeki Ubeydullâh b. Abdullâh'ın tenkit edilmesi sebebiyle zayıf olarak değerlendirilmiştir.⁷⁸⁰ Şuayb el Arnavût ise Ebû Hüreyre rivayetinin seneddeki Halîl b. Mürre'nin tenkit edilmesi sebebiyle isnadın zayıf olduğunu, Muâviye b. Kurre'nin Ebû Hüreyre'den hadis duymadığı için de senedde inkıta olduğunu söylemektedir. Bu sebeple hadis “zayıf” olarak değerlendirmiştir.⁷⁸¹

⁷⁷⁶ İbn Hacer, *Fethü'l Bârî*, 9/68.

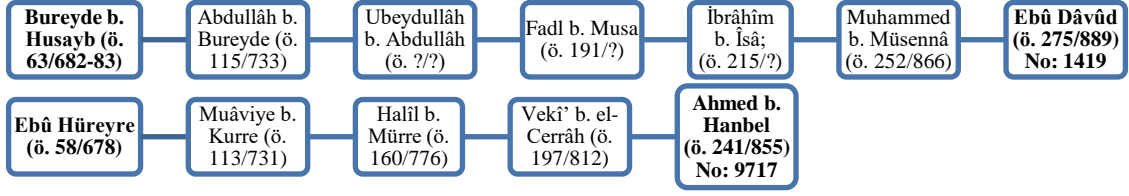
⁷⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Vitir” 2 (No. 1419); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/447 (No. 9717).

⁷⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Vitir” 2 (No. 1419).

⁷⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/447 (No. 9717).

⁷⁸⁰ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 2/487; Ebû Dâvûd, “Vitir” 2 (No. 1419).

⁷⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/447 (No. 9717).

3.3.6.2. Hadislerin Değerlendirmesi

Vitir, tek sayı anlamına gelmektedir. Gece namazının sonuncusu olan vitir namazının tek rekatlı kılınması tavsiye edilmektedir.⁷⁸² Rasulullah'ın “vitir her Müslüman üzerine haktır; isteyen beş, isteyen üç, isteyen tek rekât kılınsın”⁷⁸³ hadisinden de bu anlaşılmaktadır. Metnini verdiğimiz hadiste Rasulullah (s.a.v.) üç kere “vitir haktır, kılmayan bizden değildir” diye tekrarlayarak vitir namazının önemine vurgu yapmaktadır. Ebû Hanefî vitir namazının hükmünü vacib olarak kabul etmektedir. Ebû Hanife bu hüküm için “Allah size bir namaz daha fazladan ilave etmiştir. Bu namaz da vitirdir” hadisini delil almaktadır. Bu hükmü verdiğimiz hadis ile de kuvvetlendirmektedir. Vitir namazı Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve diğer fakihler göre ise müekked sünnet olarak kabul edilmektedir.⁷⁸⁴

Hattâbî, rivayette geçen “bizden değildir” ifadesi ile “bizim sünnetimizden değildir” anlamının kastedildiğini zikretmektedir. Bu ifade ile “Müslüman değildir” manasının anlaşılmasına gerektiğini, çünkü vacibin inkârı ile bile böyle bir durum olmayacağını söylemektedir.⁷⁸⁵

Hadis Hakkında Çıkarılan Bazı Hükümler

- Vitir namazı Ebû Hanefî'ye göre vacib, cumhura göre müekked sünnettir.
- Vitri terk etmek, Rasulullah'ın (s.a.v.) yolunu, sünnetini terk etmektir.
- Bir şeyin önemini vurgulamak için söz tekrarlanabilir.

⁷⁸² Sami Erdem, “Vitir Namazı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/111.

⁷⁸³ Ebû Dâvûd, “Vitir” 3 (No. 1422)

⁷⁸⁴ Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Mahmûd Ebû Dakîka (Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1356/1937), 1/54-55; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 2/1009-1010.

⁷⁸⁵ Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, 1/286.

3.3.7. Kadının Kocasına Karşı Kışkırtmak

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "أَلَيْسَ مِنَّا مَنْ حَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا، أَوْ

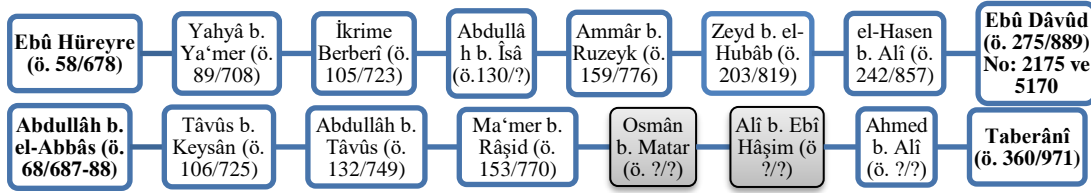
عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ." 786

...Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir, “Rasulullah (s.a.v): Kadını kocasına, köleyi de efendisine karşı kışkırtan bizden değildir” buyurdu.

3.3.7.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd’un Sünen’inde⁷⁸⁷ ve Taberânî’nin el-Mu’cemü’l-Evsat’ında⁷⁸⁸ yer almaktadır. Bu hadis Ebû Dâvûd’da geçen “hasen” bir hadistir.

Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hüreyre ve Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir.

Senedleri incelediğimizde:

- Zeyd b. el-Hubâb hakkında, İbn Hâcer “sadûk yahta' fi'l-hadîs”⁷⁸⁹, Yahyâ b. Maîn “sika”, Ebû Hâtim “sadûk, sâlih” ifadelerini kullanmaktadır.⁷⁹⁰
- Osmân b. Matar hakkında, İbn Hâcer “zayıf”⁷⁹¹, Yahyâ b. Maîn “zayıf, onun hadisi hiçbir şekilde yazılmaz (la yuktebu hadîsehû)”, Ebû Zür’a ve Ebû Hâtim de “zayıfu'l-hadis, metrûku'l-hadis” ifadelerini kullanmaktadır.⁷⁹²

⁷⁸⁶ Ebû Dâvûd, “Talak” 2 (No. 2175); “Edeb” 126 (No. 5170); Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 2/223 (No. 1803).

⁷⁸⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb” 126 (No. 5170).

⁷⁸⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 2/223 (No. 1803).

⁷⁸⁹ Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/386.

⁷⁹⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 10/46.

⁷⁹¹ Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/222.

⁷⁹² Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 19/496.

- c) Alî b. Ebû Hâşim hakkında ise Ebû Hâtim, “ben onun hakkında doğru sözlü olması dışında bir şey bilmiyorum, ancak insanlar ondan hadis almayı bıraktılar, çünkü o Kuran okuma konusunda duraksamıştı, okumuyordu” ifadelerini kullanmaktadır.⁷⁹³

3.3.7.2. Hadisin Değerlendirmesi

Âzîmâbâdî, metinde geçen “habbebe-حَبَّبَ” fiilinin ortasındaki b harfi, şeddeli olarak okunduğu takdirde “حَدَّع ve فَسَدَ” yani kandırmak, aldatmak, fesatlık yapmak, ara bozmak anlamına geldiğini söylemektedir.⁷⁹⁴

Rasulullah (s.a.v.) bu hadisi şerifinde, bir kimsenin eşiyle arasının açılıp ayrılmasına sebep olacak şekilde konuşmayı veya bir köleyi efendisinden uzaklaştıracak şekilde kışkırtmayı yasaklamaktadır ve bunu yapan kimseyi uyarılmaktadır.

Âzîmâbâdî, bu hadiste kastedilen, bir kadına onun yanında kocasının kötülüklerini hatırlatmak, eksiklerini söylemek, çirkin olduğunu söylemek veya başka bir erkeğin güzel özelliklerinden, huylarından, davranışlarından vs. bahsederek o kadının aklını çelmek ve kocasını kötü göstererek aralarını bozmaya sebebiyet vermek olduğunu söylemektedir. Yine aynı şekilde bir köle ile efendisinin arasını bozmak veya buna sebep olmak olduğunu da söylemektedir.

Rasulullah (s.a.v.) böyle yapanlar için “bizden değildir” buyurarak onları tehditle uyarılmaktadır. Âzîmâbâdî bu ifade hakkında, “ليس أتباعنا” yani bize uyanlardan değildir, bizim yolumuzun takipçilerinden değildir anlamını vererek ehli sünnetin kişi en büyük günahı işlese de onu helal saymadıkça kafir olmaz icmasına uygun bir yorum yapmıştır.⁷⁹⁵ Ebû Dâvûd’un başka bir şerhinde ise bizden değildir ifadesi için, İslam ahlakı üzerine değildir, yorumunu yapılmaktadır. Çünkü bu ahlaklı, erdemli bir Müslümanın yapacağı iş olarak görülmemektedir.⁷⁹⁶

⁷⁹³ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve 't-Ta'dil*, 6/195.

⁷⁹⁴ Azîmâbâdî, *Avnû 'l-Ma'bûd*, 6/159; İbn Manzûr, *Lisânu 'l Arab*, 1/341-342.

⁷⁹⁵ Azîmâbâdî, *Avnû 'l-Ma'bûd*, 6/159.

⁷⁹⁶ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 16/458; 8/336-337.

3.3.8. Irkçılığa Çağırın Kimsenin Meselesi

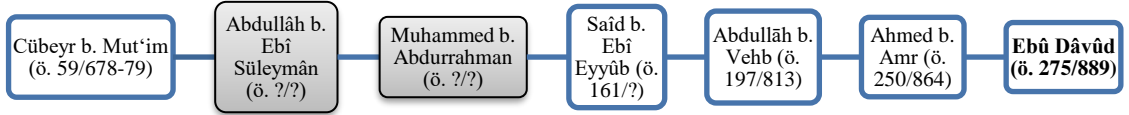
1-...-1 عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.)، قَالَ: "لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصِيَّةٍ، وَلَيْسَ

مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصِيَّةٍ، وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصِيَّةٍ." 797

1-...Cübeyr b. Mut'im (r.a.) şöyle demiştir, Rasullullah (s.a.v): "İnsanları ırkçılık davasına çağırın, ırkçılık uğruna savaşan ve onun yolunda ölen kimse bizden değildir" buyurdu.

3.3.8.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer almaktadır. Nâsırüddin el-Elbânî "zayıf" olarak değerlendirmektedir. 798

Senedi incelediğimizde:

- Abdullâh b. Ebî Süleymân hakkında, İbn Ebî Hâtim "şeyh"⁷⁹⁹, İbn Hâcer "sadûk" ifadelerini kullanmaktadır.⁸⁰⁰
- Muhammed b. Abdurrahman hakkında ise Yahyâ b. Maîn "leyse hadîsuhû bi şey"⁸⁰¹, İbn Hacer "zayıf kesîr" olduğunu belirtmektedir.⁸⁰²

2-...-2 "عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): "...وَمَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عَمِيَّةٍ، يَغْضَبُ

لِلْعَصَبَةِ، وَيُقَاتِلُ لِلْعَصَبَةِ، فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي..." 803

⁷⁹⁷ Ebû Dâvûd, "Uyku" 20 (No. 5121).

⁷⁹⁸ Ebû Dâvûd, "Uyku" 20 (No. 5121).

⁷⁹⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 15/65-66.

⁸⁰⁰ Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/307.

⁸⁰¹ Mizzî, *Tehzîbü'l Kemal*, 25/621.

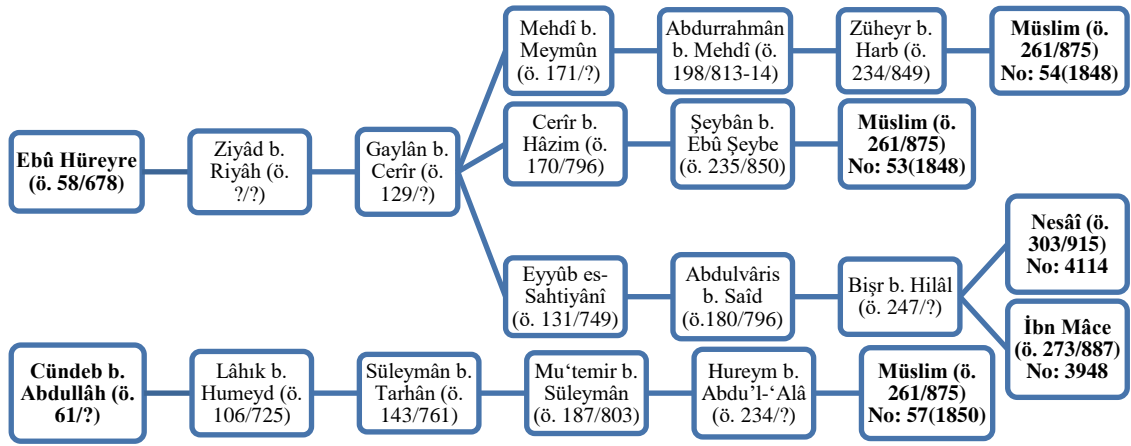
⁸⁰² Askalânî, *Takribü't-Tehzîb*, 1/493.

⁸⁰³ Müslim, "İmâre", 54(1848), 53(1848), 57(1850); Nesâî, "Kan Dökmenin Haramlığı", 27 (No. 4114); İbn Mâce "Fiten", 7 (No. 3948).

2-...Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "...Kim körü körüne çekilmiş bir bayrağın altında toplanıp onun uğrunda ölürse, ırkı için kızıp, ırkı için savaşırsa benim ümmetimden değildir..."

3.3.8.2. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Müslim'in Sahih'inde⁸⁰⁴, Nesâî⁸⁰⁵ ve İbn Mâce'nin⁸⁰⁶ Sünenlerinde yer alan "sahih" bir hadistir. Bu konuyla ilgili hadisler; Ebû Hüreyre ve Cündeb b. Abdullâh tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Müslim'de geçen Cündeb b. Abdullâh'ın naklettiği rivayette ve Nesâî ile İbn Mâce'de geçen rivayette, "benim ümmetimden değildir" ifadesi yerine, bu şekilde ölen kimse için "cahiliyye üzere ölmüştür" ifadesi buyrulmaktadır.⁸⁰⁷

⁸⁰⁴ Müslim, "İmâre", 54(1848), 53(1848), 57(1850).

⁸⁰⁵ Nesâî, "Kan Dökmenin Haramlığı", 27 (No. 4114).

⁸⁰⁶ İbn Mâce "Fiten", 7 (No. 3948).

⁸⁰⁷ Müslim, "Emirlik", 57(1850); Nesâî, "Kan Dökmenin Haramlığı", 27 (No. 4114); İbn Mâce "Fiten", 7 (No. 3948).

3.3.8.3. Hadislerin Değerlendirmesi

Nevevî, rivayetteki bayrak kelimesinden kastedilenin Ahmed b. Hanbel ve cumhur tarafından kabul edilen görüşe göre, batıl veya hak ne olduğu belli olmayan bir oluşum etrafında toplanmak olduğunu söylemektedir.⁸⁰⁸

Hadiste zikredilen asabe-عصبة babanın soyundan olan akraba anlamına gelmektedir.⁸⁰⁹ Asabiyyet kelimesinin kökü de budur. Asabiyyet kelimesi ise asabe ile oluşan her ferdi, her koşulda himaye etme ve zulümden koruma anlamına gelmektedir.⁸¹⁰

Münâvî, asabiyetin zalime yardım etmek olduğunu söylemektedir. İbnu'l-Esir, asabiyet sahibi kişinin yani tarafgirlik, kabilecilik, ırkçılık yapan kişinin, adaletsizlik veya bir zulümden dolayı değil, sırf kendi ırkı, kabilesi için sinirlenip öfkelenildiğini ve bu kimselerin kendi asabiyetinden, kabilesinden, ırkından olanları koruyucu davranıp savunduğunu söylemektedir.

İbn Teymiyye ise kişinin kendi kabilesine mutlak bir şekilde, haksız olsa bile tarafgirliğini yapması olduğunu zikretmektedir. Bu kınanan ve uyarılan şeyi Cahiliyye devri insanları yaptığını, zalimi engelleyip mazlumu düşmana karşı savunmak ona yardım etmek yerine bunun tam tersini yaptıklarını bildirmektedir. Asıl güzel olanın hatta vacip olanın bu olduğunu söylemektedir.⁸¹¹

Rasulullah (s.a.v.) de bizlere hadislerinde asabiyeti tarif etmektedir. Ebû Dâvûd'da geçen rivayete bir sahabi, asabiyetin ne demek olduğunu sorunca Rasulullah (s.a.v.), “zulümde ve haksızlıkta kavmine yardım etmendir” buyurmaktadır.⁸¹² Rasulullah (s.a.v.) bu şekilde asabiyyet uğruna haksız yere kavmine yardım edenleri, kuyuya yüzüstü düşüp, kuyruğundan çekilerek kurtarılmaya çalışan deveye

⁸⁰⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 12/238.

⁸⁰⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, 1/602.

⁸¹⁰ Mustafa Çağrırcı, “Asabiyyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/453.

⁸¹¹ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 2/476.

⁸¹² Ebû Dâvûd, “Uyku” 20 (No. 5119).

benzetmektedir.⁸¹³ Asabiyet uğruna savaşıp ölenlerin ise cahiliye üzere öldüklerini buyurmaktadır. Burada cahiliye ölümünden kastedilen, o kimsenin dinsiz bir şekilde öleceği değil, hüküm tanımayan cahiliye Araplarına benzediği için asi olacağı anlamındadır.⁸¹⁴ Rasulullah (s.a.v.) metnini verdiğimiz rivayetler ile cahiliye adeti olan asabiyeti şiddetle yasaklayıp, yerine İslam kardeşliği dayanışmasını getirmeye çalışmıştır.

3.3.9. Haksızlık Yapan İdareciye Destek Olmak

"...عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص.), فَقَالَ: إِنَّهُ سَتَكُونُ بَعْدِي أَمْرَاءٌ مِّنْ صَدَقَتِهِمْ بِكَذِبِهِمْ، وَأَعَانَهُمْ عَلَى ظُلْمِهِمْ، فَلَيْسَ مِنِّي وَلَسْتُ مِنْهُ..."⁸¹⁵

Ka'b b. Ucre (r.a) şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v) bizim yanımıza gelerek şöyle buyurdu: "Benden sonra haksızlık yapan yöneticiler gelecektir. Onların yalanlarını onaylayan ve haksızlıklarına yardım eden kişi benden değildir, ben de onlardan değilim. Ahirette de havz-ı kevserin başında yanıma gelemeyiz..."

3.3.9.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Nesâî'nin⁸¹⁶ ve Tirmizî'nin⁸¹⁷ Sünenlerinde ve Ahmed b. Hanbel'in⁸¹⁸ Müsned'inde yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Kâ'b b. Hucre, Ebû Saîd el-Hudrî, Câbir b. Abdullâh ve Huzeyfe b. Yemân tarafından rivayet edilmiştir. Nâsiruddin el-Elbâni, Kâ'b b. Hucre rivayetini "sahih" olarak değerlendirmektedir.⁸¹⁹ Şuayb el

⁸¹³ Ebû Dâvûd, "Uyku" 20 (No. 5117).

⁸¹⁴ Müslim, "Emirlik", 57(1850); Nesâî, "Kan Dökmenin Haramlığı", 27 (No. 4114); İbn Mâce "Fiten", 7 (No. 3948).

⁸¹⁵ Nesâî, "Biât", 35, 36 (No. 4207-4208); Tirmizî, "Sefer", 43 (No. 614); "Fiten" 72 (No. 2259); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/287 (No. 11192 ebu said); 18/376-377 (No. 11873 ebu said); 22/332 (No. 14441 cabir); 38/295-296 (No. 23260 huzeife).

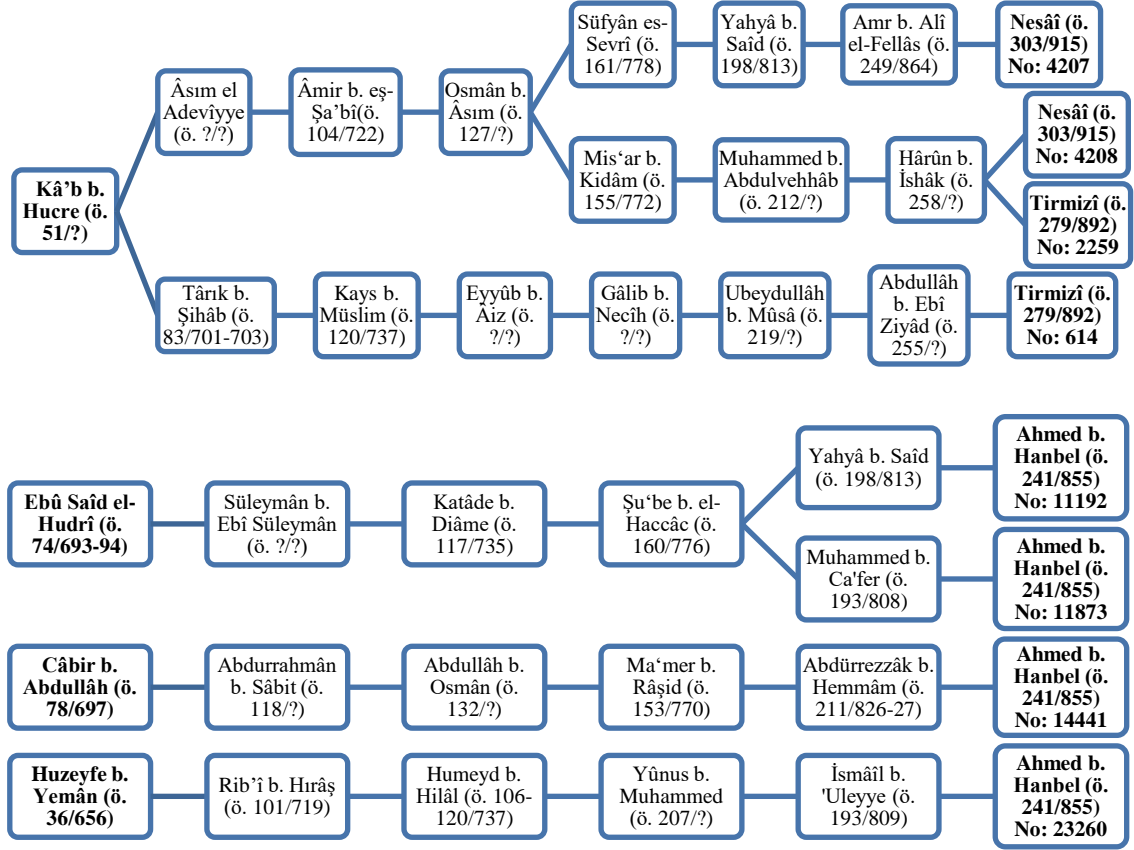
⁸¹⁶ Nesâî, "Biât", 35, 36 (No. 4207-4208).

⁸¹⁷ Tirmizî, "Sefer", 43 (No. 614); "Fiten" 72 (No. 2259).

⁸¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/287 (No. 11192); 18/376-377 (No. 11873); 22/332 (No. 14441); 38/295-296 (No. 23260).

⁸¹⁹ Elbâni, *Sahîhu ve Zaiifu Sünen-i Nesâî*, 9/279-280.

Arnavût, Ebû Saîd el-Hudrî rivayeti için “sahih”, Câbir b. Abdullâh rivayeti için “Müslim’in şartlarına göre isnadı güçlü”, Huzeyfe’nin rivayeti için “Sahihayn’ın şartlarına göre isnadı sahih” demektedir.⁸²⁰ Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda hadis “sahih” olarak değerlendirilmiştir.

Rivayetin Metin Farklılıkları

Bazı rivayetlerde Kâ'b b. Hucre, beşi Arap, dördü Acem dokuz kişi beraberlerken Rasulullah'nın (s.a.v.) yanlarına gelip bu hadisi buyurduğunu söylemektedir.⁸²¹

Tirmizî'de geçen Kâ'b b. Hucre rivayetinin sonunda ise “Namazın Müslümanlığın delili, orucun kalkan olduğu, sadaka vermenin ise suyun ateşi

⁸²⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/287 (No. 11192); 18/377 (No. 11873); 22/332 (No. 14441); 38/296 (No. 23260).

⁸²¹ Nesâî, “Biât”, 35, 36 (No. 4207-4208); Tirmizî, “Fiten” 72 (No. 2259).

söndürdüğü gibi hataları silip süpürdüğü buyrulmaktadır. Haram ile beslenen et ve kemiğe ise cehennem ateşinin layık olduğu” ziyadesiyle buyrulmaktadır.⁸²²

3.3.9.2. Hadisin Değerlendirmesi

Rasulullah (s.a.v.) metnini verdiğimiz bu hadis ile kendisinde sonra yönettiği halka yalan söyleyen, haksızlıklarda bulunan yöneticilerin geleceğini haber vermekte ve bu yöneticilerle beraber onların yalanlarını ve yapmış olduğu haksızlıkları destekleyen insanlar için de “onlar benden değil, ben de onlardan değilim” buyurarak bu kimleri uyarılmaktadır. Bu yöneticilerin yalanlarını, haksızlıklarını ve zulümlerini onaylamayanları ise cennette havz-ı kevserinin başında yan yana olmakla müjdeleyerek “ben onlardanım, onlar da benden” buyurmaktadır.

Halkın başına geçen yöneticinin iyi muamelede bulunup, adaletle yönetmesinin önemini, bunun hem Kuran hem de sünnette emredildiğini Cennetten Nefyeden Hadisler bölümünde detaylıca ele almıştık.⁸²³

3.3.10. Küçüklere Merhametli Büyüklere Saygılı Olmak

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ (ص.)، قَالَ: مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا، وَيَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرَنَا

فَلَيْسَ مِنَّا.⁸²⁴

...Abdullâh b. Amr’dan (r.a.) rivayet olduğuna göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün hakkını tanımayan bizden değildir.”

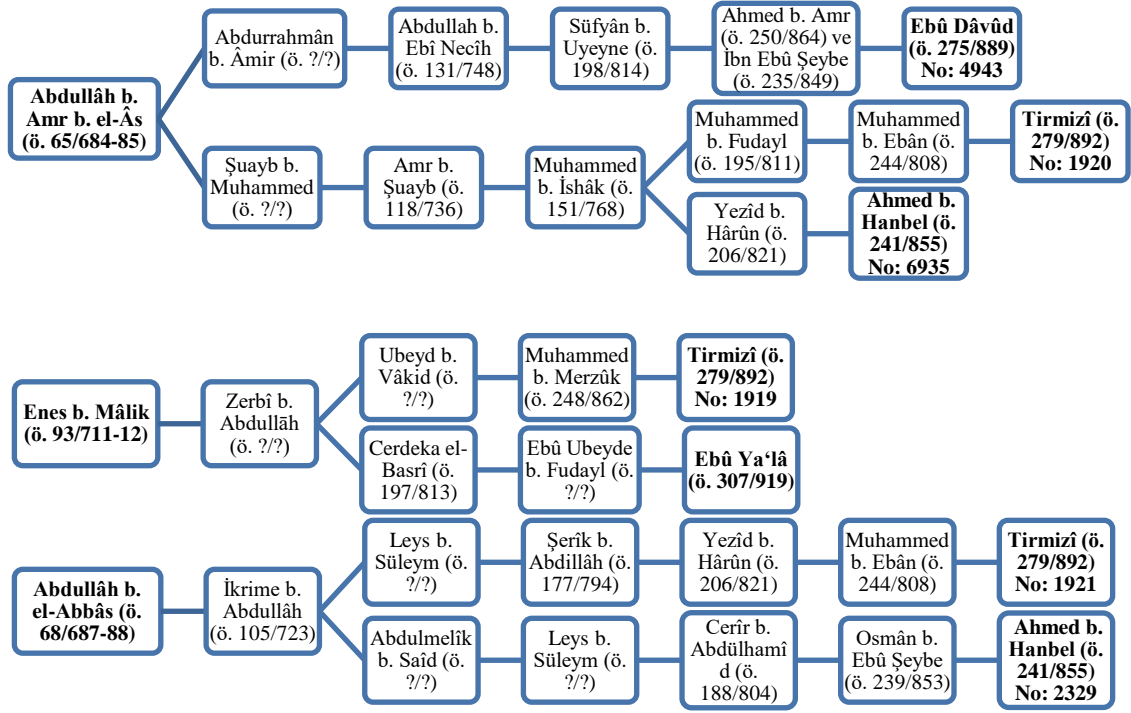
⁸²² Tirmizî, “Sefer”, 43 (No. 614).

⁸²³ Bkz. Yöneticilerin Hak ile Yönetmemesi.

⁸²⁴ Ebû Dâvûd, “Edeb” 66 (No. 4943); Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 15 (No. 1919-1920-1921); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/527 (No. 6935); 4/170 (No. 2329); Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 7/238 (No. 4241).

3.3.10.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Ebû Dâvûd⁸²⁵ ve Tirmizî'nin⁸²⁶ Sünenlerinde, Ahmed b. Hanbel⁸²⁷ ve Mevsilî'nin⁸²⁸ Müsnedlerinde yer almaktadır. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr, Enes b. Mâlik ve Abdullâh b. Abbâs tarafından rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd'da yer alan Abdullâh b. Amr rivayeti "sahihdir".

Rivayetin Metin Farklılıkları

Zikrettiğimiz rivayetlerde büyüğün hakkını tanımama ifadesi, bazı rivayetlerde "büyüğün şerefini tanımama"⁸²⁹, bazılarında ise "büyüğe saygı duymamama"⁸³⁰ lafızlarıyla geçmektedir.

⁸²⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb" 66 (No. 4943).

⁸²⁶ Tirmizî, "Birr ve Sıla", 15 (No. 1919-1920-1921).

⁸²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/527 (No. 6935); 4/170 (No. 2329).

⁸²⁸ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, 7/238 (No. 4241).

⁸²⁹ Tirmizî, "Birr ve Sıla", 15 (No. 1920).

⁸³⁰ Tirmizî, "Birr ve Sıla", 15 (No. 1919).

Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel’de geçen Abdullâh b. Abbas’ın naklettiği rivayette ise hadisin devamı “iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmayan” ziyadesiyle geçmektedir.⁸³¹

3.3.10.2. Hadisin Değerlendirmesi

Allah (a.c.), yeryüzünde yarattığı her canlıya merhamet ile davranmaktadır ve bizim de öyle davranmamızı emretmektedir. Rasulullah (s.a.v.) başka bir hadisinde, insanlara merhamet etmeyene Allah’ın merhamet etmeyeceğini buyurmaktadır.⁸³²

Zikrettiğimiz hadiste Rasulullah (s.a.v.), bizden küçüklere şefkatli, merhametli olmamızı, büyüklerimize ise büyüklüğünün hakkını ve şerefini vermemizi, onlara saygılı ve hürmetkar olmamızı buyurmaktadır. Münâvi de büyüklerin hakkını tanımak, yaş ve ilimlerinden dolayı gereken saygıyı göstermek olduğunu zikretmektedir.⁸³³ Bu şekilde davranmaya Müslümanları ise uyarmaktadır.

Ebû Dâvûd Sünen’inde, bahsedilen merhameti ve saygıyı terk eden kimsenin Rasulullah’ın sünnetini terk etmiş olduklarını bildirmektedir.⁸³⁴

Tirmizî, bazı ilim ehlinin “bizden değildir” sözü için “bizim sünnetimizden, bizim edebimizden değildir” dediğini zikretmektedir. Süfyân es Sevrî’nin ise bu yoruma kabul etmemiştir ve bu lafzı “bizim gibi değildir” şeklinde yorumlamıştır...⁸³⁵

⁸³¹ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 15 (No. 1921); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/170 (No. 2329).

⁸³² Buhârî, “Tevhid”, 2 (No. 7376).

⁸³³ Münâvî, *Fezû'l-Kadîr*, 1/260.

⁸³⁴ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 16/170-172.

⁸³⁵ Tirmizî, *es-Sünen*, 3/386.

3.3.11. Yahudi ve Hıristiyanlara Benzeme Meselesi

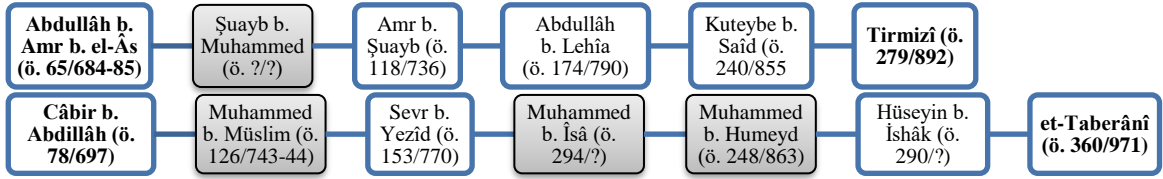
...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) قَالَ: "لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَهَ بِغَيْرِنَا، لَا تَشَبَّهُوا

بِالْيَهُودِ وَلَا بِالنَّصَارَى..."⁸³⁶

Abdullâh b. Amr şöyle demiştir, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bizden başkalarına benzemeye çalışanlar bizden değildir. Yahudi ve Hıristiyanlara benzemeyin. Çünkü Yahudilerin selamlaşmaları parmak işaretyledir. Hıristiyanların selamlaşmaları ise el ile işaret etmekten ibarettir.”

3.3.11.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis Tirmizî'nin Sünen'inde⁸³⁷ ve Taberânî'nin Müsned'inde⁸³⁸ geçmektedir. Bu konuyla ilgili hadisler; Abdullâh b. Amr ve Câbir b. Abdullâh tarafından rivayet edilmiştir. Tirmizî, “bu hadise zayıf isnad” demektedir.

Senedleri incelendiğimizde:

- f) Şuayb b. Muhammed hakkında, İbn Hacer, “sadûk, dedesi Amr b. Şuayb’dan hadis duyduğunun sabit olduğunu” söylemektedir.⁸³⁹
- g) Muhammed b. Müslim hakkında, Ahmed b. Hanbel “leyse bihî be’s”, Yahyâ b. Maîn “sika”, Ya’kûb b. Şeybe “sika, saduk” ifadelerini kullanmaktadır.⁸⁴⁰

⁸³⁶ Tirmizî, “İsti’zân ve’l-âdâb”, 7 (No. 2695); Ebû’l-Kâsım Müsnidü’l-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Müsnedü’s-Şâmiyyîn*, thk. Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1405/1984), 1/289 (No: 503).

⁸³⁷ Tirmizî, “İsti’zân ve’l-âdâb”, 7 (No. 2695).

⁸³⁸ Taberânî, *Müsnedü’s-Şâmiyyîn*, 1/289 (No: 503).

⁸³⁹ Askalânî, *Takribü’t-Tehzîb*, 1/267.

⁸⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbü’l Kemal*, 26/406, 408.

- h) Muhammed b. İsâ hakkında Ebû Hâtim “yuktebu hadîsuhû”⁸⁴¹, İbn Hacer “makbul” ifadelerini kullanmaktadır.⁸⁴²
- i) Muhammed b. Humeyd hakkında, Yahyâ b. Maîn “sika, leyse bihî be’s”, Ya’kûb b. Şeybân “kesîru’l-menâkir”, Nesâî “leyse bi sika” demektedir.⁸⁴³

3.3.11.2. Hadisin Değerlendirmesi

Metnini verdiğimiz hadiste Müslümanlardan başka bir millete benzemeye çalışılmaması, Yahudi ve Hıristiyanların yaptığı selamlaşmayı kendi aramızda yapmamamız gerektiği buyrulmaktadır. Rasulullah’ın (s.a.v.), Yahudi ve Hıristiyanlara benzememek için onların yaptığı amelleri terk ettiğini veya değiştirerek farklı yaptığını başka hadislerde de görmekteyiz. Nitekim onların beyaz olan saç ve sakallarını boyamadıklarını ve onlara muhalefet için boyanmasını⁸⁴⁴, orucumuzun onlara benzememesi için sahur yemeği yememizi⁸⁴⁵, onlara muhalefet için farz olan oruç hariç cumartesi tek gün oruç tutmamamızı buyurmaktadır.⁸⁴⁶

Rasulullah (s.a.v.) başka bir hadisinde, bir kavme benzemeye çalışanın o kavimden olduğunu buyurmaktadır.⁸⁴⁷ Kuran’ı Kerim’de Yahudi ve Hıristiyanların dost edinilmemesi gerektiği, kim dost edinirse onlardan olacağı, bildirilmektedir.⁸⁴⁸ Bunlar beraber incelendiğinde bir Müslümanı özenerek başka bir kavme benzemek için onların kılık kıyafetlerine benzer giyinmesin, onların hal ve tavırlarına benzer davranmasının, yakın bir dostluk kurmasının yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bunları benzeme, örnek alma niyetiyle yapanlara ise, “bizden değildir, onlardandır” diyerek tehlikeli bir uyarıda bulunmaktadır.

⁸⁴¹ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, 8/39.

⁸⁴² Askalânî, *Takrîbü’t-Tehzîb*, 1/500.

⁸⁴³ Mizzî, *Tehzîbü’l Kemal*, 25/101-102.

⁸⁴⁴ Buhârî, “Enbiyâ”, 49 (No. 3462).

⁸⁴⁵ Müslim, “Oruç” 46(1096).

⁸⁴⁶ İbn Mâce, “Oruç” 38 (No. 1726).

⁸⁴⁷ Ebû Dâvûd, “Libâs” 4 (No. 4031).

⁸⁴⁸ El-Mâide 5/51. “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ”

Mübârekpûrî, Müslümanlardan başka millete benzeme amacıyla bu tür davranışlarda bulunanlara, bizim milletimizden, bizim yolundan gittiğimiz, takip ettiklerimizden değildir tevilini yapmaktadır.⁸⁴⁹

3.3.12. Evliliğe Teşvik Edilmesi

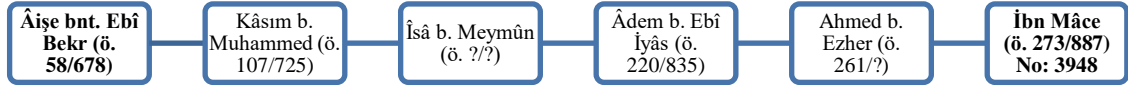
"...عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص.): النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ

مِنِّي، وَتَزَوَّجُوا، فَإِنِّي مُكَاتِبٌ بِكُمْ الْأُمَّمَ..."⁸⁵⁰

...Âişe bnt. Ebû Bekr'den (r.a.) edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Evlenmek benim sünnetimdir (yolumdur). Kim benim bu sünnetimi (yolumu) uygulamazsa, benden değildir. Evleniniz, çünkü ben kıyamet günü çokluğunuzla övüneceğim. Kim de evlenmeye güç yetiremezse oruç tutsun. Çünkü oruç, şehvet kırıcıdır."

3.3.12.1. Hadisin Tahrici ve Derecesi

Bu hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde yer almaktadır. Elbâni hadis için "hasen" demektedir.⁸⁵¹

3.3.12.2. Hadisin Değerlendirmesi

Zikrettiğimiz hadiste Rasulullah (s.a.v.), ümmetini evliliğe teşvik etmektedir. Gücü ve imkânı yettiği halde evlenmeyenleri ise kendi sünnetinden, yolundan ayrılmış olduğunu buyurmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) başka hadislerinde evliliğin gözü haramdan koruduğunu, iffeti koruduğunu⁸⁵² buyurarak, evliliğin zinadan ve zinaya giden kötü

⁸⁴⁹ Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 7/392.

⁸⁵⁰ İbn Mâce, "Nikâh" 1 (No. 1846).

⁸⁵¹ Elbâni, *Sahîhu ve Zaifu Sünen-i İbn Mâce*, 4/346.

⁸⁵² İbn Mâce, "Nikâh" 1 (No. 1845).

yollardan engellediğini ifade etmektedir. Rasulullah (s.a.v.) hadisin devamında kıyamet günü ümmetinin çokluğuyla övüneceğini bildirerek, neslin en temiz şekilde devam etmesinin ise nikahla olacağını buyurmaktadır. Evliliğe imkân olarak güç yetiremeyenlere ise her günaha kalkan olan orucu tavsiye etmektedir.

Hadiste geçen “sünnet” kelimesin “yol” anlamına gelerek, farz ve vacib gibi hüküm anlamındaki sünnet manasında değildir. Bu yüzden evlilik şartlara ve durumlara göre farz, vâcib, sünnet ve haramın hepsini kapsamaktadır. Evliliğin hükmünün durumlara göre değişmesi konusunda cumhur şunları zikretmektedir:

- Gücü yettiği halde evlenmediği zaman muhakkak zinaya düşeceğine inanan kişi için evlenmek farzdır. Zinadan korkmayarak, harama bakmaktan kendisini koruyamayacak için vaciptir.
- Harama düşme korkusu olmayan ve evliliğe gücü yeten için müekked sünnettir.
- Evleneceği kadına hakkıyla muamele edemeyeceğinden korkan için tahrîmen mekruhtur.
- Eşine zulüm edeceğini düşünen kişi için evlenmek haramdır.⁸⁵³

⁸⁵³ İbn Mâce, *Sünen-i İbni Mâce*, 5/193-195.

SONUÇ

İnsanın ahiretteki akıbeti dünyadaki amellerine bağlıdır. İnsan dünyadaki amellerine göre ya cennetle mükafatlandırılacak ya da cehennemle cezalandırılacaktır. Müslümanların yegâne görevi kulluk görevini yerine getirerek, Allah Azze ve Celle'nin rızasını kazanıp cennete gidebilmektir. Bu yüzden yapılan her amellerin neticesi Müslümanlar için önemlidir. Allah Azze ve Celle bizleri hangi amellerle mükafatlandırılıp, hangileri ile cezalandırılacağını hem Kuran'ı Kerim ile hem de Rasulullah'ın (s.a.v) hadisleri aracılığıyla bildirmiştir. Rasulullah (s.a.v.) imanımızı korumamızı sağlayıp, bizleri cehenneme girmekten korumak için inzar edici sıfatıyla bizleri uyararak bazı amellerden sakındırmaktadır. Bu sakındırmayı yaparken bazı şiddetli ifadeler kullanarak; yapılan bazı amellerden dolayı bir Müslümanın iman edenlerden olmayacağını, iman dairesinden çıkacağını, cennete giremeyeceğini, cennetin ona haram kılınacağı, kokusunu dahi alamayacağını, ebedi cehenneme girip azap göreceğini bildirmektedir.

Rasulullah'ın (s.a.v.) vefatından kısa bir süre sonra yaşanan olaylarla beraber Müslümanların arasındaki ilk ihtilaflardan biri olan büyük günah meselesi (mürtekb-i kebîre) ortaya çıkmıştır. Mezhep alimleri, hangi amellerin büyük günah olarak isimlendirildiği, büyük günah işleyen Müslümanların hükmünün ne olacağı ve bu hadislerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda ihtilaf yaşamışlardır. Harici ve Mutezile gibi mezhepler konumuz olan hadisleri delil alarak büyük günah işleyen kimselerin durumu hakkında farklı yorumlar yapmışlardır. İmanı ve Cennete Girmeyi Nefyeden Hadisleri incelediğimiz bu çalışmamızda Rasulullah'ın (s.a.v.) bu konuda zikrettiği hadisleri ve İslam alimlerinin bu hadislerdeki ifadeleri ele alış şekilleri incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ulaşılan sonuçları şöyle açıklayabiliriz.

Kavramlar ve İslam Alimlerinin görüşleri olarak adlandırdığımız ilk bölümde öncelikle bazı kavramlar ve bu kavramlar arasındaki farklar açıklanmıştır. Te'vil ve tefsir kelimelerinin ilk dönemlerde aynı manayı ortaya koydukları fakat İmam Mâturîdî ile birlikte tefsir kelimesi daha kesin bilgi ifade ederken te'vil kelimesi ise ihtimaller dahilinde birçok anlama gelebildiği tanımı ile te'vil ve tefsir kelimelerinin zamanla anlamının birbirinden farklılaştığı anlaşılmaktadır. İmanın tanımı konusunda Mâturîdî, Eş'arî gibi alimler sadece kalp ile tasdik derken, hariciler ve mu'tezile ameli imandan

bir cüz sayarak imanın, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etme tanımını yapmaktadırlar. Ameli imana dahil eden mezheplerin konumuz olan hadisleri zahiri manaları ile değerlendirerek hadislerde zikredilen tehditlerin tevilsiz gerçekleşeceğini ileri sürdükleri ortaya çıkmaktadır.

İslam alimlerinin genel olarak görüşlerini özetleyecek olursak, Mu'tezile, günahları işleyen kimselerin ne mümin ne de kafir, bu ikisinin arasında bir yerde olduğunu ve eğer tevbe etmeden ölürlerse hadislerde zikredildiği gibi ebedi cehennemde kalacaklarına hükmetmektedir. Hariciler, bu hadisi şerifleri kendilerine delil alarak büyük günahlardan dolayı Müslümanların dinden çıkararak kafir olduklarına ve ebedi cehennemde azap göreceklerine hükmetmektedirler. Ehli hadis ve Hanbeli alimler, iman ve İslam'ı birbirinden ayırarak İslam'a daha geniş bir anlam vererek bu günahlarla kişinin iman dairesinden çıkacağını ama İslam dairesinden çıkmayacağını zikretmektedirler. Hadislerde geçen tehdit ifadeleri için ise, bir ikaz, uyarı, helal sayarak yapılması veya Allah'a karşı küfür değil nimete iyiliğe küfür gibi teviller yapmaktadırlar. Mâturîdî ve Eş'arî zikrettiğimiz hadislerde geçen büyük bir günahlar için, günahı hafife almadıkça, helal saymadıkça dinden çıkmayacağını söylemektedir. Hadislerdeki ebedi cehennem, cennete hiç girememe vb. tehditlerin bu günahları helal sayarak, günahı hafife alarak yapanlar için olduğunu zikretmektedir. Tevbe etmeden ölen kimse için ise ehli hadisin görüşüyle aynı olarak, hadislerde bahsedilen tehdidi günahı kadar yaşayıp sonra cennete girecek ya da Allah'ın şefaatine mazhar olup hemen cennete gireceğini söylemektedirler. Ehli sünnet alimleri, büyük günah işlemenin kişiyi dinden çıkarmadığı konusunda ve konumuz olan hadisleri bir uyarı, ikaz, tehdit, helal sayarak yapılması şartıyla olduğu konusunda ittifak ettikleri sonucu çıkmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde kişinin cehenneme gireceğini bildiren hadisler ve cennetten nefyeden hadisler incelenmiştir. Bu rivayetleri incelediğimizde, Rasulullah (s.a.v.) adına yalan isnad etmek, intihar etmek, düşünmeden konuşmak, yalan söylemek, yalan yere yemin etmek, yalan şahitlikte bulunmak, iftira atmak, ganimet malından çalmak, nesebi inkâr etmek, zekât vermemek, canlı resmi çizmek, insanlara zalimce davranmak, tesettüre riayet etmemek vb. gibi davranışların cehenneme götüreceği buyrulmaktadır. Münafıklık yapmak, sıla-i rahimi kesmek, laf taşımak, komşuya iyi davranmamak, kibirli olmak, alkol kullanmak, haksız yere vergi almak, cimri olmak,

sakalları ve saçları siyaha boyamak, kadının sebepsiz yere kocasını boşaması gibi davranışların cennete girmekten nefyedilmeye sebep olacağı buyrulmaktadır.

İmandan nefyeden hadisleri ele aldığımız üçüncü bölümde, Rasulullah'ı her şeyden daha çok sevmemek, kendi istediğini mümin kardeşin için de istememek, mümin kardeşini sevmemek, sürekli lanet eden kötü kelimeler kullanan insanlardan olmak, kaderi inkâr etmek gibi durumlarda kişinin iman edenlerden olmayacağı buyrulmaktadır. Müslüman kardeşini kandıran, ok atmayı öğrenip sonra unutan, ölüleri için feryat ederek yas eden, vitir namazını kılmayan, ırkçılığa çağıran, Yahudi ve Hristiyanlara benzeyen vb. kimseler için ise Rasulullah (s.a.v.) “bizden değildir” ifadesini kullanmaktadır.

Rasulullah (s.a.v.) dolaylı veya dolaysız ifadelerle, yukarıda sayılan günahların sahibinin cehenneme gideceğini, cennete giremeyeceğini, iman dairesinden çıkacağını ve bizden değildir ifadesine muhatap olacağını zikretmektedir. Ehli sünnet alimlerinin de ortak görüşü olarak bu günahları işleyenler için buyrulan ifadeler, tehdit, uyarı, ikaz için buyrulduğu, tevbe etmeden ölen Müslümanların ise günahları kadar azap gördükten sonra cennete gireceği veya Allah Azze ve Celle'nin şefaatiyle hiç azap görmeden cennete gireceği sonucuna varılmaktadır.

Rasulullah (s.a.v.), cennet ve cehennemin bizlere ayakkabı bağcıklarımızdan daha yakın olduğunu buyurmaktadır. Tevhid inancına sahip olan kullar ebedi cehennemde kalmayacak olsa da çalışmamızda yer alan günahları tüm Müslümanların bilip sakınması, uzak durması gerekmektedir.

Çalışmamızın neticesinde tespit edilen 90 hadisin sıhhat durumu şu şekilde özetlenmektedir: 90 hadisin 32 tanesi muttefekun aleyhtir, 19 tanesi Sahihayn'da yer almaktadır. 17 tanesi “sahih” olarak, 9 tanesi “hasen” olarak, 4 tanesi “zayıf isnad” olarak, 7 tanesi “zayıf olarak”, 1 tanesi “garib”, 1 tanesi ise “mevzû” olarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda yer alan rivayetler ve ifadeler istatistik tablosunda gösterilmiştir.

ARAŞTIRMADA YER ALAN HADİSLERİN İSTATİSTİKSEL TABLOSU

No.	Hadisin Başı	Sahâbi Ravisi	Kaynak	Bölüm, Bab, Hadis No.	Hadislerin Derecesi	Hadisin Konusu	Sayfa No.
1.	بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ، بَابُ مَا ذَكَرَ عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، 3461		Rasulullah (s.a.v.)'e Yalan İsnad Edilmesi	48
2.	مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ	Câbir b. Abdullâh (ö. 78/697)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ، كَيْفَ الْخُطْبَةِ، 1578	Sahîh	Bidat İşleyen Kimsenin Durumu	56
3.	مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الطَّبِّ، بَابُ شَرْبِ السُّمِّ وَالذَّوَاءِ بِهِ...، 5778		Kişinin İntihar Ettigi Şey ile Azap Görmesi	60
4.	نَظَرَ النَّبِيُّ (ص.) إِلَى رَجُلٍ يُقَاتِلُ الْمُشْرِكِينَ	Sehl b. Sa'd es-Said (ö. 91/710)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الرَّقَاقِ، بَابُ: الْأَعْمَالُ بِالْحَوَاتِيمِ، وَمَا يُخَافُ مِنْهَا، 6493		İntihar Etmek	65
5.	إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيِّفَيْهِمَا	Ebû Bekre (ö. 51/671)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ "وَأِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ..."، 31		İki Müslümanın Birbirini Öldürmesi	68
6.	كُنْتُ أَحَدًا بِبَيْدِ ابْنِ عُمَرَ فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ	Abdullâh b. Ömer (ö. 73/693)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْفِتَنِ وَالْمَلَاجِمِ، بَابُ فِي النَّهْيِ عَنِ السَّعْيِ فِي الْفِتْنَةِ، 4260	Zayıf	Müslüman Kardeşini Öldüren Cehennemdedir	72
7.	لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ بِالسَّلَاحِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْفِتَنِ، بَابُ مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا، 7072		Din Kardeşine Silah Doğrultmak	72
8.	مَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ، فَلَا تُخْفَرُوا اللَّهَ فِي عَهْدِهِ	Ebû Bekr Sıddîk (ö. 13/634)	İbn Mâce, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْفِتَنِ، بَابُ الْمُسْلِمُونَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، 3945	Sahîh	Allah'ın Zimmetinde Olan Kimseyi Öldürmek	73

9.	عُدَّتْ امْرَأَةٌ فِي هَرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ	Abdullâh b. Ömer (ö. 73/693)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ، بَابُ حَدِيثِ الْعَارِ، 3482		Kediyi Hapsettiği İçin Azap Gören Kadın	75
10.	يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ	Üsâme b. Zeyd (ö. 54/674)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ بَدْءِ الْخَلْقِ، بَابُ صِفَةِ النَّارِ، وَأَنَّهَا مَخْلُوقَةٌ، 3267		İyiliği Emredip Kendi Uygulamaması	78
11.	إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَنْبَغُ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الرَّفَاقِ، بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ، 6477		Kişinin Düşünmeden Konuşması	80
12.	سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ عَنِ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصَّلَاةِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ، 2004	Hasen	Kişiyi Cehennem Götüren Şey Dil	81
13.	كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ فِي سَفَرٍ، فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ	Muâz b. Cebel (ö. 17/638)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي حُرْمَةِ الصَّلَاةِ، 2616	Sahîh	Diline Sahip Çıkmanın Önemi	82
14.	كَانَ رَجُلَانِ فِي بَيْتِي إِسْرَائِيلَ مُنَوَّاحَيْنِ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ فِي النَّهْيِ عَنِ النَّبْغِيِّ، 4901	Hasen	Allah Adına Hüküm Vermek	82
15.	إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ مَا يُنْهَى عَنِ الْكُذْبِ، 6094		Yalan Söylemenin Cehennem Götürmesi	84
16.	مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ مَصْبُورَةٍ كَاذِبًا	İmrân b. Husayn (ö. 52/672)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ وَالنَّدْوَرِ، بَابُ التَّغْلِيظِ فِي الْإِيمَانِ الْفَاجِرَةِ، 3242	Sahîh	Yalan Yere Yemin Etmek	86
17.	لَنْ تَزُولَ قَدَمُ شَاهِدِ الزُّورِ	Abdullâh b. Ömer (ö. 73/693)	İbn Mâce, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَحْكَامِ، بَابُ شَهَادَةِ الزُّورِ، 2373	Mevzû	Yalan Yere Şahidlik Yapmak	88
18.	مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ ذُونَ حَدِّ مَنْ حُدِّدَ اللَّهُ	Abdullâh b. Ömer (ö. 73/693)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَفْضِيَّةِ، بَابُ فِيمَنْ يُعِينُ عَلَى خُصُومَةٍ...، 3597	Sahîh	Müslümana İftira Atmak	89

19.	مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ	Ebû Ümâme İyâs b. Sa'lebe (ö. ?/?)	Müslim, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابٌ وَعِيدٌ مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ...، (137)218	Müslümanın Malını ve Hakkını Elinden Almak	91	
20.	يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ جَاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخَذَ مَالِي؟	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ مَنْ قَصَدَ أَخَذَ مَالَ...، (140)225	Malını Vermemek İçin Öldürülen Kişi	95	
21.	كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ (ص.)، رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةٌ، فَمَاتَ	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ، بَابُ الْقَلِيلِ مِنَ الغُلُولِ، 3074	Ganimet Malından Çalmak (Gulûl)	98	
22.	لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ -وَهُوَ يَعْلَمُهُ- إِلَّا كَفَرَ	Ebû Zer el-Gıfârî (ö. 32/653)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْمَنَاقِبِ، بَابٌ -، 3508	Öz Babadan Başkasına Nesep İddia Etmek	101	
23.	أَرَيْتَ النَّارَ فَإِذَا أَكْثَرُ أَهْلِهَا النِّسَاءُ	Abdullâh b. el- Abbâs (ö. 68/687)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ كُفْرَانِ الْعَشِيرِ، وَكُفْرٍ دُونَ كُفْرٍ، 29	Kadınların Eşlerine Nankörlük Etmesi	104	
24.	خَرَجَ مُعَاوِيَةَ عَلَى ابْنِ الرَّبِيعِ، وَإِنَّ عَامِرَ فَقَامَ ابْنُ عَامِرٍ	Muâviye b. Ebû Süfyân (ö. 60/680)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	بَابٌ فِي قِيَامِ الرَّجُلِ لِلرَّجُلِ، أَبْوَابُ النُّومِ، 5229	Sahih	Bir Kimseyi Yüceltmek İçin Ayağa Kalkmak	108
24.	أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) وَبَنَتْ لَهَا	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الزَّكَاةِ، بَابُ زَكَاةِ الْخَلِيِّ، 2479	Zayıf	Kadınların Altın Ziynet Kullanmaları	111
26.	مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُخْلِقَ حَبِيبَهُ خَلْقَةً مِنْ نَارٍ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْخَاتِمِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي الذَّهَبِ لِلنِّسَاءِ، 4236	Zayıf İsnad	Erkeklerin Altın Kullanması	115
27.	مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُتَّيْلٌ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الزَّكَاةِ، بَابُ إِثْمِ مَانِعِ الزَّكَاةِ، 1403		Zekât Vermek	116
28.	مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ، لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el- Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الزَّكَاةِ، بَابُ إِثْمِ مَانِعِ الزَّكَاةِ، (987)24		Zekât Vermek	117

29.	دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ، رُوحِ النَّبِيِّ (ص.)	Âiše bint Ebî Bekr (ö. 58/678)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الزَّكَاةِ، بَابُ الْكُفْرِ مَا هُوَ؟ وَزَكَاةُ الْخَلِيِّ، 1565	Sahîh	Ziyet Eşyaların Zekâtı	119
30.	إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652-53)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ اللَّيَاسِ، بَابُ عَذَابِ الْمُصَوِّرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، 5950		Resim Çizenlerin Azap Görmesi	121
31.	تَخْرُجُ عُقُقٌ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ تُبْصِرَانِ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ صِفَةِ جَهَنَّمَ، بَابُ مَا جَاءَ فِي صِفَةِ النَّارِ، 2574	Sahîh	Resim Çizmek ve Heykel Yapmak	123
32.	صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ اللَّيَاسِ وَالزَّيْفَةِ، بَابُ النِّسَاءِ الْكَاسِيَاتِ الْعَارِيَاتِ...، 125(2128)		Zalim ve Giyinik Çıplak Olan İki Grup	124
33.	مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكْتُرًا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الزَّكَاةِ، بَابُ كَرَاهَةِ الْمَسْأَلَةِ لِلنَّاسِ، 105(1041)		Mal Biriktirmek İçin Dilenmek	126
34.	سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهُوَ وَقِفٌ بِعَرَفَةَ	Hubeyş b. Cünâde (ö. ?/?)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الزَّكَاةِ، بَابُ مَنْ لَا تَجَلُّ لَهُ الصَّدَقَةُ، 653	Zayıf	Zengin Kimseye Dilenmenin Haramlığı	127
35.	إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِمَارَةِ، بَابُ مَنْ قَاتَلَ لِلرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ اسْتَحَقَّ النَّارَ، 152(1905)		Amelleri İhlas ile Yapmamak (Riya)	128
36.	عَلِمْتُ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ الْكِتَابِ	Ubâde b. Sâmî (ö. 34/654)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْبُيُوعِ، فِي كَسْبِ الْمُعَلِّمِ، 3416	Sahîh	Kur'an Öğretme Karşılığında Ücret Alma	130
37.	السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي السَّخَاءِ، 1961	Garîb	Cimrilik Yapmak	131
38.	يُجَاءُ بِأَيْنِ أَمِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ بَدَحٌ فَيُوقَفُ بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ	Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالرَّقَائِقِ وَالْوَرَعِ، بَابُ مِنْهُ، 2427	Zayıf	Cimrilik Yaparak Allah Yolunda Harcamamak	131

39.	أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ	Hârîse b. Vehb (ö. ?/?)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ، بَابُ عُنُقِ بَعْدَ ذَلِكَ زَيْمٍ، 4918		Cehennemliklerin Sert, Cimri ve Kibirli Olması	133
40.	يُحَسِّرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَالَ الذَّرِّ فِي صُورِ الرِّجَالِ	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالرَّقَائِقِ وَالْوَرَعِ، بَابٌ، 2492	Hasen	Kendini Beğenerek Kibirlemek	134
41.	الْعِزُّ إِزَارُهُ، وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَاؤُهُ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْبِرِّ وَالصَّلَاةِ وَالْأَدَابِ، بَابُ تَحْرِيمِ الْكِبْرِ، 136(2620)		İzzet ve Büyükleme Allah'a Aittir	135
42.	تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أَوْثَرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ، بَابُ قَوْلِهِ: وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ، 4850		Cehenneme Kibirliilerin Gireceği	136
43.	مَا مِنْ حَاكِمٍ يَحْكُمُ بَيْنَ النَّاسِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652-53)	İbn Mâce, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَحْكَامِ، بَابُ التَّغْلِيظِ فِي الْحَيْفِ وَالرِّشْوَةِ، 2311	Zayıf	Adaletle Hükmetmeyen Hâkim	137
44.	الْقَضَاءُ ثَلَاثَةٌ: وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَاثْنَانِ فِي النَّارِ	Bureyde b. Husayb (ö. 63/682-83)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَقْضِيَّةِ، بَابُ فِي الْقَاضِي يُخْطِئُ، 3573	Sahîh	Adaletsiz ve Bilgisizce Hüküm Veren Hâkim	138
45.	إِنْكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضِ	Ümmü Seleme (ö. 62/681)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الشَّهَادَاتِ، بَابُ مَنْ أَقَامَ الْبَيْئَةَ بَعْدَ الْيَمِينِ، 2680		Bilerek Kardeşinin Hakkını Yiyen Kimse	139
46.	إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللَّهِ سِتِينَ سَنَةً	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْوَصَايَا، بَابُ مَا جَاءَ فِي كَرَاهِيَةِ الْإِضْرَارِ فِي الْوَصِيَّةِ، 2867	Hasen	Vasiyet Bırakırken Haksızlık Yapmak	141
47.	أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652-53)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الرَّقَائِقِ، بَابُ: كَيْفَ الْحَشْرِ، 6528		Cennete Müslümandan Başkasının Giremeyecek	142
48.	أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) بَعَثَهُ وَأَوْسَ بْنَ الْحَدَثَانَ أَيَّامَ النَّشْرِيقِ	Kâ'b b. Mâlik (ö. 50/670)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الصِّيَامِ، بَابُ تَحْرِيمِ صَوْمِ أَيَّامِ النَّشْرِيقِ، 145(1142)		Mümin'den Başkasının Giremeyecek, Teşrik Günleri Oruç Tutulmaz	144

49.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ	Alî b. Ebî Tâlib (ö. 40/661)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْحَجِّ، بَابُ مَا جَاءَ فِي كَرَاهِيَةِ الطَّوَافِ عُرْيَانًا، 871	Sahîh	Cennete Sadece Müslümanların Girmesi	145
50.	أَرَأَيْتَ قِتَالَكُمْ، أَرَأِيَا رَأَيْتُمُوهُ؟ فَإِنَّ الرَّأْيَ يُخْطِئُ وَيُصِيبُ	Huzeyfe b. Yemân (ö. 36/656)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ صِفَاتِ الْمُنَافِقِينَ وَأَحْكَامِهِمْ، -، (2779)10		Münafıkların Cennete Giremeyeceği	147
51.	كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ، فَجَزَعُ	Cüde b. Abdullâh (ö. 61/?)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ، بَابُ مَا ذَكَرَ عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، 3463		Kişinin Kendini Öldürmesi	150
52.	مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ	Sa'd b. Ebî Vakkâs (ö. 55/675)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْفَرَايِضِ، بَابُ مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ، 6766		Başkasına Baba Denilmesi	151
53.	حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْمَلَاعِنَةِ أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلَى قَوْمِ رَجُلًا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الطَّلَاقِ، بَابُ التَّغْلِيظِ فِي الْإِنْتِقَاءِ مِنَ الْوَلَدِ، 3481	Zayıf	Zinadan Doğan Çocuğu Eşine Nispet Etmek	155
54.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ	Cübeyr b. Mut'im (ö. 59/678-79)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ إِثْمِ الْقَاطِعِ، 5984		Akraba ile İlgi Alakayı Kesmek	156
55.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَنَّاتٌ	Huzeyfe b. Yemân (ö. 36/656)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّمِيمَةِ، 6056		Kötü Niyetle Laf Taşımak	158
56.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ بَيَانِ تَحْرِيمِ إِيدَاءِ الْجَارِ، (46)73		Komşusu Kötülüğünden Emin Olmayan Kimse	161
57.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652-53)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ تَحْرِيمِ الْكِبْرِ وَبَيَانِهِ، (91)149		Kalbin Zerre Miktar Kibir Olan Kişi	163
58.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ الْجَوَّاطُ	Hârise b. Vehb (ö. ?/?)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ، 4801	Sahîh	Kendini Beğenen Katı Kalpli Kişi	165

59.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَّانٌ، وَلَا عَاقٍ	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَشْرَبِيَّةِ، الرَّوَايَةِ فِي الْمُذْمُونِ فِي الْخَمْرِ، 5672	Zayıf	İçki İçen Kimsenin Cennete Giremeyeceği	166
60.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ صَاحِبُ مَكْسٍ	Ukbe b. Âmir (ö. 58/678)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْحَرَاجِ وَالْإِمَارَةِ وَالْفَيْءِ، بَابُ فِي السِّعَايَةِ عَلَى الصَّدَقَةِ، 2937	Zayıf İsnad	Haksız Yere Vergi Almak	170
61.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَبُّ	Ebû Bekr Sıddîk (ö. 13/634)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصَّلَاةِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي الْبَخِيلِ، 1963	Zayıf İsnad	Sahtekâr, Cimri Kişinin Cennete Giremeyeceği	172
62.	مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْجِرْيَةِ، بَابُ إِمِّ مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا بِغَيْرِ جُرْمٍ، 3166		Antlaşma Yapılan Zimmînin Öldürülmesi	175
63.	أَتَيْنَا مَغُولَ بْنَ يَسَارٍ نَعُودُهُ، فَدَخَلَ عَلَيْنَا عُبَيْدُ اللَّهِ	Ma'kîl b. Yesâr (ö. 59/679)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْأَحْكَامِ، بَابُ مَنْ اسْتَرْعَى رَعِيَّةً فَلَمْ يَنْصَحْ، 7151		Yöneticinin Halkı Hakkıyla Yönetmesi	178
64.	قَوْمٌ يَخْضِبُونَ بِهَذَا السَّوَادِ آخِرَ الرَّمَانِ	Abdullâh b. el-Abbâs (ö. 68/687)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الرَّيْبَةِ، النَّهْيُ عَنِ الْخِضَابِ بِالسَّوَادِ، 5075	Sahîh	Saçı ve Sakalı Siyaha Boyatmak	182
65.	أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلْتَ زَوْجَهَا طَلَاقًا فِي غَيْرِ مَا بَأْسٍ	Sevbân b. Bücdüd (ö. 54/674)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الطَّلَاقِ، بَابُ فِي الْخُلْعِ، 2226	Sahîh	Kadının Sebepsiz Yere Eşini Boşamak İstemesi	186
66.	كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص.) فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ	Muhammed b. Caş (ö. ?/?)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْبُيُوعِ، التَّغْلِيظُ فِي الدَّيْنِ، 4684	Hasen	Borçlu Ölen Kişinin Cennete Giremeyeceği	188
67.	فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ: حُبُّ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْإِيمَانِ، 14		Rasulullah'ı (s.a.v.) Her Şeyden Çok Sevmek	190
68.	وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ	Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ مَنْ خِصَالَ الْإِيمَانِ...، 72(45)		İstedğini Müslüman Kardeşin İçin de İstemek	193

69.	وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ	Huveylid b. Şureyh (ö. 68/687)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ إِثْمِ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ، 6016		Komşusu Kötülüğünden Emin Olmamak	195
70.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ	Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ: حُبِّ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْإِيمَانِ، 15		Rasulullah'ı Herkesten Daha Çok Sevmek	196
71.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ	Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ: مِنَ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ، 13		Kendin İsteddiğini Kardeşin İçin de İstemek	198
72.	لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّىٰ تَحَابُّوا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ بَيَانِ أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ...، 93(54)		Müminlerin Birbirlerini Sevmeleri	199
73.	لَا يَزِينِي الرَّانِي حِينَ يَزِينِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْمَطْلَمِ وَالْغَضَبِ، بَابُ النَّهْيِ بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهِ، 2475		Günahların Mümin Olarak İşlememesi	202
74.	لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652-53)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصَّلَاةِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي اللَّعْنَةِ، 1977	Hasen	Birisini Çekiştiren, Lanet Eden Mümin Değildir	205
75.	لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ	Câbir b. Abdullâh (ö. 78/697)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْقَدْرِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي الْإِيمَانِ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، 2144	Hasen	Kaderin Allah'tan Olduğuna İnanmak	207
76.	خَاصِمَ الرَّبِيِّ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ص.): يَا رَبِّي أَسْقِ، ثُمَّ أَرْسِلْ	Zübeyr b. Avvâm (ö. 36/656)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْمَسَاقَاةِ، بَابُ شُرْبِ الْأَعْلَى قَبْلِ الْأَسْفَلِ، 2361		Rasulullah'ın Hükümüne Razı Olmamak	211
77.	أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص.) مَرَّ عَلَى صُبْرَةٍ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ: مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا، (102)		Bizi Aldatan Bizden Değildir	214
78.	مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا	Abdullâh b. Ömer (ö. 73/693)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الدِّيَاتِ، بَابُ قَوْلِ اللَّهِ: {وَمَنْ أَحْيَاهَا}، 6874		Bize Silah Çeken Bizden Değildir	217

79.	مَنْ عَلِمَ الرَّمِيَّ، ثُمَّ تَرَكَهُ	Ukbe b. Âmir (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِمَارَةِ، بَابُ فَضْلِ الرَّمِيِّ وَالْحَتِّ عَلَيْهِ... (1919)169	Ok Atıcılığını Unutmak	219
80.	لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ	Abdullâh b. Mes'ûd (ö. 32/652-53)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْجَنَائِزِ، بَابُ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ شَقَّ الْجُيُوبِ، 1294	Ölmüşleri İçin Cahiliye Adeti ile Davrananlar	221
81.	بَرِيءٌ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالْحَالِقَةِ	Ebû Mûsâ el-Eş'arî (ö. 42/662-63)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْجَنَائِزِ، بَابُ مَا يُنْهَى مِنَ الْخَلْقِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ، 1296	Musibet Anında Saçını Yolan Bizden Değildir	223
82.	لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Buhârî, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ التَّوْحِيدِ، بَابُ قَوْلِ اللَّهِ: وَأَسِرُوا قَوْلَكُمْ أَوْ أَجْهَرُوا بِهِ...، 7527	Kuran ile Teganni Etmemek	225
83.	الْوُثْرُ حَقٌّ، فَمَنْ لَمْ يُؤْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا	Bureyde b. Husayb (ö. 63/682-83)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	بَابُ تَفْرِيعِ أَبْوَابِ الْوُثْرِ، بَابُ فِيمَنْ لَمْ يُؤْتِرْ، 1419	Zayıf Vitir Namazını Kılmamak	228
84.	لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَبَبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الطَّلَاقِ، بَابُ فِيمَنْ خَبَبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا، 2175	Hasen Kadını Kocasına Karşı Doldurmak	230
85.	لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصِيْبِيَّةٍ	Cübeyr b. Mut'im (ö. 59/678-79)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ النُّوْمِ، بَابُ فِي الْعَصِيْبِيَّةِشْ، 5121	Zayıf İrkçılığa Çağırana Bizden Değildir	232
86.	مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ	Ebû Hüreyre (ö. 58/678)	Müslim, <i>el-Câmiu's-Sahîh</i>	كِتَابُ الْإِمَارَةِ، بَابُ الْأَمْرِ بِالزُّوْمِ الْجَمَاعَةِ عِنْدَ ظُهُورِ الْفِتَنِ وَتَحْذِيرِ الدَّعَاةِ إِلَى الْكُفْرِ، 54 (1848)	Kim İrki İçin Kızır ve Savaşırsa Ümmetimden Değildir	232
87.	إِنَّهُ سَتَكُونُ بَعْغِي امْرَأَةٌ مَنْ صَدَّقَهُمْ بِكَذِبِهِمْ	Kâ'b b. Hucre (ö. 51/?)	Nesâî, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْبَيْعَةِ، ذِكْرُ الْوَعِيدِ لِمَنْ أَعَانَ أَمِيرًا عَلَى الظُّلْمِ، 4207	Sahîh Haksızlık Yapan İdareciye Destek Olmak	235
88.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684)	Ebû Dâvûd, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ الْأَدَبِ، بَابُ فِي الرَّحْمَةِ، 4943	Sahîh Büyüklerle Karşı Saygılı Olmak	237

89.	لَيْسَ مِمَّا مَنْ تُشَبَّهَ بِغَيْرِنَا	Abdullâh b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684- 85)	Tirmizî, <i>es-Sünen</i>	أَبْوَابُ الْإِسْتِئْذَانِ وَالْأَدَابِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي كَرَاهِيَةِ إِشَارَةِ الْيَدِ بِالسَّلَامِ، 2695	Zayıf İsnad	Yahudi ve Hıristiyanlara Benzemek	240
90.	النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي	Âişe bnt. Ebi Bekr (ö. 58/678)	İbn Mâce, <i>es-Sünen</i>	كِتَابُ النِّكَاحِ، بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ النِّكَاحِ، 1846	Hasen	Evlilikten Yüz Çevirmek	242

ARAŞTIRMADA YER ALAN İFADELERİN TABLOSU

فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ	Cehennemdeki/Ateşteki Yerine Hazırlansın
يَلِجُ النَّارَ	Cehenneme/Ateşe Girer
فِي النَّارِ	Cehennemdedir/Ateştedir
فِي نَارٍ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا	Sonsuza Kadar Cehennem Ateşinde Kalır
مِنَ أَهْلِ النَّارِ	Cehennem Ehlindedir
دَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ	Cehenneme Girdi
فَيُلْقَى فِي النَّارِ	Cehenneme/Ateşe Atılır
يَزُلُّ بِهَا فِي النَّارِ	Cehenneme/Ateşe Düşer
يَهْدِي إِلَى النَّارِ	Cehenneme Götürür
فَلْيَتَّبِعُوا بِوَجْهِهِ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ	Cehennemde Yüzüstü Kalacağı Yere Hazırlansın
أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ	Allah Ona Cehennemi Vacip Kıldı
أَرَيْتُ النَّارَ	Cehennemde Gösterildi/ Gördüm

الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا	Cennete Şu Kimseler Hariç Giremeyecek
لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ	Cennete Girmeyecek
حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ	Ona Cenneti Haram Kıldım Allah Ona Cenneti Haram Kıldı
لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ	Cennetin Kokusunu Alamaz/Alamayacaklar
حَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ	Cennetin Kokusu Haram Kılınır
فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ	Nefsim Elinde Olan Allah'a Yemin Ederim ki İman Etmez
وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ	Vallahi İman Etmiş Olmaz
لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ	Sizden Biriniz İman Etmiş Olmaz
أَلَيْسَ الْمُؤْمِنُ	Mümin Değildir
أَلَيْسَ مِنِّي أَلَيْسَ مِنَّا فَلَيْسَ مِنْهُمْ	Benden Değildir Bizden Değildir O Müslümanlardan Değildir
فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي	Benim Ümmetimden Değildir

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. el-Müsned. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 45 Cilt. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.
- Alper, Hülya. "Münafık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/564. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Aydın, Mehmet Akif. "Borç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/285. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Aydınlı, Abdullâh. "Ehl-i Hadîs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/507. İstanbul: TDV Yayınları, 1994).
- Aydınlı, Abdullâh. "Muhtelifü'l-Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/74. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l Arâbî, ts.
- Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî. *Avnü'l ma'bûd Şerhi Süneni Ebî Dâvûd*. 14 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2. Basım, 1415.
- Bebek, Adil. "Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/283. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'. *Şerhu's-Sünne*, thk. Muhammed Züheyr eş-Şâvîş ve Şuayb el-Arnâvût. 15 Cilt. Dimeşk-Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Basım, 1403/1983.
- Berrâk Abdurrahmân b. Nâsır b. Berrâk b. İbrâhim. *Şerhu'l-Akâdeti't-Tahâviyye*. 1 Cilt. Riyâd: Dâru't- Tedmuriyye, 2. Basım, 1429/2008.
- Beşer, Faruk. *Fetvalarla Çağdaş Hayat*. İstanbul: Nun Yayıncılık, 3. Basım, 1997.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şuabü'l-İmân*. thk. Abdulalî Abdulhamîd Hâmid (Teşrif: Muhtâr Ahmed en-Nedvî). 14 Cilt. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1423/2003.
- Birişik, Abdulhamit "Tefsir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/281. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-Sahîh*. thk. Muhammed Zühêyr b. Nasr. 9 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1. Basım, 1422/2001.
- Bulut, Zühêyr. *Hanbeli Akaid Sistemi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Canpolat, Mustafa. *İslam Mezhepler Tarihinde Büyük Günah Meselesi*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd. *es-Sihâh Tâcü'l-Luga*. thk. Ahmed Abdu'l-Gafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-İlmi Li'l-Melayîn, 4. Basım. 1407/1987.
- Çağrııcı, Mustafa. "Asabiyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/453. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Çağrııcı, Mustafa. "Sıla-i Rahim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/112. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Çelebi, İlyas. "Mu'tezile". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/391-392. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Çimen, Fatih. *İbn-i Fûrek ve Müşkilü'l-Hadis ve Beyânüh Adlı Eseri*. Yalova: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Dârekutnî, Ebû'l- Hasan Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. thk. Şuayb Arnaût vd. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1424/2004.
- Demir, Osman. "Tevakkuf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/579. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Dönmez, İbrahim Kâfî. "Nesep". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/573. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî. *es-Süneni Ebû Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, t.s.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî. *es-Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*. çev. Necâti Yeniel - Hüseyin Kayapınar. 17 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınları, 1987.
- Ebû Hâtîm, Muhammed b. İdrîs b. Münzir er-Râzî. *el-Cerh ve't Ta'dîl*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1271/1952.
- Elbâni, Nâsiruddîn. *Sahih et-Tergîb ve't-Terhîb*. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'l Maârif, 5. Basım, ts.

- Elbâni, Nâsıruddin. *Zaîfu et-Tergîb ve't-Terhîb*. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'l Maârif, ts.
- Erdem, Sami. "Vitr Namazı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/111. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl b. Ebî Bişr İshâk b. Sâlim el-Basrî. *el-İbâne 'an Usûli'd-Diyâne*. thk. Dr. Fevkiye Hüseyin Mahmud. 1 Cilt. Kahire: Dâru'l-Ensar, 1. Basım, 1397.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl b. Ebî Bişr İshâk b. Sâlim el-Basrî. *el-Lüma 'fi'r-Red 'alâ Ehli'z-Zeyg ve'l-Bida*. thk. Hammûde Zekî Gurâbe. Mısır: Matbaatü Mısır Şirketü Müsahametü'l Mısrıyyeti, 1955.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl b. Ebî Bişr İshâk b. Sâlim el-Basrî. *Makâlâtu'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*. tsh. Helmut Ritter. 1 Cilt. Wiesbaden (Almanya): Franz Steiz, 3. Basım, 1400/1980.
- Fayda, Mustafa. "Zımmî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 44/428. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Hâricîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/169. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Güleşçe, Yusuf. *Mâturîdîlik'te Büyük Günah*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek*. thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dârû'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1411/1990.
- Harman, Ömer Faruk. "Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/278. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm. *Me'âlimü's-Sünen*. 4 Cilt. Halep: Matbaatü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1351/1932.
- Heytemî, İbn Hacer. *ez-Zevâcir an İktirâfi'l-Kebâir*. 2 Cilt. b.y.: Daru'l-Fikr, 1. Basım, 1407/1987.
- 'İbâd Abdulmuhsin. *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvud*. 3 Cilt. Doha: Daru'l-İmâm Buhârî, ts.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz Âbidîn ed-Dımaşki el-Hanefî. *Reddü'l-Muhtâr 'Ale'd-Dürri'l-Muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2. Basım, 1412/1992.

- İbn Battâl el-Kurtubî, Ebû'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdulmelik el-Bekrî. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî li İbn Battâl*. thk. Ebû Temîm Yasîr b. İbrâhîm. 10. Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüsd, 2. Basım, 1423/2003.
- İbn Ebu'l-İz, Sadruddîn Alî b. Alâiddîn Alî b. Muhammed Ed-Dımaşkî. *Şerhu'l-Akideti't-Tahâviyye*. thk. Şuayb el Arnavût-Abdullâh et-Türkî. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 10. Basım, 1417/1997.
- İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen el-İsfahânî en-Nîsâbü'rî, *Müşkilü'l-Hadis ve Beyânüh*. thk. Musa Muhammed Ali. 1 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 2. Basım, 1985.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethü'l-Bâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mârifetü'l-Kütüb, 1379.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *el-Kavlü'l-müsedded fi'z-zebbi 'an Müsnedi Ahmed*. 1 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1. Basım, 1401.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. 1 Cilt. Suriye: Dâru'r-Reşîd, 1406/1986.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Tehzîbü't-Tehzîb*. 12 Cilt. Hindistan: Matbüât Dâiretü'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, 1. Basım, 1326.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer el-Kureşî. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed Selâme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2. Basım, 1420/1999.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğnî*. 10 Cilt. b.y.: Mektebetü'l Kahire, 1388/1968.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dineveri. *Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs*. çev. M. Hayri Kırbaçoğlu. 1 Cilt. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2. Basım, 1989.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen-i İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.s.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*. çev. Haydar Hatipoğlu. 10 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l Arab*. 15 Cilt. Kahire: Dâru Sâdir, 3. Basım, 1414.

- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmet b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdissalâm el-Harrânî. *Mecmû'ü'l-Fetâvâ*. thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım. 35 Cilt. Suudi Arabistan-Medine: Mecmeu'l-Meliki Fahd litebâati'l-Mushafi's-Şerîf, 1425/ 2003.
- İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Keşfü'l-Müşkil min Hadîsi's-Sahîhayn*. thk Alî Hüseyin el Bevvâb. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, ts.
- İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Nuzhetu'l-A'yuni'n-Nevâzir fî 'İlmi'l-Vucûhi ve'n-Nezâir*. thk. Muhammed Abdulkerim Kâzım er-Râzî. 1 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1. Basım, 1404/1984.
- İbnu'l-Esîr, Ebû's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser*. thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî ve Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-İlmiyye, 1399/1979.
- İbnu's-Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdurrahmân b. Osman b. Mûsâ b. Ebi'n-Nasr el-Kürdî eş-Şehrezûrî. *Ulûmu'l-Hadîs*. thk. Nureddin Itr. 1 Cilt. Suriye: Daru'l-Fikr, 1406-1986.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *el-Mufredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, thk. Safvân ed-Dâvudî. 1 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1. Basım, 1412), 99.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-Fevâ'idi Müslim*. thk. Yahyâ İsmail. 9 Cilt. Mısır: Daru'l-Vefa, 1. Basım, 1419/1998.
- Kastallânî, Ebû'l Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr. *İrşâdü's-Sârî*. 10 Cilt. Mısır: Matbaatü'l Kübra'l Emiriyye, 7. Basım, 1323/1905.
- Kallek, Cengiz. "Meks". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/583-588. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Kudâî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca'fer. *Müsnedü's-Şihâb*, thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1407/1986.
- Kurtubî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. İbrâhîm. *el-Müfhim Limâ Eşkele min Telhîsi Kitâbi Müslim*. thk. Muhyiddin Dib Müstü, Ahmed Muhammed es-Seyyid, Yusuf Ali Beydevî, Mahmud İbrahim Bezzâl. 7 Cilt. Beyrut-Dimeşk: Daru İbn Kesir, 1. Basım, 1417/1996.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Kitâbü't-Tevhîd*. thk. Fethullah Huleyf. 1 Cilt. İskenderiye: Dâru'l-Câmiati'l-Mısriyye, 1979.

- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Mecdî Bâsellûm. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1426/2005.
- Mevsılî, Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Mahmûd Ebû Dakîka. 5 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1356/1937.
- Mizzî, Ebû'l Haccâc Cemaluddîn Yusuf b. Abdirrahman b. Yusuf. *Tehzibü'l Kemal fi Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. Beyrut: Müessesetü'r Risale, 1. Basım, 1400/1980.
- Mübârekpûrî, Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdirrahîm. *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi't-Tirmizî*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî. *Feydü'l Kadîr Şerhu'l-Câmi'is-Sagîr*. 6. Cilt. Mısır: el-Mektebetu't-Ticâriyye el-Kubrâ, 1. Basım, 1356.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-Sahîh*. thk. Muhammed Fuad Abdülbaki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, t.s.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*. çev. Ahmed Davudoğlu. 10 Cilt. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2020.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî el-Horasânî. *es-Sünen-i Nesâî*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. 9 Cilt. Halep: Mektebü'l-Metbû'ati'l-İslâmiyye, 2. Basım, 1406/1986.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Ezkâr*. thk. Abdülkadir el-Arnâvut. 1 Cilt. Beyrut-Lübnan: Daru'l-fikr liltibâ'a'ti ve'n-Neşri ve't-Tevzi', 1414/1994.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 8. Basım, 1392.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Ravzatü't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l-Müttakîn*. thk. Züheyr el-Şaveyş. 12 Cilt. Beyrut-Dımeşk-Amman: Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1412/1991.
- Nu'mân b. Sâbit, Ebû Hanîfe b. Zûtâ b. Mâh. *el-Fıhhu'l-Ekber*. 1 Cilt. Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetu'l-Furkân, 1. Basım. 1419/1999.
- Oral, Murat. "Selefin ve Halefin Tevil Yaklaşımları ve Bunun Tefsire Yansımaları". *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2022), 29-30.

- Öztürk, Mustafa. "Tefsir-Te'vîl Karşıtlığının Tarihsel ve Epistemolojik Kökeni". *İslami Araştırmalar Dergisi* 14/1 (2001), 86.
- Polat, Kerim. *İman-Amel Münasebeti Açısından İbn Teymiyye'nin Tekfir Anlayışı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Rûyânî, Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn. *Müsnedü'r-Rûyânî*. thk. Eymen Ali Ebû Yamânî. 2 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1. Basım, 1416.
- Sâbûnî, Ebû Muhammed Nüreddîn Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr. *el-Bidâye fi Usûli'd-Dîn*, thk. Fethullâh Huleyf. 1 Cilt. İskenderiye: Mektebetü'l-Felsefiyye, 1969.
- San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî. *el-Musannef*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. 11 Cilt. Beyrut: Mektebü'l-İslâmiyye, 2. Basım, 1403.
- Sinanoğlu, Mustafa. "Küfür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26/533. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed. *ed-Dibâc 'alâ Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. thk. Ebû İshak el-Huveynî. 6 Cilt. el-Huber: Dâru İbn Affân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1. Basım, 1416/1996.
- Şâtîbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî. *el-İ'tisâm*, thk. Meşhur b. Hasan Âli Selman. 4 Cilt. Kahire: Mektebetü't-Tevhid, ts.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerîm. *el-Milel ve'n-Nihal*, 3 Cilt. Kahire: Müessesetü'l-Halebi, t.s.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemü'l-Evsat*. thk. Tarık b. İvâdullâh b. Muhammed. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, ts.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, thk. Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1. Basım, 1405/1984.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmi'ül-Kebir*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l Garbi'l İslami, 1998.
- Topaloğlu, Bekir. "Mâturîdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/155. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Ahmed b. Hanbel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/85-86. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

Üzüm, İlyas. “Kaderiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/64. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Kader”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/58. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslamî*. 10 Cilt. Dimeşk: Daru'l-Fikir, 4. Baskı, t.s.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

Cevamiu'l-Kelim Programı.

Daru'l Manzûme. <http://search.mandumah.com/>

DergiPark Akademik. “Büyük Günah”. 23 Şubat 2023. <https://dergipark.org.tr/tr/>

Ehlu'l-Hadîs ve'l-Eser. “Silsiletu'l-Hudâ ve'n-Nûr”. Erişim 20 Haziran 2023.
<https://www.alathar.net/>

İSAM, İslam Araştırmaları Merkezi. “İman ve İslam”. 10 Mayıs 2023.
<http://www.isam.org.tr/>

Keşşâf İlmi Araştırmalar. <http://thesis.mandumah.com/>

Mektebetu'ş-Şamile. <https://shamela.ws/>

YÖKTEZ, Ulusal Tez Merkezi, “Cehennem”. 25 Nisan 2023.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

ÖZGEÇMİŞ

Hilal DERELİ, Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2019 yılında mezun oldu. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2022 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Kuran Kursu Öğreticisi olarak göreve başladı.